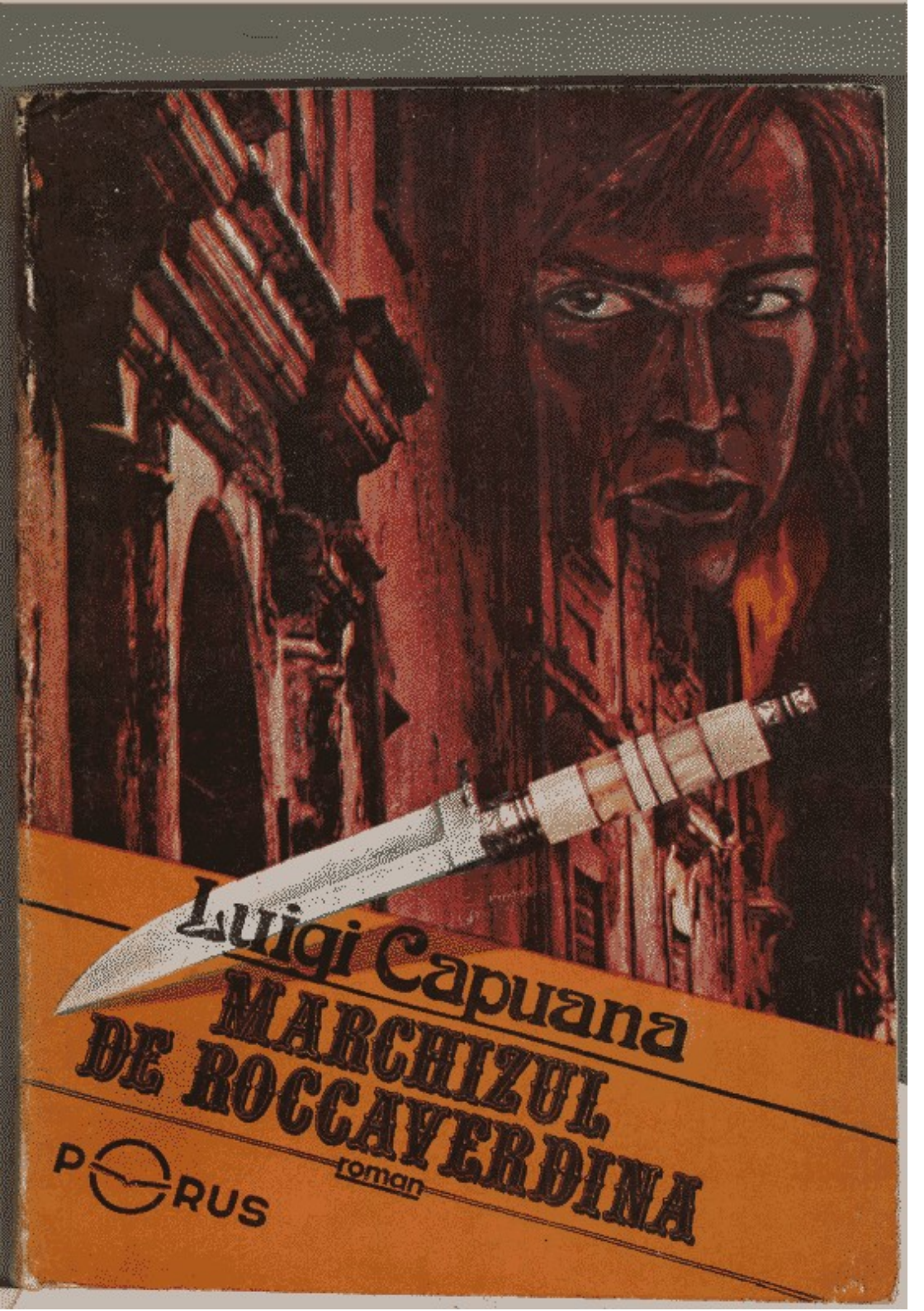

Luigi Capuana

MARCHIZUL DE ROCCAVERDINA

roman

PORUS

LUIGI CAPUANA

MARCHIZUL DE ROCCAVERDINA

— A venit avocatul! Anunţă mama Grazia, băgând capul pe uşă.

Şi fiindcă marchizul nici nu se întoarse şi nici nu-i răspunse, bătrâna doică înaintă câţiva paşi în odaie, spunând:

— Marchize, fiule, eşti mulţumit? O să plouă, în sfârşit!

Fulgera într-adevăr şi tună de-ai fi crezut că va ploua în curând cu găleata, iar unele rare picături se strecurau chiar înăuntru, pătrunzând prin uşa cu geamuri a balconului, care rămăsese deschisă. Cu mâinile la spate, marchizul de Roccaverdina părea adâncit în contemplarea spectacolului fulgerelor dese care se. Aprindeau în întunericul serii, urmate de bubuitul aproape neîntrerupt al tunetelor.

— A venit avocatul! Spuse bătrâna încă o dată, apropiindu-se.

El tresări, se uită la doică şi. De-abia după clteva clipe, păru să desluşească atât sunetul glasului ei, cât şi înţelesul cuvintelor. Răspunse:

— Pofteşte-l să intre!

Apoi, fiindcă bătrâna se îndrepta spre uşă ca s-o închidă, adăugă:

— Închid eu!

Se auziră îndată izbiturile puţinelor picături pe geamurile care tremurau, zguduite de aerul frământat de unduirea tunetelor.

Masa era strânsă. O lampă de alamă, în patru colţuri, lumina slab odaia. Marchizul nu putea să sufere petrolul, iar pentru nevoile de "fiecare seară continua să se slujească de vechile lămpi cu ulei. Numai în salon-şi fiindcă-i fuseseră dăruite de către baroana de Lagomorto, mătuşa sa din partea tatălui— se vedeau două lămpi îrumoase de porţelan, cu petrol. Nu erau, insă, aprinse mai niciodată. În foarte rarele împrejurări când trebuia să primească vreo persoană de seamă, el prefera lumânările mari de ceară ale sfeşnicelor de argint, cu opt braţe, care împodobeau consolele aurite.

Cu avocatul Guzzardi nu era nevoie de aşa ceva. Era de-al; asei, venea la orice oră. Intră până în odaia de dormit, dacă

marchizul era încă în pat.

Judecând după chipul întunecat al marchizului, se părea că vizita aceea, la ora aceea, pe asemenea vreme, nu îi făcea plăcere.

Rămânând în picioare, încruntat, muşcându-şi buzele, trecându-şi degetele prin părul des şi negru, se întorsese cu faţa spre uşă, în aşteptare. Avocatul îi trezea un fel. De spaimă', de când se apucase de experienţe spiritiste. Într-o zi sau alta, îndeletnicirile acelea diavoleşti aveau să-l. Facă să înnebunească pe bietul avocat! Din fericire, inteligenta i se păstra deocamdată întreagă şi de aceea marchizul continua să-i încredinţeze toate procesele şi toate treburile sale:

Şi unde să găseşti la Rabbato un alt avocat mai priceput şi mai cinstit deeft *don* Aquilante Guzzardi? Trebuia să-l iei aşa cum era, cu ciudăţeniile acelea ale lui, care la urma urmelor, veneau din prea multă învăţătură. Latinist, elenist, filosof, teolog, jurisconsult, el se bucura pe drept de o foarte mare preţuire şi în localităţile vecine.'

— Păcat că a înnebunit din pricina duhurilor! Spunea toată lumea.

Marchizul nu ajunsese încă să spună astfel. Dar acele „solomonii ", cum le numea el, îl puneau pe gânduri pentru viitor. Şi cu toate că nu era sigur că ar fi fost vorba de îndeletniciri diavoleşti sau de închipuiri şi năluciri, nu se pulea apăra de simţământul de groază care, în clipa aceea, îl tulbura mai puternic, poate. Pentru că vântul, fulgerele şi tunetele care hţntuiau afară îi înrâureau nervii şi sporeau efectul acelei senzaţii obişnuite şi de neînvins.

Când silueta înaltă şi slabă a avocatului se ivi în pragul uşii, decupată parcă pe zidul celeilalte odăi, luminaţi de lampa adusă în mână de către mama Grazia, marchizul sirrhi ca un fior rece, din cap până-n picioare.

Văzându-l în chipul acela, i se păru mai înalt, mai slab, mai ciudat, cu faţa palidă rasă pe de-a-. Ntregul, cu gâlul lung înfăşurat în basmaua neagră de mătase alo cărei colturi alcătuiau un mic nod în fată, cu poalele hainei negre ce coborau până peste genunchi, cu ciorapii negri, aproape lipiţi pe pulpele uscate şi. Interminabile, cu braţele lui slăbănoage, care se agitau într-un salut respectuos:

— Bună seara, marchize!

Marchizului, care răspunse cu un semn din cap şi cu un gest al mâinii poftindu-l. Să şadă, i se păru că vocea, ieşind parcă din golul adânc al stomacului, era şi ea mai întunecată ca de obicei.

— Se părea că o s-avem cine ştie ce furtună, nu-i aşa? Şi când colo! Exclamă *don* Aquilante. De asta nu am vrut să amân până mâine vestea bună pe care sunt în măsură să v-o aduc.

Şi de îndată ce marchizul se aşează de cealaltă parte a mesei, *don* Aquilante urmă:

— S-a făcut, în sfârşit!

Marchizul deschise ochii mari. Întrebător.

— Neli Casaccio va fi arestat în noaptea asta.

— Dar… începu celălalt.

Glasul i se înecă deodată.

— Mărturia nevestei lui Neli a sfârşit prin a-l convinge pe judele instructor. Mandatul de arestare a fost semnat acum patru ore şi încredinţat comandantului de jandarmi. Vedeţi dar, marchize, că nu m-am înşelat de loc în presupunerile mele!

— Ce-a spus femeia?

— A confirmat mărturiile depuse de Roşe Stânga, de Paolo Giorgi, de Michele Stizza. Neli spusese în câteva rânduri; „Dacă Rocco Criscione nu se potoleşte, îi fac de petrecanie!” Iar când s-a convins că acesta nu încetase să se (ină după nevastă-sa… Totul se explică, totul este limpede acum şi putem să reconstituim scena. L-a aşteptat pe drunv. M dinspre Margitello, ascuns în spatele gardului viu de nopali, unde şoseaua face o cotitură. Trecuse spre Margitello dimineaţa, prefăcându-se că vânează prin părţile acelea. „Noroc, cumetre Neli “, „Noroc, cumetre Rocco. “Există mărturia bouarului. „Dacă te-ntorci astăseară acasă, o să trec din nou pe aici: vom face drumul împreună. “ „Nu te deranja, cumetre, o să mă-ntorc foarte târziu. “Avem şi mărturia argatului lui Sânţi Dimaura, care a auzit aceste cuvinte şi s-a băgat în vorbă, spunând: „Catârul dumitale ştie drumul mai bine decât dumneata şi nu se teme de noroaiele de la Margitello.” „Cu catârul meu m-aş duce chiar şi-n iad! ** a răspuns Rocco. „Se spune că drumul- într-acolo ar fi şi mai rău. “ „în rai trebuie să mergem, cu voia Domnului! ** Răspunzând astfel, Neli Casaccio s-a îndepărtat, chemându-şi câinele după el. El însuşi a mărturisit că servitorul lui Sânţi Dimaura a spus adevărul. Argatul nu s-a priceput să spună dacă tonul acelor cuvinte a fost simplu, firesc, sau cu un oarecare

accent de ironie: dar ironia sigur că a existat. Rocco, glumind, vorbea despre drumul iadului, iar Neli v-orbea… despre rai, ca să nu spună deschis: „O să te trimit în iad, în noaptea astal”

— Nimeni, totuşi, nu l-a văzut pe Neli Casaccio.

— Înţeleg. Dumneavoastră, marchize, aţi dori să fiţi absolut convins. Tn cazul acesta, nu ar măi fi fost nevoie nici de judele instructor şi nici de atâţia martori, pentru a culege un indiciu de ici, un altul de colo şi pentru a le strânge, a le confrunta, a le da o dezlegare. Neli Casaccio e viclean. Vânător de meserie ce să mai vorbim?! Este însă fanfaron, are limbă lungă, „ţi fac <te petrecanie! 1* Când, după ameninţare, urmează fapta, oare mai ai nevoie de altceva?

Vorbind, *don* Aquilante încrunta din sprâncene, strâmba din buze, holbă ochii, dădea ’din mâini, împreunându-şi arătătorul şi degetul mare de la ambele mâini şi resfirându-şi celelalte degete, într-un gest demonstrativ, ca un om care vrea să-şi facă argumentele cât mai evidente. Şi rostind aceste cuvinte cu un glas întunecat, se oprise, privindu-l drept în faţă pe marchiz, care se uita la el cu ochii rătăciţi, îngrozitor de palid, ulmezindu-şi cu limba buzele uscate

— A venit la mine, ieri dimineaţă, biata văduvă a lui Rocco! Vorbi mai departe *don* Aquilante, văzând că marchizul nu scotea un cuvânt. Parcă era Maica Domnului îndureratâ: „N-o să am pace până când ucigaşii soţului meu n-or să fie la puşcărie!”

— De ce spune: ucigaşii? Întrebă marchizul.

— Fiindcă socoate că au fost mai mulţi.

— S-a tras un singur foc de armă.

— Ce putem să ştim? Unul a fost cel care l-a ucis. Şi nici pe acela nu l-a auzit nimeni. În noapte.

Don Aquilante închise ochii pe jumătate, clătină din cap şi făcu o pauză lungă.

Din când în când, parcă zvârlite. Cu forţa, câteva picături izbeau în geamuri ca o grindină. Tunetele bubuiau cu ecouri prelungi, printre strigătele de bucurie ale celor sărmani care aşteptau nerăbdători ploaia, pe ulicioarele în pantă din preajma casei familiei Roccaverdina, izolată jur împrejur şi aproape cocoţată în acel colţ al colinei din Rabbato. În vârful căreia se aflau turnurile străvechiului castel, năruite de cutremurul din 1693. Spre bulevardul care ducea într-acolo, casa Familiei Roccaverdina avea intrarea cu un singur cat, în vreme ce, spre

latura opusă, faţada de piatră âoplită se înălţa cu trei caturi semeţe deasupra sărmanelor căsuţe de ghips care o înconjurau. Celelalte laturi, spre miazăzi şi spre miazănoapte, irmau urcuşul rapid al terenului şi îi dădeau privitorului impresia că edificiul s-ar fi scufundat, în urma unei prăbuşi r a colinei. Balconaşul sufrageriei dădea spre apus, iar vântul năvalnic' îl izbea din fată.

În timpul pauzei lungi, marchizul privise cu nelinişte crescândă atitudinea avocatului care, ţinând ochii pe jumătate închişi şi clătinând capul, părea să vorbească singur, pe şoptite, căci, din când în când, îşi mişca buzele fără să scoată însă. Vreun sunet.

— În ce mă priveşte, spuse *don* Aquilante – trezindu-se pe neaşteptate din îngândurarea care-l făcuse să amuţească— încerc să fac o anchetă mai concludentă decât instrucţia procesului. Poate, însă, că-i prea devreme.

— Să numai vorbim despre prostiile astea! Iartă-mă, domnule avocat, dacă mă exprim astfel! Îl întrerupse marchizul.

— Şi rău făceţi-

Cu faţa luminată de un-zâmbet de compătimire orgolios,</on Aquilante îşi ţinea coatele pe masă, îşi încrucişa degetele mâinilor şi-şi sprijinea bărbia în ele, în timp ce, cu glas rar şi întunecat, continuă:

— L-am văzut ieri pentru întâia dată. Încă nu e conştient că a murit. La fel se-ntâmplă cu to (i cei simpli. Rătăceşte pe drumurile ţinutului, se apropie de oameni, întreabă, se supără (â nimeni nu-i răspunde.

— Da, e-n regulă. Mie însă nu-mi place să vorbesc despre asemenea lucruri îl întrerupse iarăşi marchizul, care nu izbutea totuşi să-şi ascundă tulburarea. Să lăsăm morţii în pace.

— În schimb, morţii suferă văzându-se daţi uitării. Eu, însă, o să mi-l apropii, o să-l întreb, ca să aflu chiar de la el.

— Şi după ce o să afli, ce valoare o să aibă mărturia dumitale?

— Nu să mărturisesc vreau, ci să ştiu doar, să ştiu. Iată: aflasem, pe alte căi, că asasinul fusese unul singur, pitulat după gardul viu de nopali. „Numele! 1* am întrebat eu. Nu mi l-a putut dezvălui, din pricina unor legi inviolabile ale lumii de dincolo, a căror raţiune nu o cunoaştem.

— Dar dacă ceea ce vrei dumneata să-mi dai de în (eles ar fi adevărat, spuse marchizul, n-ar mai rămâne niciun delict nepedepsit. Iar guvernul ar putea să desfiinţeze poliţia.

— Asta-i altă chestiune! Răspunse *don* Aquilante.

— Las-o baltă. N-o să mă convingi niciodată, niciodată! Şi apoi Biserica interzice îndeletnicirile acestea diavoleşti. Este lucru dovedit că-i vorba de înşelătorii ale diavolului. Iar dumneata, aşa învăţat cum eşti, te-ai lăsat ademenit. De altfel, dumneavoastră, ăştia învăţaţii, cădeţi în păcat mult mai mult decât noi, cei neştiutori.

— N-o să mai vorbiţi astfel peste câteva luni!

— Ah, te rog să-l laşi în pace,. Adică să mă laşi în pace! Se corectă marchizul. Mă gândesc la arestarea lui Neli Casaccio. Dacă judele instructor s-a hotărât să o dispună..'.

— Justiţia omenească face ce poate. Sau dovezi evidente, sau indicii care să ducă la o dovadă morală: alte mijloace nu are.

— Şi-n felul acesta, osândeşte, deseori, vreun nevinovat!

— N-o face dinadins. *Errare humanum est*[1]! În cazul nostru însă. E greu să greşească. Rocco era un om de ispravă. Nu avea duşmani. Scandalagiu, da. Afemeiat, la fel! Dar, de când se însurase... Cu toate astea, îi plăcea să glumească. Însăşi nevasta lui Casaccio i-a spus judelui instructor: „Acum câtva timp, e adevărat, începuse să se ţină după mine, nu mai scăpăm de el. Şi-mi trimitea vorbă prin câte cineva, când n-avea prilejul să-mi vorbească el însuşi. Iar eu: „Eşti nebun, omul lui Dumnezeu! Nu-i fac eu una ca asta lui bărbatu-meu! Săracă, dar cinstită! Pe urmă se liniştise. Iar bărbatu-meu ştia şi nu-l mai ameninţa. Se împrieteniseră iarăşi. "

— A spus: se liniştise?

— Să fi fost adevărat? Femeia are interes să se apere pe ea şi pe bărbatu-său.

— Se liniştise! Şopti marchizul, făcând cu ochiul, ridicându-se de unde şedea.

Respiră adânc, de parc-ar fi simţit că în odaie nu era destul aer. Deschise mai întâi obloanele ferestrelor, iar apoi uşa cu geamuri şi privi spre balqonaş. *Don* Aquilante veni alături de el.

Îndărătul norilor risipiţi şi alungaţi de vânt, luna părea să alerge în goana mare pe cer. Iar în lumina ei voalată, clopolniţele şi turlele bisericilor din Rabbato se distingeau lămurit în masa cafenie a caselor, înghesuite în arcuirea colinei.

Pe neaşteptate, tăcerea adâncă fu sfâşiată de o voce răguşită, care striga aproape blestemfnd:

---

1 A greşi este omeneşte (in limba .latină).

— O sută de mii de draci în casa Roccaverdina! Vai, vai! O sută de -mii de draci în casa Pignataro! Vai, vai! O sută de mii de draci în casa Crisanti! Vai, Vai!

— Este mătuşa Mariangela, nebuna! Spuse marchizul. Tn fiecare noapte acelaşi lucru.

Iar ţipătul izbucnea iarăşi, ca un fel de cantilenă înfiorătoare.

— Bărhatu-său o ţine în lanţuri „ca pe un animal răspunse don Aquilante. Ar trebui ca autorităţile să intervină: să o închidă într-un balamuc.

Nebuna tăcu. Vântul sfârşise de măturat norii. Furtuna se îndepărtase, luând cu ea şi fulgerele care incendiau o largă întindere de cer, către Aidone, în spatele colinelor de la Barzino.

— Merey la fel.! Va fi o mare nenoricire şi anul ăsta! Spuse *don* Aquilante. Noapte bună, marchize!

Marchizul se pregătea să răspundă, când un alt strigăt ascuţit, sfâşietor, îi opri vorba în gură:

— Dragulelsdragul meu!

— E"nevasta lui Neli Casaccio! Spuse avocatul, întorcându-se în direcţia de unde venea strigătul. Jandarmii s-au dus să-l aresteze. Uită-te acolo, în Piazzetta delle Orfanelle.

În lumina lunii, puteau să vadă grupul jandarmilor care-l duceau cu ei pe arestat.

Iar drăgăstosul strigăt al nevestei Iul Neli Casaccio vibră iarăşi în beznă, dureros, printre şuierăturile vântului, care începea să bată din nou, cu furie.

— Dragule! Dragul meu!

2

Două zile mai târziu, marchizul de Roccaverdina îl văiu ivindu-se din nou pe avocat, care, de data aceasta, nu venea singur.

Anticamera era plină de ţărani şi de muncitori, toţi în picioare în jurul biroului la care marchizul, stând jos, examina listele de plăti, mâzgălite cu un scris cât toate zilele.

— Iertaţi-mă, marchize! Spuse avocatul, înaintând printre oamenii care se dădeau la o parte să-i Iacă loc. Trebuie să discutăm ceva care nu suferă întârziere. Se află aici cumătrul Sânţi Dimaura.

— Excelenţa-voastră să mă binecuvânteze! Adăugă acesta, săltându-şi capul de după *don* Aquilante.

— Duceţi-vă dincolo. Termin numaidecât.

Don Aquilante schiţă un gest care voia să spună: „Nu vă

grăbiţi! “şi-i făcu semn bătrânului ţăran să-l urmeze.

Din odaia în care intraseră, auziră, puţin mai târziu, glasul puternic al marchizului, care părea să se certe cu cineva. Răspunsuri timide întrerupeau, din când în când, răbufnirile, mustrările, vorbele urâte, blestemele care-i ţâşneau din gură şuvoi. Şi asta ţinu tocmai bine o jumătate de oră.

Cu picioarele puse unul peste celălalt, cu o mină în lata ochilor şi cu bărbia în piept, cufundat într-o meditaţie profundă, *don* Aquilante nu răspunse la două sau trei întrebări ale bătrânului care, stând într-un colţ, alături de uşă, şi înspăimântat parcă de urletele neîntrerupte ale marchizului, îşi frământa în mâini bereta de postav negru de Padova.

În cele din urmă, se auzi trântindu-se uşa de la intrare şi, aproape imediat, aprins la fată din pricina sângelui ce i se urcă la cap ori de câte ori se înfuria, marchizul năvăli în odaie, lăcându-l să sară în picioare pe avocat, care, în momentul acela, rătăcea cu închipuirea cine ştie pe unde.

— Într-o bună zi o să-mi plesnească o vână în piept! Vor să facă lucrurile după pofta lor! Iar dacă nu stai pe capul lor ca un zbir. Ui fură până şi aerul pe care-l respiri! Pot să fiu pretutindeni? Nu-s Dumnezeu!

Era. Ultima vâlvătaie.

— Ce-i nou? Întrebă el apoi, îmbunându-se dintr-o dată şi potrivindu-şi pe cap bereta de jder.

— Spune cumătrul Sânţi… începu avocatul.

— Ca să-i fac pe plac excelenţei-voastre! Adăugă bătrânul ţăran.

— Pe placul meu?! Pe-al dumitale, mai curând. E vorba, presupus, de limba aceea de pământ, nu-i aşa?

— Da, execelentă.

— Cumătrul Sânţi fusese rău sfătuit, spuse *don* Aquilante.

— Sunt bătrân, excelentă. Mi-am mâncat viaţa pe brazdei alea. Ce vreţi? Eu am plantat copacii ăia, şi mă uit la ei ci la nişte copii ai mei. Iar căsuţa aia am clădit-o tot eu, ci aceste biete mâini. Excelenţa-voastră tine la Margitello? Târn la conacul de acolo? La fel şi eu! Cine are puţin, îndrăgeşti mult. Oamenii ticăloşi, însă, vor să am parte de o bătrânet< nenorocită. Cum de-au putut spune că îl uram de moarte pi răposatul cumătru Rocco? Şi excelenţa-voastră a crezut! Lai judele instructor m-a ţinut două ceasuri în cleşti, să-m smulgă din gură „eu l-am

ucis!” De ce să-l fi ucis? Fiindd cumătrul. Rocco apăra interesele stăpânului său? Fiindcă mă-nvinovătise în câteva rânduri de-a fi călcat hotarul? Pretorul n-a putut totuşi niciodată să mă condamne. Destul! Am spus: „să terminăm! Vrea domnul marchiz astfel? Facă-i-se voia! “

Glasul bătrânului tremura. Vorbele îi ieşeau domol din gură. Muiate parcă în lacrimi.

— Ţi-am explicat doar! Spuse *don* Aquilante. Domnul marchiz n-are nimic de-a Face cu faptele judelui instructor. Justiţia îşi Face datoria ei, nu ţine seama de nimeni.

— Acum l-au arestat pe bietul Neli Casaccio!

— Ce te priveşte? * Vezi-ţi de treaba dumitale!

— O să alegem noi experţi, spuse marchizul. Eram gata să zic nu, auzind cum te văicăreşti. Nu-ţi fur bucăţica aia de pământ, ţi-o plătesc. Ţi-ar plăcea, dacă cineva ar veni în casa dumitale să-ţi ocupe o odaie? La fel şi dumneata, la Margitello. Eşti în mijlocul moşiei mele, aidoma acelui străin.

— Dar eu mă aflu acolo încă de pe vremea când pământurile din jur erau ale altor proprietari. Dacă ei le-au vândut excelentei-voastre, ce vină am eu? Când o să trebuiască să-mi dau consimţământul în|*g*|*a* notarului, o să simt că mi se smulge o bucăţică din inimă! Din păcate, pe lumea asta, oală de pământ, care vrea să se ciocnească cu o piatră, pică întotdeauna rău.

— Nu mai ştii ce vorbeşti! Îl certă *don* Aquilante.

— Ba ştiu foarte bine, domnule avocat! Iar pentru plânsul care mă podideşte pe mine, Isus Cristos trebuie să-l pună să plătească, cu lacrimi de sânge, pe ucigaşul cumătrul ui Rocco Criscione. Fără asta, n-aş Fi fost silit – ca să-mi trăiesc liniştit ultimele câteva zile de viată-să-mi vând avutul pe care mi l-a lăsat taică-meu şi care a Fost al bunicului meu şi care urma să fie al fiilor fiului meu. Orfani de doi ani. Vor râmtne sărmani şi goi, pe drumuri, fiindcă pământul rni-l ia nimeni cu el, iar banii se topesc între degete, ca zăpada.

— O să poţi cumpăra altă- bucată de pământ.

— Vai, domnule avocat. N-o să fie niciodată ăla pe care l-am stropit atâta. Amar de ani cu sudoarea frunţii mele. Lacrimi de sânge trebuie să plângă cel care i-a luat viaţa ţumătrului Rocco Criscione! Nu-i aşa, excelenţă? Pentru excelenţa-voastră a fost ca şi când i-ar fi tăiat cineva mâna dreaptă. Cumătrul Rocco era un al doilea stăpân.

Posomorându-se la chip, marchizul se plimba încoace şi încolo prin încăpere, frângându-şi mâinile.

— Vezi? Spuse *don* Aquilante. Marchizul nu vrea nici măcar să dea impresia că-ţi face o nedreptate. Ţi-a cerut cineva, ceva? Ai venii la mine de bunăvoie şi nesilit de nimeni. Iar acuma te trezeşti spunând nişte vorbe!

— Nu vă fie cu mirare, domnule! Inima îşi caută'şi ea o uşurare.

Şi bătrânul ţăran îşi şterse ochii cu dosul unei mâini pe jumătate anchilozată de truda aspră a câmpului.

Întrezărind, cu coada ochiului, ceva negru care se oprise pe tăcute în pragul uşii, marchizul săltă capul.

— Ce vrei? Ce cauţi aici? Strigă el cu glasul tulburat.

Avocatul şi cumătrul Sânţi se întoarseră. Şi, recunoscând-o pe văduva lui Rocco Criscidne, se traseră deoparte. Inveşmân- tată în doliu, înfăşurată în larga bucată de pânză neagră care-i acoperea fruntea, de-abia lăsând să i se zărească ochii, nasul şi gura printre cutele pe care, cu amândouă mâinile, le ţinea strânse pe bărbie, femeia nu tăcu niciun pas, nici b mişcare. Răspunse aproape în şoaptă:

— Am venit după vreo veste, dacă nu cumva…

Atitudinea aceea şi tonul cu care vorbea îl iritau, fără îndoială, şi mai rău pe maechiz.

— Nu cumva sunt judecător de instrucţie? Spuse el piânios. Ştiu tot atât cât ştii şi tu, cât ştie toată lumea!

Şi deodată, dându-şi seama că o tutuia, îşi muşcă buzele şi încercă să se stăpânească:

— O să fie proces ta Juraţi, la Caltagirone. O să Iii chemată. Vor fi acolo trei avocaţi de partea dumitale. Iar ăsta de aici – adăugă marchizul arătându-l pe *don* Aquilante – face cât zece! Cheltuielile mă privesc pe mine. Nu e nevoie' să vii să mă îmboldeşti, să stărui- Ce pot face mai mult decât am făcut şi decât fac? Era bărbatul dumitale, dar era totodată şi vechilul meu, mâna mea dreaptă, cum spunea mai adineauri cumătrul Sânţi. Iar eu l-am plâns şi-l plâng mai tare decât dumneata. De ce-i" nevoie să vii aici? Ţi-am spus în atâtea rânduri: la mine vii de pomană!

Vorbind, marchizul se iritase din nou, ridica glasul, gesticula plin de furie.

Chiar şi un om care n-ar fi ştiut ce se petrecuse între femeia

aceea şi el şi-ar fi dat seama cu uşurinţă că mânia depăşea motivul aparent, şi că atât vorbele, cât şi tonul cu care fuseseră pronunţate însemnau mult mai mult decât ceea ce spuneau cu adevărat.

La Rabbato, nu era nimeni care să nu ştie că Agrippina Solmo fusese până cu trei ani în urmă „ţiitoarea" marchizului, cum se obişnuia să se. Spună prin partea locului, cu un cuvânt puţin îngăduitor. Nu era nimeni care să nu ştie că el'O adusese pe ţăranca aia încă de când ea de-abia împlinise şaisprezece ani; că o ţinuse mai bine decât pe o doamnă şi că o bucată de vreme chiar rudele lui crezuseră că până la urmă avea să săvârşească nebunia de a o face marchiză de Roccaverdina.

În legătură cu Faptele petrecute mai apoi, nu se ştia nimic sigur. Fiecare îşi dădea cu părerea, ca să explice' neaşteptata hotărâre a marchizului de a o mărita. Lucrul se petrecuse între marchiz şi Rocco Criscione, zis şi „Rocco al marchizului-, fiindcă era *factotum* în casa marchizului de Roccaverdina. O singură dată numai, vorbind cu un prieten, pe Rocco îl luase gura pe dinainte:

— Dacă marchizul mi-ar fi poruncit „aruncă-te din clopotniţa de la Sant'Isidoro ", m-aş fi aruncat cu ochii închişi!

Văzând că femeia stătea acolo, pe pragul uşii, în spatele marchizului, cu privirea ţintă cerşind parcă milă, înfăşurată în năframa ei neagră şi nemişcată ca o statuie, *don* Aquilante, care găsise între timp o explicaţie a acelei scene, se gândi că era bine să intervină. Şi apropiindu-se, prinse să-i vorbească, cu'glas încet:

— Marchizul are dreptate. De-aci încolo, totul este în mâna justiţiei. În ce-l priveşte, fii sigură, şi-ar da până şi ultima picătură de sânge, dacă ar fi nevoie. Întoarce-te la dumneata acasă. Iar când o să vrei să afli veşti, vino la mine, o să fie mai bine. Hai, du-te!

Agrippina Solmo lăsă ochii în jos, rămase o clipă nehotărâtă, iar apoi, fără o vorbă, fără un gest, se întoarse binişor şi se l'ăcu nevăzută, ca şi când ar fi avut vată pe tălpile încălţărilor.

Marchizul, mestecând parcă ceva amar, se apropiase de fereastră, pentru a evita să se uite la văduvă.

„îmbrăcată în negru, cu faţa palidă, cu ochii aţintiţi şi cu buzele decolorate, trebuie să-i pară o piază-rea! Se gândea *don* Aquilante. Poate şi pentru că se teme de o reluare a vechii

legături, ce ar putea da naştere urmărilor acelora pe care el voise să le evite, când o măritase cu Rocco Criscione! “

— Inspiră milă, sărmana de ea! Spuse el, revenind la locul lui. Şi anunţă: A plecat!

— Proasta aia de mama Grazia, de ce-i dă voie să intre? Bombăni marchizul.

Şi scuturându-se, adăugă:

— O! … Uitasem că dumneata erai aici pentru povestea cu Margitello. În sfârşit, ce hotărâre luăm? O să ne putem împăca între noi, fără experţi şi fără nimic altceva? Cincizeci de uncii!

— Cum poate excelenţa-voastră să spună una ca asta? Grăi bătrânul ţăran, care rămăsese aproape de uşă.

— Şaizeci?

— E cea mai bună bucată de pământ, excelentă, inima moşiei Margitello!

— Mai multe pietre decât pământ. Nu cumva ai vrea să ţi-o cântăresc în aur?

— Atât cât face, excelentă!

— Dacă ai de gând să mă strângi de gât…

— Nici vorbă, excelentă!

— Atunci, să auziră: ce pretenţii ai?

Bătrânul rămase puţin pe gânduri, îşi duse mâna dreaptă la piept, ca şi când s-ar fi pregătit să rostească un jurământ, şi îngăimă:

— O sută de uncii, excelentă!

Marchizul avu o izbucnire neaşteptată.

— Ca să-mi faci pe plac, ai? O sută de uncii! Să-mi Faci pe plac? Ţi se par nimica toată o sută de uncii! Şi vii să mi-o spui aici! Ba îl mai deranjezi şi pe avocat, de parc-ar fi sluga dumitale! O sută de uncii!

— Dar cumătrul Sânţi… încercă *don* Aquilante să-l întrerupă, ca să-l liniştească.

Marchizul nu-i dădu însă ascultare şi continuă să strige, ca scos din minţi:

— O sută de uncii! Vrei să pui rămăşag că te fac să nici nu mai calci pe moşia dumitale? Desigur qî o socoteşti o moşie, de vreme ce pretinzi o sută de uncii. Închid toate potecile! O să ne judecăm. Până atunci, o să trebuiască să te duci cu balonul pe marea dumitale moşie de o sută- de uncii! Aşa trebuia să fac încă de mult. Mâine o să trimit să desfunde cu un plug potecile

şi drumeagurile. Iar cine crede că are drepturi, să aibă grijă să şi le valorifice!

— Dar, excelentă...

— Taci din gură, cumetre Sânţi! Spuse avocatul. Lasă-mă să vorbesc eu!

— O sută de uncii! Tipa marchizul.

— Şi dacă v-aş împăca eu? Propuse avocatul.

Bătrânul consimţi printr-un gest şi adăugă:

— Faceţi cum credeţi! Am venit aici să mă las spânzurat. Cu picioarele mele am venit! Domnul marchiz n-ar trebui să profite de împrejurări. Dumnezeu nu vrea una ca asta!

— Tăcere! Şaptezeci de uncii! Aruncă vorba *don* Aquilante.

Şi făcu un gest de parc-ar Fi deschis pumnul plin de monezi şi le-ar fi împrăştiat pe pământ.

Bătrânul lăsă capul în jos şi-şi prinse bărbia între arătător şi. Degetul mare. Apoi, dădu din umeri, resemnat-

— Să mergem la notar, excelentă! Încheie tot el, cu glas de-abia şoptit.

3

De fiecare dată când intra în odaia cea mare, cum i se spunea salonului baroanei de Lagomorto, *don* Silvio La Ciura se simţea cup ms de un simţământ de admiraţie, care-l făcea mai timid ca de obi ci.

Rămăsese în picioare, cu un colţ al pălăriei de preot sprijinit de buze, şi părea aproape înspăimântat printre vechile mobile ca e-i dădeau acelei odăi prelungi în aer de decrepitudine şi de părăsire. Aşteptând ca baroană. Să se ivească pe una din cele patru îşi înalte până la cornişă, dipă c eşi aruncase o privire către portretele prăfuite, către tablourile înnegrite şi crăpate, către oglinzile cu rame baroc, înceţoşate şi pe jumătate jupuite de umezeală, care acoperea u pereţii, către scrinurile vopsite în verde pal, cu flori şi cu dungi albe, pe marginile şi pe 'mijlocul sertarelor, în stil pompeian, către scaunele gingaşe, cu spătare aurite, către fotoliile şi către cele două canapele, în stil *empire,* îmbrăcate în damasc roşu, acum decolorat şi tocit, *don* Silvio se oprise să contemple marele tablou fără ramă, în care se distingeau cu greu ţeasta chelă a Sântului Petru, precum şi cinci chipuri de slujnice şi de soldaţi, care-l înconjurau în pretoriul lui Pila ţ-şi un cocoş căţărat pe balustradă porticului, cu ciocul deschis, ca şi când ar fi cântat.

I-ar fi plăcut să vadă tabloul acela în biserică, pe altarul unei capele, şi nu acolo, agăţat, fără niciun fel de respect, deasup b spinetei[2] 1 istruită în galben deschis, cu dungi negre rezemată de zid, cu claviatură către fereastră cea mare. Nu cuteză însă să-i sugereze încă odată baroanei ideea de a-l dărui parohiei.

Tabloul acela fusese adus de la Roma, în veacul al şaptesprezecelea, de către unul dintre strămoşii soţului ei, iar **a** voia să păstreze neatinse toate amintirile de familie, aşa cum le găsise în ziua în care, cu mai bine de jumătate de veac în urmă, venise – din casa familiei Roccaverdina-în cea a familiei Ingo-Corillas, baroni de Lagomorto, că nevastă a tânărului baron *don* Alvaro.

Fâşâitul fustei pe dalele lustruite ale pardoselei îi anunţă preotului prezenţa baroanei numai când ea trecu pe lângă el, ca să se ducă să se aşeze pe acel colţ al canapelei unde obişnuia să se cuibărească în rarele dăţi când primea vizita unei rude sau a unor prieteni foarte apropiaţi. *Don* Silvio era dintre aceştia. Înaltă, slabă, plină de riduri, dar încă zdravănă, cu păru I complet alb împărţit în două cozi care-i acopereau urechile şi-i micşorau, fata, printre cutele basmalei de mătase neagră înnodată sub bărbie, îmbrăcată într-un veşmânt de stofă subţire, cenuşie, şi purtând pe mâinile descărnate şi subţiri mănuşi fără degete, făcute dintr-o aţă de aceeaşi culoare, baroana intrase, fără să facă nici'un zgomot, pe uşa din spatele lui *don* Silvio.

Preotul făcu o plecăciune adâncă şi se aropie să-i sărute mâna de îndată ce ea, aşezându->se, îi indică un Fotoliu. Apoi, cu umilinţă şi cu voce slabă, începu:

— Mă trimite Isus Cristos…

— Isus Cristos te trimite la mine prea des! Îl întrerupse baroana, zâmbind cu bunăvoinţă.

— Se adresează celor care pot şi care se milostivesc bucuros! Răspunse *don* Silvio.

Şi grăind astfel, voi parca să-şi micşoreze făptura lui scundă, slabă, care – după cearcăne şi după obrajii palizi şi scofâlciţi – amintea de posturile şi de canoanele cu care-şi chinuia trupul prăpădit.

— Dar Isus Cristos, vorbi din nou baroana clătinând din cap. Îşi aminteşte de săracii care nu au cu ce să-şi potolească foamea şi uită că, bogaţi şi săraci, avem cu toţii nevoie de

2 *Spinetă:* nstriiment muzical, asemănător clavecinului.

ploaie pentru semănături, pentru vii, pentru măslini!.

— Va ploua la vreme, dacă păcatele noastre nu vor pune vreo piedică.

— Te pocăieşti dumneata pentru toţi! Adăugă baroană.

— Eu, unul, sunt mai păcătos decât ceilalţi!

— Spune-i-o, spune-i-o lui Isus Cristos. E nevoie de ploaie. Doamne! * E nevoie de ploaie!

— O să i-o spun! Grăi cu simplitate preotul. Deocamdată, vin să v-o recomand din nou pe acea biată femeie, nevasta lui Neli Casaccio. Acum, când bărbatul ei este în închisoare, piere din pricina lipsurilor, sărăcuţa de ea, cu patru copii care nu-i pot da niciun ajutor! Şi jură, în fă (a lui Dumnezeu şi a sfinţilor, că bărbatul ei este nevinovat.

— Dacă-i aşa, nu-l vor putea condamna.

— Gând era liber, avea el grijă de familie, cu meseria lui de vânător.

— O să-i trimit un sac cu grâu, ba chiar cu făină! Va Fi mai bine!

— Domnul să vi-l înapoieze peste o sută de ani, în paradis.

— Mai degrabă aş vrea, continuă baroana, ca Domnul să mi-l înapoieze cât de cât şi pe lumea aceasta. Fie chiar înzdrăvenindu-i mintea nepotului meu marchizul şi scăpându-l de farmecele acelei Femeiuşti. Umblă să-l înhaţe din^nou, neruşinata! N-am închis ochii azi noapte, după ce am aflat...

— Facă-se voia domnului! Exclamă *don* Silvio, împreunându-şi mâinile cu resemnare.

— Voia Domnului n-are nimic de-a face cu asta! Răspunse baroana aproape furioasă. Domnul nu poate îngădui anumite ne- săbuiri. Nu poate să vrea ca faţa unei culegătoare de măsline să ajungă marchiză de Roccaverdina. *Pares cum paribus**, a spus Domnul.

— În faţa lui suntem toţi egali!

— A, nu, nu! Protestă ea. De ce atunci a ţinut Isus Cristos să se nască dintr-o mamă de vită regească? Sfântul Iosif, dulgherul, a fost numai tată putativ[3].

Baroana se âpri pentru o clipă, aşteptând ca *-don* Silvio să-i dea dreptate. Şi fiindcă preotul rămânea tăcut, cu ochii în pământ, continuă:

— Pe vremea mea, toate lucrurile erau puse la punct cu braţul

3 *Tată putaliv:* aparent, nu şi adevărat.

autorităţii. Astăzi însă... Am trimis totuşi s-o cheme pe femeia aia. Ar trebui să fie aici, dacă nătărăul de *don* Carmi- nelo...

În clipa aceea, bătrânul servitor, care Făcea pe majordomul, pe valetul şi pe bucătarul în casa baroanei, Îşi vâri capul pe una din uşi, dând de veste că Femeia aceea aştepta h anticameră:

— Pot să-i dau drumul?

— Chiar acum! Răspunse baroană.

Agrippina Solmo salută, dând din cap, mai întâi pe baroană, iar apoi pe *don* Silvio şi, înfăşurată în şalul ei, dreaptă, aproape semeaţă, aruncând priviri neîncrezătoare şi cerce- tătoare când spre baroană, când spre preot, se apropie încetişor de canapea.

— Ce porunciţi, excelenţă?

Tonul glasului era umil, dar nu şi atitudinea.

— Nu poruncesc nimic. Stai jos!

Şi adresându-se lui *don* Silvio, baroana adăugă:

— Mă bucur că sântşţi martor. Stai jos! Spuse ea încă o dată, văzând că Agrippina rămăsese tot în picioare.

Pe urmă, după o pauză de câteva clipe, cu un aer sever şi cu un ton aspru, spuse:

— Să vorbim lămurit, fata mea! Dacă ai pus pe cineva să-l omoare pe bărbatul dumitale...

— Eu?! Eu?!

Fără să se lase intimidată nici de protestul energic şi nici de privirea aprinsă de indignare ce-l întovărăşea, baroana continuă:

— Există unii care bănuiesc asta şi-o vor aduce şi la cunoştinţa justiţiei!

— Şi de ce, de ce aş Fi pus eu să-l ucidă? Eu?! Vai, Preasfântă Fecioară!

— Cine ştie ce ţi-a trecut prin cap! Ispite de-ale diavolului, cu siguranţă. Căpătaseşi îndurarea Domnului, măritându-te... Nu te învinovăţesc de ceea ce s-a petrecut înainte, ba chiar te compătimesc. Mizeria, sfaturile rele, tinereţea... Poate că nici nu înţelegeai răul pe care erai îndemnată să-l săvârşeşti. Până la urmă, te-ai purtat aproape ca o femeie cinstită Pe ’de altă parte, nepotul meu şi-a făcut datoria. A scăpat de orice mustrare de cuget. Eşti bogată, se poate spune, cu zestrea pe care ţi-a dat-o! Şi atunci, de ce nu-i dai pace? Ce-ţi trece prin minte? Te faci că nu pricepi ce-ţi spun, ai?

— Dar, doamnă baroană...

— Greşeşti, Ţâţa mea, dacă-ţi închipui că ai putea să izbuteşti

acum, ceea ce. N-ai izbutit rândul. Trecut!

— Ce anume, doamnă baroană?

— Inseamnă-ţi-o bine în minte. Există oameni care stau atenţi şi te supraveghează! Dacă ţi-ai omorât bărbatul ca să…

Agrippina Solmo sări de pe scaun, lăsă să-i lunece pe spate basmaua şi, ridicându-şi braţele, blestemă:

— Fulgerele cerului, Doamne! Să-i ardă focul şi pe lumea asta, şi pe cealaltă, pe cei care-mi vor răul!

Şi acoperindu-şi faţa cu mâinile, izbucni într-un plâns cu hohote.

— Linişteşte-te! Interveni *don* Silvio. Baroana vorbeşte spre binele dumitale..

— Dumneavoastră, care sunteţi un sfânt slujitor al lui Dumnezeu suspina văduva, ştergându-şi lacrimile şi silindu-se să le oprească. Vorbesc faţă de un duhovnic, ca şi când aş li pe palul de moarte. L-au ucis… pe bărbatu-meu… prin trădare! Ah! Să pun eu pe cineva să-l ucidă! Cine-o spune? Şi vină în faţa mea! Să jure pe sfânta cuminecătură! Dacă este un Dumnezeu în ceruri…

— Este, este, fiica mea! Exclamă *don* Silvio, întinzând mâinile, ca şi când ar Fi vrut să-i închidă gura şi s-o oprească să mai blesteme..

— Şi-n ce scop te duci atunci atât de des la nepotu-meu? Strigă baroană. El nici nu te caută, nici nu trimite să te cheme!

— Pentru proces, pentru martori.

— Pentru proces? L-a cercetat judecătorul. Pentru martori? E dator oare nepotu-meu să-i- găsească? Pretexte! Pretexte! Până acum ar Fi trebuit să pricepi. Dacă tragi nădejde s-o iei de la început, dacă ţi-ai băgat în cap… să te cocoţi mai sus de starea dumitale… Iată de unde vin bănuielile oamenilor: ea a pus să-l omoare pe bărbatu-său!

Agrippina Solmo stătuse din nou jos. Nu mai plângea. Părea încremenită sub povara cumplitei învinuiri pe care bătrâna doamnă i-o aruncase în Faţă. Şi, ca şi cum ar fi continuat cu glas tare raţionamentul lăuntric care-i mişca buzele şi o Făcea să rătăcească cu priviri speriate departe, departe, vorbea Fără să se adreseze nimănui, când domol, când repezită:

— Dumnezeu singur poate s-o ştie! … Aveam şaisprezece ani. Nu mă gândeam la rău. Dar, stăruinţe, rugăminţi. Făgăduieli, ameninţări… Cum să te împotriveşti? Şi i-am fost slujnică, sclavă

i-am fost, timp de zece ani, iubindu-l ca pe un binefăcător! Ca/dovadă, în ziua când mi-a spus, pe neaşteptate: „Trebuie să te măriţi cu bărbatul pe care ţi-l dau eu. “Ah, doamnă baroană! Avem şi noi, astea săracele, o inimă! Aş fi vrut să Fiu mai departe numai slujnica sa, sclava sa… Cu ce-l puteam eu încurca? Şi totuşi, nici n-am suflat. A poruncit, şi am ascultat. Ce eram eu faţă de el? Un vierme al pământului! Iar acum, ticăloşii! Spun că am pus eu pe cineva să-l omoare pe bărbatu-meu, fiindcă aş vrea… Dar la cine trebuie să apelez în această împrejurare? Nu mai am pe nimeni pe lume!

— Ai încredere în Dumnezeu, fiica mea!

— Dacă Domnul voia să mă ocrotească, nu-mi lua bărbatul! Îi răspunse ea, repezită, lui *don* Silvio, ridicând din umeri.

— E păcat strigător la cer ceea ce spui!

— Pierzi până şi credinţa, uneori!

Îşi strânse şalul, şi-l potrivi pe cap, îndreptă mânioasă cutele din fată în jurul obrazului şi, dreaptă, încruntându-şi sprâncenele şi stringând din buze, aşteptă ca baroana s-o lase să plece.

În clipa aceea, baroana vorbea însă încetişor la urechea lui *don* Silvio.

— Dar, până la urmă, e adevărat? Întrebă preotul.

— Neruşinatele de teapa ei sunt în stare de. Orice!

— Mai porunceşte altceva, excelenţa-voastră?

Agrippina Solmo nu-şi ascundea nerăbdarea de a pleca.

— Ia seama la ceea ce faci! Un om pus în gardă e pe jumătate salvat! Răspunse plictisită baroană.

Şi-o urmări până’la uşă, cu o privire tăioasă, întunecată de mânie, de parc-o împingea afară, din spate.

— Asta e ghimpele pe care-l am în inimă! Exclamă ea. După ce m-am zbătut atâta ca să-l conving pe nepotu-meu să o mărite! Dispăruse măcar primejdia de a-l vedea săvârşind vreo nebunie! … Şi-aşa, noi ăştia din familia Roccaverdina suntem, care mai mult, care mai puţin, cam scrântiţi la minte. Fratele meu, marchizul, tatăl nepotului meu, risipea vremea şi banii cu cursele ogarilor săi. Dumneata nu l-ai cunoscut. Îşi comandase un costum ca de paiaţă – după moda englezească, spunea el – şi pornea haihui prin localităţile învecinate, la fiecare sărbătoare a sfinţilor patroni, făcând concurentă armăsarilor arăbeşti… Fratele meu cavalerul, ş-a ruinat din pricina antichităţilor! Dezgroapă oase de mort. Vase, ulcele, opaiţe, monezi ruginite,

şi are casa plină de cioburi. Fiu-său a plecat la Florenţa să studieze pictură în aparentă; să arunce banii pe fereastră, în realitate; ca şi când singur taică-său nu era în stare să facă averea praf!

— Nepotu-meu, marchizul actual... Ah! Mânia domnului s-a abătut asupra casei noastre!

Se întrerupse când văzu pătrunzând pe uşa rămasă întredeschisă patru câini negri, mărunţi, pe jumătate fără păr, cu ochii urduroşi, bătrâni aproape cât ea, care voiau să-i sară cu toţii pe genunchi.

— Nebunia mea o ştiu, spuse ea, îndepărtând câinii cu blândeţe, sunt ăştia. Eu însă nu ruinez pe nimeni. Iar cât despre afaceri, nu mi-e ruşine, am mintea la locul ei. S-o fi avut tot atât de zdravănă şi soţul meu, baronul! ... Bravo, *don* Carmine!

Târindu-şi piciorul, ţinând cu amândouă mâinile ditamai castronul cu pâine şi lapte, bătrânul înainta cu grijă, să nu verse tnâncarea, stânjenit de încăierarea celor patru animale care, la vederea hranei, alergară lătrând şi împiedicându-i mersul.

Zadarnice precauţii! Tnghesuindu-se, lovind castronul cu labele şi cu boturile, câinii făceau să sară pe pardosea o parte din mâncare. Iar baroana, înduioşată, se apleca doar să-i mângâie, chemându-i pe nume, ca să nu-i lase să se muşte, exclamând întruna:

— Bietele animale! Le era Toarne, bietele animale!

Dori Carmine, încovoiat până la pământ, cu mâinile la spate, clătina din cap, văzând cum se murdăreau frumoasele dale de Valencia.

— Nu trebuie curăţit, curăţă ei sigur! Îi spuse baroana, în vreme ce el se aplecă să ia înapoi castronul care fusese golit.

Iar câinii, după ce linseră bine pardoseală, * se duseră liniştiţi să se culce, ghemuindu-se doi câte doi pe fotoliile rezervate lor într-un colţ, cu perne puse anume pentru ei.

— Şi asta e o pomană, dragă *don* Silvio! Spuse baroana luându-şi rămas bun de la el.

4

Puţin mai departe de poarta prin care ieşise, Agrippină Solmo se pomeni fată în fată cu meşterul Vito Noccia, cizmarul.

— Ce ţi s-a întâmplat, cumătră Până? Ai o înfăţişare...

— Nimic. Lasă-mă să-mi văd de drum!

Nu voia să se oprească. Celălalt însă adăugă:

— Am primit chiar acum citaţia de martor la Juraţi. Ascultă, cumătră Până: în ce-l priveşte pe Neli Casaccio, nu ştiu nimic, ţi-o jur. Nu vreau să-mi atrag osânda iadului, cumătră!

— Cine te sileşte să mărturiseşti strâmb?

— Cutra aia de *don* Aquilante.

Ea îl întrerupse:

— Ai auzit cumva spunându-se c-aş fi pus eu pe cineva să-l ucidă pe bărbatu-meu?

— Dumneata?! Vai, Fecioară Maria!

— Acum mi s-a zvârlit în fată treaba asta, meştere Vito!

Şi arătă, cu o privire plină de înţeles, terasă centrală de deasupra porţii casei Lagomorto.

— Ai auzit vorbindu-se ceva? Stărui ea, cu un freamăt mocnit în glas. Eu, eu, mi-aş da tot sângele din vine ca să-l fac să învie măcar pentru o clipă!

— Dar marchizul ce crede despre asta?

— Vai, meştere Vito! Nu se mai poate vorbi cu el. Se face fiară de îndată ce vine vorba de Rocco.

— Bietul marchiz! Îl iubea prea muft. Nu te necăji însă din pricina asta. Vorbe de oameni răi.

— Cu bine! Iartă-mă!

Mergea cu paşi repezi, săltându-şi fusta cu o mână, uitându-se unde punea piciorul, ca să ocolească băltoacele roşietice formate de apa amestecată cu drojdia scursă dintr-o pivniţă în care se pitrocise vinul. Şi, între timp, se gândea la marchiz, care se preschimbă, aşa cum spusese ea, într-o adevărată fiară ori de câte ori se ducea la el să-i vorbească despre proces.

— De ce? De ce?

Nu era în stare să se lămurească. Bănuia deci şi el acelaşi lucru pe care-l spuneau gurile rele? Era cu neputinţă!

Şi grăbea şi mai mult pasul. Ochii i se acopereau de lacrimi, inima îi bătea cu violenţă şi se gândea mai mult la ciudata lui atitudine.

Se schimbase, de dimineaţă până seara, cu câteva zile înainte de nenorocire. O dată, de îndată ce o văzuse intrând, în timp ce se pregătea să-şi desfacă şalul, îi strigase:

— Pleacă de-aici! Pleacă de-aici!

Aproape că o alungase. Pe urmă, chemând-o înapoi, se îmbunase dintr-o dată. Şi câte întrebări!

— La ce oră s-a întors Rocco de la Margitello? De ce a’ venit

şi-a plecat fără să dea ochii cu mine?

Ca şi când ar fi pus pe cineva să-l. Spioneze sau l-ar fi spionat chiar el.

Gândindu-se iarăşi la unele amănunte cărora nu le dăduse niciodată atenţie, simţea o tulburare adâncă, un fel (jderătăcire. Şi grăbea şi mai mult pasul. „De ce? De ce? Se întreba ea din nou. E cu putinţă? Are şi el bănuieli? Vai, Doamne!”

Mama Grazia, care mătura în anticameră, o văzu ivindu-l-se în Fată ca o fantomă.

— Unde-i?

— Dar bine, creştino, nu ştii că nu te primeşte?

— Lasă-mă să intru. Unde-i?

.

— O să mă certe! O să se supere pe mine!

— Fii liniştită. O să-i spun că am intrat cu de-â silă.

Şi străbătând odăile, deschizând larg uşile şi căutând peste tot, se revedea acolo nu ca slujnică, cum îi spusese baroanei, ci ca o adevărată stăpână, cu cheile de la cămară sau de la magazie la cingătoare, ca să le aibă la îndemână când veneau argaţii cu mustul sau cu grâul, în timpul culesului de vii sau la strânsul recoltei. Se revedea ocupată să cerceteze albiturile, să le pună la loc în dulapuri pe cele spălate şi călcate; cu. Treburi de-ale casei, împreună cu mama Grazia, care mormăia supărată, biata bătrână, fiindcă se socotea lipsită de ’autoritatea ei de doică:

— L-ai fermecat!

I-o spunea. În fată, biata bătrână! Şi, cu toate astea, o respectă, fiindcă acela pe care îl- hrănise cu laptele ei îi poruncise:

— Aşa vreau, mamă Grazia!

Dar unde era? Nu îl găsise nici în odaia lui, nici în sufra: gene, nici în salon, nici în birou şi nici în încăperea aceea plină de şei vechi şi noi, de hamuri, de căpestre şi de tot felul de scule trebuincioase pentru trăsuri şi pentru căruţe. Acolo, într-un colţ, cu părul despletit îşi dăduse ea pumni în cap cu nemiluita! Chircită pe pământ, gemuse şi plânsese o noapte întreagă, atunci când Fusese înştiinţată:

— Mâine o să te duci la tine acasă, de ochii lumii. Într-o lună, o să te măriţi!

Trecuseră aproape trei ani, dar în clipa aceea i se părea că

vede în colţul acela o altă Agrippina. Şi se simţea cuprinsă de o milă adâncă. Ah! S-ar Fi trântit din nou pe pământ, dându-şi pumni în cap, ca să se uşureze şi de data asta, plângându-şi soarta ei ticăloasă!

Unde era? Cum de nu-l găsea? Ajunsă la balustradă scării care ducea la catul de jos, începu să coboare. Capul îi vâjâia atât de tare* încât simţi că trebuie să se sprijine de perete, ca să nu alunece pe trepte.

— Vreau s-o ştiu! Din gura lui vreau s-o ştiu!

Şi străbătu alte încăperi şi deschise larg alte uşi, până jos, în fund, la cămăruţa aceea în care dormise în primele luni, atunci! Şi unde stătuse câteva săptămâni aproape ascunsă, ruşinându-se să fie văzută de mama Grazia, de Rocco şi de ceilalţi oameni ai casei. Iar când dădu să întindă mâna spre mânerul de aramă al uşii – ca şi când zidul ar fi dispărut dintr-o dată – i se păru că vede şi pătuţul cu cuvertura albă, şi măsuţa cu oglindă, şi lavoarul de fier, şi hainele agăţate de perete; şi lada nouă de brad, vopsită în verde, alături de uşă, cu albiturile pe care şi le cususe singură, cu ciorapii pe care şi-i lucrase singură, la ea acasă, înainte ca; marchizul să se hotărască s-o aducă acolo, plictisindu-se să se tot 4ucă la ea, noaptea târziu, în ulicioara aceea depărtată unde-şi avea locuinţa.

Întinse mâna. Uşa rezistă.

— Cine e? Mama Grazia? ...

Glasul acela plin de mânie o îngrozi.

Dacă ar fi răspuns şi s-ar fi lăsat recunoscută, sigur că marchizul nu i ar fi deschis. Şi învârti din nou mânerul deşi îşi dăduse seama că uşa era încuiată pe dinăuntru.

Auzi zgomotul făcut de un obiect tare, trân4it pe birou. Auzi scârtţitul scaunului mişcat din loc.

— Tu?! Tu?!

Şi marchizul se dădu înapoi la această apariţie neaşteptată. Ea însăşi se dădu înapoi dinaintea acelui chip desfigurat.

— Iertaţi-mă, excelentă!

Nu-i spusese niciodată altfel, chiar în clipele cele mai intime, plină de un adânc respect pentru acela pe care îl socotise în totdeauna mai mult stăpân decât iubit.

Ieşind afară şi închizând uşa după el, marchizul o cerceta cu nişte priviri îngrozitoare, stringând din pumni, săltându-şi umerii largi, ca şi când ar fi vrut să se năpustească asupra ei.

— Ascultaţi-mă, excelentă! Se rugă ea. Veţi face pe urmă ce-o să vreţi, dar ascultaţi-mă, vă rog!

Părea îmbătrânit cu zece ani, cu faţa nerasă de câteva zile, cu părul des răvăşit.

— Cine ştie cin' te trimite! Bombăni el. Dumnezeu sau diavolul?

— Pentru ce, excelentă?

— Ce vrei? Vorbeşte! Grăbeşte-te!

— A trimis baroana după mine. Spune că…

— Ce spune?

— Spune că… eu am pus pe cineva să-t omoare pe bărbatu-meu!

— Şi vii să mi-o spui mie?!

— Văd şi eu! Nu mai însemn nimic pentru excelenţa-voastră! Mă alungaţi ca pe-o căţea turbată? Ce-am făcut? Ce-am făcut? Aşadar, şi excejenţa-voastră crede că…

— Ce-ţi pasă ţie de ceea ce cred sau nu cred?

— E o ruşine!

— Ah! Există ruşini şi mai mari pe lumea asta!

— Dar ce-am făcut, Sfântă Fecioară?

— Ce-ai făcut?! Ce-ai făcut?! Nimic!

Agrippina Solmo, căznindu-se să înţeleagă şi ţinându-se după el, îl imploră, cu ochii plini de lacrimi.

— Nimic! Nimic! Spunea întruna marchizul, învârtindu-se prin cameră, absorbit de trista idee care' părea să îl chinuie, morfolind cuvinte cărora, de bună seamă, nu voia să le dea drumul din gură.

— Mă duc! Spuse Agrippina Solmo, resemnându-se. E cea din urmă oară când excelenţa-voastră mă vede aici. Dumnezeu ar trebui să-mi ia zilele înainte de a ieşi pe poartă.

Şi dădu să plece.

Marchizul se întorsese. Ea crezu că voia să-i spună ceva. Nu:

O privea numai, poate pentru a fi sigur jeă într-adevăr pleca.

— V-am iubit! Se tângui ea, fără ca din vorbele ei să se desprindă vreo intenţie de dojană. V-am adorat ca pe sfântul trup al lui Isus! … M aţi luat de pe stradă, m-aţj copleşit cu binefacerile, o ştiu! … Dar nu v-am dat oare în schimb cinstea mea, tinereţea mea, inima, totul? Nimeni n-o să ştie niciodată cât am suferit din ziua în care excelenţa-vdastră… Ca şi când aş'fi fost o zdreanţă de azvârlit! … Ah! Aveaţi dreptul să faceţi

ce credeaţi de cuviinţă şi ce vă plăcea. Mi-aţi spus: „Trebuie să juri! ** Şi-am jurat, în faţa Crucifixului. M-aş fi vrut pulbere, să fiu călcată de picioarele dumneavoastră! Crede poate excelenţa-voastră că nu mi-a fost silă? … Că nu mă mustra cugetul? … Ce conta? Păcătuisem, când e voia soartei, ce poate face o femeie?, şi rămâneam în păcat, ca şi până atunci. Din pricina asta jurasem, ridicând mâna dreaptă în faţa Crucifixului! Şi-acum, plec! … Îmi plesnea inima, dacă nu vorbeam! … Crede excelenţa-voastră că eu am pus pe cineva să-l ucidă pe Rocco Criscione? Daţi-mă pe mâna justiţiei! Să fiu osândită pe viaţă! … Dar nu, excelenţa-voastră nu crede una ca asta, nu poate s-o creadă! …

— Adevărat! Nu pot s-o cred!

Şi cu un glas încă şi mai mohorât, marchizul adăugă:

— Era mai bine şi pentru tine şi pentru mine să fi fost aşa! Cine te-a pus să vii în clipa asta? Dumnezeu ori diavolul?

Agrippina Solmo, încrucişându-şi deznădăjduită braţele şi clătinându-şi capul cu un aer de compătimire, prinse din nou să se tânguie, cu un glas şi mai slab:

— Nu tot astfel vorbea excelenţa-voastră pe vremea când eu îi tot spuneam: „Lăsaţi-mă-n pace! Lăsaţi-mă-n pace! “Iar maică-mea plângea, sărăcuţa: „E o năpastă pentru tine, fata mea! ** Şi-a fost adevărat! Ce-mi pasă dacă -azi nu duc lipsă de nimic? Aurul, casa, lucrurile, excelen|a-voastră poate să şi le ia pe toate înapoi… Alta n-ar vorbi astfel! Iar între timp, baroana – Doamne, iart-o – spune că vin aici s-o iau de la-nceput cu excelenţa-voastră, ca să… Mi-e ruşine să repet tot ce mi-a azvârlit în fată! … Când oare? Când oare? … Nici măcar atunci când excelenţa-voastră spunea în fiecare zi: „Eşti stăpână aici, o să fii totdeauna stăpână! “Vai, nu vă înfuriaţi. Mă duc! … Orice aş fi putut să cred, dar nu să mă văd tratată astfel! „E o năpastă pentru tine, fata mea! “Avea dreptate, maică-mea!

— Taci! Taci! Urlă marchizul.

Ea ieşi mai frământată, mai îngrozită decât era când venise, şi simţind în inimă ceva care aducea a remuşcare.

Privirile acelea tulburi ale marchizului îi pătrunseseră în came ca un tăiş rece, o răscoliseră până în cele mai ascunse unghere ale conştiinţei, unde ea însăşi nu cuteza să privească. Şi i se părea că descoperiseră acolo trădarea pe care fusese gata s-o săvârşească şi pe care cu siguranţă că ar fi săvârşit-o, dacă

arma ucigaşului nu l-ar fi atins pe Rocco Criscione printre tufele de nopal de la Margitello, în timp ce ea, pe întuneric, îl aştepta la fereastră, cum îţi aştepţi un iubit!

5

VBzând-o ivindu-se din nou în anticameră, mama Grazia o mustrase:

— Eşti mulţumită? Parcă de supărări ar duce lipsă bietul meu băiat!

Îi spunea astfel de mai bine de patruzeci de ani. De altfel, acum, când casa se golise atât din pricina căsătoriilor, cât şi din pricina morţilor, rămânând numai marchizul şi ea, simţământui ei matem crescuse până acolo, încât îruinele momente i se părea nu numai că-l alăptase, dar şi că-l născuse, cu aceleaşi dureri cu care-l adusese pe lume, rod al unei iubiri nefericite, pe acel biet copilaş care zburase în paradis la numai câteva zile după naştere. Trăiau pe atunci marchizul-tată şi sfânta aceea de marchiză, frumoasă ca o madonă, pe care paralizia, picioarelor o ţintuise la pat, după avortul care-o ţinuse între viaţă şi moarte timp de mai multe luni! Şi erau încă în familie cavalerul şi domnişoara, unchiul şi mătuşa marchizului, care-i spuneau şi ei totamamă, deşi erau oameni în toată firea: Domnişoara, ajunsă baroană, continua să-i spună mama Grazia, cu toate că era de-o vârstă cu ea. Cavalerul la feU Pentru el însă nu simţea nicio afecţiune. Cel pe care îl îndrăgise din toată inima era marchizul, hrănit cu sângele viu al sinului ei.

Nu-şi putea afla liniştea, văzându-l atât de schimbat de când fusese ucis Rocco Criscione. Se putea spune că nu mai mânca şi nu mai dormea, ca şi când o dată cu aceasta i-ar fi fost răpită şi lui jumătate din viaţă. Îl auzea uneori, noaptea, umblând încolo şi încoace prin odaia lui şi prin celelalte. Şi-atunci, se sculă din pat şi alerga, pe jumătate dezbrăcată:

— Te simţi rău, băiatul meu? Ai nevoie de ceva?

— De nimic, mamă. Grazia! Dormi liniştită, nu-i nimic!

Iar mama Grazia adormea, spunând rugăciunile în cinstea Fecioarei. Şi se apuca să se roage şi-n timpul zilei, de: ndată ce termina prin casă puţina curăţenie pe care-o socotea neapărat trebuincioasă.

Don Aquilante nu izbutea să priceapă cum de putea marchizul s-o vadă în preajmă-i, complet despletită, cu nişte haine care păreau zdrenţe şi cu nişte papuci care-i scăpau, din picioare, la

fiecare doi paşi:

— Curăţenia nu e, ce-i drept, pasiunea mamei Grazia!

— Biata bătrână, răspundea marchizul, face şi ea ce poate!

Puţin, aproape nimic. Din fericire, el trăia ca un urs.

Plătea cotizaţia lunară de membru la club, dar nu dădea niciodată pe acolo. Cu unchiu-său, cavalerul, nu vorbea de ani de zile. Pe la mătuşa baroană se arăta în fugă, numai de sărbătorile Crăciunului, ale Anului Nou şi ale Paştilor, sau când baroana îl chema pfea stăruitor. Cu cavalerul' Pergola, altă rudă, o rupsese în '60, fiindcă acesta, revoluţionar şi ateu, după ce o sedusese pe fiica unchiului, cavalerul, se căsătorise cu ea numai la primărie, după cinci ani de necinste pentru familie, cu doi copii care creşteau ca doi pui de animal şi care înjurau mai dihai decât tatăl.

Singura desfătare a marchizului era plimbarea, acolo sus, pe Esplanada castelului, printre ruinele meterezelor şi ale turnurilor dărâmate de cutremuru1~din 1693. Prea puţin- rămăsese din ele. Marchizul *cel mare,* cum i se spunea lui bunicu-său pe când trăia, nu avusese mustrări de cuget, slujindu-se de piatra cioplită a acestor ruine istorice ca să acopere cu ea faţada casei sale şi nimeni nu cutezase, să se împotrivească acelui act de vandalism. Tot astfel acum, plimbându-se pe Esplanadă, cu mâinile la spate, în papuci, îmbrăcat cum se nimerea, marchizul se simţea aproape ca la el acasă şi „dădea audiente** aşezat pe treptele de ghips ale postamentului deasupra căruia, cu ani în urmă, misionarii liguri aşezaseră o cruce pe care o pală de vânt o smulsese, prăbuşind-o la pământ, şi care nu mai fusese pusă la loc.

Tn amurg, ţăranii din vecinătate urcau până acolo ca să observe ce vreme se pregătea şi pentru a arunca o privire peste câmpuri. Iar marchizul binevoia să intre-n vorbă cu ei, le punea întrebări şi le dădea sfaturi. Dar dacă se nimerea şi câte unul care îndrăznea să-i atragă atenţia că aşa se lucrase întotdeauna, de la Adam încoace, şi că era mai bine să se facă la fel şi fmai departe, marchizul ridica glasul, năpustindu-se asupra lui:

— De-asta aţi fost întotdeauna nişte nenorociţi! De-asta pământul nu mai rodeşte! Vă e frică să nu vă rupeţi mâinile săpând ogorul cât mai adânc? Îl gâdilaţi puţin la suprafaţă şi pe urmă pretindeţi că recoltele să fie la înălţime! Sunt la înălţimea

muncii pe sponci! Şi-o sij fie încă şi mai rău!

Părea gata să se încaiere cu cineva: cei ce se înapoiau de la câmp îl auzeau de la poalele colinei şi-i recunoşteau glasul: „Marchizul predică! ** Acum ştia toată lumea despre ce era vorba.

În timpul verii, veneau acolo să ia o gură de aer proaspăt chiar «şi câţiva „domni** de la Club, precum şi canonicul Cipolla, după slujba de vecernie, în biserica Sant'Isidoro. Marchizul însă evita cât putea să intre-n vorbă cu acei „domni**. Nu voia să se amestece în*' niciun chip în tulburile lor intrigi de partide municipale. I-ajungea să plătească impozitele, care erau prea multe! Domnii aceia, într-adevăr, nu ştiau să vorbească despre altceva decât despre primarul care se lăsa dus de nas de către secretar, despre consilierul juridic care ruina comună şi pe debitorii ei, din motivul cunoscut: *Construcţii şi procese, părinte stareţ*; despre consilierul cu aprovizionarea, care închidea un ochi şi chiar pe amândoi când era vorba de măcelari şi de br dări, fiindcă cele mai bune bucăţi îi erau păstrate lui! Veşnic aceleaşi învinuiri la adresa tuturor, veşnic acelaşi cântec:

— Vai, marchize, dumneavoastră aţi putea face mult bine pentru comună! Cu dumneavoastră, ca primar, lucrurile ar merge cu totul altfel! E nevoie de oameni ca dumneavoastră!

Veneau acolo sus, ca diavolul, să-l ispitească. El însă nu-i lăsa nici măcar să sfârşească:

— Şi treburile casei mele? De-abia am timp să-mi văd de ele! Pentru slujirea comunei e nevoie de oameni fără nicio treabă! Bună seara, domnilor! ...

Şi fugea, când nu putea să stea să-i asculte, şi-şi continua plimbările în sus şi-n jos, de la fortăreaţă la treptele postamentului, şi de la trepte la fortăreaţă, afundându-şi picioarele în tufele de nalbă, care acopereau Esplanada.

Nici măcar cu canonicul Cipolla nu-i prea plăcea să discute. Ce-i păsa lui, marchiz de Roccaverdina, şi de papa Pius al IX-lea, şi de mânăstirile, şi de schiturile pe care guvernul dorea să le desfiinţeze? Papa era departe, iar la Palermo se afla Monarhia*, care ţinea loc de papă pentru sicilieni. Cât despre mânăstiri şi schituri, însemnau desigur o sursă de venituri pentru anumite familii... Dar călugării nu-i ajutaseră pe revoluţionari? Şi era foarte bine dacă revoluţionarii le mulţumeau acum cu lovituri de pjcior! *El nu voia să se încurce nici cu politica, nici cu

administraţia comunală, nici cu papa „nici cu mănăstirile!

— Îmi văd de treburile mele, domnule canonic! Şi, vedeţi, treburile mele sunt acolo, jos, la Margitello. Şi acolo sus, pe colinele de la Casalicchio. Şi-n partea aceea, la Poggiogrande. Şi-n partea astălaltă, la Mezzaterra, de-a lungul râului. Iar acolo eu sunt şi papă, şi stare (. Cât pe-aici să spun: chiar şi maică stareţă!

— Canonicul Cipolla zâmbea, gândindu-se că în timpul acela marchizul şi-o ţinea pe maica stareţă închisă în casă şi că nu era o pildă frumoasă de moralitate! Deocamdată *însă îi răspundea:

— Aveţi dreptate! Toate sunt numai palavre şi nimic altceva!

Şi-l lăsa să măsoare Esplanada cu compasul picioarelor.

Pe atunci, rămânea deseori acolo sus, până noaptea tâ’rziu, împreună cu Rocco ori cu avocatul. Avocatul îi povestea năzbâtiile lui spiritiste, stând în faţa lui, pe bastionul care domină valea cea largă, iar marchizul îl certă cu asprime. Nu începuse încă să-i fie teamă.

Între timp, în spatele colinelor răsărea luna, imensă, roşiatecă, şi se înălţa în sus pe cer, aproape căţărându-se în grabă înapoia norilor, inundând într-o lumină albicioasă imensitatea câmpiei, până la munţii îndepărtaţi care se confundau cu cerul la orizont. Iar marchizul îl întrerupea pe avocat, ca să-i arate:

— Vezi lumina aceea de jos? E-n staulul de la Margitello. Se dau paiele la catâri. Acum, Rocco închide ferestrele de la conac. Una, două, trei! Parc-ar fi o lumină care se aprinde şi se stinge. Continuă! E Rocco, care trece dintr-o odaie într-alta…

Erau mai mult de două luni de când marchizul renunţa deseori la plimbarea aceea, de care se păruse că n-o să se poată lipsi. De fapt, oricine avea nevoie să-i vorbească la orele acelea, se îndrepta degrabă într-acolo, convins că-l va găsi plimbându-se ori „dând audiente” pe treptele de ghips ale soclului fără cruce.

La tară, se dusese numai de patru sau de cinci ori, şi nu la Margitello, ci la Poggiogrande ori la Casalicchio. Iar de două săptămâni nu se clintea din casă, punând mobilele şi lucruril< cu susu-n jos, parcă spre a se obosi cu munca aceea manuală primindu-l numai pe avocat care venea că liliecii, doar noap tea, sau pe vreunul din argaţii de la Margitello trimis de vechil după porunci, fiindcă nimeni nu voia să-şi asume răspunderea vreunei hotărâri. Argatul plecă de-acolo, scărpinându-s? În cap. Azi o poruncă, mâine una de-a-ndoaselea. Iar da *ci* şovăia:

— Dobitocule! Ar fi trebuit să-nţelegi!

Nu-i era bine deloc.

Mama Grazia îl compătimea:

— Dacă nu se judecă procesul, iadul ăsta n-o să se mai Ierni âne!

Dar acum, când era vorba numai de zile, marchizul era şi mai prost dispus ca de obicei şi ţipă la *don* Aquilante:

— Despre ce cercetare îmi tot povesteşti? Ce proces? Totul-a fost prost însăilat. Mărturiile? Dovezile? Va fi de ajuns ca avocatul apărării să sufle numai o dată, ca să le dărâme pe toate! O s-o luăm de la-nceput. Va trebui să stau iarăşi luni şi luni de zile cu sufletul la gură.

— De ce? Curios!

— Pentru că dacă mă spăl pe mâini, se va spune: Marchizului nici nu i-a păsat de bietul Rocco. Cine moare, putrezeşte, cintrăieşte, huzureşte! Şi se vor isca noi scorneli. O să vezi dumneata!

— De ce? Cnrids!

— Ţi se pare curios, fiindcă nu vezi altceva decât procesul, procesul ăla grozav şi pledoaria aia grozavă pe care o s-o faci. Dar dacă juraţii o să-l achite pe Neli Casaccio? Cineva l-a ucis totuşi pe bietul Rocco, de vreme ce e mort... şi nu s-a omorât cu propriile-i mâini. Aia e!

— Să aşteptăm ca juraţii să judece. Venisem să aflu exact ora plecării.

— Feâhd o să vrei. Trăsura este la dispoziţia dumitale. Eu nu merg.

— Sunteţi citat şi, dumneavoastră.

.

— Depoziţia mea se află scrisă la dosar, pot s-o citească.

— Va folosi însă şi prezenţa dumneavoastră. Juraţii, ştiţi, judecă după impresia de moment, după cugetul lor nici măcar n-au nevoie de fapte precise.

Şi a trebuit ca *don* Aquilante să-şi dea toată silinţa ca să-l decidă să meargă împreună cu el la Curtea cu Juri. Aproape că-i părea rău.

— Atenţie, marchize! Atenţie! Se rugă el.

Marchizul însă nu-l lua în seamă şi continua să dea cu biciul în catâri, năpustindu-i într-o cursă vertiginoasă pe acele urcuşuri ale şoselei ce se răsucea în pantă în jurul muntelui, pe vârful

căruia se afla Rabbato, în bătaia tuturor vânturilor, care uneori păreau că şi-l zvârl unul altuia.

— Atenţie, marchize!

Şi în zadar Titta, vizitiul, aşezat pe capră alături de marchiz, se întorcea din când în când să-l liniştească.

Don Aquilante îşi amintea, înfiorându-se, că numai cu câtăva vreme înainte, catârii, înnebuniţi parcă, scăpaseră din mâna marchizului tocmai pe viroagele alea şi îl târâseră în jos pe povârniş, printre mărăcini şi pietre, până lângă malul înalt al prăpastiei, unde se opriseră printr-o adevărată minune. Şi se gândea că unele minuni nu se repetă atunci când se repetă nenorocirile. Trebuia să-şi amintească de-acest lucru, marchizul!

În loc de asta, catârii, spumegând de năduşeală, de-abia mai răsuflau. – Fremântând sub loviturile de bici care cădeau cu nemiluita. Era limpede că marchizul îşi vărsa tot necazul pe ei, ca şi când cercetările şi procesul le-ar fi făcut acele biete dobitoace şi a lor ar fi fost vina dacă Neli Casaccio ar fi achitat.

Zburaseră ca un fulger pe lângă căruţele cu martori, care doborau fără grabă. *Don* Aquilante îi zărise pe Roşa Stânga, pe meşterul Vito Noccia şi pe Michele Stizza, şi nu avusese vreme să răspundă la salutul lor. Îi invidia. Stăteau prost, e-adevărat, în căruţe, în bătaia soarelui şi în praf. Dar cel puţin mergeau liniştiţi, fără a fi ’ân primejdie să-şi rupă gâtul.

— Atenţie, marchizei

Şi pentru a se distra, *don* Aquilante se silea să se gândească la marchizul *cel mare,* în legătură cu care se mai spunea încă povestea cu martorii. Acela era un adevărat Roccaverdina! Alte vremuri, alţi oameni! Trebuia să câştige un proces? Era nevoie de dovezi? Îi şi scria omului său, la ţară: „Trimite repede, dar repede, o altă căruţă cu martori!” Se cumpărau cu doi doi *tari*[4] unul! Mincinoşi, bineînţeles! Marchizul *cel mare*, ha, ha, nu se-ncurca prea mult în mărunţişuri! În arumite privinţe, spiţa nu s-a schimbat de loc. Când un Roccaverdina îşi pune ceva în cap, e-n stare de orice, atât în bine, cât şi în rău! Chiar şi cu riscul de a-i face de petrecanie unuia care nu-i intra în voie.

Atenţie, marchizei

Marchizul însă cobori de pe capră tocmai când, ajungând îr câmpie, şoseaua se desfăşura dreaptă până hăt, departe, h orizont, în ţâriiiul greierilor, prin mirişti şi prin măslini.

---

4 Tari: monedi mici, sicilieni, de argint.

— Se spune c-o s-avem cale ferată peste patru-cinci ani.

— Şi trenurile scapă din mâna maşiniştilor când se întâmplă vreo ciocnire! Răspunse marchizul zâmbind ciudat. Iar când e vorba de. Maşini, zadarnic ţipi: „Atenţie, marchize!”

6

La Rabbato se şi aflase, prin telegraf, vestea despre condamnarea lui Neli Casaccio: Cincisprezece ani! Iar după două zile, mapoindu-se, martorii erau asaltaţi de lumea care voia să cunoască toate amănuntele procesului.

Neli, îndată ce auzise: „Cincisprezece ani! “, îşi acoperise faţa cu mâinile, izbucnind în hohote de plâns. Pe urmă’, ridicând mâna dreaptă, strigase:

— Doamne, o jur în fata dumnezeiescului tău chip: sunt nevinovat! Iar dacă nu spun adevărul, fă să cad mort, aici, în faţa ta!

În sală, toate privirile se îndreptaseră spre crucifixul agăţat de perele, în spatele scaunului preşedintelui, ca şi când crucifixul ar fi putut da într^adevăr un răspuns la gestul şi la vorbele osânditului. Jandarmii însă, luându-l pe acesta de braţ, îl scoseseră afară, de-abia ţinându-se pe picioare şi bilbâindu-se:

— Sărmani copii! Sărmanii riki copii!

Iar nevasta! … Se aruncase la picioarele preşedintelui Curţii, cu părііl despletit, cu fata înecată în lacrimi, cerşind îndurare pentru soţ:

— E nevinovat ca Isus Cristos, excelentă!

ı se agăţase de genunchi, deznădăjduită, şi nu, mai voia să-i dea drumul.

— Eu nu-s rege, copila mea! Graţierile nu le poate da decât el.

— Excelenţa-voastră poate totul! Excelenţa-voastră are în mână dreptatea! Un tată a patru copii…

A trebuit să fie desprinsă cu forţa.

Şi dintre oameni, unii socoteau că Neli Casaccio fusese osândit pe nedrept, iar alţii pe bună dreptate. Nu spusese el: „îi fac de petrecanie!”? Asta ar trebui să-l înveţe pe fiecare akdsă-şi pună lacăt gurii: cine nu vorbeşte, nu greşeşte.

Domnii de la „Clubul de conversaţie” aşteptau înapoierea marchizului de Roccaverdina şi a (ui *don* Aquilante, ca să cunoască întregul mers al dezbaterilor şi verdictul juraţilor. Ţi refuzaseră chiar şi circumstanţele atenuante? Nu era cu putinţă! De aceea, câţiva dintre cei mai curioşi se strânseseră în" Piazza

dell'Orologio, pentru a opri trăsura, când svea să treacă.

Şi a fost o adevărată surpriză vederea ciudatei amabilităţi a marchizului care, coborând din trăsură împreună cu *don* Aquilante, înconjurat de domnii aceia şi urmat de o mulţime de oameni, se îndreptă către Club, unde, cu toate că era membru, nu pusese piciorul decât de două sau de trei ori în atâta amar de ani. Între altele şi fiindcă, după părerea lui, lumea proastă era primită acolo cu prea multă uşurinţă.

— Marchizul părea schimbat la fată. De două zile, *don* Aquilante îl privea uluit şi-l asculta şi mai uluit.

Membrii Clubului se grupaseră în semicerc, iar. Înapoia scaunelor se îngrămădea mulţimea curioşilor care, invadând salonul de la parter, întindeau gâturile- şi se înălţau pe vârl'ul picioarelor ca să-i audă vorbind pe marchiz şi pe avocat, aşezaţi acolo, în fată, pe canapeaua de lângă perete. Ca să vadă şi să audă mai bine, unii se căţăra seră până şi pe soclurile celor patru coloane de marmură artificială, care sprijineau bolta salonului.

Asta M supără rău de tot pe marchiz.

— Ce-i aici? Teatru de păpuşi? Ce vor ăştia toţi? Aici nu sâiitem în Piazza deltorologio… Chelner!

Şi descoperindu-l pe bietul chelner, care se căznea zadarnic să-i scoată afară pe intruşii aceia, îl mustră:

— *Don* Marmotta! Ce-i asta „vă rog, domnii mei?! "Luaţi-i de guler, dacă nu ştiu cum să se poarte!

Atunci, câţiva membri se ridicară de la locurile lor şi începură să împingă din spate oamenii care şovăiau şi se întorceau să se mai uite o dată după ce îăcuseră câţiva păşi, neputându-se resemnă să plece iara a-şi potoli curiozitatea.

Între timp, marchizul începuse să vorbească. De fapt, şi pentru el procesul fusese minunat organizat. Judele instructor, la început, mersese pe dibuite, fără nicio indicaţie, fără nici. O îndrumare. Apoi, descoperise firul conducător, iar dovezile ieşiseră la iveală, limpezi şi strălucitoare.

— Ah, procurorul acela al regelui! Un şuvoi de elocventă. Gelozie? Forţă irezistibilă? Să-nchidem aşadar închisorile, să lăsăm ca oamenii să fie asasinaţi! Ne aflăm aici în faţa unei premeditări îndelungate! Da, domnilor juraţi, există lege şi pentru cei care tulbură liniştea casnică a altora, care uneltesc împotriva onoarei familiilor! Dacă toţi am voi să ne Facem

dreptate cu mâinile noastre, adio societate! Fiecare socoate că are dreptate, mai ales când greşeşte. Singur magistratul, nepărtinitor şi drept, fiindcă e dezinteresat, singuri judecătorii populari, instituiţi în acest scop…

Se părea că el ar fi fost procurorul regelui şi că membrii aceia, rânduiţi în semicerc acolo, în jurul său, ar fi fost juraţii însărcinaţi să judece. Glasul îi căpăta obişnuitul ton semeţ, ca atunci când «dădea audienţe" acolo sus, pe Esplanada castelului. Iar cei scoşi afară din salon şi rămaşi în faţa uriaşei uşi cu geamuri, care stătea deschisă, puteau să-l audă mai bine decât dacă ar fi rămas înăuntru, pentru că vocea răsuna datorită sonorităţii bolţii şi, vibrând, se făcea auzită tocmai din mijlocul pieţei.

— Şi astfel, bietul avocat al apărării se pomenise cu gura închisă, înainte de a fi vorbit. Ah. Nu fiindcă n-ar fi vorbit! Un ceas şi jumătate, cu gesturi repezite, bătând cu pumnul în masă. S-a agăţat chiar şi de „personalităţile de frunte” care îngăduie, prin pildă pe care o dau. Samavolniciile subalternilor lor! Ca şi când, în cazul acesta, marchizul de Roccaverdina i-ar fi spus lui Rocco: „Du-te de-i fură nevasta lui Neli Casaccio!” Bietul avocat! Îşi pierduse capul de tot. Dădea din mâini şi din gură, după ce procurorul regelui îi retezase încă dinainte obişnuitele argumente. Gelozia! Forţă de neînvins! Se vedea limpede că vorbea numai ca să vorbească. Şi pe urmă, prea multe voia să dovedească. Proces pe bază de indicii! Mărturiile? Am auzit spunându-se! Mi s-a spus! A ameninţat! Este un om crunt, vânător de meserie! Se pot lua hotărâri în legătură cu libertatea unui cetăţean, pe nişte temeiuri atât de şubrede

Şi marchizul imita glasul şi gesturile avocatului, cu un mai mult evident accent de compătimire ironică, rizând numai fiindcă râdeau cei de faţă, bucuros de efectul produs asupra acelora care i se părea că sunt chiar juraţii, sau alţi juraţi, care să judere în apel, atât de mult se însufleţea, repetând frazele cele mai răsunătoare şi cele mai comune ale avocatului şi sporind intonaţia ironică până la replica procurorului- regal, care ţinuse să vorbească ultimul, pentru a da lovitura de graţie.

— O lovitură de maestru a dat-o, de asemenea, avocatul nostru, aici de faţă. Puţine vorbe, dar pline de tâlc, grele, din cele care nu îngăduie replică.

Don Aquilante care, cu mâinile încrucişate şi cu ochii pe

jumătate închişi, aci strâmba din buze, aci clătina din cap şi părea să nu-şi dea seama de murmurul de aprobare care urmase după cuvintele marchizului, se scutură tresărind, auzindu-l pe acesta dându-şi druihul la glas – asemenea unui tunet – pentru a-i răspunde doctorului Meccio, poreclit nu se ştie de ce şi „San Spiridone “. Aşezat chiar în Fata marchizului, doctorul Meccio îl ascultase cu capul plecat, cu bărbia sprijinită de măciulia aurită a bastonului său, aproape mai înalt decât el; nu se clintise din loc, nu Făcuse niciun alt semn de aprobare şi nu râsese ca toţi ceilalţi. Şi săltându-se pe neaşteptate pe interminabilele sale picioare slăbănoage – vechiul lui joben atingea parcă bolta – doctorul Meccio rostise:

— L-au condamnat pe degeaba. Asta-i părerea mea.

Marchizul izbucnise:

— Cum adică, pe degeaba? Cu atâtea dovezi? Ce ştiţi dumneavoastră?

— Este părerea mea. Juraţii nu sunt infailibili.

— Şi atunci, cine l-a ucis pe Rocco?

— Nu l-a ucis Neli Casaccio.

— Dar cine atunci? Trebuie să ai o mare cutezanţă ca să vorbeşti astfel! De ce nu v-aţi dus să-i spuneţi asta judecătorului în timpul instrucţiei, când mai era vreme? Nu vă mustră cugetul de-a Fi lăsat să Fie osândit, după părerea dumneavoastră, un nevinovat? Lată unde am ajuns! Este părerea mea! Dar părerea dumneavoastră nu face nici doi bani în Fata hotă- rarii juraţilor! Judele instructor a (ost deci un dobitoc? Preşedintele şi judecătorii Curţii cu Juri au fost tot dobitoci? Cine este deci asasinul? Unde se află?

— Nu vă-nfierbântaţi prea tare, marchize!

— Spuneţi, spuneţi: cine a fost asasinul? Unde se află?

Marchizul, în picioare, palid de mânie, gesticula, urla re- petând:

— Cine a fost asasinul? Unde se află?

— Poate să se afle aici, printre noi, în mulţimea aceea din Faţa uşii, şi râde poate de mine, de dumneavoastră, de juraţi, de judecători, de justiţie! Iar dacă spun o prostie, lăsaţi-mă s-o spun! Cuvântul este liber!

Sân Spiridone îl înfruntă fără teamă, în vreme ce unii încercau să-l ia de acolo, pentru a pune capăt acelei scene nepotrivite, iar alţii. Îl înconjurau pe marchiz, rugându-l să-l ierte pe un

înfumurat care spunea întotdeauna nu, atunci când altul spunea da, dintr-un năravfiresc, dintr-o obişnuinţă…

— Şi de ce mi-o spune în faţă? Nu cumva am făcut eu procesul? Am cercetat eu pricina? L-am osândit eu pe Neli Casaccio?

— Şi aşezându-se din nou, reluă povestirea de la capăt, amănunţit, relatând mărturiile una câte una, rechizitoriul procurorului regal, pledoariile avocaţilor…

— Şi în definitiv ce mă poate interesa pe mine dacă l-au osândit pe unul, în locul altuia? Este treaba juraţilor, a judecătorilor Curţii. Din nefericire, încheie el, pentru asasinatele pe care le săvârşesc medicii ignoranţi nu există nici procese şi nici Curte cu Juri.

Doctorul Meccio însă nu putu să răspundă la această răutate. Plecase, bolborosind:

— Să nu-şi închipuie marchizul că şi Clubul este tot una cu Esplanada castelului!

7

— Bine, bine! Spuse baroană. Şi acum, când totul s-a sfârşit, o să-mi dai ascultare, nepoate?

— Am altceva în cap! Răspunse marchizul.

— O ştiu, din păcate: femeiuşcă aia.

— Nu-mi mai vorbiţi de ea, mătuşă!

— Ba, dimpotrivă, trebuie să-ţi vorbesc.

— E în zadar, vă asigur, pentru mine, este ca şi când n-ar mai exista, v-o jur. _

— Ţu îmi cunoşti intenţiile.

— Vă sunt recunoscător şi vă mulţumesc, mătuşă!

— Testamentul meu se află în mâna notarului Lomonaco. Nu vei fi vrând să mă sileşti să-l refac.

— Sunteţi liberă să faceţi. Ce vreţi cu averea dumneavoastră.

— Ţin ca neamul Roccaverdina să înflorească din nou. Unchiu-tău e un târâie-brâu. Şi-a risipit aproape toată averea. Iar fiu-său e încă şi mai nebun decât el. De nepoată, nici să nu mai vorbim, a necinstit Tamilia. Trăieşte în păcat de moarte, căsătorită numai la primărie, din pricina tiraniei acelui eretic de soţ pe care ea singură l-a vrut. Să şi-l ţină!

— Ce putem face? Nu e vina noastră.

— Ascultă-mă. Se obişnuieşte să se spună: căsătorii şi episcopate de către cer sunt hotărâte. Iar căsătoria despre care

vreau să-ţi vorbesc este ai sigurant ă dintre cele hotărâte de către cer, dacă nu mă înşel. Îţi aminteşti? Da, da, nu a fost nicio făgăduială între voi amândoi. Nu v-aţi spus niciodată o vorbă de dragoste, dar nici nu trebuia să v-o spuneţi. Baţi prea tineri pe atunci, iar ochii şi faptele grăiau mult mâi mult decât orice vorbă. În felul acesta, ea s-a socotit întotdeauna legată. Şi chiar dacă s-ar fi închis într-o mânăstire, tot n-ar fi putut să trăiască mai în afara lumii. A aşteptat mereu, nu a deznădăjduit nici măcar atunci când erai prins cu totul de femeiuşcă aia şi te dădeai în spectacol, ţinând-o în casă.

— Mătuşă!

— Nu mă întrerupe, lasă-mă să vorbesc. O spun spre binele tău.

Marchizul lăsă capul în jos, resemnându-se.

Îl chemase, pretextând că voia să-l consulte cu privire la anumite îmbunătăţiri ce se cereau înfăptuite în via de la * Lagomorto. El însă, pricepând imediat despre, ce era vorba, îşi pregătise răspunsurile. De data asta, totuşi, în ciuda oricărei. Intenţii a sa, marchizul se simţea stânjenit de o ciudată moleşire a voinţei.

La început, îl liniştiseră întnicâtva întrebările în legătură cu procesul şi cu osândirea lui Neli Casaccio. Şi se întinsese cu povestirea, anume pentru a o derută pe mătuşa baroană.

ı se părea că vede fluturându-i pe buze stăruitoarele sfaturi cu care îl copleşea ori de câte ori venea să o vadă, chemat, de cele mai multe dăţi. Şi încercase să lungească povestirea, tocmai pentru a evita plictiseala predicii de care se temea: „însoară-te! “

Se înfierbântase totuşi din pricina ideii fixe a baroanei, care susţinea că Agrippina Solmo ar fi pus să-i fie ucis bărbâ- tul, cu intenţia de a fi iarăşi ceea ce fusese. Altă dată şi de-a-şi atinge un scop pe care nu şi-l putuse împlini din pricina căsătoriei cu Rocco Criscione.

Şi tocmai faptul că îl văzuse înfierbântându-se de îndată ce-i pomenise de această bănuială o hotărâse pe baroană să renunţe la orice amânare. Fusese silit s-o asculte, răspunzând aproape neatent, rotindu-şi privirile prin salon fixând un portret, uitându-se la o mobilă veche, privind câinii care stăteau tolăniţi pe pernele celor două fotolii ale lor şi care se odihneau deschizând din când în când ochii şi săltându-şi capetele, ca şi

cum ar Ţi priceput că nu se cădea să se mişte, ca să nu întrerupă conversaţia.

Din înaltul unuia dintre balcoane pătrunsese pe neaşteptate o fulgerare de soare în amurg. Dâra de lumină roşietică luminase pentru câteva clipe ornamentaţia de deasupra uşii din fată, iar marchizul strângea din ochi ca să distingă chipurile înnegrite din acea *Judecată a lui Pariş,* urât pictată, căutând să-şi abată şi în chipul acesta atenţia de la predica pe care baroana începuse să i-o facă şi care amenințа să nu se mai sfârşească! Pe urmă. În penumbra înserării şi-n vreme ce mătuşa îi evoca amintirea aceea din tinereţe – ştearsă aproape din memoria lui – se simţise cuprins de un regret care-l tulbură uşor şi-i încreţea fruntea, îndemnându-l s-o întrerupă cu acel: „Mătuşă! 1* care. Nu era o negare, niciun protest, şi nu putea să aibă deloc puterea de a o împiedica să continue!

— Lasă-mă să vorbesc: o spun spre binele tău. Sunt ani de clnd o tot văd. Mereu aceeaşi! Puriând mereu numai culori închise, ca o văduvă, sărăcuţa de ea! Şi tăcută, mai ales după prăbuşirea familiei sale, care e tot atât de nobilă ca şi a noastră, nepoate. Ţi-ai asigura şi fericirea ta, şi-ai face şi o faptă bună! Demnă, ba chiar orgolioasă. În mizeria aceea pe care trebuie s-o ascundă, n-a făcut niciodată vreo aluzie la tine sau la nădejdea ei neclintită. Iar când i-am pomenit eu despre asta, acum câtăva vreme, s-a înroşit mai întâi, după care a pălit, răspunzând doar: „Acum, baroană?! Sunt bătrână!” La treizeci şi doi de ani? Nu e adevărat. Este fină, delicată, distinsă, iar când surâde, pare că întreaga ei făptură se înseninează şi se luminează, lăsând să i se vadă sufletul nobil şi mâlos. De ce nu vrei? De ce te încăpăţânezi să trăieşti singur? Ce farmece ţi-a făcut oare femeiuşcă aia?

. Din păcate, femeiuşcă ăia trebuie că aruncase asupră-i cine ştie ce farmece îngrozitoare. O simţea şi se înfiora. Mătuşa baroană făcea însă şi mai rău, amintindu-i-o; acum, el tocmai încerca să şi-o smulgă din inimă, nemaiputând să îndure stăpânirea ei şi furios de neputinţa lui de a o birui şi de a scăpa de ea. Nu o mai iubea pe Agrippina Sol mo, ci o ura. Ura fosă o păstra înrădăcinată în sufletul lui mult mai mult decât dragostea! Ah, dacă mătuşa baroană ar fi ştiut! Nu minţise însă când îi jurase:. Pentru mine, este ca şi când n-ar mai fi! “Nu voia s-o vadă nici măcar de departe. Îi interzisese să treacă pragul

casei Roccaverdina. Deocamdată!

. Şi se ridică din fotoliu, repetând:

— Am altceva în cap, deocamdată. Vom mai vorbi, mătuşico!

Cei patru clini, sărind toţi deodată de pe fotoliile lor, întinzândii-se şi căscând, Îl înconjurară pe marchiz şi-i arătară că-l recunosc, dând bucuroşi din coadă, gudurându-se În jurul lui şi lătrând. Baroana îi privea zâmbind emoţionată.

— Nici măcar nu-i mângâi! Spuse ea.

Lui însă, ce-i drept, îi trecea prin minte cu totul altceva decât să mângâie acele patru javre jigărite, pe jumătate năpârlite şi cu ochii plini de urdori! Mătuşa baroană avea dreptate. De ce nu voia? De ce se încăpăţâna să trăiască singur?

Şi înapoindu-se acasă, i se păru că intră Într-o cavernă. Mama Grazia, care încăvnu aprinsese luminile, veni să-i deschidă, ţinând în mână murdarul opaiţ de pământ ars, acoperit cu cositor, cu fitilul în ulei, pe care îl folosea în bucătărie.

La mătuşa baroană, toate erau numai vechituri, dar se vedea supravegherea unei stăpâne pricepute şi curate. Dincoace se simţea mirosul greu al neîngrijirii, al dezordinii şi al lăsării în'părăsire. Din ziua în care *aia*— nu-i mai spunea pe nume nici măcar în gând – plecase, el nu se mai îngrijise de nimic, lăsând-o pe mama Grazia să facă puţinul pe care putea să-l facă, neîndrăznind să o mustre ori să o certe din pricina vârstei şi a respectului pe care i-l purta, ca doică şi ca vechi om de casă. Altă femeie de serviciu nu voia, chiar şi pentru a nu o necăji pe biata bătrână.

— Servitori nu-i plăcea să aibă în jurul lui, căci îi socotea obraznici şi ffecari.

Era asta viaţă?! Singurătatea Îl făcea acum să-i simtă toată plictiseala şi sila. Viaţă animalică! Oare profită el, marchizul -de Roccaverdina, de pe urma bogăţiilor moştenite? Vătafii ifcăi, arendaşii săi profitau mai mult decât el. De mai bine de |ece ani se transformase Într-un sălbatic, ocolind legăturile <ţ oamenii, devenind grosolan, închis în caverna sa, de unde ie^ea numai pentru a face doi-trei paşi pe Esplanada castelului său pentru a trăi la ţară, printre sătenii care-l temeau şi nu îl iubeau, fiindcă-i trata mai rău ca pe sclavi, fără să găsească niciodată o vorbă bună pentru ei.

— Vai, mătuşa baroană avea dreptate! De ce nu voia?

Tn alte dăţi, mătuşa îi vorbise în general. Dţe data asta

precizase, fără să o numească totuşi pe cea care fusese tainica aspiraţie a celor şaisprezece ani ai lui, 1 atunci când, timid şi şovăielnic, se mulţumise să-şi dezvăluie sentimentul care-i fremăta în adâncul inimii numai din priviri sau prin copilăreasca intimitate a glumelor şi a gesturilor, poate şi mai puţin expresive decât glumele, şi când îi fusese de-ajuns să vadă sau să ghicească din atitudinea ei ruşinoasă, că observase şi con simţise şi ea, cu o şi mai mare seriozitate în gânduri, niciodată dezminţită pe urmă. Iar el o uitase! Iar el o jignise, preferând-o pe cealaltă femeie, devenită apoi chinul şi pedeapsa lui.

De ce nu voia acum? Nu ştia nici el!

Stătea la masă. Mama Grazia, care adusese castronul cu salată, văzând -că mânca cu un aer întunecat, ferindu-se s-o privească şi să-i vorbească, se oprise să se uite la el, incru-cişându-şi mâinile sub şortul de pânză groasă. Două şuvi (e cărunte din **puţinul** păr prost pieptănat i se împrăştiau pe fruntea plină de zbârcituri, căzându-i peste ochii-i dintre care unul, cu marginile pleoapelor roşii, nu mai vedea-, din pricina unui accident nenorocit petrecut cu mul (i ani în urmă, când ea, după înţărcarea marchizului, rămăsese ca slujnică la familia Roccaverdina.

— La ce te gândeşti, fiul meu? Spuse ea drăgăstoasă.

La auzul neaşteptatei întrebări, marchizul îşi crispă toţi muşchii feţei, ca şi când ar fi voit s-alunge astfel în cel mai întunecat colţ al creierului gândurile care îl tulburau şi să le ascundă chiar fată de el însuşi.

Ea care, în alte două sau trei rânduri şi în împrejurări identice, remarcase o mişcare asemănătoare, fu mâhnită.

— Mie îmi potf spune! Adăugă ea, apropiindu-se de masă. Sunt mama Grazia a ta!

— Nu găsesc nişte hârţoage mai vechi, tocmai mă gândeam unde să le caut, răspunse marchizul.

— Mai jos, la meţanin, sunt o grămadă.

— Ai dreptate.

— Mai sunt încă multe altele într-un cufăr. Ştiu eu care e cheia.

— O să mi-o dai mâine.

— O să aerisesc odăile alea. Trebuie să fie pline de şoareci. Nimeni n-a mai intrat acolo de ani de zile.

— Da, mamă Grazia.

Fără să fie convinsă de răspuns, după câteva clipe de tăcere, ea continuă.

— Ce te frământă, fiule? Spune-mi. O să mă rog Domnului şi Preasfintei Fecioare. Am pus să se citească un acatist pentru sfintele suflete din Purgatoriu, pentru că ele să-ţi aducă liniştea sufletească. Ascultă: dacă e din pricina *ăleia* cheam-o totuşi îndărăt. X) s-o slujesc, ca şi înainte.

Marchizul îşi ridică iruntea şi deschise ochii mari, îngrozit de pătrunderea clarvăzătoare a acelei Fiinţe grosolane şi simple.

— Vai, mamă Grazia! A venit aici? Ce ţi-a spus? Nu vreau s-o mai văd, nu mai vreau să ştiu nimic despre ea! Ţi-a cerut poate să-mi vorbeşti astfel?

— Nu, fiule! Nu te supăra, am vorbit ca o proastă bătrână!

Marchizul însă se supărase din pricina ruşinii de a se simţi ajuns parcă la cheremul altora. Nu mai ştia, nu mai era în stare, aşadar, să se prefacă?

Văzând spaima care-i tulbura privirile, mama Grazia, intimidată, grăi:

— Nu te supăra, am vorbit ca o bătrână proastă!

Şi plecă, târşâindu-şi papucii.

8

Cu toate că a doua zi mama Grazia îl înştiinţase că aerisise odăile de la mezanin, lăsând cheia în broască uşii, fiindcă pe scara interioară nu trecea nimeni, marchizul nu coborâse să caute vechile hârţoage. Punând să se înhame catârii la trăsură, plecase la Margitello.

Titta, vizitiul, se minuna văzându-şi stăpânul stând ghemuit în fundul trăsurii închise şi păstrând o tăcere neobişnuită, încercase, dar zadarnic, să-i scoată o vorbă din gură.

— E nevoie de ploaie! Priviţi, excelenţă, niciun fir de iarbă.

Câmpia se întindea în toate părţile, cu ogoarele arse şi crăpate, cu tufe rare de mărăcini ţepoşi pe marginea şoselei. Şi era sfârşitul lui octombrie! Ici şi colo, o pereche de boi înjugaţi la plug se căzneau să despice bulgării împietriţi, de-abia mişcându-se din pricina rezistenţei pe care-o întâmpi- nau. Câte-un catâr, un rnăgar, o iapă cu mânzul după ea, păşteau – legaţi cu o frânghie lungă sau cu piedici la picioarele din faţă – prin cele câteva mirişti încă neuscate.

— Anul ăsta paiele or să se scumpească. N-o să se găsească altceva pentru bietele dobitoace.

Trăsura, părăsind şoseaua principală, o Iu se la stingă, pe drumul de care dinsp **e** Margitello, pintre două prduri vii de nopali închirciţi, prăfuiţi, cu Florile veştejite pe frunzele spinoase, uscate şi aproape galbene din pricina lipsei de sevă. Catârii mergeau la trap, ridicând nori de pulbere şi hurducăind trăsura din pricina terenului desfundat. Într-un loc, rotile izbiră într-o grămadă de pietre care ocupau jumătate din drumul de care.

— Aici s-a întâmplat nenorocirea! Spuse Titta..

Grămada aceea de pietre arăta locul unde fusese găsit cadavrul lui Rocco Criscione, cu ţeasta zdrobită de glontele care Fusese tras aproape de lângă el, din tufişul de-alături. Cei ce trecuseră pe acolo în zilele acelea, aruncaseră câte o piatră, spunând un *requiem,* pentru ca toţi să-şi aducă aminte de creştinul ucis acolo şi să spună o rugăciune întru mântuirea acelui suflet plecat pe lumea cealaltă Fără spovedanie şi Fără împărtăşanie. Şi astfel, grămada se înălţase şi se lăţise, căpătând Forma unei mici piramide.

Dar nici măcar de data aceasta Titta nu auzi răspunzându-i-se ceva. Biciui deci catârii, gândindu-se la ce avea să se întâmple la Margitello, unde nimeni nu aştepta sosirea stăpânului.

Cârduri de porumbei domestici, ieşiţi după hrană, se înălţau în zbor pe marginile drumului când auzeau zgomotul Făcut de clopoţeii catârilor şi de rotile trăsurii care goneau acum pe pietrişul răspândit de pământ, la mică distanţă de conac. Printre eucalipţii care-l înconjurau din toate părţile, se zăreau împrejmuirea curţii şi ferestrele închise.

Împotriva prevederilor lui Titta, vechilul şi argaţii scăpaseră uşor. Marchizul vizitase cămara, grajdurile vacilor, fânăria, paiele. Cercetase cu de-amănuntul plugurile de tip nou aduse de la Milano cu un an înainte, pivniţa şi odăile de locuit ale ţăranilor, urmat de vechil, care se ţinea după el, temându-se de vreo săpuneală. Şi nu scosese o vorbă nici măcar atunci când însuşi vechilului i se păruse nimerit să-şi ceară scuze pentru un lucru nelalocul lui, pentru o neorânduială care putea Fi evitată, pentru vreo unealtă aruncată neglijent, stricată şi nereparată.

Pe urmă, marchizul se urcase singur în odăile de sus. Iar vechilul, din curte, îl vedea deschizând larg Ferestrele, îl auzea trecând dintr-o încăpere într-alta, deschizând şi închizând dulapuri şi sertare de birouri şi de scrinuri, mutând scaunele din

loc şi trântind uşile. De două sau de trei ori, marchizul se arătase când la o fereastră, când la alta, voind parcă să cheme pe cineva. În realitate, dăduse roată cu privirile până hăt, departe, peste câmpie ori spre cerul care părea de bronz, senin, fără nicio yuvită de nor vreme de zece luni, încins de soarele care pârjolea ca în plină vară.

După trei ore coborâse, îi poruncise lui Titta să înhame din nou catârii şi plecase fără. Să dea nicio poruncă, fără să se arate nici mulţumit, nici nemulţumit.

La jumătatea drumului spre Margitello, acolo unde se găsea bucata de pământ a cumătrul ui Sânţi Dimauro, care fusese silit s-o vândă pentru a scăpa de cine ştie ce neplăceri, marchizul, 2ârindu-l de la fereastra trăsurii pe bătrânul ţăran aşezat pe o piatră alături, de gardul viu de riopali, cu coatele sprijinite pe genunchi şi tu bărbia în mâini, îi pofuncise lui Titta să oprească.

Cumătrul Sânţi înălţă capul şi îl salută pe marchiz, săltându-şi cu o mână partea din faţă a beretei albe. De bumbac.

— Binecuvântaţi, excelentă!

— Ce faci aici? Îl întrebă marchizul.

— Nimic, excelentă. Aflându-mă la moară, am vrut să arunc o privire…

— Mai plângi încă după pietroaiele astea?

— Inima mea e întotdeauna lângă ele! Într-o bună zi, o să viu să mor aici.

— Mai ai obraz să te şi plângi, după ce ţi le-am plătft cu şaptezeci de uncii?

Bătrânul strânse din umeri şi se aşează la loc.

— Urcă-te pe capră, lângă Titta, adăugă marchizul.

— Mulţumesc, excelenţă. Am lăsat măgarul la moară. Mă duc să-l iau de-acolo, cu făina.

Lui Titta lucrul i se păruse atât de neobişnuit, încât, se întoarse, dornic să se încredinţeze că stăpânul vorbise serios când îl poftise pe cumătrul Sânţi să se urce pe capră. Curiozitatea sa rămase însă nesatisfăcută. Marchizul îi făcu semn cu mâna să mâne mai departe, iar catârii porniră din nou la trap, la prima pocnitură de bici.

Cât timp panta urcase pieptiş, Titta cruţase bietele dobitoace. Dar. La cotitură de la Cappelletta, de unde şoseaua începea să urce mai blând, le mână din nou la trap. Iar din pricina smunciturilor, clopoţeii de la căpeţele sunau în umbra măslinilor

şi a migdalilor care-şi arătau dincolo de şanţurile şefeelei coroanele lor argintii şi verzui, în care mai ţirâiau câţiva greieri întârziaţi, pe care căldura stăruitoare îi amăgise, poate, că vara avea să mai dăinuie.

— Ce s-a întâmplat? Întrebă marchizul, simţind neaşteptata oprire a trăsurii.

Şi, uitându-se pe fereastră, îl văzu pe *don* Aquilante, avocatul, bălăbănindu-şi picioarele lungi de pe parapetul unei po- dişci, cu pălăria de fetru negru cu boruri largi care-i apărau de soare, ca o umbrelă, fata rasă, (inând strâns într-o mină bastonul cel gros de trestie-de-mare şi sprijinindu-se cu el în borna de dedesubt.

Don Aquilante închise ochii pe jumătate, clătină din cap cu mişcarea lui obişnuită, îşi duse cealaltă mină la stomac, de parc-ar fi vrut să-şi salte cingătoarea desfăcută a pantalonilor, şi coborî de pe parapet, încruntând din sprâncene şi strângând din buze, cu aerul unui om tulburat când nu trebuie.

— Aici, cu soarele ăsta? Grăi marchizul, deschizând uşa trăsurii.

Don Aquilante făcu numai o mişcare ce voia să însemne: dac-ai şti! Şi, acceptând invitaţia care-i fusese făcută printr-un gest, se urcă alături de marchiz. Catârii porniră din nou la trap.

— Aici, cu soarele ăsta? Îl întrebă celălalt, încă o dată.

— Dumneavoastră sunteţi sceptic. N-are importantă! Într-o bună zi, o să vă convingeţi! Răspunse *don* Aquilante.

Marchizul simţi că-l străbate un fior prin tot trupul. Făcând lotuşi pe viteazul, zâmbi. Şi deşi îl rugase pe *don* Aquilante să nu-i mai vorbească de „lucrurile alea “, iar acum simţea mai mult ca oricând o groază de neînvins, încercă o lovitură prin surprindere pentru a învinge acel simţământ care, acolo, în aer liber şi cu toată lumina aceea, i se părea pueril.

— Aha! Ai venit să cauţi duhurile până şi pe-aici?

— L-am urmărit de la o depărtare de zece paşi, fără să-l pot atinge. Acum este agitat. Începe să-şi dea seama de noua sa condiţie.. Dumneavoastră nu puteţi pricepe. Sunteţi în afara adevărului, în bezna prejudecăţilor religioase.

— Şi atunci? Bolborosi marchizul.

— Într-o zi o să vă convingeţi, în cele din urmă, că nu sunt jn halucinat şi niciun nebun. Există oameni, adăugă el cu oarecare asprime în glas, care au însuşirea deosebită de a. Edea ceea ce alţii nu văd, de a auzi ceea ce alţii nu aud. Dentru ei, lumea

oamenilor şi cea a duhurilor nu sunt două lumi distincte şi diferite. Toţi sfinţii au avut această însuşire de seamă. Nu-i totuşi nevoie să fii un sfânt că să o capeţi.

Împrejurări deosebite i-o pot acorda şi unui pârlit de avocat ca mine.

— Şi n-ai izbutit să-l ajungi! Spuse marchizul, cu un accent care ar fi vrut să fie ironic, dar care trăda neliniştea ce-l tulbura.

— S-a oprit lângă podişcă şi a rămas o clipă în ascultare. Pe urmă, deodată, auzind clinchetul clopoţeilor catârilor şi zgomotul roţilor trăsurii dumneavoastră, care urcă pe pantă, s-a prăvălit peste malul din fată. Fără îndoială, a vrut să evite să se întâlnească cu dumneavoastră.

— De ce?

— V-am spus. Începe să-şi dea seama de noua lui condiţie. În această situaţie, lot ceea ce aminteşte viaţa inspiră groază. Este momentul cel mai penibil al celeilalte existente. Rocco, care a şi-nceput să-şi dea seama că nu mai este în viită…

Marchizul nu îndrăznea să-l întrerupă şi nu îndrăznea nici să se întrebe dacă cel care-i vorbea în chipul acela îşi pierduse cumva minţile, sau era încă în deplină stăpânire a raţiunii. Tot auzindu-l vorbind despre aceste trăsnăi, cum obişnuia să le spună marchizul, se simţea atras de ele, cu toate că de la o vreme încoace, în ciuda scepticismului şi a credinţelor sale religioase, îl făceau să se teamă îngrozitor de tainele necunoscute.

Iar infernul? Paradisul? Purgatoriul? *Don* Aquilante explica totul în felul său. Dar Biserica nu spune oare că-i vorba de lucruri diavoleşti?

Ca să-şi facă o intrare frumoasă în târg, Titta dăduse drumul catârilor în trap săltat, cu plesnituri de bici, cu clinchete de clopoţei şi cu uruit de roţi. Iar asta îl scoase pe marchiz din tulburele amestec de gânduri şi de spaime care-i treceau prin minte, în timp ce vorbea *don* Aquilante.

Amestec de gânduri şi de spaime ce-l apucă totuşi din nou de îndată ce puse piciorul în încăperile acelea goale, în care nu era alt semn de viaţă decât târşâitul papucilor mamei Grazia şi de bolboroseala rugăciunilor ei, când nu avea nimic de făcut.

— Am lăsat cheia în broască uşii! Îi aminti mama Grazia.

Iar marchizul, ca să-şi găsească ceva de făcut, cu toate că de fapt n-avea nicio hârţoagă veche de căutat, cobori la mezanin.

Mama Grazia aerisise cele două odăi, dar cu toate astea damful de închis te înăbuşea. Pânze mari de păianjen atifnau în colţurile tavanului. Un strat gros de praf acoperea cele câteva mobrte vechi şi dărăpănate, lăzile, mesele rupte care umpleau prima odaie, dar se distingeau cu greu, fiindcă aceasta primea lumină de la cealaltă, care dădea în stradă.

Intrând aproape cu neîncredere, strâmbând din nas din pricina puternicului iz de mucegai, strângând tare din ochi ca să vadă, marchizul se oprise de câteva ori, spre a se putea descurca. Numai lucruri bune de aruncat! Se aflau acolo, încă de pe când trăia marchizul *cel mare.* Nimeni nu se gândise niciodată oă facă o curăţenie ca lumea. Avea să pună el pe cineva s-o-facă, şi chiar imediat.

Dar, tocmai când se gândea la asta, în minte începeau să i se rotească din nou cuvintele lui *don* Aquilante, ca şi când cineva i le-ar fi repetat în şoaptă din ungherul cel mai îndepărtat al creierului:

— A vrut să evite să se întâlnească cu dumneavoastră! Începe să-şi dea seama de starea sa!

Şi chiar aşa! Ce trebuia să-i pese lui de năzdrăvăniile avocatului? Dar dacă era adevărat? Ei bine, nu! Dar dacă, până la urmă, era totuşi adevărat? Şi se opri, cu un simţământ de groază copilărească, de îndată ce trecu pragul celeilalte odăi. Aceeaşi impresie neliniştitoare de odinioară, cu mulţi şi mulţi ani în urmă! N-avea pe atunci decât opt sau nouă ani.

Dar pe atunci cearşaful care învăluia trupul lui Cristos pe cruce, în mărime naturală, agăţat pe peretele din stânga, nu fusese încă făcut ferfeniţă de molii. Şi nu se vedeau ieşind printre rupturi aproape- întreg capul încununat cu spini şi aplecat pe un umăr, nici mâinile chircite, nici genunchii îndoiţi şi însângeraţi, nici picioarele puse unul peste celălalt şi sfâşiate de pironul care le ţântuia în lemn.

Vederea acelui trup omenesc, pe care cearşaful îl modela înfăşurându-l, îl îngrozise atât de mult pe vremea copilăriei, încât se agăţase de bunic, de marchizul *cel mare,* care îi adusese acolo, nu-şi mai amintea acum pentru ce anume, iar ţipetele lui le făcuseră s-alerge pe mama Grazia şi pe. Marchiza noră, pe care nu o lovise încă paralizia. Bunicul încercase să-l convingă că acela era Isus Răstignitul şi că n-avea de ce să se teamă. Şi se urcase pe laviţa de dedesubt ca să scoată acele din

cearşaf şi să i-l arate pe Domnul cel răstignit de către iudei, despre patimile şi moartea căruia mama îi povestise totul într-o sfântă vineri, înainte de a-l duce să asiste, în biserica Sant'Isidoro, la sfânta slujbă a înmor- mântării. Chiar şi de data aceea el ţipase de gnţază, ca şi ceilalţi copii de vârsta sa, iar mama Grazia fusese nevoită să-l ducă afară în Braţe, făcându-şi cu greu loc prin mulţi- m a femeii or care se-nghesuiau, lăcrimând sau plângând în hohote în biserica întunecată, în timp ce un preot izbea cu un ciocan în lemnul crucii, pentru a scoate cuiele Crucifixului, iar o trâmbiţă sună atât de melancolic, încât părea că plânge şi ea.

Aceste amintiri îi trecură ca un fulger pe dinaintea ochilor minţii. Iar în timpul acesta, groaza din copilărie se ivea din nou în el, la fel de puternică, ba chiar dublată de faptul că vechiul cearşaf sfâşiat cu desăvârşire, făcea, şi mai îngrozitoare statuia aceea în mărime naturală, care parcă-l privea cu ochii aproape stinşi şi voia să-şi mişte buzele vinete, înţepenite de supremul spasm al agoniei.

Câte minute stătuse fără să aibă puterea şi îndrăzneala de a înainta sau de a se întoarce înapoi?

Când putu să se învingă şi să se stăpânească, *avea mâinile îngheţate, iar inima îi bătea puternic. Şi nu izbutea să-şi facă o idee de timpul care trecuse. Îşi impuse însă, cu sila, să se uite ţintă la Crucifix, ba chiar să se şi apropie de el.

Şi numai după ce se simţi ceva mai liniştit, ieşi din odaie, zăbovi o clipă în cealaltă încăpere şi închise uşa cu cheia. Urcând însă pe scară, i se părea că ochii aceia aproape stinşi continuau să-l privească prin grosimea zidurilor şi că buzele acelea vinete, înţepenite de supremul spasm al agoniei, *r* se frământau, poate, spre a striga după el cine ştie ce cbvânt îngrozitor.

9

/

Don Silvio La Ciura se ridicase în câteva rânduri de la măsuţa pe care ţinea deschis în faţa ochilor unul din cele patru tomuri ale breviarului.

Se părea că în seara aceea vânturile de răsărit şi de apus şi-ar fi dat întâlnire la Rabbato spre a se lua la trântă. Şi suflau, şuierau, trosneau, târându-se de-a lungul zidurilor, zgâlţâind obloanele, smulgând ţiglele de pe acoperişuri, învol- burându-se

pe la colţurile caselor, pe uliţe, prin pieţe, cu ţipete mânioase, cu urlete prelungi, când apropiate, când îndepărtate, care-i dădeau fiori bietului preot. Sub atacurile repetate, oblonul slab al balconaşului odăiţei sale amenințase să cedeze, să se deschidă larg, să lase casa invadată de cel care părea să fie un duşman asediator, întăntat şi mai mult de împotrivirea pe care o întâlnea.

Întrerupându-şi citirea rugăciunilor, *don* Silvio fusese silit să-l sprijine cu o bucată de scândură şi cu o stinghiuţa. Deşi oarecum liniştit, se oprea totuşi destul de des la jumătatea versetului unui psalm şi se simţea mic. Mic de tot, la auzul acelor urlete, acelor atacuri şuierătoare care, uneori, făceau să sune prelung clopotul cel mic al mănăstirii Santa Colomba din apropiere şi doborau din când în când, pe pietrişul drumului, câte o ţiglă sau câte un vas cu flori, ce se spărgeau cu un zgomot înfricoşător.

Căsuţa sa cu un singur cat, aşezată la colţul ulicioarei scurte şi întortocheate, lovită dintr-o parte de vântul de răsărit, iar din fată de cel de apus, părea să se clatine. Toate-uşile odăilor se frământau, geamurile ferestrelor şi cel al uşii dinspre balconaş se zdruncinau, iar pe acoperiş era un veşnic zăngănit de ţigle, ca şi când ar îi sărit pe ele o coşcogeamitea jivină.

Don Silvio îşi ridică ochii de pe breviar, întindea mâinile împreunate către chipul îndurerai al Fecioarei, agăţat la căpătâiul pătuţului, chemând-o în ajutor „ori se întorcea către crucifixul de alamă, pe care-l avea în fată, pe măsuţă.

— Facă-se^fanta voia ta. Doamne! Ai milă de noi, Stăpâne!

Se părea însă că vânturile, întărâtate de ruga aceea, se năpusteau aturrci cu şi mai multă violentă asupra căsuţei şi urlau cu şi mai multă putere în spatele uşii, în spatele ferestrelor şi al balconaşului. Din această- pricină, *don* Silvio nu era sigur decă lovit urile acelea, pe care i se păruse că le aude în uşa casei, erau pricinuite de furia mânioasă a vântului, ori de vreun ins, venit să-i ceară ajutorul duhovnicesc pentru un muribund.

De alături, bătrâna, sora lui, îl strigă:

— Silvio! Silvio! N-auzi? Bate cineva la uşă!

Coborând cu o lampă în mină treptele de ghips, el întrebă din dosul uşii:

— Cine sunteţi? Ce doriţi?

— Deschide, *don* Silvio! Eu sunt!

— Aha, domnul marchiz! Exclamă el, uluit, recunoscându-l lupă glas.

Şi aşezând lamp. A pe o treaptă, trase stinghia de scoruş, care bara uşa de intrare, de-a curmezişul.

O răbufnire de vânt, stinse lampa.

— Dă-mi voie mie! Spuse marchizul, închizând imediat uşa şi proptind-o cu o mână, în vreme ce, cu cealaltă, căuta pe dibuite stinghia pe care *don* Silvio o sprijinise într-un colt- Am chibrituri! Adăugă el, după ce o pusese la locul ei, de-a curmezişul, vârându-i capetele în cele două găuri laterale, care trebuiau s-o tină neclintită.

Şi aprinse din nou lumină.

— Domnule marchiz! Ce s-a-ntâmplat? La ora asta? Cu iadul ăsta dezlănţuit?

Înalt, spătos, cu mantaua de postav negru a cărei glugă îi ascundea jumătate din fată, marchizul de Roccaverdina părea un uriaş faţă de trupşorul uscat al preotului, în odăiţa aceea spoită cu var şi care, drept orice altă mobilă, n-avea decât măsuţa cu crucifixul de alamă de pe ea, volumele breviarului şi câteva hfrtii claie peste grămadă, pătuţul cu învelitoarea albă. Fecioara îndurerată de la căpătâi şi două scaune cu fundul de paie, împletit grosolan, din care unul în fata măsuţei, iar altul alături de pat.

— Dă-mi voie!, spuse marchizul, scotându-şi'mantaua pe care o azvârli pe scaunul cel mai apropiat.

Don Silvio nu îndrăznea să-l întrebe iar ceva, după ce nu primise niciun răspuns la piciorul scării:

Marchizul îşi trecu de câteva ori mâinile peste fată şi îşi scoase din cap boneta de jder, punând-o peste manta. Apoi, făcând parcă un efort, spuse:

— Vreau să mă spovedesc!

Şi întâlnind privirea uimită a lui *don* Silvio, adăugă

— Mă şi grăbesc chiar!

— Sunt gata! Răspunse preotul. O clipă, şi vin imediat.

Se duse dincolo, îşi linişti soră pe jumătate oarbă şi cam bolnavă, fără să-i spună cine venise, şi înapoindu-se în odăiţă, închise după el uşile celorlalte câtorva odăi.

Marchizul rămăsese în picioare, iar umbra trupului său, proiectată de lampă, se profila neagră şi uriaşă pe peretele alb, ocupându-l cu lărgimea umerilor şi a pieptului, şi atingând bolta

tavanului cu capul, în jurul căruia se răspândeau, uriaşe ca nişte tentacule de polip, şuviţele de păr pe care şi le zbârfise cu o mişcare repezită a degetelor neliniştite.

Între timp, scoţând din sertarul măsuţei o sfită de stofă neagfră, cu douâ. Cruciuliţe de galon argintiu la capete, *don*

Silvio şi-o trecu pe după gât, lăsând că marginile ei să-i cadă pe piept. Luă lampa de pe măsuţă, punând-o pe jos în odaia de alături, lângă uşă, astfel ca odăiţa să rămână în penumbră. Apoi, aşezându-se pe scaunul din fata măsuţei şi făcându-şi semnul crucii, repetă: „Sunt gata! “invitându-l în acelaşi timp pe marchiz, printr-un semn, să îngenuncheze.

Marchizul avu o clipă de şovăială. Întorcându-se neliniştit către mica terasă, pe care vântul o lua cu asalt, trase cu urechea la urletul sălbatic care, năpustindu-se pe ulicioară, trecea grăbit mai departe, urmat d. E alte urlete, de alte şuierături, de alte ţipete, aproape omeneşti, ce treceau tot în grabă, într-un avânt sinistru, lăsând în urmă un răstimp de tăcere şi de moarte, încă şi mai sinistru decât ele.

Şi astfel, în timpul unuia din aceste intervale, putu să audă foarte bine cuvintele grave pe care duhovnicul i le adresă cu glas încet, după ce îl ajutase să spună pe dinafară rugăciunea numită *confiteorK*

— Uitaţi acum sărmana mea persoană şi locul mizer în care vă aflaţi. În faţa. Acelui Dumnezeu, care vă citeşte în inimă şi care este Părinte al • milei şi al iertării, mărturisiţi-vă cu umilinţă slăbiciunile, greşelile, de vreme ce sfânta lui îndurare v-a împins la acest act, pentru mântuirea veşnică…

Glasul lui *don* Silvio căpătase un accent solemn. Iar marchizul care, deşi în genunchii se afla cu fruntea la aceeaşi înălţime cu capul preotului – susţinut de un braţ ce se sprijinea pe măsuţă – rămase uimit de aspră demnitate a acelui chip palid, slăbit de posturi, de rugăciuni şi care, în împrejurări obişnuite, avea o expresie umilă de blândeţe surâzătoare şi de bunătate aproape feminină. Pentru a birui această impresie care-l tulburase destul de mult, marchizul aşteptă ca vântul să înceapă din nou să sufle şi să urle. Şi chiar în clipa în care se păru că acesta, în furia sa, voia să smulgă din loc toate casele de pe ulicioară, bolborosi:

— Părinte, eu l-am ucis pe Rocco Criscione!

— Dumneavoastră?! Dumneavoastră?! Exclamă *don* Silvio, cu glasul tremurător, sculându-se pe jumătate de unde şedea, atât

de cumplit i se păruse ceea ce auzise.

— Merita să fie ucis! Mai spuse marchizul.

— Aşadar, nu vă căiţi de păcat, fiul meu! Exclamă preotul, regăsindu-şi întrucâtva liniştea.

1 Primul cuvânt al unei rugăciuni, în limba latină, pe care catolicii o spun la începutul spovedaniei.

— Mă aflu aici, la picioarele dumitale, ca să capăt iertarea.

— Şi aţi lăsat, continuă celălalt, cu asprime, ca justiţia omenească să-l osândească pe un nevinovat?

— Învinuirea nu a venit de la mine.

— Dumneavoastră însă nu aţi făcut nimic pentr-u a împiedica infamia aceea!

— E vina juraţilor şi a judecătorilor, dacă l-au osândit pe nedrept, aproape fără dovezi.

— Şi pentru ce, pentru ce l-aţi ucis pe Rocco Criscione?

— O merita!

— Cine v-a dat dreptul să vă faceţi arbitru al vieţii şi al morţii unei creaturi a lui Dumnezeu?

— De vreme ce Domnul a îngăduit-o…

— Vai! Nu blestemaţi în chipul acesta pentru a vă scuza şi a vă justifica.

— Domnul ne ia minţile, în unele împrejurări.

— Când meritäm asemenea jjedeapsă!

— Eram-nebun, poate, fără îndoială, în noaptea aia îngrozitoare…

— Dar, apoi? Nu v-aţi gândit, nu aţi avut remuşcări?

— Vai, părinte! Ce zile şi ce nopţi, vreme de luni îndelungate!

— Ei bine. Era glasul lui Dumnezeu care vă dădea ghes, vă sfătuia, vă chema…

— Şi am venit! Lasă-mă să vorbesc. Nu-mi răpi, cu asprimea dumitale, puterea de a spune totul. Ajută-mă, mai degrabă, fii milostiv!

— Spuneţi, spuneţi, fiul meu! Vă vor veni în ajutor Preafericita Fecioară şi sfinţii invocaţi de dumneavoastră în *con- fiteor.*

Ah, de ce tăcea vântul chiar în clipa aceea? Marchizului îi era teamă de însuşi glasul *său, în penumbra odăiţei goale. Cuvintele fatale le şi rostise însă: „Eu l-am ucis pe Rocco Criscione! Taina aceea, de care fusese chinuit atâtea şi atâtea luni, îi seăpase, în cele din urmă, din gură! Iar acum, mai mult decât să se acuze, simţea nevoia să se apere, ba chiar să se

dezvinovăţească!

După ce justiţia omenească nu-l mai putea lovi, se simţea apăsat de groaza justiţiei dumnezeieşti. Privirile aproape stinse ale acelui uriaş Crucifix îl urmăreau până acolo, din mezanin. Iar acum, ca şi când le-ar fi avut în faţa ochilor, vedea zbuciumându-se buzele acelea vinete care i se păruseră c-ar fi voit să pronunţe cuvântul: Asasinule! Şi să-l strige cu pute e, entru ca toată lumea să-l audă şi pentru ca toată lumea să-l afle.

Zadarnic încercase să se încredinţeze că toate acestea erau opera imaginaţi «sale exaltate. Sentimentele religioase în care fusese educat de către mama lui, atenuate de vârstă, de întâmplările vieţii, de puţina stăruinţă cu care le exteriorizase, mai ales în anii aceştia din urmă, trezite în ziua aceea de impresia atât de vie pe care i-o făcuse neaşteptata vedere a Crucifixului, îi reînviaseră în inimă, de o săptămână, la fel de sincere, la fel de curate ca pe vremea când era copil. El le opusese, ce-i drept, un fel de rezistentă, din instinct de conservare, de apărare personală, parcă. În noaptea aceea însă, în răsturnarea aceea a firii, cutezanţa să, orgoliul său se clătinaseră, cedaseră.

Şi ieşise din casă, împins totuşi de siguranţa că în timpul furtunii dezlănţuite peste Rabbato, nimeni, n-avea să-l vadă intrând la preot, nimeni n-avea să bănuie ceva în legătură cu ceea ce urma să săvârşească. De asta nu se arătase Umil în fata duhovnicului, de asta se încăpăţâna să repete: „O merita! “vorbind despre cel ucis.

Văzând că marchizul înţelegea să se întindă asupra povestirii şi’ înţelegând că ar fi suferit stând prea mult în genunchi, *don* Silvio îl întrerupse:

— Prin puterea care mi-a fost dată, vă scutesc de a vă mărturisi în genunchi. Staţi jos. Veli putea vorbi mai liber.

Marchizul ascultă, recunoscător pentru ceea ce i se părea a fi o dreaptă consideraţie fată de persoana sa, şi continuă:

— Mătuşa mea avea dreptate: nu puteam să mă căsătoresc cu femeia aceea’, pentru a nu ştirbi cinstea familiei noastre, în care nu s-a săvârşit niciodată o încrucişare cu sânge- fără nobleţe. Nu eram însă în stare să mă despart. Trăiam de aproape zece ani cu ea…

— În păcat de moarte! Şopti preotul.

— Ca atâţia alţii! Răspunse marchizul. Societatea nu-i o mânăstire de călugări, care au făcut legământ de neprihănire. Carnea îşi are silniciile ei. Iar prejudecăţile sociale sunt uneori mai puternice decât înseşi legile omeneşti şi dumnezeieşti. Am făcut rău, ca atâţia alţii, dar nu-mi dădeam seama că făceam rău. Şi totuşi, voiam să mă împiedic să ajung până la excesul temut de mătuşă-mea şi de celelalte rude ale mele. Aş fi ajuns mai târziu, dacă nu luam hotărârea... A fost o înţelegere între noi trei. Într-o seară, l-am chemat pe Rocco şi i-am spus: „Trebuie să te-nsori cu Agrippina Solmo. “Contam pe devotamentul lui, pe credinţa lui. Mi-a răspuns: „Cum vrea excelenţa-voastră”. „O să trebuiască să-i fii bărbat numai cu numele!” N-a şovăit. Mi-a răspuns: „Cum vrea excelenta-voastră”. „Jură!” A jurat. Putea să refuze...

— A fost însă o mare nelegiuire! Exclamă preotul.

— Atunci, am chemat-o pe că. Eram sigur de răspunsul ei. Timp de aproape zece ani o văzusem înaintea mea umilă, ascultătoare ca o sclavă, fără niciun fel de ambiţii. Asta era forţa ei, puterea ei asupra inâmii mele. I-am spus: „Trebuie să te măriţi cu Rocco! “M-a privit rugătoare, dar mi-a răspuns şi ea: „Cum vrea excelenţa-voastră!” „îi vei fi însă – nevastă numai cu numele, de ochii lumii. Jură!” Şi a jurat. Putea să refuze...

— A fost o mare nelegiuire! A (i înlocuit concubinajul cu adulterul! Îl întrerupse *don* Silvio, cu un accent de nespusă durere.

— Nu trebuia, nu era cu putinţă să mă însor cu ea, dar voiam să fie mereu a mea. Nu mi-a păsat de altceva. În inima mea era pe atunci o furtună mult mai înfricoşătoare decât asta care răscoleşte văzduhul afară. Dumneata eşti un sfânt. Nu poţi înţelege.

Cuvintele îi muriră pe buze.

Cele două vânturi în luptă îşi reluau în clipa aceea urletele lor, ţipetele lor. Loveau în obloane, se târau de-a lungul zidurilor, pe uliţă, ca o ceată de tâlhari răsculaţi, care -se urmăresc unul pe altul, iar clopotul de la Santa Colomba suna prelung, ca şi când ar fi vestit, tânguitor, un dezastru apropiat.

— S-ar fi cuvenit să-mi dau imediat seama că-i expuneam pe cei doi la o grea încercare! Vorbi mai departe marchizul, acoperindu-şi fata cu mâinile. Devotamentul dovedit de Rocco îmi dădea însă încredere. Recunoştinţa şi dragostea ei, nu mai

puţin dovedite, îmi dădeau încă şi mai multă încredere! Iar obstacolul ce se întrevedea dădeş existenţei mele o savoare nouă, nu aveam altă bucurie! Ca să-l răsplătesc pe Rocco pentru sacrificiul său, îi lăsam mână liberă. La Margitello, la Casa-licchio, la Poggiogrande, el era stăpân. Cheltuia şi risipea cu femeile: cu atât mai bine. Luăm asta drept un liniştitor semn de credinţă fată de jurământ. Ei îr dăruisem, ca zestre, chiar şi casa aceea de lângă casa mea. Venea la mine în fiecare zi, sub pretextul dea o ajuta la treburi pe mama Grazia, care nu bănuia nimic şi o suportă fără plăcere. Iar fată de loată lumea, respectam aparenţele cu mare grijă. M-am distrat cu jocul acesta până în clipa când a început să mi se strecoare în suflet o bănuială josnică. Pentru care motive? N-aş putea s-o spun cu precizie. Îmi pierdusem liniştea. Ea şi-a dat seama imediat, iar atitudinea ei nu a mai Fost curată şi sinceră ca înainte. Vait ce rană cumplită pentru inima mea! Gelozia mă Făcea să deschid larg ochii asupra celei mai neînsemnate fapte a lui Rocco şi a ei, dar îmi dădea totodată puterea de a mă preface. Acum, el nu mai alerga după Femei. O urmărise cu stăruinţele sale pe frumoasa nevastă a lui Neli Casaccio. Apoi, se liniştise. A confirmat-o chiar ea, în mărturia depusă în fata judelui instructor. De' ce? Ce se întâmplase? Trebuia s-o prevăd! Erau căsătoriţi în faţa Bisericii şi-a legii. Erau tineri şi nevoiţi să trăiască sub acelaşi acoperiş, să se vadă aproape zilnic. Dar, nu acceptaseră pactul? Nu juraseră? Dacă s-ar fi înfăţişat înaintea mea şi mi-ar Fi mărturisit: „Nu mai vrem, nu mai putem! ". Eu nu ştiu ce-aş Fi răspuns, nu ştiu ce-aş Fi Făcut. I-aş fi iertat poate, i-aş fi dezlegat de jurământ. Dar...

— Dar de legea domnului nu v-amintiţi niciodată?

— Dumneavoastră sunteţi un sfânt, nu puteţi pricepe! Ea a mers până la a-mi ascunde că celălalt o făcea să sufere, până la a pretinde că aparenţele să Fie păstrate chiar şi Fată de el! Simţeam însă că-mi scapă din mână. Îmi ieşeam din minţi gândindu-mă la lovitura ticăloasă pe care cei doi mi-o dăduseră, sau erau gata să mi-o dea. Nerecunoscători! Sperjuri! Mă prefăceam, totuşi. Voiam să Fiu sigur. Ori toată a mea, ori nici a mea, nici a altuia. Ideea Fixă, care-mi clocotea în creier şi-mi întuneca judecata. Iar când mi s-a părut că nu mă mai puteam îndoi... Aşa s-a întâmplat! De aceea l-am omorât! Şi merită!

Iar asprimea tonului cu care marchizul pronunţase aceste

ultime cuvinte vibră în acel interval de linişte ca un pocnet de bici şi umplu parcă odăiţa.

Palid de tot, cu capul plecat, cu ochii pe jumătate închişi, plin de groază şi de milă, preotul îl ascultase pe cel ce se pocăia, uitându-şi aproape Funcţia sa de duhovnic. Acea mare ticăloşie omenească, ale cărei josnice înşelăciuni şi temeri el nu le cunoşta, făcea să-i picure din pleoape lacrimi Fierbinţi, care-i cădeau pe mână. Ca duhovnic, nu mai întâlnise niciodată un caz care să aibă măcar o cât de îndepărtată asemănare cu acesta. Iar ceea ce-l îndurera cel mai mult era atât Fărădelegea mărturisită, cât starea sufletească a celui care părea să nu aibă o idee limpede în legătură cu marea taină a spovedaniei, la care tocmai recursese. Tn timp ce marchizul vorbea, el îşi înălţase gândul către Domnul, rugându-se pentru mântairea păcătosului, cerând har pentru că sfaturile sale să ajungă să lumineze sufletul acela tulburat şi întunecat.

— Plecaţi-vă din nou în faţa Domnului! Spuse el cu o voce molcomă.

Marchizul se lăsă să cadă greoi în genunchi, copleşit, şi îşi acoperi încă o dată fata cu mâinile agitate.

— Dumnezeu îl iartă pe acela care s-a pocăit, pe cel care e gata să îndrepte răul săvârşit. Simţiţi dumneavoastră un adânc

. Sentiment de remuşcare adâncă în urma asasinatului săvârşit şi a păcatelor grele care l-au precedat şi l-au pregătit?

— Da, părinte! Răspunse marchizul.

— Sunteţi gata să reparaţi toate daunele pricinuite persoanei şi reputaţiei altuia, dând astfel singura dovadă pozitivă a căinţei dumneavoastră?

— Da, părinte! Dacă e cu putinţă! Adăugă celălalt, şovăind.

— Există un nevinovat care suferă din vina dumneavoastră. Trebuie dovedită nevinovăţia lui, trebuie salvat.

— În ce chip?

— În chipul cel mai simplu şi mai direct.

— Nu înţeleg.

— El execută pe nedrept o osândă care-ar fi trebuit să cadă asupra dumneavoastră.

— Îl voi ajuta, îi voi îngriji nevasta şi copiii, în toate chipurile…

— Nu-i de ajuns.

— Ce altceva aş putea face?

— Să-l eliberaţi, luându-i locul. Numai cti această condiţie.

— Părinte, daţi-mi orice canon greu.

— Asta v-o spune Domnul, prin gura umilului său slujitor. De asta depind şi liniştea dumneavoastră în această viaţă, şi mântuirea dumneavoastră veşnică, în cealaltă.

— Am auzit că există un mijloc de răscumpărare a păcatelor, făcând danii bisericilor, instituţiilor religioase sau celor de caritate.

— Dumnezeu nu-şi târguieşte iertarea. El, care v-a acordat bogăţia, poate să v-o ia într-o clipă, dacă vrea. A fost neţărmurit de milostiv, dându-vă gândul de a alerga în faţa sfintei sale judecăţi.

— Ar trebui să necinstesc numele de Roccaverdina?

— Numai o mândrie nefericită vă face să vorbiţi astfel. Luaţi seama! Dumnezeu e drept, dar neînduplecat! El va şti să-l răzbune pe cel nevinovat. Căile sale sunt nesfârşite.

Marchizul lăsă capul în jos şi nu răspunse.

— Când răul pe care l-am făptuit nu poate fi îndreptat, ajunge, în tata milostivirii Domnuluj, să pe pocăim. Dar dacă îndreptarea e cu putinţă şi cât se poate de grabnică, pocăinţa nu are nicio valoare. Eu unul n-aş. Putea să ridic mâna în numele Domnului şi să vă dau iertarea. Şi oricât de greu ar fi canonul pe care aş găsi de cuviinţă să vi-l dau, el s-ar dovedi insuficient, ridicol. Gândiţi-vă bine!

— Mă voi gândi! Grăi marchizul, cu o mânie surdă în glas. Acum însă, băgaţi de seamă, v-am dezvăluit vina mea, sub pecetea spovedaniei. Nu mă puteţi denunţa justiţiei.

— Să vă denunţ? Ce vă trece prin minte? Gândiţi-vă mai degrabă că în clipa asta respingeţi mila Domnului.

— Dati-fni iertarea! Mă voi pocăi! Se rugă marchizul. Voi repara în orice alt chip! Totul se plăteşte pe lume!

— Auziţi? Răspunse duhovnicul. Dumnezeu ne vorbeşte chiar şi cu vânturife, cu cutremurele, cu foametea, cu ciumă, şi ne arată mânia să şi ne dojeneşte.

— Mă voi înapoia altă dată.

Şi marchizul se ridică în picioare.

— Domnul să vă ajute! Grăi preotiil.

Şi în timp ce marchizul îşi punea iarăşi pe cap bereta de jder şi-şi îmbrăca paltonul, el se duse să ia iarăşi lampa. Iar pe i. Aţa aceea palidă şi scofâlcita se ivi din nou obişnuitul surâs blând, de-o bunătate aproape feminină.

— Nu mă veţi putea denunţa! Spuse marchizul.

Şi ameninţa parcă.

— Am şi uitat! Răspunse *don* Silvio. Vai, domnule marchiz! Vai, domnule marchiz!

10

Nu avusese răgaz să se gândească prea mult, în timpul obositorului ocol prin străduţe şi fundături pe care îl făcuse pentru a evita cât de cât furia vântului. Închizând însă cu grijă uşa casei şi aprinzând lumina, marchizul respiră din adâncul plămânilor, simţindu-se parcă scăpat de o apăsare de nesuferit.

Era mulţumit. Îşi dădea seama, cu o uimire plină de hucurie, că era liniştit. Conştiinţa nu-l mai mustra, sau cel puţin nu-l rriai îngrozea cu întunecatele ei năluciri care —zâmbea satisfăcut, acum – fuseseră cât pe-aci să-l împingă la sinucidere, în ziua aceea când se dusese să se închidă în odăiţa d? La al doilea etaj, hotărât să-şi tragă un glonte, de revolver în tâmplă. De două ori fusese pe^punctul de ia apăsa pe trăgaci şi (Je aceea, trezindu-se pe neaşteptate fată în/aţă cu Agrippina Şolmo, spusese:

— Cine ştie cin-te trimite! Dumnezeu sau diavolul?

Acum, nu-l mai interesa să ştie cu exactitate cine o trimisese în ziua aceea. Se gândea numai că Justiţia. Omenească îşi legase mâinile singură, osândindu-l pe Neli Casaccio, şi că justiţia divină trebuja să fie cât de cât împăcată cu mărturisirea făcută, spontan şi sincer, acum o oră. Şi nu era vipa lui dacă duhovnicul nu voise să-i, dea un canon şi refuzase să-i acorde iertarea.

Poate că, alegând un alt preot... Se mângâiase cu. Gândul că *don* Silvio La Ciura, socotit drept un sfânt de către cei de jos – îi erau atribuite chiar şi unele minuni —avea să judece mai bine decât toţi ceilalţi împrejurările în care un marchiz de Roccaverdina putuse să devină asasin,.

Şi, dezbrăcându-se să se culce, îşi, cerceta cu nepăsare starea sufletească din zilele acelea. O văpaie de nebunie pusese, stăpânire pe el! Se crezuse într-, adevăr fermecat, fum spunea mama Grazia. Glontele care-l ucisese pe Rocco sfâşiase, iară nicio îndoială, şi opera diavolească a acelei" femei, de vreme ce el se simţise cuprins imediat de o aversiune de neînvins. De ură fată de ea, tocmai când putea să fie în întregime a lui, numai a lui, cum o dorise şi cum o voise înainte

de a-l ucide pe sperjur!

Iar omul acela sfânt, care era *don* Silvio, îi propunea să se denunţe, să ia locul lui Neli Cassaccio!

Dacă Dumnezeu, între timp, îngăduise ca acesta să fie osândit, însemna probabil că-i apăsa pe umeri cine ştie. Ce altă fărădelege, rămasă ascunsă.

Cât despre sine, văzând că duhovnicul refuzase să-i dea iertarea, de ce nu i s-ar fi adresat oare celui care stă deasupra oricărui duhovnic, celui care are depline puteri să te dezlege de toate păcatele, papii în persoană? Papa este Dumnezeu pe pământ. Sub pretextul unei călătorii pe continent, s-ar fi dus la Roma să se prosterne la picioarele Sanctităţii-sale. Trebuia să instituie un altar cu slujbă permanentă? Să înzestreze un orfelinat? Să-i dăruiască Sfântului Petru un potir de aur cu briliante? Orice, pentru ca numele şi -cinstea marchizilor de Roccaverdina să nu fie pătate! Ah, Pius al IX-lea şi-ar fi dat seama imediat de bunele sale intenţii. Nu era slab de minte, ca *don* Silvio!

Şi adormise în genunchi în faţa lui Pius al IX-lea, care înălţa mâna să-i dea iertarea.

În felul acesta se întorcea la viaţa obişnuită, cu o înflăcărată dorinţă de a se îndeletnici cu ceva, de a se ameţi, ca şi când puterile organismului său ar fi vrut să-şi ia revanşa asupra inerţiei în care le îngăduise să zacă timp de atâtea luni, lăsându-şi treburile de la tară pe mâna unor argaţi nevolnici şi fără scrupule, ori pe a unor arendaşi care, cu pretextul unei recolte proaste, pe lângă că nu plăteau arenzile, mai vendau şi să-i plângă în faţă ca să-i ajute cu sămânţă şi să le ikse pentru câteva zile plugurile acelea de un model nou, aduse de el de la Milano. Seceta îndelungată făcuse pământurilc tari ca fierul, iar brăzdarele obişnuite nu mai izbuteau să le sfărâme, pentru a pregăti ogoarele.

— Mâna lui Dumnezeu este deasupra noastră! Încheiau ei discuţia, cu tristeţe.

Nu îndrăznea însă să le răspundă „ca-n alte dăţi:

— Adevărata mină a lui Dumnezeu, care vă apasă pe umeri, e lenea voastră!

Privea, descumpănit oarecum chiar şi el, câmpiile acelea unde nu se zărea un fir de iarbă, cerul acela care de lijni întregi nu arăta ochilor nerăbdători nici măcar umbra unui norişor la

orizont. Singură Etna fumega, ca şi când ar fi vrut să înşele lumea, făcând-o să ia drept nori valurile groase de fum ale craterului său, pe care vântul le împrăştia în depărtare.

Pe înserat. Esplanada castelului se popula cu ţărani, cu oameni de toate condiţiile, care veneau să cerceteze cerul pentru a descoperi o oarecare prevestire îmbucurătoare. Serile erau călduroase, cu toate că venise sfârşit'ul lui noiembrie. Nu se simţea nici măcajr o adiere.

Canonicul Cipolla, care citise gazetele la Club, prezicea apropierea ploii/

— La Florenţa ţ>louă de o lună, zi şi noapte! Tn Lombardia, râurile umflate se revarsă, inundă câmpiile. Vremea rea este pe drum: va sosi şi aici!

Iar ţăranii, stând să-l asculte cu gura căscată, roteau ochii spre răsărit ca să descopere un cât de mic semn prevestitor al apropiatei sosiri a „vremii rele, care se afla pe drum "şi care ar fi. Fost o vreme binecuvântată!

Anul celălalt, nu se culesese nici măcar atât cât să se scoată sămânţş aruncată în brazde. Măslinele se uscaseră în pomi. Din pricina asta, toată lumea se silise să semene de două ori mai mult, legumind griul măcinat, strângându-şi cureaua nădragilor în jurul burţii, trăgând nădejde să se refacă o dată cu nouă recoltă.

Iar marchizul vorbea puţin şi fără să ridice glasul, aci plimbându-se în sus şi-n jos pe Esplanadă, de la bastion până la postamentul crucii, aci aşezându-se pe una din treptele acestuia din urmă, simţind cum îl năpădea cu încetul consternarea ce se citea pe toate feţele şi în vorbele de jale ce ieşeau din gura acelor nevoiaşi. Aceştia plecau ori unul câte unul, ori câte doi, întorcând capul pentru a arunca o ultimă privire către cerul acela cu desăvârşire senin, către câmpiile acelea uscate, către munţii aceia îndepărtaţi care nu se acope- râseră cu zăpadă şi dincolo de care nu se ivea de luni de zile nicio fâşie de norişor.

Chiar şi cei de la Club, care urcau până acolo nu ca să se bucure de răcoare, ci ca să cerceteze pe furiş, la fel cu cei sărmani, cerul de bronz, orizontul fără aburi şi fumul pe care-l răspândea Etna, chiar şi cei de la Club nu mai discutau despre primar, despre, consilieri, despre toate bietele'- lor neînţelegeri în legătură cu primăria, din pricina cărora se încăierau ori de câte ori se strângeau laolaltă.

— O să fie o recoltă mai prpastă decât cealaltă!

— Furtişagurile nu mai pot li numărate!

— Cfe vreţi? Foamea-i un rău sfătuitor!

— Trebuie să ne gândim la treburile noastre, marchize!

’– Fiecare cu necazurile lui! Răspundea el.

Şi fiindcă într-o seară urcase până acolo, împreună cu alte persoane, şt cavalerul Pergola, vărul său, cu care era certat, marchizul se văzu nevoit să stea de vorbă şi cu acesta, care se apropiase de el, salutându-l cel dintâi. Cavalerul, dinadins sau nu, îl atinsese în punctul slab, întrebându-l dacă era adevărat că anul ac^) a avea să se folosească de batoză, la Margitello.

— Poate că da, de probă, luând-ocu împrumut de la Asocjaţia agricolă provincială.

— Dumneavoastră puteţi s-o faceţi. Dar micii proprietari?

— Ar trebui să-şi transporte snopii. Cheltuiala ar fi compensată din plin de iuţeala şi de perfecţiunea lucrului. Margitello este un punct central. Avem ceea ce meritǎm! Adăugase marchizul. Nu ne îngrijim să ne întovărăşim, să ne unim forţele. Eu unul aş vrea să iau iniţiativa, dar nu ştiu ce trebuie să fac! N-avem încredere unul într-altul! Nu vrem să ne facem griji iniruntând grteutătile şi nici riscând pericolul unei speculaţii. Suntem ca nişte, copii ce aşteaptă să li se dea cu linguriţa în gură. Vrem păpică bună şi gata pregătită!

— Vorbe de aur!

— Vinurile noastre ni le ia Franţa pe mai nimic şi ni le trimite înapoi preschimbate în Bordeaux. Uleiurile noastre sunt bune numai pentru săpunuri şi pentru maşini, deşi avem cele mai bune măsline din lume. În ce mă priveşte, am produs, aşa, de probă, vinuri în stare să lase în urmă toate bordeauxurile, toate xeresurile, toate rinurile din lume, uleiuri mai bune decât cele de Lucca şi de Nissa; Ar trebui însă să producem mult, să exportăm. Şi nu mai vorbesc de brânzeturi, de unt!

Rămăseseră>singuri acolo sus, fără să observe că se înserase de-a binelea. Luna plină înşela. În cele din urmă, cavalerul Pergola îi spuse:

— Din păcate, aşa e! Suntem încă pe jumătate barbari! Iată: chiar noi, de ce să n-o spunem, dacă tot s-a ivit prilejul, ne uităm chiorâş, unul la altul. Şi pentru ce? Pentru o prejudecată. Nu m-am căsătorit la biserică! Este marea mea crimă. Unchiul dumneavoastră nu vrea să-şi vadă faţa, nici măcar de departe!

Dumneavoastră aţi iăcut cu mine acelaşi lucru.

— Vina este a dumneavoastră, vere! Sânleti excomunicai, n-o ştiţi? Şi-o siliţi să trăiască în păcat de moarte şi pe sărmana aceea!

— Fiindcă un popă jegos nu ne-a stropit cu câteva picături de apă sărată?

— Sfinţită, vărule! Aşa vrea Dumnezeu!

— Care Dumnezeu? Cine l-a văzut pe Dumnezeul ăsta?

— Vă răspund ca *don* Silvio La Ciura, când *don* A inilante voia să-i demonstreze că persoanele Sfintei Treimi sunt patru: Tatăl, Fiul, Sfântul Duh şi Dumnezeu, care este alcătuit din îmbinarea a toţi trei.

— Şi ce-a răspuns dobitocul ăla?

Trei! Trei! Trei! Şi-a îngenuncheat, şi-a sărutat pământul. Jă lăsăm însă discuţia asta…

— Ei bine, aşa excomunicat cum sunt, stau tot atât de bine cât şi alţii! Cu ce-mi dăunează aşa-zisa excomunicare? Cu nimic! Dac-ar fi adevărată, s-ar cuveni să văd cum îmi curg hainele de pe mine. Ogoarele mele n-ar mai trebui să rodească. Treburile ar urma să-mi meargă anapoda. Când colo, ia priviţi! Ce mare scofală fac neghiobii ăia care şe-nghesuie în spatele lui *jion* Silvio, mergând în procesiune pe străzi, cu crucea şi felinarele, şi spunând rugăciunile Fecioarei? Îşi strică ghetele şi sănătatea. De luni de zile, în fiecare seară, bat drumurile, mâhnind lumea, cerşind ploaia. De-ar exista cu adevărat un Dumnezeu atotputernic, ar fi trebuit să-l cuprindă mila. Nu plouă şi n-o să plouă până când legile Naturii…

— Natura? Ce-i asta?

— Lumea, cerul, universul, materia, nimic altceva! Şi plouă când trebuie să plouă, când poate să plouă. Iar dacă noi crăpăm de foame, Natura nu se tulbură de loc. Suntem nişte gâze imperceptibile fată de Univers.

— Dar Natura asta cine-a făcut-o?

— Nimeni. S-a făcut de la sine, şi prin sine.

— Cine v-a învăţat toate scornelile astea?

— Cine?! Cărţile pe care dumneavoastră ceilalţi nu le citiţi. Scorneli? Adevăruri sfinte. Iar preoţii, cărora le e teamă să nu-şi piardă huzurul, dacă ele se-mprăştie în popor…

— Aveţi ce-aveţi cu preoţii!

— Sunt duşmanii oricărui bine al omenirii.

Tăcură, ca să privească mulţimea ce se oprise şi îngenunchease jos, în faţa bisericii Sunt Isidoro, rostind rugăciunile Maicii Domnului, în, spatele lui *don* Silvio, care ducea crucea neagră între douăsprezece felinare. Se auzeau desluşit cuvintele cântate.

— Şi de-o sută de mii de ori fie lăudat şi slăvit! …

Tn clipa aceea, clopotul mânăstirii Sunt Antonio vestea cel dintâi ceas al nopţii.

Marchizul se îndepărtă.

În lumina lunii, se vedea mulţimea credincioşilor care porneau din nou, înaintmd pe drumul din fată, în urma crucii negre – şi a luminiţelor galbene ale felinarelor ce parcă tremurau.

11

Rocco Criscione, Agrippina Solmo, Curtea cu Juri şi chiar noaptea spovedaniei erau acum pentru marchizul de Roccaverdina fiinţe şi întâmplări atât de îndepărtate, încât se minuna el însuşi de acea**3**tă ciudăţenie a memoriei sale. Din când în când, totuşi, la intervale îndelungate, câte una din aceste figuri îi răsărea pe neaşteptate în faţa ochilor şi îl Tăcea să tresară, ca o apariţie aievea, aproape.

Ţi revedea, când pe Rocco, când pe Agrippina, într-o anume atitudine, cum îi văzuse cu ani în urmă, în cine ştie ce împrejurare neînsemnată, la tară sau la el acasă. Şi nu izbutea să-şi explice din ce pricină amintirile acelea îi ţâşneau din întunecatele adâncuri ale creierului, limpezi, precise, fără că nicio chemare aparentă să le Ţi putut trezi.

Rocco, când mânuia vreo unealtă ţărănească sau când mânca pe laviţa de piatră, în curtea de la Margitello, o salată de pătlăgele roşii, cu stacana de pământ. Ars căptuşită cu tablă de cositor de o parte, şi cu codrul de pâine neagră de cealaltă, tăindu-şi bucăţi mari din el spre a le înmuia în zeamă. Agrippina, numai în cămaşă, când îşi pieptăna părul despletit şi dădea pe spate, cu o graţioasă mişcare a capului, o parte din pletele negre şi dese, legate cu o panglică, lângă ceafă. Sau când, spălată şi pieptănată, stropea glastrele cu busuioc şi garoafe, sus pe balcoane, mândră de tufele dese şi rotofee de busuioc pe care le mingâia cu mâinile, ca să şi le îmbibe de parfumul lor şi să le miroasă apoi, încânlată. Şi niciodată, nici pe el, nici pe ea, în împrejurări grave, în atitudini de mustrare ori de învinuire, sau măcar stând de vorbă cu el ori ascultându-l, ci numai

îndfeletnicindu-se cu vreo treabă de-a lor, fără să bănuie că sunt observaţi.

Se iveau pe neaşteptate şi dispăreau tot astfel, fără să-i lase altă impresia în afară de tresărirea aceea şi de curiozitatea de a afla pentru care ascunsă pricină apăruseră şi dispăruseră. Numai atunci când. În acelaşi chip, revedea crucifixul uriaş, care-l privea şi jar îl privea cu ochii umbriţi de spasmele agoniei, frământându-şi buzele umflate şi vinete ca să rostească vorbe ce nu deveneau sunete, atunci numai se simţea tulburat de o spaimă aproape copilărească şi striga numaidecât:

— Mama Grazia!

În clipa aceea voia pe cineva care să-i stea alături şi să-l ajute să învingă starea aceea. Mama Grazia dădea fuga.

— Ce doreşti, fiule?

Iar el, folosind un pretext oarecare, stătea de vorbă cu ea, până când viziunea lăuntrică îşi pierdea din putere, se estompa şi-l lăsa iarăşi liniştit.

Uneori îl încerca şi teama ca *don* Silvio să nu se ducă să*l denunţe, dintr-o pornire nevinovată sau din milă pentru cel osândit pe degeaba, tntâlnindu-l, ce-i drept, acest om sfânt îl salută cu umilinţă, ca de obicei, cu acel zâmbet gingaş care-i lumină chipul palid şi descărnat. Salutul: „Bună ziua, marchize! Sluga dumneavoastră, marchize!" avea lotuşi, ori i se părea lui, aceeaşi intonaţie a ultimelor sale cuvinte din noaptea aceea, amestecate cu compătimire şi rhustrare: „Am şi uitat... Vai, domnule marchiz! ** Îl liniştea însă convingerea că duhovnicii, printr'-o anume graţie dumnezeiască, nu pot da pe faţă păcatele celor care se pocăiesc.

În cele din urmă, ce dovezi ar fi putut să aducă *don* Silvio? Numai afirmaţia sa nu era de ajuns!

Din toate aceste pricini, cu câteva seri în urmă, ascultase fără să se indigneze infamiile vărului Pergola, iar apoi se gândise îndelung^ la ele, repetându-şi întruna:

— Dar dacă are dreptate? Nu-i siâlgurul care gândeşte astfel.. Dar dacă are dreptate?

Marchizul nu se ocupase niciodată cu asemenea chestiuni încâlcite, după cum nu se ocupase niciodată nici cu politica, nici cu administraţia comunală, nici cu atâtea alte lucruri care nu-l priveau de aproape. Trebuia să-şi vadă de treburile sale şi nu voia să-şi facă dureri de cap pentru nimeni. Ce-i pasă lui dacă

era rege Ferdinand al Il-lea, sau Franciscuţu[5], sau Victor Emanuel? Oricum, cântecul era acelaşi: Să se plătească impozite! Libertatea? El unul făcuse însă întotdeauna ce-i trecuse prin minte. La el acasă se simţea mai bine decât dac-ar fi fost rege. Poruncea şi era mai ascultat decât Victor Eitianuel care, după cât se spunea, nu putea să facă nimic – fără consimţământul miniştrilor. Şi atunci, ce mare scofală era să fii rege?

Cât despre religie... Nu! Nu! Vărul Pergola, cu cărţile alea interzise, îşi dăduse sufletul pe mâna diavolului. Era protestant, francmason, ateu. Înjura mai dihai ca un turc. Înjura şi el, ce*i drept, da rdinir-o proastă deprindere, fiindcă avea de-a face cu oameni care nu pricepeau argumentele, ci vorbele urâte. Şi, pe urmă, una era să nu fii prea religios şi alta să negi existenţa lui Dumnezeu, a Maicii Domnului, a Sfinţilor!

Între timp, tocmai când se oţelise cât de cât împotriva efectelor discursurilor vărului, bănuiala începea să-l zgândăre din nou: „Dar dacă are dreptate? Dar dacă are dreptate?”

Într-o dimineaţă, diavolul acela ispititor venise pe neaşteptate să-i facă o vizită.

— Vedeţi, dragă vere! Sunt mai creştin decât voi toţi ceilalţi: uit jignirile. N-o să vă displacă, sper, că am venit să vă văd. Sunt indulgent. Înţeleg slăbiciunile omeneşti, cum le numesc preoţii. Când vă bârfea toată lumea, fiindc-o ţineaţi În casă pe Agrippina Solmo, vă luăm apărarea, singur, împotriva tuturor rudelor. Socrul meu, unchiul dumneavoastră, scotea foc şi pară pe gură şi pe ochi. Mătuşa baroană, şi mai şi. Credeţi că din pricina moralei? Din vanitate, din interes. Se temeau c-o veţi lua în căsătorie. Ah, eu m-aş fi căsătorit cu ea, numai ca să le fac în ciudă! Frumuşică, tânără, cinstită şi aşa mai departe, mai de - ispravă decât nu ştiu câte femei măritate la un loc. Aţi fost prea bun! Gata, aţi făcut ce v-a plăcut: aţi scăpat de ea. Veţi putea începe cu o alta.

— Ah, nu! Spuse marchizul, hotărât.

— Şi de ce? Pentru ceea ce ar spune lumea? Lăsaţi-o să urle! Duceţi o viaţă imposibilă. Sunteţi marchizul de Roccaverdina şi nu vă bagă nimeni în seamă. Dac-aş fi eu în locul dumnea’-voastrăr un păi nu s-ar clinti în oraş fără consimţământul meu.

---

5 Franciscuţu: e vorba de Francisc al ll-lea de Bourbon, rege al Celor două Sicilii (1859—1861). poreclit şi Franceschiello Dio Guardi (Fran- ciscutu fereţte-ne Doamne).-

Şi chiar pentru a face un pic de bine. V-aţi închis aici, de parcă lumea nici n-ar exista.

— Îmi văd de treburile mele.

— Aţi putea să vă vedeţi de ele la fel de bine. Strângeţi bani? Cu ce scop? Când nu-ţi dă putinţa să te bucuri de viaţă, banul nu are nicio valoare.

— Mă bucur de ea în felul meu.

— Sânte|i legat la ochi, dragă vere. Dacă vă închipuiţi în rai! Raiul e aici, pe pământ, cât timp respirăm şi trăim. După asta, devenim un pumn de cenuşă şi totul s-a sfârşit.

— Dar sufletul?

— Care suflet? Sufletul este trupul care funcţionează. A murit trupul, a murit şi sufletul. Cine-a văzut oare un suflet? Numai *don.* Aquilante şi cei câţiva nebuni aidoma lui şi-nchipuie că stau de vorbă cu duhurile.

— Cine ne-asigură că lucrurile se desfăşoară cum spuneţi dumneavoastră?

— Ştiinţa, experienţa. Nimeni nu s-a înapoiat după lumea cealaltă. Dar de, pentru dumneavoastră, scornelile popilor sunt adevăruri sfinte.

— Le-a revelat Dumnezeu.

— Cui? Dacă v-aţi gândi un moment, y-ati da seama din ce îngrămădeală de contradicţii este alcătuită credinţa. Iar popii, **Gare** ştiu multe în această privinţă, spun: „Faceţi ce vă spunem noi, nu ce facem noi! “

— Sunt oameni şi ei.

— Tot oameni suntem şi noi. Să ne lase în pace!

— Şi-atunci, de ce ne-a mai făcut Dumnezeu?

— Nu ne-a făcut nimeni! Natura a dat naştere unei prime fiinţe şi din ea, prin transformări şi perfecţionări, am ieşit noi. Suntem copii de maimuţă, animale ca toate celelalte animale.

— Ei, nici chiar aşa!

— Hiperanimale! Numai că în locul instinctului, avem raţiunea. Şi e acelaşi lucru. Cu scuza raţiunii, săvârşim totuşi o mulţime de lucruri absurde. Am născocit sufletul nemuritor, paradisul, infernul. Păsările, câinii au de asemeni suflet. Unde merg sufletele lor după moarte? Există un paradis al clinilor? Există un iad al păsărilor? Nerozii! Aiureli! Numai născociri de-ale popilor. Iar când îşi dau seama că una dintre neghiobiile lor nu mai stă în picioare, născocesc imediat alta. Preoţii păgâni:

Jupiter, Junona, o sută de mii de divinităţi. Preoţii catolici l-au luat pe Dumnezeu de la evrei şi l-au scornit pe Isus Cristos.

— Tăceţi din gură! Scornit?

— Isus Cristos era un om ca dumneavoastră şi ca mine, de treabă, milos, care-i ura pe preoţi, care nu voia temple. Ce-au făcut preoţii din el? Un Dumnezeu, cu papă, cu cardinali, cu biserici pline de fantoşe, cu madone, cu sfinţi...

— Tăceţi din gură! Tăceţi din gură!

Cavalerul Pergola izbucni în râs.

— Ce e? Vă e frică să'nu vi se scufunde podeaua sub picioare? Uite, nu se scufundă nimic! Ha – ha – ha! Vreau să v-aduc nişte cărţi. Trebuje s "ă le citiţi.

— Oricum, tot n-aveţi nimic de făcut.

— Sunt interzise.

— Închipuiţi-vă! Popii ar vrea să-mpiedice triumful adevărului.

Şi-n vreme ce cavalerul Pergola, vorbind, îşi bataia cele patru fire ale ţăcăliei care-r tivea bărbia, marchizul se minuna, văzând cum stă să-l asculte cu atâta interes. Daoar fi fost aşa cum spunea vărul? Se simţea tulburat, ca şi când o mână nemiloasă ar fi încercat să-i smulgă din măruntaie ceva viu şi greu de desprins.

— După dumneavoastră, spuse el, oricine ar putea să — săvârşească o crimă şi puţin să-i pese, de vreme ce nu există nici iad, nici rai.

— Există legea^până unde poate s-ajungă. Există conştiinţa umană, care ne spune: Ce ţie nu-ţi place, altuia nu-i face!

— E una dintre cele zece porunci ale lui Dumnezeu.

— Ale lui Moise, care era un mare înţelept, un politician, cum nu se mai nasc alţii. Se făcea că se urcă pe muntele Sinai să stea de vorbă cu Tatăl Ceresc, tocmai când era_vreme proastă şi tună, iar apoi venea jos: Tatăl Ceresc mi-a spus cutare lucru, Tatăl Ceresc porunceşte următoarele! Şi bine făcea. Aşa trebuie procedat cu vulgul cel ignorant.. După ce-o să citiţi cărţile alea despre care v-am vorbit...

— N-o să le citesc. Mi le împrumuţi degeaba. Nu vreau să-mi tulbur min-tea.

Şi, totuşi, le citi, cu un fel de groază, şi le reciti încă o dată. Vorbeau mult mai lămurit decât vărul, care înfăţişa lucrurile otova şi care, când simţea că-i lipseau argumentele, trântea două-trei înjurături una după alta, pentru a-şi vărsa focul

împotriva preoţilor, împotriva papii şi chiar împotriva, guvernului, care nu-i spânzura pe toţi.

— Ei?! Îl întrebă cavalerul. V-aţi convins?

Toate lucrurile citite i se învolburau în minte şi în cuget, fără ca el să aibă îndrăzneala ’de a-i arăta ce-l zguduise. I se părea că pătrunsese într-o regiune nouă unde se respira mai bine, cu nişte plămâni mai mari, dar unde – ca oamenii sosiţi de curând —. Se simţea încă puţin năucit şi singur. Trebuia să se obişnuiască şi îşi dădea seama cu bucurie că nu era greu.

Zi după zi, ’ gândidu-se la ceje auzite şi citite, înţelegea că biruise încă o greutate, încă o reţinere, încă o. Piedică.

Când se întâlnea cu *don* Silvio, la salutul: „Sluga dumneavoastră, marchize! 1* răspundea acum’cu un ton de ascunsă ironie, ca şi cum ar fi vrut să-i spună: „Nu mă mai duci dumneata pe mine, părintele!" Şi se mira, când se surprindea gândind astfel.

În unele seri, în timpul cinii, prin uşa deschisă a balconului îi ajungea la urechi zgomotul confuz al glasurilor celor care mergeau, cântând rugăciunile Fecioarei, în urma lui *don* Silvio, îăcând penitenţă, pentru înlăturarea secdei. Înălţa atunci din umeri, compătimindu-i pe acei sărmani care-şi stricau pingelele şi sănătatea’— repeta înseşi vorbele vărului – cu nădejdea că cerul se va înduioşa de mila lor.

Şi nu se mai tulbura dacă auzea noaptea răguşitul refren lălăit al mătuşii Mariangela:

— O sută de mii de draci în palatul Roccaverdina! Vai! Vai! O sută de mii…

Dracii ăia împrăştiaţi de sărmana nebună, o sută de mii aici, o sută de mii dincolo, în toate casele celor bogaţi, îl făceau numai să revadă cu imaginaţia chipul acelei nefericite care purta părul tuns bărbăteşte, toată numai zdrenţe, vânătă la fată din pricina sângelui ce i se urcă la cap. Fără perdea ia gură, dar neprimejdioasă, rătăcea astfel pe străzi, când bărbatul nu o legă în lanţuri la zid, ca pe o fiară sălbatică, pentru a o sili să stea în casă.

Pe urmă însă, de îndată ce socotea că a căpătat o oarecare siguranţă, începea iarăşi să-l cuprindă, încetul cu încetul, nedumerirea. În pat, înainte de a adormi, la ţară, supraveghind muncile şi dând porunci, în veşnicul du-te-vino dintre Rabbato şi Margitello, ori la Casalicchio, ori la Poggiogrande, ghemuit în

fundul trăsurii, toate „poveştile” acelea ale vărului, toate cele citite şi recitite i se năruiau în minte, ca un castel de cărţi de joc.

Şi începea să’ se gândească din nou la călătoria pe care plănuise s-o facă la Roma, pentru a căpăta iertarea din partea papii. Având îndoieli, nu era mai bine să se pună la adăpost?

Între timp, îl cuprindea iarăşi neliniştea. Vărul Pergola avea dreptate când îf spunea:

— Duceţi o viaţă imposibilă!

Iar mătuşa baroană avea şi ea dreptate:

— De ce nu vrei? De ce?

Afară de a4ta, în partea cea mai ascunsă a inimii sale, ura îi răscolea acum şi mai des amintirile în legătură cu Agrippina Solmo.

— O să puteţi începe cu o alta! Îi sugerase vărul Pergola.

— Ah, nu! Ah, nu!

Şi regretă Fericirea liniştită a acelor ani în care nu-i dădea nimănui socoteală şi făcea numai ce-i plăcea, casă îi era curată ca o oglindă, iar el avea nu o armată obişnuită, ci o adevărată sclavă, bună, supusă… şi care mai avea şi marele merit de a nu face copii.

Ah, dacă n-ar fi dat ascultare mustrărilor şi sugestiilor mătuşii baroane! Nu s-ar mai fi întâmplat nimic din ceea ce se întâmplase! Iar el nu s-ar mai afla cu o crimă pe cuget – i se părea aproape de necrezut! — Iar Agrippina Solmo ar sta încă acolo…

— Şi când te gândeşti că există oameni care mă pizmuiesc! Suspină el, clătinând din cap.

12

În duminica aceea, ducându-se, împotriva obiceiului său, la mătuşa baroană, fără să fi fost chemat, marchizul avu surpriza să o găsească acolo pe domnişoara Mugnos, întovărăşită de sora mai mică şi de o slujnică. Recunoscând-o în anticameră, unde *don* Carmelo îi dădea lămuriri, în felul lui, în legătură cu portretele unor străvechi personaje din familia Lagomorto, atâmate pe cele două laturi ale încăperii, deasupra laviţelor înguste şi lungi, cu spătare împodobite cu blazonul nobiliar grosolan pictat, marchizul ghicise imediat că domnişoara Mugnos se afla la mătuşă. Şi prima lui mişcare fusese aceea de a se retrage: din timiditate, ca pe vremuri, când nu cutezase să-i facă tinerei fete o declaraţie deschisă şi chiar din pricina ruşinii

de a se găsi faţă-n faţă cu ea, care cunoştea intenţiile mătuşii baroane şi, poate, chiar reticenţele lui, prudenţa nefiind una din virtuţile de seamă ale bătrânei doamne. *Don* Carmelo se grăbise însă să-l anunţe stăpânei:

— A venit marchizul!

Şi timp de câteva clipe, baroana însăşi s egăsise în încurcătură.

— Se vorbea despre recolta aceast aproastă! Spuse ea, revenindu-şi. Se poate oare vorbi despre altceva? Lumea săracă moare de foame. E un calvar!

— Se spune că guvernul va trimiteajutoare! Grăi marchizul.

— Şi bucătăriile astea… cum le spune?

— Economice. Vor împărţi, pentru câţiva bani, sau gratis, supă de orez şi pâine. Cei de la primărie sunt foarte ocupaţi cu punerea lor pe' picioare.

Tăcură. Domnişoara Zosima, cea mai mare dintre surorile Mugnos, nu scosese o vorbă şi nu ridicase privirile. Mezina continuase să facă înconjurul salonului, cercetând amănunţii vechile mobile şi tablourile, după ce răspunsese cu o înclinare la salutul marchizului, când acesta intrase.

Aflându-se deci acum ^lături de baroană şi faţă în fată cu aceea care fusese scurta lui pasiune din tinereţe, marchizul stătea ca pe spini. Şi fiindcă nu ştia cum să reia conversaţia, se mânia în sinea lui împotriva mătuşii, care nu-i venea în ajutor şi care o făcea parcă anume, spre a-l sili să vorbească.

Vai! Se schimbase mult domnişoara Mugnos! Iar fata palidă, cu părul castaniu, pieptănat după moda veche, simplu, cu eşarfa aceea din mătase de culoare închisă care i-o înconjura, şi cu rochia aproape neagră, cât se poate de simplă şi ea, o făceau să arate mai în vârstă decât era în realitate.

Câte ceva însă din graţia de altă dată se mai păstra totuşi în trăsături, în expresie. Ceva gingaş, nobil, cu toate că decenta modestă a veşmintelor lăsa să se vadă condiţiile triste în care ajunsese familia, din vina tatălui. Aceasta voise să trăiască mereu ca un nobil, fără să facă nimic, îndatorându-se, vânzând una după alta moşiile, casele, concesiunile, totul, din pricina viciului lăcomiei şi dintr-al celui a jocului de cărţi. Murise pe neaşteptate, la masă. Şi, de dimineaţă până seara, familia se văzuse prăbuşită într-o prăpastie.

Jumătate din dota firavă a văduvei, smulsă cu greu din

mâinile lacome ale creditorilor care se repeziseră fără zăbavă, ca nişte corbi, le îngăduia, ei şi fetelor, să trăiască în mizerie. Munceau toate trei, ascunzându-se de ruşine, cosând, brodind sau torcând în – aşa umblă zvonul – până noaptea lărziu, închise în casă ca nişte călugărite, ieşind numai duminicile pentru slujbă şi pentru câte o foarte rară vizită. Şi se ofileau în odăile acelea aproape goale, dormind pe paie, fiindcă fuseseră nevoite să vândă până şi lâna din saltele, prea mândre totuşi pentru a cere cuiva, ceva. Mama, invocând în tăcere moartea, care uitase să vină s-o ia, şi temându-se totodată că nu cumva să vină, dar numai pentru cele două fiinţe îngereşti; fetele, cu desăvârşire resemnate şi fără să se plângă vreodată.

O parte din aceste lucruri el le aflase de la baroană. O altă parte, de la *don* Aquilante care, ca avocat, trebuise să se îngrijească de unele încurcături ale lor, slujindu-le cu bunăvoinţă prietenească şi dezinteresat. Iar baroana, spunându-i, data trecută: „Ţi-ai asigura fericirea ta şi-ai săvârşi şi o faptă bună”, făcea aluzie tocmai la această situaţie pe care ea se silise tot timpul s-o înduicească, folosind felurite pretexte pline d? Gingăşie şi ferindu-se să jignească nobila pudoare a celor trei femei.

Marchizul însă, în timpul acelor momente de tăcere, se simţea cuprins de o pornire neaşteptată. Glasul conştiinţei îi şoptea: „Dacă scapi prilejul acesta, dacă nu-vorbeşti acum, n-o să-ţi mai fie cu putinţă niciodată Şi nro să ai ce să mai faci! “Glasul acesta era consecinţa a ceea ce gândise şi născocise cu închipuirea în zilele dinainte, când se şi temuse chiar că nu cumva să se vadă stăpânit iarăşi de noile remuşcări, care-l făceau să regrete trecutul, ca şi cum presupusele farmece ale Agrippinei Solmo ar fi început să lucreze asupră-i.

Era şi consecinţa hotărârii pe care o luase de a duce o viaţă nouă, cu ţeluri noi: de a se amesteca cu ceilalţi, de a acţiona împreună cu ceilalţi, de a nu rămâne şi pe mai departe o umbră, un nume, cum fusese până atunci.

Vărul spunea foarte bine:

— Raiul este aici pe pământ, dacă ştim să ne bucurăm de el!

Iar acum, marchiziil voia să se bucure de el, din plin, convins că, o dată mort, eşti mort pe vecie. În privinţa asta, cel puţin nu se ştie nimic sigur. Şi se putea întâmpla, în orice caz, ca pe lumea cealaltă să se găsească duhovnici mai indulgenţi decât

aici.

Cât despre Neli Casaccio... Ajutându-i familia pe ascuns, prin mijlocirea mamei Grazia, marchizul îşi împăcase cugetul. Şi fiindcă se afla acolo, în faţa domnişoarei Mugnos, care nu îndrăznea să i se uite în ochi; şi fiindcă simţea pornirea de a nu lăsa să-i scape prilejul, iar inima îi spunea: „Ori acum, ori n-o s-o mai poţi face niciodată! 1*, el căuta un cuvânt, o frază, cu care să reia discuţia, când iată că baroana rupse tăcerea:

— Ei bine? Nu vă spuneţi nimic? Parcă nu v-aţi fi cunoscut niciodată!

— Zosima! Rosti marchizul. Îngăduie-mi să-ţi spun astfel, ca şi cu ani în urmă. Îţi aminteşti?

Dontnişoara Mugnos înălţă ochii, iar pe buze îi înflori un surâs dureros, care se stinse însă imediat.

Baroana se ^ridică atunci de unde stătea, cu scuza de a-i arăta celeilalte surori câteva lucruri ciudate, păstrate într-un sertar al scrinului din colţ, în faţa căruia se oprise.

Rămaşi singuri, Zosima şi cu el, marchizul avu o clipă de şovăire. Gestul mătuşii baroane îl făcuse să piardă şirul ideilor şi căuta să-l regăsească.

— Îţi aminteşti? Spuse el din nou.

— Nu am uita niciodată!

— Dar în inimă nu ai nimic, chiar nimic, împotriva mea?

— Ce rău mi-ai făcut?

— Ţi-am făcut mult rău, şi dumitale şi mie. Acum înţeleg. Şi, dacă ar fi cu putinţă...

— De-acum încolo! Răspunse ea, cu o uşoară mişcare #a umerilor.

— Viaţa mea de până aici a fost o mare greşeală, de la un cap la altul! Continuă marchizul. Poate chiar mai rău decât o greşeală! Dar nu sunt atât de bătrân încât să nu pot lua măsuri de îndreptare.

— S-au schimbat atâtea lucruri. Eu, măi ales, M-ai fi recunoscut, dacă mă întâlneai în altă parte? Suntem două fantome, apărute cine ştie cum! Nu t> se pare?

— Vreau să renunţ la izolarea mea, vreau să trăiesc la fel cu ceilalţi, în mijlocul celorlalţi.

— Bine faci.

— Mătuşa baroană ţi-a vorbit uneori.

— Baroana e bună. Şi-şi face iluzii în privinţa mea!

— Cum adică? De ce-şi face iluzii?

— Nu ştiu ce să spun. În clipa aceasta parcă visez că mă aflu aici, că stăm de vorbă împreună.

— Şi nu ţi-ar părea rău să te trezeşti şi să-ţi dai seama că n-a fost decât un vis?

— Sunt ani de când nu-mi mai pare rău de nimic. Ştii ce s-a petrecut în familia noastră. Tocmai de aceea mi se pare natural ca nenorocirile să vină în şir şi să semene una cu rfita, ba chjar să nu semene!

— Vremea bună şi vremea rea nu durează multă vreme! Spune proverbul.

— Proverbele spun alătea lucruri!

— Gândeşte-te, dacă te reîntâlneam acum un an, nu ţi-aş fi, vorbit astfel. Aş fi evitat, poate, chiar să te întreb ceva. Eram alt om acum un an! Eram o brută! Lasă-mă să o spun! Lasă-mă să roşesc în faţa dumitale! Astăzi mi se pare că totul_ se potriveşte de minune pentcu ca lucrurile să ia o nouă întor-" satură atât pentru dumneata, cât şi pentru mine. Nu ştiam c-o să te întâlnesc aici. Nu credeam c-o să am îndrăzneala să-ţi vorbesc, şi cu sufletul cu care ţi-am vorbit. Ţii minte?

— Sora mea se-ntoarce tot timpul să mă privească, mirată să ne vadă discutând împreună. Când mă va întreba „Ce ţi-a spus? “nu voi şti…

— Spune-i: „Mi-a cerut să-i răspund dacă vreau să-i fac cinstea de a fi marchiză de Roccaverdina!”

— Nu, marchize! Prea târziu! Şi pentru multe motive. Cinstea ar fi a mea. Dar, mai gândeşte-te! Prea târziu!

— Şi dac-aş stărui? Şi dacă ţi-aş spune că ai săvârşi o faptă rea refuzând să iei parte la reînnoirea vieţii mele? Nu cer un răspuns imediat… Dacă, până la urmă, inima te-ar sfătui să sptii nu, dacă trecutul meu ţi-ar inspira silă – se poate şi asta – n-ar fi drept să te sacrifici. Sfătuieşte-te cu mama dumitale. Răspunsul i-l vei da mătuşii.

Era atât de mare uimirea sa de a fi putut vorbi astfel —cu gingăşii de care habar n-avea, în glas şi în atitudini – şi nu mai puţin mare teamă că n-o să poată merge mai departe fără să-şi reia obişnuita lui grosolănie, încât se aplecase spre ea pentru a-i spune aceste ultime cuvinte cu umilinţă şi grabă. *

Baroana se înapoie la locul ei.

— V-aţi recunoscut, în sfârşit!

— Oarecum! Răspunse marchizul, râzând.

Domnişoara Mugnos îl imploră, din priviri, să nu revină asupra subiectului convorbirii lor. Şi, liniştind-o, în acelaşi chip, el fu bucuros să observe în ea o transformare adâncă, a eflorescentă de graţie şi de tinereţe, care îi coloră uşor pielea albă a feţei, îi învioră buzele, îi aprinse pupilele şi îi puse un tremur dulce în glas, atunci când o întrebă pe surioara Cristina dacă credea că mama putea să fie îngrijorată, văzându-le că întârzie.

Fata, apropiindu-se cu timiditate, răspunse:

— Vama ştie că după slujbă urma să venim aici.

— Tu nu-l cunoşti bine pe nepotul meu, îi spuse baroană.

— Era copilă, pe atunci, adăugă marchizul.

— Din vedere, da! Răspunse Cristina. Mi l-a arătat Zosima, de la fereastra care dă spre şosea. Trece deseori, în trăsură.

— Cum e şi lumea asta! Exclamă baroană. În acelaşi oraş, în acelaşi cartier – nu, e drept că voi staţi în cartierul San Paolo, dar, în sfârşit, nu e la capătul pământului! — Şi vezi oameni care, fiind prieteni, nu se întâlnesc cu anii, ca şi când ar trăi-despărţiţi de cine ştie ce mari distanţe!

— Pentru noi, spuse Cristina, lumea este cuprinsă toată între cei patru pereţi ai casei noastre.

— La fel şi pentru mine, fata mea! Eu sunt însă bătrână şi nu mă interesează nimic.

— Nici pe noi nu ne interesează nimic, baroană! Răspunse Zosima. Ne-am qbişnuit. De-acum încolo!

— Ah, şi tu, cu acest de-acum încolo!

— Mătuşa mi-a luat vorbă din gură. De ce de-acum încolo?! De-acum încolo! De ce?

— Pentru că aşa e! Spuse Zosima, cu tristeţe.

De pe fotoliile unde-şi aveau culcuşurile, doi câini începură să tuşească, cu hârâituri răguşite.

— Auzi! Grăi baroana, către marchiz. Tuşesc de patru zile, sărăcuţii de ei! Nici nu se mişcă din culcuş.

— Sunt bătrâni, mătuşico!

— Pe ceilalţi doi îi ţin în odaia mea. Mi-e teamă să nu se molipsească. Ăştialalţi de-abia sorb puţin lapte cald. Dac-ar muri, nepoate, ar fi un semn prost pentru mine!

— Acelaşi lucru îl spuneaţi şi acum nu ştiu câfi ani, când a murit mai întâi Bella, iar apoi Fifi.

— Îi auzi? Îi auzi? Mi se sfâşie sufletul!

Zosima se uită spre el, zâmbind cu bunăvoinţă la gestul baroanei care-şi pusese mâinile la urechi, să nu audă izbucnirile răguşite de tuse.

Iar el plecă, ducând cu sine suava impresie a acelui zâmbet, care îi lumină inima timp de câteva zile.

13

Nu s-ar fi putut spune că marchizul se îndrăgostise ca un tinerel – el se şi mira chiar, văzând că nu încerca pentru domnişoara Mugnos nimic mai mult decât un sentiment de recunoştinţă şi de respect-ci numai'că imaginea ei surâzătoare îl liniştea, dându-i o preocupare. Se putea oare ca răspunsul să fie altul decât cel pe care îl dorea?

Deocamdată, trebuia să se gândească la repararea casei, la înfăptuirea unor mari transformări. Niciodată, ca în zilele acelea, ea nu i se păruse un labirint.

Ah, şi marchizul *cel mare,* care suferise de boala zidăriei, atât la tară cât şi în oraş! Ziditul şi dărâmatul însemnaseră pentru el o adevărată îndeletnicire.

Ce monstruozitate faţada aceea masivă, cu portalul acela uriaş şi cu consolele greoaie ale balcoanelor, în fundătura aceea, printre căsuţe care nu îngăduiau să fie văzută de-aproape! Şi vestibulul aceltf urât de la [ntrare, cu puţul în mijloc, cu grajdul în dreapta, cu pivniţa în stânga, iar în fund cu magazia pentru lemne şi cu cea pentru paie, numai bune să aprindă toată casa, dacă cineva ar fi zvârlit pe-acolo un chibrit aprins! Iar scara! Întunecoasă, întortocheată, nu putea sluji la altceva decât la a-i face pe oameni să-şi rupă gâtul. Nefolositoare chiar, fiindcă pe partea cealaltă, intrai crezându-te la parter şi numai când ieşeai pe balcoane îţi dădeai seama că te afli la etajul al treilea.

Terminase de altfel desenatul unei schiţe a schimbărilor ce urmau să fie făcute. Dar inginerul, care părea să nu ştie de, unde să înceapă lucrarea, voise ca, înainte de orice, să-şi dea seama de trăinicia temeliilor şi a bolţilor şi de putinţa de a croi locuri de trecere.

— Înţelegeţi, marchize!

Vorbea cu un ton grav, de om care ştie multe şi care vrea să-şi pună în valoare ştiinţa, trăgându-se de favoriţii cărunţi, că ai lui Franz-Iosif, sucindu-şi gâtul în gulerul larg, cu colturi lungi, potrivindu-şi ochelarii fumurii, cii şnur, ale căror uriaşe lentile

rotunde păreau două găuri negre sub frun— te. Măruntele lui observaţii începuseră să-l irite pe marchiz.

— Uite, uite: dând jos zidul ăsta, n-o să avem o odaie frumoasă, care să dea aproape direct în sufragerie?

— Înţelegeţi însă, marchize, că atunci n-o să mai avem de unde scoate un coridor destul de mare, ca să eliberăm celelalte încăperi!

— Cum adică? Dar spaţiul ăsta de aici?

— Ei! Pe hârtie vine bine. Eu însă nu mă uit pe hârtie.

Don Aquilante, care venise să-i dea socoteală marchizului în legătură cu mersul unui proces, îl auzi ţipând, încă din anticameră:

— Înţelegeţi! Înţelegeţi! Nu cumva sunt un prost? Coridorul aici. O uşă. O altă uşă. Şi-o să avem astfel un salonaş în fata salonului! Înţelegeţi, da ori ba?

Şi, întorcându-se către avocatul care intra în momentul acela, strigă tare, ca şi când nu şi-ar mai fi putut întrâna glasul dezlănţuit:

— Astăzi nu-i cu putinţă! Mâine, poimâine…

— Când vă convine, marchize! Răspunse *don* Aquilante, oarecum tulburat de primirea aceea.

Între timp, marchizul continua să discute, ca şi când avocatul n-ar fi fost de- fată, înfuriat din ce în_ ce mai mult de încăpăţânarea inginerului care descoperea greutăţi pretutindeni:

— Sunt dator să v-o spun dinainte, marchize: nu vreau să-rrii asum răspunderea.

Şi îşi potrivea favoriţii.

Stăruind în apărarea proiectului său, marchizul, cerea acum şi părerea lui *don* Aquilante, care îl asculta cu ochii pe jumătate închişi, săltându-şi, cu obişnuita mişcare a mâinilor şi a pântecului, cureaua căzută a’ pantalonilor, şi încuviinţând din cap, fără să scoată un cuvânt.

— Am dreptate? Ce spuneţi? Răcni, în cele din urmă, marchizul.

Era mai mult decât nerăbdător: ca şi când obiecţiile inginerului ar fi întârziat lucrările şi-ar fi pus cine ştie ce piedică în calea reînnoirii vieţii sate, pe care trebuia s-o înceapă căsătoria aceea.

Iar după câteva zile, casa era plină de muncitori care dărâmau ziduri intermediare, desfăceau pardoseli, dădeau jos

bolti duble; de băieţi care strângeau molozul de-o parte şi de alta a porţii celei mici, de unde căruţaşii porneau cu el mai departe, imul câte unul, ca să nu încurce bulevardul ce ducea spre Esplanada castelului.

Prăfuit mai rău decât salahorii, marchizul trecea dintr-un loc într-altul, dând porunci, strigând furios când vedea că nu era înţeles, luând tâmăcopul din mâna unui muncitor, dacă acesta, de teamă să nu vadă prăbuşindu-se peste el o bucată de zid, şovăia să izbcăscă:

— Aşa, dobitocule! Trebuie să te-nvăţ eu meseria?

Iar duminică următoare, nemaiavând la cine să ţipe şi nici cu ce să se ocupe, auzi cu plăcere că doi „străini" – ciobani, dacă te luai după Înfăţişarea lor – cereau să-i înmâneze o scrisoare şi să stea de vorbă cu el.

Îi cercetă cu privirea în timp ce deschidea plicul. Îmbrăcaţi de sărbătoare, cu cămaşă de pânză groasă, albă ca zăpada, pe sub pieptarul de aba, (esută-n casă, ■ împodobit cu numeroşi năsturaşi de sidef; cu haină de postav negru cu mâneci strâmte, cu pantaloni din aceeaşi stofă, strânşi pe genunchi, la capătul cărora ieşeau -în afară marginile izmenelor, cu ciftrapi de lână cenuşie şi cu opinci cu vârful ascuţit, din piele de porc, legate cruciş cu curele de piele peste glezna piciorului, cei doi – un bătrân şi un tânăr – păreau intimidaţi de faptul că se aflau în faţa marchizului de Roccaverdina.

— Despre ce este vorba? Scrisoarea nu dă nicio lămurire! Spuse marchizul.

— Excelenţa-voastră o să ne ierte îndrăzneala! Bolborosi bătrânul. Asta e fiu-meu.

Îmi pare bine. Frumos băiat!

— Mulţumesc, excelentă! Ne-am spus: E bine să căpătăm mai întâi îngăduinţa stăpânului. Cei mari se cade să fie respectaţi. Nu vrem să jignim pe nimeni. Dacă excelenţa-voastră îngăduie...

— Vorbeşte lămurit. 1

Se vede că nu era ceva uşor de lămurit, fiindcă tatăl şi fiul se priviră în ochi, poftindu-se unul pe altul să vorbească.

— Suntem din Modica, excelenţă! Continuă bătrânul şovăitor. Dar, pentru păşunatul oilor, venim deseori prin părţile astea... Aşa s-au şi cunoscut: din întâmplare. Băiatul mi-a spus: ce crezi, tată? Eu unul aş lua-o de nevastă, dar.?

— Pe cine? Întrebă marchizu, care începea să se lămurească.

— Pe văduva excelenţei-voastre! Adică pe Agrippina Solmo…

— Şi de-aia veniţi la mine? Ce mă priveşte pe mine cucoana asta? Vă iert, fiindcă nu sunteţi de pe-aici.

— Excelenţa-voastră trebuie să ne ierte, se amestecă-n vorbă şi tânărul.

— Am fost sfătuiţi… bolborosi celălalt.

— Aţi fost prost sfătuiţi. Nu am nimic de-a face cu această femeie. Sunt oare rudă cu ea? Fiindcă a fost în slujba mea? S-a măritat, acum e văduvă, e liberă… Ce amestec am eu?

Marchizul ridica glasul, încruntându-şi sprâncenele, făcând gesturi de tăgadă cu mâinile. „Ce amestec am eu? “tulburat de un neaşteptat sentiment de ciudă, de gelozie parcă împotriva aceluia care, în sfârşit – recunoştea şi asta totodată – venea să-i facă un frumos serviciu ducând-o departe pe femeia aceea care poate că o determina pe domnişoara Mugnos să întârzie cu luarea unei hotărâri afirmative.

— Cine v-a dat acest sfat? Ea?

— Nu, excelenţăî. Un prieten de-al nostru, care respectă mult pe excelenţa-voastră…

— Spuneţi-i că-i mulţumesc, dar mai bine-şi vedea de treabă decât să vă îndemne la o prostie. Şi căsătoriţi-vă, da, căsătoriţi-vă! E liberă, v-o repet! Eu n-am niciun amestec, şi nici nu vreau-să am. Vă veţi căsători în curând?

— Trebuie să băgăm actele şi să facem strigările în biserică.

— Şi o s-o duceţi ia Modica?

— Dacă excelenţa-voastră îngăduie…

— N-am niciun amestec, nu vreţi să pricepeţi? Răcni marchizul.

Rămăsese tulburat. Gata-gata să i se pară că Agrippina Solmo săvârşea acum o nouă trădare, cu care totuşi 4rebuia să fie de acord, dacă nu cumva ascundea o cursă, un mijloc de a-i aduce aminte lui, marchizului de Roccaverdina, că ea trăia şi se socotea încă legată! Mărită-se! Numaitsă dispară din preajmă-i! Nu voia să-i dea nici măcar satisfacţia de a-i reproşa infamia! Se grăbea deci să se mărite?

Şi din gură îi ieşi o vorbă murdară, ca şi când Agrippina ar fi fost acolo, să o primească drept în obraz!

Ca să se uşureze, vorbi despre asta cu mama Grazia.

— Mai bine aşa, fiule!

— Dacă vine cumva, fii atentă! Nu vreau s-o văd!

— Am întâlnit-o de câteva ori la slujbă. Ultima dată, m-a întrebat: E adevărat că marchizul se însoară?

— Cine i-a spus-o?

— Habar n-am. Lam răspuns: „Dacă ar fi adevărat, a$ şti eu înaintea altora.” Ah, dacă sfintele suflete din Purgatoriu ar săvârşi minunea asta!

— Şi... A stăruit cumva?

■ — A zis: „Dumnezeu să-i dea fericire!” Nimic altceva. Şi-a mar spus, de fiecare dată: „Sărutaţi-i mâinile, dacă socotiţi că e bine!” Eu Insă nu ţi-am spus nimic, niciodată, ca să nu te necăjesc, fiule!

Şi totuşi, nu, nu trebuia s-o lase să plece pe femeia aia, fără ca mai întâi să-i reproşeze trădarea ei nelegiuită! Trebuia, dimpotrivă, să-i smulgă mărturisirea, pentru ca ea, în inima ei, să nu se poată mândri că a izbutit să-şi bată joc de marchizul de Roccaverdina. Voia s-o vadă că. Plânge, că o mustră cugetul pentru fapta mârşavă pe care o săvârşise, şi că ştia din ce pricină refuzase să o mai vadă şi-i închisese în nas uşa casei!

Pe urmă se gândea: „Greşesc. Ducă-se! Departe! Ducă-se! “

Se temea să nu se trădeze, să nu-i dea nici urmă de bănuială.’ Şi se indignă împotriva lui însuşi, din pricina laşităţii care-i răscolea în inimă amintirile din trecut, care-l făcea să «imtă din nou atingerea, trupului ei feciorelnic, la fel ca prima dată, la Margitello, când îi jurase:

— N-o să mai am altă femeie!

„Greşesc! Ducă-se! Departe! Ducă-se! Iar dacă ar cuteza.

Dar chiar în seara aceea, când o văzu pe neaşteptate în fată, înfăşurată în şalul ei negru şi în veşmintele de doliu, în vestibulul de la poarta cea mică, unde îl aşteptase aproape o oră, ştiind că trebuia să se înapoieze de la Margitello, şi o auzi salutându-l, cu un glas emoţionat: „Excelenţa-voastră să mă binecuvânteze!” marchizul nu se îndură să treacă dispreţuitor înainte, şi nici să facă vreun gest ori să spună vreun cuvânt nemilos, ca s-o alunge. Atitudinea umilă, timbrul acelui glas care, fiindcă nu-l auzise de o bucată de vreme, îi vuia de câteva zile în urechi, o dată cu amintirea unor cuvinte şi a unor fraze evocate fără voia lui – el însuşi n-ar fi fost în stare să spună dacă din părere de rău, din indignare, s’au din exces de ură – îl copleşiră, chiar şi pentru că îl luaseră pe nepregătite.

— Ce faci aici? De ce n-ai intrat? Îi spuse el, ca răspuns la

salut.

— Voiam măcar să vă văd! Pentru ultima oară!

— Intră! Intră!

Glasul marchizului se şi schimbase, iar gestul devenise aspru, poruncitor.

Mama Grazia, care alergase să deschidă uşa, auzind clinchetul clopoţeilor catârilor şi huruitul roţilor trăsurii, se dădu înapoi, holbând ochii când îi văzu apărând împreună, şi nu se putu opri să nu spună, cu glas şoptit:

— Vai, Sfânta Fecioară!

Agrippina Solmo o salută cu un semn din cap, strecurându-se în spatele marchizului printre schelele şi uneltele zidarilor, care umpleau odăile, până în sufrageria rămasă intactă, unde marchizul se opri, trântind uşa nervos, ca s-o închidă.

— Voiam măcar să vă văd! Pentru ultima oară! Spuse ea încă o dată, printre hohotele de plâns care o năpădiseră.

— Sunt cumva pe moarte? Grăi marchizul, cu o ironie tăioasă. Pentru tine, ştiu, am murit încă mai de mult!

— De ce, excelenţă?

— De ce? Nu juraseşi? Izbucni el. Te-am silit eu, cu forţa, în ziua aceea? Ţi-am făcut o propunere. Puteai s-o refuzi, să-mi răspunzi că nu!

— Orice vorbă a excelenţei voastre era pentru mine poruncă. Am ascultat. Am jurat, cu bună-credinţă…

— Şi pe urmă? Pe urmă? Neagă, neagă, dacă îndrăzneşti!

— Pe Isus Cristos, care trebuie să mă judece!

— Lasă-l în pace pe Isus Cristos! Neagă, neagă, dacă eşti în stare! … Te-ai dat soţului tău, ca o dezmăţată! Nu-ţi era, nu trebuia să-ţi fie bărbat numai de formă? O juraserăţi, amândoi!

— Vai, excelenţă!

— Tu, tu însăţi mi-ai dat de înţeles!

— Cum e cu putinţă?

— Ţi-era milă de el! Îţi părea că e umilit în faţa oamenilor! Mi-ai spus-o de câteva ori.

— E-a «tevărat! E-adevărat! Dar gândiţi-vă, excelenţă? La început, nimic. Ca doi străini. Ca frate şi soră. Deseori, de-abia îl vedeam o jumătate de zi, duminicile. După patru sau cinci luni… ah! Părea că glumeşte: „Halal viaţă, ai? Am în* faţă masa pusă şi trebuie să stau flămând!” îl lăsam să vorbească. Pe urmă, din când în când, muşcându-şi degetele: „Numai dorinţa sfântă a

marchizului de Roccaverdina putea să mă-mpingă să fac acest sacrificiu!" Iar altă dată: „Crezi că eu nu bănuiesc ce spune lumea? Încornoratul ăla de Rocco!" I-am răspuns: „Trebuia să te gândeşti de la-riceput! " „Ai dreptate!" Gândiţi-vă, excelenţă. Să-l auzi vorbind astfel! Nu eram nici eu de piatră!

— Şi-atunci? Atunci? Nu-mi spuneai totuşi nimic!

— De ce? Pentru ca excelenţa-voastră să se înfurie?

— Şi pe urmă?

— Pe urmă... Gândiţi-vă, excelenţă. Într-o bună zi, i-am spus: „Femei ai câte vrei. Cin-te-mpiedică? Nu-ţi ajung?" A început să plângă. Ca un copil plângea, ble; înd: „La dracu! La dracu! Trebuie să terminăm cu poveste; ' Wu mai pot! Ce inimă ai oare?" Ce inimă? Mă feream de». ^ar plângeam pe ascuns, din pricina păcatului de moarte în cai— '-ăiam...

— Şi din pricina lui, de asemeni! Spune-o! Mărturiseşte!

— Nici vorbă! Nici vorbă, excelentă! ... Nu, adăugă ea, după o scurtă pauză, nu vreau să mint! Domnul ne-a pedepsit, însă... numai pentru gândul cel ticălos! Şi-n noaptea aia, nu l-a mai lăsat să vină acasă! Ah! Am fi venit la excelenţa-voastră, să vă rugăm, să vă rugăm fierbinte... Dţ altfel, ce i-a mai păsat excelentei-voastre de mine? Soarta mea a vrut astfel! Facă-se voia Domnului! Iar acum, o să mi se piardă până şi numele. Mă duc într-un loc unde nu mă cunoaşte nimeni. Din tlisperare mă duc. Dacă, totuşi, într-o zi... Slugă, slugă şi nimic altceva! Ah! Aş vrea să-mi dau sângele pentru excelenţa-voastră!

Marchizul o ascultase cu o tulburare crescândă, muşcându-şi buzele, ca să nu izbucnească. Iar când, după ce se oprise o clipă, ea adăugase: „Nu, nu vreau să mint! ", lui îi zvâcnise sângele, ca şi când ar fi trebuit să vadă săvârşindu-se încă o dată trădarea aceea mârşavă, şi chiar sub ochii lui.

Rămase nemişcat, simţind că se înăbuşă. Imediat însă, pieptul i se umflă într-o răsuflare de aprigă mulţumire. Lovise la vreme! Nu îngăduise să se săvârşească trădarea!

Intenţia însă, intenţia ticăloasă existase deci! Şi, cine ştie? — Nu îndrăznea să şi-o mărtyriseascâ – ea îl mai plângea hâcă pe cel mort!

Un gând cumplit îi trecu prin minte: să o împiedice de a-l înlocui pe cel mort cu unul viu! Să o tină mereu ca pe o sclavă, să o copleşească cu dispreţul său, să nu se uite nici măcar în ochii ei! Hohotele acelea, lacrimile acelea, asigqră- ril£ acelea

erau cu siguranţă mincinoase!

Şi era tocmai gata să-i spună: „Nu te mărita! Rămâi! “Se stăpâni cu greu.

Agrippina Solmo-se apropiase de el cu umilinţă, ştergându-şi lacrimile. Şi, luându-i o mână, i-o sărută, cu buzele ei îngheţate, ce tremurau:.

— Binecuvântaţi-mă, excelenţă! Domnul să vă dea fericire, dacă-i adevărat că vă căsătoriţi!

Un simţământ trecător de duioşie îl cuprinse la atingerea’ buzelor şi îşi trase mâna cu greu. Iar după gestul de rămas bun şi înainte ca o şi mai mare emoţie să-l biruie, rosti, cu un glas tulburat, doar câteva cuvinte:

— Dacă, din tntâmplare… aş avea nevoie… Adu-fi aminte! -

\

14

Baroana de Lagpmorto, care de zece ani nu ieşea din casă decât duminicile, ca să se ducă să asculte o liturghie în bisericuţa Delle Orfanei le din vecinătate, venise acasă la nepot să îi transmită fără zăbavă răspunsul domnişoarei Mugnos, precum şi ca să vadă schimbările aduse de el vechiului palat Roccaverdina, în care se născuse şi ea.

Ar trebui să-mi aprinzi o lumânare mai măricică!

— Şi douăzeci, mătuşă!

— Dar ce-ai făcut aici? Nu mă descurc de loc!

— Altă viaţă, altă fată! Exclamă marchizul, dându-i braţul să o conducă prin casă.

Mama Grazia, care începuse imediat să plângă de bucurie c-o revedea pe baroană, după atâta amar de ani de când aceasta nu mai dăduse pe acolo, se apropia cu sfială când de-o uşă, când de alta, făcând gesturi ciudate, potrivindu-şi şuviţele de; păr care-i căzeau peste ochi.

— Eşti mulţumită, mama Grazia, acum când marchizul se însoară?

— Vai, excelentă, măcar de-ar fi adevărat!

— Dacă n-ar fi adevărat, nu ţi-aş spune-o. Trebuie să te îmbraci mai ca lumea, mama Grazia, să fii pe placul frumoasei stăpâne care-o să vină aici.

— O să mă-mbrac, pentru lumea ailaltă! Vai, aş închide ochii bucuroasă, dac-ar fi adevărat!

Nu îndrăznea să dea crezare veştii pe care o auzea. De ce nu-i

făcuse oare băiatul ei măcar o aluzie până atunci? Află cea din urmă! Nu de mult – îşi aducea ea aminte – până şi *aia* îi spusese: „Am auzit că se-nsoară! U Şi tocmai de aceea, după fiecare răspuns, mama Grazia adăuga: „Măcar de-ar fi adevărat! *1, voind parcă să-l dojenească pe marchiz.

— E-adevărat! E-adevărat! Îi confirmă el, dându-şi seama că biata bătrână se îmbufnase. Siguranţa insă am căpătat-o de-abia acuma „prin mătuşa baroană. Iată de ce nu ţi-am spus. Dacă, pe urmă, nu se făcea nimic…

Ai dreptate, băiatul meu!

Şi se retrase după o uşă, ca să-şi ascundă emoţia.

— Iar salonul? Întrebă baroană.

— A rămas neatins.

— Cu neruşinata aia de femeie goală pictată pe tavan?

— E Aurora, mătuşă, operă de preţ a aceluiaşi pictor care a zugrăvit frescele din biserica Sant'Isidoro.

— Putea să acopere totuşi unele părţi! Nu, nu vreau s-o văd iarăşi! Adăugă baroana, în timp ce marchizul întindea mâna spre ivărul uşii.

Altă viaţă, altă faţă! O întrunire a oamenilor de frunte la care fusese invitat personal de către primar, pentru luarea de măsuri în legătură cu necazurile celor de jos, îi oferise marchizului pretextul de a se duce la Club, de a sta acolo îndelung, de a se întoarce şi-n alte rânduri, cu acelaşi pretext.

— A fost nevoie de un an prost, ca să vă vedem aici!

— Totul este să-ţi iei avânt.

Convorbirile de la Club nu erau totuşi distractive. Nu se auzea vorbindu-se decât de foamete, de mizerie, de familii întregi de ţărani emigrate în ţinuturi norocoase, unde pământul rodise şi unde puteau găsi de lucru, şi pâine. De oameni care piereau de tifos, fiindcă dezgropaseră şi mâncaşpră came de vite moarte din pricina îngrozitoarei molime care nimicea turmele, ca şi când foametea nu ar fi însemnat destulă pedeapsă dumnezeiască.

Vai, de data aceasta era cu totul altceva faţă de recoltele cumplit de proaste, de care mulţi îşi aduceau încă aminte! În '46, lipsea grâul. Nu se găsea nici dacă l-ai fi plătit cu greutatea lui în aur! Guvernul cel nou, da, adusese grâu de pretutindeni. Dar banii unde erau? Ruinaţi de impozite şi de secetă din anul celălalt, propietarii nu mai ştiau încotro s-o apuce. Nu se mai muncea nicăieri. Cu secetă care nu mai contenea, marchizul

însuşi nu cuteza să rişte a întreprinde ceva pe ogoare! Nu răsărise un fir de iarbă din toată sămânţa împrăştiată cu nădejdea că, după aproape un an, cerul o să sloboadă, până la urmă, o ploaie rodnică!

Dincolo de fereastra cea mare a Clubului, spectre de bătrâni, de femei, de copii, se arătau mjute, fără gesturi, cu uluirea sleirii în ochi, aşteptând chelnerul să le aducă ceva bani ori să vină să îi alunge, fiindcă niciunul dintre cei dinăuntru nu mai avea nimic de dat.

Ceva mai târziu, iată însă alte spectre, mute, fără gesturi, cu aceeaşi nluire a sleirii în ochi, care aşteptau, care nu protestau văzându-se alungate şi porneau să-şi târască ’mai departe, din poartă-n poartă, trupurile scheletice, de-abia ţinându-se pe picioare, fără pic de glas pentru a cere de pomană. Apăreau astăzi, mâine, iar după asta, unele chipuri nu se mai iveau. „A murit cutare, de foame! A murit cutărică, de toame! “’

Şi în faţa porţii mânăstirii Sant’Antonio – unde primăria împărţea, la amiază, ciorbă de orez fiert în apă, dreasă cu puţină slănină, şi bucăţi mari de pâine neagră – jandarmii, guarzii silvici şi personalul de serviciu al primăriei se trudeau din toate puterile să stăvilească înghesuiala! Nimănui nuri era ruşine să se înfăţişeze acolo. „Uite-l şi pe cutare! Uite-l şi pe cutărică! **. Le rosteau numele, cu o uimire tristă. Oameni care niciodată nu ar fi^bănuit că ar fi cu putinţă să se vadă nevoiţi a întinde mâna şi care, fără nenorocita aceea de ciorbă şi fără bucata aceea de pâine neagră, ar fi murit poate şi ei de foame!

Seara, nici pomeneală defugăciuni pentru a cere ploaie. *Don* Silvio La Ciura văzuse împuţinându-se încetul cu încetul mulţimea care obişnuia să-l urmeze. Cum să te mai Urăşti prin oraş în procesiune şi să cânţi rugăciunile, cu burta goală?

Şi în fiecare dimineaţă, în timp ce oficia liturghia, acest om, însufleţit cu o credinţă fierbinte şi nevinovat ca un copil, ciocănea cu nodurile degetelor în" uşiţa aurită a tabernacolului şi se ruga, cu mişcătoare naiyitate:

— Isuse Mântuitorule! Isuse Mântuitorule! N-ai uitat, aşadar?

Iar după liturghie fuga din casă-n casă, să ceară de pomană pentru cei înfometaţi umplându-şi buzunarele cu codrii de pâine care i se dădeau, ducându-i într-o basma, ba chiar şi în" poalele mantăii. Şi, doi codri de ici, trei codri de dincolo, fuga din uşă-n uşă prin magherniţele alea- murdare, unde bolnavii de tifos se

vindecau ca prin minune, fără ajutorul doctorilor, fără medicamente. Şi le-ar fi convenit mai degrabă să moară!

Părea şi el tot un spectru. Iar în acest imp urca şi cobora scări, alerga dintrun cartier într-altul, cu pasul lui scurt, ca de pui de prepeliţă, ştergând zidurile pe uliţe, ca şi când n-ar fi vrut să fie văzut. Ducând pretutindeni, pe lângă ajutorul material, mângâierea unei vorbe frumoase, a unui surâs, a unei binecuvântări. 'Şi pâine, pâine, şi iarăşi pâine, de nu s «măi înţelegea de unde putea să-o scoată: şi astfel, lumea credea că ea i se înmulţea în mâini, ca altă dată lui Isus Cristos.

Baroana de Lagomorto îi spusese:

— Pun să se facă, la fiecare trei zile, un cuptor de pâini din cele mici de tot. Gândeşte-te să le împărţi dumneata.

— Dumnezeu să vă răsplătească, bună doamnă!

— De ce nu vă duceţi însă şi la nepotul meu?

— Ştiu că a dat mult grâu şi mulţi bani la primărie.

— O să-ţi dea şi dumitale, n-avea nicio îndoială.

Şi se hotărâse să urmeze sfatul, cu toate că îşi dăduse seama că de la o vreme încoace marchizul de Roccaverdina îl salută scrâşnind din dinţi, ori de câte ori îl întâlnea. Simţea o rană în inimă gândindu-se la păcătosul acela care nu se hotărâse să-şi mărturisească păcatul! Şi-n fiecare seară, în odăiţa goală, unde-l văzuse îngenunchind la picioarele sale se ruga fierbinte pentru că Domnul să-i înduplece inima şi să-l facă să. Aibă milă de nevinovatul care îndura osânda pentru vina altuia.

Dar chiar în dimineaţa aceea, ajutându-l să-şi îmbrace odăjdiile, pentru slujbă, *don* Giuseppe, paraclisierul, îl întrebă:

— Aţi auzit, *don* Silvio? Marchizul de Roccaverdina a dăruit un crucifix mânăstirii Sunt Antonio. Călugării pun la cale o mare procesiune. Nu ştiaţi?

Don Silvio, care nu voia să-şi întrerupă recitarea versetelor rituale, îl dojeni, în timp ce îmbrăca stiharul:

— Linişte! Dă-mi brâul!

Şi-n vreme ce el îşi prindea brâul peste şolduri, paracliserul, învârtindu-se în jurul lui, ca să-i potrivească faldurile veşmintelor, şi înmânându-i spiţa, continuă:

— Groaznică jignire pentru parohia noastră! Canonicul Cipolla e furios. La fel sunt şi ceilalţi canonici. N-o să ne ducem, bineînţeles, la procesiune. Părintele stareţ a şi trimis invitaţia. S-aştepte ei până m-oi duce eu!

Don Silvio, potrivindu-şi mânecuţa pe braţul drept, îşi lăsă capul în jos pentru ca paracliserul să-i pună patrafirul.

— Pe dumneavostră nu vă interesează de loc jignirea aceasta adusă parohiei?

Luând de pe masă potirul cu antimisul şi cu acoperământul, *don* Silvio porni spre altai*. Pe pragul sacristiei, îl opri canonicul Cipolla.

— Vi s-a adus la cunoştinţă: noi nu vom lua parte! V-a spus *don* Giuseppe?

Oaspete supărător, acel crucifix care, din când în când. Părea să trezească la viaţă, să tulbure cu prezenţa lui inoportună conştiinţa marchizului.

N-ar mai fi trebuit să-i dea nicio atenţie, după ce vărul Pergola îi liberase creierul de toate superstiţiile preoţilor. De altfel, ce putea să-i facă chipul acelui Cristos care agoniza pe cruce, părăsit acolo, în salonul de la mezanin, cu capul, cu mâinile şi cu picioarele ce-i ieşeau prin găurile cearşafului ros de molii, aşa cum îl văzuse el, pe neaşteptate, în ziua aceea, chipul acela carfc-i dădea o stare de nelinişte, de proastă dispoziţie, ori de câte ori îi revenea în închipuire… ce putea oare să-i facă?

Şi măcar dacă, o dată cu imaginea lui, nu i-ar fi apărut în faţă. La fel de urâte, alte şi alte imagini, pe care el le socotea alungate departe. Încă de multă vreme.

Şi astfel, iată-l acum pe Rocco Criscione, care călare pe catâr, în beznă, printre gardurile vii de nopali de la Margitello, mergea fredonând – îi rămăsese în u echi *Quannu passu di cca, passu cantannu* – şi nu avusese vreme să spună: Isuse!

— Fecioară! Din pricina acelui glonţ bine ochit, care-i zdrobise ţeasta! Şi bufnitura trupului! Şi tropăitul catârului, care fugea speriat! Şi tăcerea adâncă, în beznă, îngrozitoare, care urmase după bubuitura puştii!

Şi astfel, iată-l acum pe Neli Casaccio care, din boxa de la Juraţi, striga, ridicând mâna dreaptă şi plângând:

— Sunt nevinovat! Sunt nevinovat!

Şi atât de puternic, încât jurământul lui părea să se transforme în urlet, în acele urlete ale vântului, din noaptea spovedaniei, iar el căpăta parcă înfăţişarea lui *don* Silvio, palid, cu sfita pe el, şi necruţător: 1

— Răul săvârşit trebuie îndreptat! Vai, marchize!

Nervi, imaginaţie exaltată! Era mai mult decât convins de

asta şi-o repeta de o sută de. Ori. Ce putea însă să facă?

Se dusese să supravegheze, împreună cu ceilalţi membri ai Comisiei municipale, împărţirea ciorbei şi -a pâinii la lumea sărmană. Iar părintele Anastasio, stareţul mânăstirii Sant'Antonio, vorbea de o mare procesiune de pocăinţă, cu picioarele goale, cu cununi de spini şi cu biciul de flagelat, penţru a împăca mânia dumnezeiască. Urmau să ia parte la ea oameni de tot soiul, preoţi, nobili, meşteşugari, ţărani, fără nicio deosebire, aşa cum visase că-i poruncise Sfântul Anton, două nopt-i la rând.

Marchizul clătina din cap. Părintele Anastasio ăla, înalt, puternic, cu nasul ca o trompă şi cu ochii care-i ieşeau din orbite. – Nu frecea drept uşă de biserică prin împrejurimile mânăstirii. Ba nu, zău, tocmai la el să se Fi dus Sfântul Anton şi să-i fi poruncit procesiunea?

Dar ceilalţi din comisie încuviinţau.

— Şi cu statuia Reginei îngerilor! Propuse unul. E făcătoare de minuni!

— Cu statuia lui Cristos la stâlp! Dădu altul ideea. E şi mai făcătoare de minuni! Se spune: „*Roagă-te pentru ploaie, ro (gă-te pentru vânt. Nu-i sărbătoarea joiei sfinte!"* Şi-i chiar cea a lui Cristos la stâlp!

— Am un crucifix uriaş. Vi-l dăruiesc pentru biserica dumneavoastră, părinte Anastasio. Şi-o să faceţi procesiunea, luându-l din casă. Mea.

Ideea îi fulgerase prin minte dintr-o dată. Marchizul se miră că nu se gândise mai demult. „Când crucifixul n-o să mai fie acolo, în mezanin, cu învelitoarea roasă de molii, se gândea el, nervii mei se vor linişti, fără îndoială, şi nimic altceva nu mă va mai tulbura. Ce dracu!"

Şi surâdea, în fata părintelui Anastasio, care se ploconea multimind, cu nasul acela care voia parcă să răsune întocmai ca o goarnă, cu ochii care, de bucurie, se bulbucau mai mult ca de obicei.

— Ce noroc pentru mânăstire! Un crucifix mare?

— În mărime naturală.

— Din carton presat?

— Sculptat în lemn tare şi cu o cruce uriaşă. Nu-l vor putea ţine doi oameni. Închipuiti-v. Ă că într-o zi…

Fără să vrea, neputându-se stăpâni, marchizul se simţea

îndemnat să povestească ce i se întâmplase în ziua aceea.

— V-ali speriat?

— Niţeluş.

— Ah, vă cred! Într-o noapte, cu ani în urmă, în mânăstirea de la Nissoria…

Şi părintele Anastasio râdea mai dinainte de ceea ce avea să spună: ce frică-i fusese şi lui! Ducându-se din chilie în fundul coridorului, într-un anume loc, slăbiciune omenească, trebuia să treacă prin fata unui Sfânt Francisc, imens, pictat pe perete, cu braţele desfăcute şi căzut în extaz la sunetul viorii unui înger, plutind pe nori. Îl vedea de cel puţin douăzeci de bri pe zi, de şase luni de când se afla în mănăstirea aceea, trecând pe coridor. Dar noaptea, la lumina lămpiţei pe care o ducea în mână. Ca şi când Sfântul Francisc acela – care în lumină tulbure era parcă viu şi vorbea – ca şi când Sfântul Francisc acela i-ar fi poruncit: „Părinte Anastasio, pe aici nu se trece!” Şi nici nu trecuse, cu toate că era grăbit! Ce se petrecuse atunci cu el? Slăbiciune omenească…râdea el acum, dar în clipa aceea…

Şi pântecele părintelui Anastasio tresărea sub sutană, iar ochii îi deveniseră strălucitori de- frământarea pe care i-o pricinuiseră puternicele -hohote de râs.

15

Cavalerul Pergola îl găsi pe marchiz încă ţipând:

— Stăpân în casa mea, eu sunt! Cum adică? Trebuia să-i cer voie canonicului Cipolla? Stareţului Montoro? Şi chiar lui *don* Giuseppe, paracliserul?

— Cine V’a supărat, vere?

Izbucnirea de furie îl împiedica să povestească liniştit scena petrecută cu puţin timp înainte în fata zidarilor, care tencuiau pereţii din odaia aceea. Iar asta, numai fiindcă marchizul dăduse voie să intre acolo, fără nicio ceremonie, prieteneşte, canonicul şi stareţul, care veniseră să stea de vorbă cu el. „Frumoasă treabă, domnule marchiz! Dar parohia? Crucifixul i se cuvenea ei. Pentru capela Răstignirii! Nu ne aduceţi jignirea asta! Îndreptaţi răul!”

— Da, domnule, aveau această pretenţie! E oare marchizul de Roccaverdina un caraghios, care să facă mai întâi o făgăduială, iar apoi să şi-o calce?

— Şi vă supăraţi din pricina lor?

— Vai, vere! Să îl auzi pe stareţ spunându-ţi: „Vă făcea

supărare în casă crucifixul ăla, marchize? Mai bine l-aţi fi (inut ascuns în mezanin decât să-l expuneţi în bisericuţa unei mânăstiri preschimbată într-o adunătură de desfrânaţi de către părintele Anastasio şi de către ceilalţi călugări!" Tocmai dumnealui, domnul stareţ, s-a găsit să predice morala, de parcă nu s-ar şti...

— Chiar aşa! De parcă nu s-ar şti...

Cavalerul Pergola îşi freca vesel mâinile şi râdea, bătând din picioare, în vreme ce marchizul îi dădea zor mai departe:

— Trebuia să le cer voie lor? Chiar şi lui *don* Giuseppe, paracliserul?

Şi repetă întruna că-l indignaseră mai cu seamă cuvintele stareţului: *, Vă făcea supărare în casă crucifixul ăla, marchize?" De ce anume putea să-l bănuie stareţul ăla cu mutră de catâr? Fără-ndoială că *don* Silvio La Ciura îi şoptise ceva la ureclie!

Iar în ziua procesiunii...

Ce spectacol! Toţi în picioarele goale şi cu cununi de spini pe cap. O defilare care nu se mai termita, în ciuda canonicilor de la Sunt Isidoro! Şi plânsefe, şi lovituri cu frânghia! Şi, amestecaţi laolaltă, preoţi, călugări, congregaţii, nobili, meşteşugari, gospodari, ţărani! Întregul Rabbato ieşit în stradă! Şi părintele Anastasio, care alerga de la un cap la altul, pe frunte cu cununa din ramuri de răchită pusă niţel cam strâmb şi cu frânghia în mână, de formă. Putea parca să facă două lucruri în acelaşi timp: să-şi biciuie spatele şi să se îngrijească şi de ordinea procesiunii, de opriri, de porniri? Pst! Pst! Pst! Înainte! Nu se auzea decât glasul său, nu se vedea declt un braţ al său, ieşind din mâneca largă şi spin- tecând aerul cu gesturi iuţi. Şi trompeta trufaşă a nasului şi pântecele impunător ce se revărsa din strânsoarea curelei, se arătau biruitoare când el se oprea cu picioarele desfăcute, în mijlocul drumului, ca un zăgaz parcă, spre a lăsa să treacă la depărtarea cuvenită cele două şiruri ale procesiunii, care dădeau să se unească, sub presiunea mulţimii.

Tar în ziua aceea...

Marchizul trebuise să meargă la mătuşa baroană spre a se întâlni acolo cu familia Mugnos, care voia să asiste, de pe o mică terasă, la trecerea procesiunii. Nervos, neliniştit, răspundea deseori într-aiurea la întrebările mătft$Ţi şi ale doamnei Mugnos. Ieşea, intra, ieşea din nou. Iar procesiunea se scurgea, se scurgea, interminabilă, printre mulţimea nesfâr- sita.

— Ce ai, nepoate?

— Nimic. Anumite spectacole, ştiu, şi eu?! Au un efect...

— E adevărat.

— A fost o inspiraţie sfântă, marchize! Îi repetă pentru a treia oară, doamna Mugnos.

Sprijinit de grilajul balconului de pe care priveau Zosima şi soră-sa, marchizul spuse:

— Zosima, ascultă!

Ea se aplecă cu tot trupul spre el, ţinându-se prinsă cu o mână de balustrada de fier.

— Şi spune-mi adevărul! Adăugă marchizul, în şoaptă.

— Îl spun întotdeauna! Răspunse Zosima.

— Spune-mi adevărul: de ce ai întârziat atâta până când să consimţi?

— Ca să mă gândesc bine. Şi poate că şi din pricina...

— Din pricina geloziei fată de cealaltă? Ah!

■ — Poate că da! Ce-a fost nu mai are importantă. Uite crucifixul.

Trebuie să vină şi el în fată.

Se aştepta să-i facă o impresie puternică şi-ar fi vrut s-o evite. Când colo, în lumina difuză şi în întinderea străzii, crucifixul său îi apăru micşorat ca dimensiuni şi cu o înfăţişare mai puţin dureroasă.

Se trudea să se convingă că era unul şi acelaşi cu cel care, acolo, pe peretele mezaninului, i se păruse atât de mare şi atât de înspăimântător, cu ochii aceia pe jumătate stinşi şi cu rănile acelea sângerânde, care se -zăreau prin locurile unde cearşaful era sfâşiat.

În timpul acesta, părintele Anastasio şi-l ducea cu el, în coada procesiunii, în ciuda canonicilor de la Sunt Isidoro. Singur *don* Silvio nu voise să lipsească şi, amestecat printre cei mai umili, cu cununa de spini pe cap, cu picioarele desculţe, se lovea din toate puterile cu frânghia- peste umerii slabi.

Iar în ziua aceea, privind spectacolul acela, marchizul îşi confirmă bănuiala că numai *don* Silvjo îi sugerase stareţului cuvintele: „Vă făcea supărare în casă Isus Răstignitul? ** Parcă nu. Intenţiona să i le repete şi în clipa aceea, luând parte, eL singur din toată parohia Sunt Isidoro, la procesiunea organizată de părintele Anastasio? ’

Marchizul încruntă din sprâncene şi se trase înapoi.

Când stradia rămase iarăşi goală şi tăcută, străbătută numai de câte o biată femeie care o apuca grăbită pe o uliţă, ca să ajungă devreme la biserica Sâni Antonio şi să primească bine cuvântarea „Noului crucifix**, cum i se spunea, deşi era vechi de câteva sute de ani, marchizul se liniştise, alinat întru totul de izbăvirea pe care o căpătase, în cele din urmă, şi care i se citea în priviri şi în întreaga înfăţişare.

Văzând că Zosima se pregătea s-o urmeze în salon pe Cristina, îi făcu semn să rămână.

Zosima, totul depinde acum de dumneata.

— Baroana ştie?! Răspunse ea, mirându-se întrucâtva de vorbele acelea.

— Ce anume?

— Legământul meu…

— Ce legământ? E ceva nou pentru mine!

— De a mă căsători după ce Domnul ne va da ploaie!

— Şi dacă nu va ploua?

— Va ploua în curând. Trebuie să avem nădejde!

— Cum de ţi-a trecut prin minte?

— Există atâta lume sărmană, care moare de foame! N-ar fi un semn rău şi pentru dumneata? ’

— Ai dreptate!

O privise cu atenţie tot timpul celor două ceasuri de când erau Împreună/Trăsăturile acelui chip, mai ales ochii şi gură, exprimau într-adevăr o blândeţe plină de gingăşie. Sângele nu mai gonea însă repede şi fierbinte sub epiderma albă. Inima nu mai bătea însă frământată de avântul cutezător al pasiunii. Nenorocirile, suferinţele amorţiseră orice clocot în trupul care nu mai era tânăr. Şi. – De aceea, se părea c, ă şi sufletul ei ar fi trăit ca în prada unei necontenite uluiri.

Dar se înşela.

Avusese nevoie de o nemăsurată putere de voinţă, de un mare curaj şi de un nobil orgoliu pentru a se resemna să trăiască cu demnitate în nenorocire, după ce gustase mulţumirea şi plăcerile bogăţiei, iar. Adeseori chiar pe cele ale fastului pe care îl iubăse şi în care trăise, din când în când, tatăl ei.

Iar în clipele în care, fără voia lui, sfe simţea îndemnat să facă apropieri ce i se păreau profanări, marchizul scutura din cap spre a le alunga, zicându-şi întruna în gând: „Asta, asta e femeia

de care am eu nevoie!”

Acelaşi lucru i-l spuneau şi ceilalţi, la Club, şi i-l spusese până şi doctorul Meccio, care voia parcă, să-i intre sub piele, după izbucnirea de furie avută cu câteva luni în urmă.

— Bravo, marchize! Un înger! Aţi ales un înger! Toate virtuţile Vreţi să v-o spun? Eu am fost cam pornit împotriva dumneavoastră, văzându-vă trăind ca un pustnic! Asta e primul pas. Va veni mai târziu şi celălalt. Suntem aici, toţi, gata să vă ţinem ca-n palmă. Oraşul are nevoie de oameni energici’şi cinstiţi, mai ales cinstiţi! Mă înţelegeţi! Trăim vremuri grele. Biata’comună!

— Degeaba, doctore! În privinţa treburilor comunale…

— Păi dacă oameni ca dumneavoastră bat în retragere!

— Am destule necazuri acasă.

— Şi comună e casa dumneavoastră. Şi-a noastră, a tuturor.

— Degeaba! Sunt surd de urechea asta!

Şi-l lăsa să se plimbe în sus şi-n jos prin salonul Clubului, înalt, drept, trufaş, cu uriaşul lui baston dle trestie înfipt sub braţ, ca o spadă.

Aşteptând să se usuce tencuiala odăilor şi să vină de la Catania pictorul pentru tavane şi muncitorii care să tapeteze pereţii, marchizul trecea acum aproape zilnic pe la Club, înainte de a lua parte la împărţirea ciorbei şi a pâinii, împreună cu ceilalţi colegi din Comisie. Prinsese gust de partida de taroc pe care *don* Gregorio, capelanul mânăstirii Santa Colomba, notarul Mazza, *don* Stefano Spadafora şi *don* Pietro Salvo o făceau acolo, într-un colţ izolat, de două ori pe zi, nemişcaţi, ceasuri şi ceasuri întregi, cu *lupiter,* cu *Spânzuratul,* cu *Nebunul* şi cu *Triumfurile*[6] în mână, înfierbântându-se, certându-se, ocărându-se cu vorbe urâte şi regăsindu-se, ceva mai. Târziu, şi mai buni prieteni decât înainte.

Deseori, *don* Pietro Salvo, de îndată ce câştigă câţiva gologani, îi ceda locul:

— Vreţi să vă distraţi, marchize?

Don Stefano bombănea. De fată cu marchizul se cădea să se stăpânească şi era pentru el o mare suferinţă. Marchizul, care îl cunoştea, de îndată ce se aşeza îi şi punea condiţia:

— Fără înjurături, *don* Stefano!

— Dar jucătorul trebuie să se uşureze! Îmi place cum vorbiţi!

---

6 Iu pter, Spinzuratul, Nebunul *şi* Triumfurile: *[iguri la jocul de mai*

Vreţi să crăp?

Şi într-o zi, la fiecare greşeală a tovarăşului de joc. la fiecare carte care-i ieşea prost, în loc să trântească o vorbă dintr-acelea în stare să alunge din Paradis jumătate din curtea lui Dumnezeu, *don* Stefano fu văzut scoţându-şi furios jobenul din cap, scuipând înăuntru şi punându-l la loc, imediat.

— Ce faceţi, *don* Stefano?

— Ştiu eu ce fac! Aţi vrea să crăp? Asta ţine loc de *lupiter.*

Şi trânti cartea, lovind puternic cu nodurile degetelor, de parc-ar fi vrut să spargă măsuţa.

Părea că de data aceea cărţile de taroc ar fi făcut-o dinadâns, iar tovarăşul de joc aşijderea. Iar *don* Stefano îşi tot scotea furios jobenul din cap, scuipa înăuntru şi-l punea de îndată la loc.

— Ce faceţi, *don* Stefano.

— Ştiu eu ce fac! Aţi vrea să crăp?

Numai la sfârşit. Când el, scos din fire, dădu cu jobenul de pământ, cei de fă (ă văzură, vârâtă înăuntrul acestuia, imaginea lui Cristos legat la stâlp, pe care el îşi făcuse planul să-l înjure în chipul acela, pe tăcute! Trebuia chiar să crape? Şi puţin îi păsă că din pricina asta i se dădu. Porecla de Mahomed. Din ziua aceea, barem, putu să înjure în pace, după pofta inimii, chiar în faţa marchizului.

Între timp, doctorul Meccio şi câţiva alţii reveneau deseori la atac

— Un nobil ca dumneavoastră! În triumf o să vă ducem la primărie!

Şi fiindcă nu voia s-audă nimic în această problemă, marchizul îşi reluă plimbările de^seară pe Esplanada castelului, unde nu mai îndrăznea să meargă aproape nimeni, atât era de jalnică înfăţişarea acelor câmpii fără pic de verdeaţă şi arse de soare, care se întindeau într-o parte până la poalele colinelor, iar într-alta până la poalele Etnei, cu veşnicul ei pampon de fum, numai cu o mică tiviturâ de zăpadă pe vârful craterului, cu păduri de**.** **Castani** şi de stejari în jurul coastelor greu de străbătut spre culmi şi brăzdate de fâşii negre de lavă, pe care aerul lipsit de vapori îngăduia să fie văzute clar.

După trei sau patru plimbării trebui însă să se lipsească. Aflându-se singur, acolo sus, în faţa acelui orizont nesfârşit şi în mijlocul tăcerii de nepătruns care-l înconjura, se simţea copleşit

de o nelămurită tristeţe. ’Nenorocirile despre care auzise povestindu-se, sau pe care le văzuse în timpul zilei, îi reveneau în minte. De la Margitello, de la Casalicchio, de la Poggiogrande îi sosiseră una după alta ştiri proaste. Ieri au murit patru vite! Astăzi, alte trei! Febra aftoasă continua să secere. Cum să nu te îngrijorezi?

Nu de asta era însă vorba, nu!

Presimţiri triste îi întunecau sufletul. Se îngrămădeau, se împrăştiau, ca nişte nori mari măturaţi de vânt, şi reveneau, când şi când, fătil niciun motiv şi fără un înţeles precis. Îşi alungă gândurile elaborând importante proiecte agrare, pe care să le aducă la îndeplinire îndată după căsătorie: o Asociaţie a proprietarilor de vii şi de livezi de măslini, sub conducerea. Lui. Şi tot felul de maşini din cele mai noi. Şi produse de expediat pe pieţele din Peninsulă şi dinafară,. În Franţa, în Angiia, în Germania!

Altceva decât măruntele încurcături municipale pe care nu dădea nici doi bani şi care însemnau numai: scoală tu, să stau eu!

Şi înălţă, cu închipuirea, clădiri întinse, acolo jos, la Margitello. Simţea renăscând în el boala zidăriei pe care o avusese şi bunicu-său. De o parte, presele pentru măsline şi cămara cu vasele de pământ pântecoase, pentru ulei. De cealaltă, teascurile pentru struguri şi pivniţa, răcoroasă, aerisită, pentru butoaie şi butoiaşe. Şi vedea uleiurile aurii, limpezi că’ lacrima, în sticle frumoase, în stare să le învingă, puse alături, pe cele din Lucca şi din Nissa. Şi vinuri roşii, şi tămâioase, să rivalizeze cu cele de Bordeaux, cu cele de Rin, cu cele mai bune vinuri din lume!

16

Sărmanul *don* Silvio aştepta de mai bine de o jumătate de oră în anticameră, iar mama Grazia venea din când în când să-i ţină de urât.

— Aveţi răbdare! E cu inginerul.

— Nu mă grăbesc, mamă Grazia.

— Suntem cu casa răvăşită.

— În vederea căsătoriei, după clte am auzit.

— Ce tuse! Îngrijiţi-vă, *don* Silvio!

— Facă-se… voia… Domnului!

Din pricina tusei, care-i înăbuşea cuvintele în gât, pieptul

acelui biet trupşor, zguduit din greu la fiecare asalt, urma, parcă, să plesnească.

— Staţi În pat. Căutaţi să asudaţi cât mai mult!

— Iar sărmanii care mor de foame? De asta mă aflu aici.

— Vai, *don* Silvio! Nu se mai termină o dată! Marchizul şi-a golit magazia de grâu. Bob, năut, măzăriche. Ce nu a dat?

— Ştiu, ştiu! Cine are mai mult, e dator să dea mai mult.

— Familii întregi pe spinarea lui!

— Ştiu. Se va mai găsi insă câte ceva şi pentru sărăcuţii mei, mamă Grazia.

— Tnchipuiţi-vă! Nici n-o să vă lase să terminaţi de vorbit. Marchizul, care îl conducea pe inginer până în anticameră, se opri, tulburat de neaşteptata vizită a lui *don* Silvio.

— Şi mai bateţi drumurile, cu tuşea asta? Îi spuse inginerul, după ce-l salută.

Don Silvio se ridică cu greu de unde stătea, înclinându-se în fata marchizului şi a inginerului, făi'ă să poată rosti un cuvânt, cerându-şi iertare printr-un umil gest de resemnare.

— Ce s-a-ntâmplat, îl întrebă marchizul, afişând un aer degajat. Staţi aici, pe fotoliul ăsta-. E- mar comod.

II introdusese în încăperea alăturată şi se oprise în Faţa lui, cu mâinile la spate, privindu-l drept în ochi, pentru a ghici motivul acelei vizite, înainte ca celălalt să deschidă gura.

— Mă trimite Isus Cristos! Grăi *don* Silvio.

— Care Isus Cristos? De ce? Spuneţi-le femeiuştilor asemenea poveşti!

Din pricina neprevăzutei tulburări, marchizul, palid, aproape că se bâlbâia.

— Iertaţi-mă, excelentă! Mă duc...

Şi înecat de tuse, *don* Silvio nu mai putu să continuie. Văzându-l că se îndreaptă spre uşă, marchizul îl opri, apucându-l de braţ:

— De ce-aţi venit? Ce voiaţi de la mine? De ce-aţi venit?

.

— Pentru săraci, marchize! Nu m-am priceput să vorbesc.

— Numai eu sunt în Rabbato? Am dat destul. Prea mult! Sunt sleit.

— Liniştiţi-vă. Nu aveţi nicio obligaţie.

— Ei? Dumneavoastră i-aţi spus stareţului Montoro...

ı se plantase în fată, mormăind vorbele, privindu-l drept în

ochi.

— Ce anume? Îl întrebă, timid, *don* Silvio.

— Ce anume? *„Îi făcea supărare în casă, marchizului, crucifixul ălaf “*

— Şi-aţi putut bănui una ca asta, Vai, excelentă! Eu dimpotrivă, am lăudat această faptă frumoasă care scotea sfântul chip. Dintr-un loc nevrednic.

— Nevrednic?

— Sigur. Locul ce i se cuvenea era altarul.

— Şi atunci, de ce spuneaţi adineuri: mă trimite Isus Cristos? Mă luasefi drept o femeiuşcă, drept asta mă luaseţi?

— Aveţi dreptate! Sunt vorbe pline de trufie, acestea! Îmi dau seama, aveţi dreptate! Credeam că «icela care se duce să ceară pentru săraci este ca şi un trimis al lui Isus Cristos. Supăraţi-vă pe mine. Sărmanii cărora le e foame nu trebuie să plătească pentru păcatele mele. Vă cer iertare, în genunchi chiar.

Marchizul îl reţinu. Îi era ruşine că îşi ieşise din fire. Nu voia însă să se lase intimidat de acel popă. I se părea că acesta înţelegea să abuzeze de faptul că îi împărtăşise cu prilejul spovedaniei o taină îngrozitoare. Trebuia să-l facă să priceapă acest lucru, ca să n-o ia iarăşi de la început şi să termine o dată pentru totdeauna! Nu îndrăzni!

— Ce vă închipuiţi? Continuă el, pe un ton mai puţin tulburat. Mi-a rămas de-abia atâta grâu cât ^ă-mi ajungă pentru mine.

— Ah, va avea Domnul grijă să vă umple din nou hambarele.

— Chiar aşa! Chiar aşa!

— Nu vă pierdeţi nădejdea în mila Domnului, marchize!

— Iar între timp, oamenii mor ca muştele. Ar trebui să am monetăria în casă, ori să tipăresc bacnote inise. Nu vedeţi că nu vă ţineţi pe picioare?

Don Silvio, năpădit de un nou şi mai puternic acces de tuse, fusese nevoit să stea iarăşi jos, pe jumătate leşinat.

— Ţineţi! Numai ca să vă arăt bunele mele intenţii! Adăugă marchizul.

— Ştiam că n-o să vin în zadar! Răspunse *don* Silvio, mulţumindu-i.

Avea lacrimi în ochi.

Marchizul rămase toată ziua cu un fel de iritare surdă în suflet, ca şi când sentimentul de milă care îl mişcase în cele din urmă ar fi fost o violentă, o samavolnicie folosită fată de el. Cu

multă fineţe, de către preotul acela.

Se descărcă fată de mama Grazia.

Mai trebuia să vină şi el să mă stoarcă!

— E un sfânt, fiule!

— Sfinţii să stea atâmati pe perete, ori în Paradis, răspunse marchizul cu asprime.

Iar după două zile, *don* Silvio era într-adevăr pe cale să pornească spre Paradis, acolo unde-l voia marchizul. În faţa uşii casei sale, grupuri de oameni consternaţi stăteau cu ochii aţintiţi spre balconaşul odăiţei bolnavului. Medicul trebuise să ordone să se încuie uşa, pentru ca Odăiţa să nu fie invadată. Din când în Când, câte unul dintre puţinii primiţi în casă ieşea afară ştergându-şi lacrimile şi era imediat înconjurat de ceilalţi. Il întrebau cu privirea, cu o uşoară mişcare a capului, ca şi când sunetul vorbelor ar fi putut să-l tulbure pe cel în agonie.

— S-a spovedit! Auziţi! I se aduce sfânta împărtăşanie şi maslul!

Clopotul cel mic de la Sunt Isidoro dădea semnalul, cu câteva sunete grăbite. Şi, îndată după aceasta, urma clopotul cel mare, cu o bătaie, două, trei. – Care se unduiau jalnice, încetişor. Toţi trăgeau cu urechea, numărându-le:

— Patru! Cirtci!

Pretutindeni: la Club, în. Farmacii, în prăvălii, în fiecare casă, în faţa porţilor.

— Şase! Şapte!

Ca şi când dangătele acelea mocnite şi încete aveau de vestit o nenorocire publică.

Se ştia: opt bătăi pentru femei, nouă pentru bărbaţi, zece pentru preoţi!

Ce-a de a zecea bătaie, şi mai mocnită, şi mai înceată, undui îndelung prin văzduh.

Alţi oameni dădeau fugă: femei din parohie, ţărănci, toţi săracii miluiţi de el, slabi, descărnaţi, care uitau în clipa aceea anul cel prost şi foametea, cu ochii umflaţi de plâns, cu chipurile năucite. Ah, Domnul trebuia să-l fi luat, în locul lui, pe vreunul din ei!

Iată şi sfintele taine! Se auzea clopoţelul care îl preceda pe preotul ce purta artoforul şi uleiul sfinţit. Sub baldachin, înconjurat de credincioşii care duceau felinarele călăuzitoare şi urmat de o sută de inşi care intonau rugăciunile Fecioarei,

canonicul Cipolla trecea cu greu prin mulţimea îngenuncheată ce umplea ulicioara de la un capăt la altul. Poarta fu deschisă larg: clopoţelul încetă să mai sune.

Marchizul numărase şi el: Unu, doi, cinci, zece! Bătăile clopotului mare de la Sunt Isidoro. De câteva zile, îl trimitea

F

E Titta, vizitiul, de trei, patru ori pe zi, să aducă veşti.

1 îngrozea ideea că febra l-ar face pe *don* Silvio să delireze şi că în delir i-ar scăpa vreo vorbă, o aluzie! Se putea întâmpla.

Se frământa, aşteptând înapoierea celui pe. Care-l trimisese.

— Ai intrat chiar în cameră? L-ai văzut?

— Este ca un cadavru. Nu mai e nicio nădejde!

Marchizul închidea ochii pe jumătate, puţin dezamăgit, nemilos. Avea pielea groasă, popa ăla? Iar a doua zi:

— Cum merge? De ce-ai întârziat atâta?

— Nu voiau să-mi dea drumul. M-a recunoscut. Mi-a spus: „Spune-i marchizului că-i mulţumesc! Şi de-abia se auzea ce vorbea. Spune-i să se roage pentru mine!”

— Vai! Sărăcuţul!

În sinea lui, însă, marchizul dădea un înţeles ironic cuvintelor pe care Titta i le adusese la cunoştinţă: şi îşi justifica astfel supărarea ce îl făcea să dorească o cât mai grabnică pieire a celui care îi cunoştea taină şi care era pentru el nu numai o veşnică mustrare, dar şi o primejdie; sau, dacă nu o primejdie, o obsesie care îl plictisea.

Iar când auzi la Club – se dusese acolo anume ca să afle ce se mai spunea – când auzi povestindu-se de către notarul Mazza că *don* Silvio îi spusese sorei sale: „Ai răbdare până vineri seara, la-ora nouă! “cele trei zile şi jumătate care mai rămăseseră i se părură o veşnicie. Să fi fost oare adevărat?

Vineri i-a fost cu neputinţă să stea şi să aştepte până ce clopotul cel mare de la Sunt Isidoro avea să sune de mort, la nouă seara, după cum este obiceiul. Chelnerul de la Club fusese trimis să culeagă ştiri, chiar şi din curiozitatea de a afla dacă prezicerea – în care toţi credeau – ave? Să se adeverească.

Văzând că *don* Pietro Salvo îşi scotea ceasul din buzunar la fiecare cinci minute, doctorul Meccio spuse tare:

— Stăm aici de parc-am vrea să-i scoatem sufletul din trup. Nu e frumos!

— Puteţi pleca. Cine vă opreşte?

Erau gata să se ia la. Harţă, dar de după colţ se ivi *don* Marmotta, cum fusese poreclit chelnerul. Venea fără nicio grabă, împărtăşind ştirea tuturor celor care-l opreau, pornind din nou cu paşi înceţi, clătinându-şi capul în acelaşi ritm cu pasul, păsându-i prea puţin că era aşteptat cu nerăbdare.

Marchizul îi ieşi în întâmpinare:

— Ei, ce e?

— Şi-a dat sufletul exact când a bătut ora nouă!

Îşi închipuise că va răsufla mai uşurat la auzul acelei veşti. Când colo, rămase cu o îndoială în suflet. Nu-i venea să-şi creadă urechilor, ca şi cum *don* Silvio ar fi putut să-i facă proasta glumă de-a se preface c-a murit.

Acasă, o găsi pe mama Grazia spunând rugăciuni întru odihna acelui om sfânt.

— A murit! Ce nenorocire! La treizeci şi nouă de ani! Oameni ca el n-ar trebui să moară niciodată!

— Mor atâţia taţi de familie! O repezi el. Moartea nu ţine seama de nimeni.

Deliul acela al întregului târg îl irita. ŢI irita şi gândul morţii, ; care-i vuia acum în cap cu o vigoare neobişnuită şi cu o stăruinţă ciudată. I se părea că cineva îi şoptea, drept în creier: „Astăzi eu, mâine tu! “Iar acel cineva căpăta, încetul cu încetul, înfăţişarea lui *don* Silvio.

Ar fi vrut să fie surd, să nu mai audă clopotele tuturor bisericilor, care băteau de înmormântare, se potoleau câte puţin şi începeau să bată din nou! S-ar fi refugiat la Margi- iello, dacă nu s-ar fi gândit că le-ar fi auzit la fel şi chiar mai jalnic, din pricina depărtării.

Şi totuşi, nu se simţea încă liniştit! Voi să vadă înmormântarea de pe terasa din faţă a Clubului. În Piazza dell’Orologio era o înghesuială cumplită. Convoiul funerar care străbătea de o oră, potrivit datinelor, străzile mai de seamă ale oraşului, trebuia să treacă pe acolo pentru a depune cadavrul în biserica Sunt Isidoro, unde urma să i se facă şi proho- direa. Iar în piaţă, revărsându-se de pe străzile care dădeau în ea, începuseră să se înghesuie cei ce precedau convoiul.

Procesiunea înainta încet: congregaţiile cu praporii în bernă, călugări capucini, călugării Sfântului Anton, călugări minoriţi, preoţi cu stihare şi sfite negre, canonici cu1 pelerine de doliu, toţi psalmodiind, cu luminări aprinse în mină. Iar în spate, pe

năsălie, cadavrul descoperit, cu mâinile încrucişate, în stihar-şi în sfită, pe cap cu bereta în trei colţuri, care ieşea în relief pe giulgiul negru tivit cu franjuri argintii. Mic, slab, cu fata galbenă, cu ochii întredes- chişi şi cu nasul ascuţit, părea că îşi clatină capul la fiecare pas al celor care-l duceau.

Ajunşi aproape de Club, aceştia puseră năsălia pe pământ, iar lumea se înghesui în jurul cadavrului să îi sărute mâinile. Pe margini, patru jandarmi stăteau gata să îi împiedice pe cei care ar fi vrut să rupă fâşii din veşmintele mortului, pentru a le păstra ca relicve.

Şi astfel, marchizul putu să vadă bine gura aceea închisă pentru totdeauna, care n-ar mai Fi fost în stare să spună nimănui, niciodată, niciodată, taina dezvăluită de el, la spovedanie! Se simţi atunci puternic, biruitor, ca şi când sfârşitul acelui om ar fi fost opera sa. Şi numai din decenţă nu zâmbi, când vărul Pergola îi spuse la ureche:

— Prost trebuie să se fi simţit *don* Silvio, negăsind dincolo Paradisul!

17

Într-o dimineaţă, când marchizul se aştepta cel mai puţin la asta, *don* Aquilante îşi făcu din nou apariţia, dar nu pentru a-i vorbi, ca de obicei, de afaceri, ci pentru a-i da de veste, cu gravitate:

— S-a imaterializat, în sfârşit!

Marchizul, care nu auzise bine, îl întrebă, după ce îl privi drept în ochi cu uimire:

— S-a ce?!

— Imaterializat! Silabisi *don* Aquilante.

Cu toate că ideile şi credinţele marchizului de Roccaverdina se schimbaseră cu desăvârşire şi că el însuşi îl întrebase, ironic, pe avocat, în câteva rânduri: „Ce zic duhurile? Se mai distrează, tulburându-vă? “—*don* Aquilante îi povestise, mai demult, că unele duhuri rele îi paralizau, din când în când, braţul drept, pentru a-l împiedica să scrie – ciudata veste îl speriase, ca şi când ar fi fost vorba de un fapt de care nu se putea îndoi.

— Ei, şi acum? Întrebă el, în neaşteptata-i tulburare.

— Acum o să fie mai uşor să-l întreb, având siguranţa că voi căpăta răspunsuri precise. Ieri, Rocco Criscione mi-a apărut pe neaşteptate, numai o clipă. A vrut, poate, să-mi spună: „Iată-mă la dispoziţia dumneavoastră!”

— Mai dă-i încolo! Grăi marchizul, care-şi recăpăta stăpânirea de sine.

— Lipsa dumneavoastră de încredere este nelogică.

— Înainte de orice, însă, ar trebui să mă convingi că sufletul omenesc este nemuritor.

Don Aquilante îşi înălţă capul, mirat de limbajul acesta neaşteptat.

— Ştiinţa! Continuă marchizul.

— Nu-mi vorbiţi de ştiinţa oficială! Îl întrerupse avocatul. Este cea mai grosolană ignoranţă!

— Ştiinţa pozitivă cere fapte verificate, care pot fi dovedite şi răsdovedite. Ştiinţa…

Marchizul îi repetă cu emfază fraze şi fragmente întregi din cărţile împrumutate de la văru-său şi credea c-o să-i închidă gura.

— Fapte, domnule! Urmă *don* Aquilante.. Verificate, domnule! Numai că, fiindcă unele fapte nu le convin, materialiştii se prefac că nu le văd. Nu înseamnă însă că, din pricina asta, (aptele nu sunt adevărate şi nu din pricina asta pot fi ele anulate!

— Când nu poţi nici să vezi şi nici să pipăi cu mâna…

— O să vedeţi, o să pipă îţi cu mâna, dac-o să cutezaţi să faceţi experienţa.

— Aşa! Crezi, poate, că dacă-mi înfierbânţi imaginaţia şi bagi groaza în mine, vei izbuti să mă faci să văd ceea ce nu există? În sfârşit, o fi vreo halucinaţie şi niinic altceva!

— Dar dacă Rocco ar mărturisi: „M-a ucis cutare al lui cutărică”?

— E cu neputinţă!

— Şi dacă ne-ar da şi dovezi?

— E cu neputinţă!

— Ar trebui să slujiţi drept medium. Era omul dumneavoastră devotat şi credincios. Nimeni mai mult decât dumneavoastră n-ar fi în măsură să-l cheme.

— Eu unul însă nu m-apuc să fac anumite neghiobii!

— Faimoşii dumneavoastră savanţi vorbesc exact la fel.

— Şi au dreptate.

— Ce-aţi avea de pierdut, dându-mi o mână de ajutor?

— Aţi venit anume pentru asta?

— Da, marchize: De câtva timp, mă chinuie o remuşcare. Am

reflectat îndelung asupra procesului şi condamnări lui Neļi Casaccio. Mă tem că juraţii au căzut într-una din acele inevitabile erori judiciare, care fac ca un nevinovat să ispăşească delictul unui ticălos, rămas nedescoperit.

— De ce? Şi ce-ai vrea să faci?

— Ceea ce-aţi face dumneavoastră, ceea ce-ar face orice om cinstit, în cazul acesta: să pun justiţia pe calea cea dreaptă.

— În ce chip? Pe baza căror indicii?

— Ar trebui să ne-o spună „el “!

— Ai de gând să mă scoţi din minţi cu vrăjitoriile dumitale? Mai bine întreabă duhurile dac-o s-avem ploaie în curând. Domnişorii ăştia nu pot s-aducă ploaie? Mă mir că un om în teligent şi învăţat ca dumneata îşi pierde vremea cu asemenea basme. Doreşti o explicaţie? Adăugă el. O să ţi-o dau eu. Care în comparaţie cu dumneata, nu sunt decât un ignorant. Acum când te-au prins grijile în legătură cu procesul acela, to gândindu-te şi iar gândindu-te, închipuirea ţi-a luat-o razna Iată în ce chip ţi s-a părut că-l vezi apărându-ţi în caii pe…

Nu vru nici măcar să pronunţe numele lui Rocco Criscione.

Cum de se apucase *don* Aquilante să se gândească, aşa, dir senin, tocmai la procesul lui Neli Casaccio? Ce bănuieli ave) oare? Şi împotriva cui? Venise să pipăie terenul? Vedenia pute: să fie o poveste, născocită tocmai ca să observe ce impresii făcuse asupra sufletului său. Din fericjre, rămăsese liniştit De ce să-i arate că se teme de pretinsele revelaţii posibile? Şi-apoi, de fapt, cine urma să le facă? Odată mort, eşti mor. Pe vecie!

La toate astea se şi gândise, în timp ce vorbea. Şi cu toat* că în adâncul’inimii îl încercă încă spaima de lucrurile tainice care-i năpădeşte, în anumite momente, chiar şi pe oameni cei mai cutezători, nu aşteptă ca *don* Aquilante să răspundă.

— Până una alta, continuă el imediat, ca să-ţi arăt că nu sunt nelogic, cum spuneai dumneata, mă declar gata să-ţi fac pe frtac. Văzând şi pipăind cu mâna, bineînţeles! În felul acesta, nici n-o să mai avem ce discuta. Numai să nu fie vorba de treburi complicate şi care să ţină prea mult. N-am vreme de pierdut. Şi sper să-ţi fac marele serviciu de a-ţi scoate prostiile astea din cap.

— O faceţi din curiozitate, sau cu duşmănie?

— O iei dumneata mai înainte? Sunt de bună-credinţă, te asigur. Şi m-amestec mai mult pentru dumneata decât pentru

mine. O să vezi. O să-ţi treacă însă şi grijile, şi remuş- cările.

— Uite-l! Strigă *don* Aquilante. N-a aşteptat să fie chemat.

Instinctiv, marchizul îşi roti ochii de jur împrejur. Inima îi bătea cu putere, iar limba i se uscase în gură, dintr-o dată.

— Fiţi foarte atent! Glasul lui *don* Aquilante devenise dogit. O să dea un semn că se află aici.

Paloarea, tremurai uşor care-i mişca mâinile şi capul, vocea tulburată, arătau că *don* Aquilante nu se simţea, într-adevăr, ca de obicei.

Iar marchizul trăgea cu urechea, ţinându-şi răsuflarea.

— Aţi auzit? Întrebă *don* Aquilante.

— Nu!

— Şi, totuşi, a ciocănit cu putere în măsuţă!

— Nu destul de puternic, pare-se.

După acest prim insucces, marchizul începu să se liniştească. Continuă totuşi să-şi tină răsuflarea şi să tragă cu urechea.

— Acum aţi auzit?

— Nu!

— A aţi auzit? Ciocăneşte mai puternic.

— Nu cred să fiu surd.

— V-apucă de o mână, spuse *don* Aquilante, după o întrerupere de câteva clipe, pentru a absorbi orice alt fluid al dumneavoastră şi ca să poată produce fenomenul în aşa fel încât să fiţi şi dumneavoastră în stare să-l percepeţi. Lăsaţi-vă în seama lui, cedaţi.

Marchizul simţi un fior ca de gheaţă prin tot trupul. *Don* Aquilante îl privea drept în ochi, cu o intensă nelinişte.

— Nimic! Exclamă marchizul.

Avocatul îşi încruntă fruntea şi stătu puţin cu capul aplecat, mişcându-şi buzele, ca şi când ar fi vorbit singur.

— Ei, ce e? Întrebă marchizul, nerăbdător.

— Nu vrea să-mi spună!

— Aha!

— Vrea să vă spună numai dumneavoastră. Făgăduieşte c-o să vină să vă vorbească în somn.

— O ştiam! Exclamă marchizul, răsuflând cu putere, mulţumit. Ştiam că totul o să fie numai o farsă!

— O să vină, nicio îndoială. Iată-l, se duce! A dispărut!

— Şi asta numeşti dumneata a vedea şi a pipăi cu mâna?

Marchizul râdea, se învârtea prin odaie, întinzându-şi mâinile

şi picioarele, ca pentru a se dezmorţi şi a se scutura de senzaţia aceea de aşteptare obositoare care îl făcuse să stea nemişcat mai bine de trei sferturi de ceas.

— Şi asta numeşti dumneata a vedea şi a pipăi cu mâna?

Voia să se răzbune pe *don* Aquilante care-i băgase spaima în suflet, cu toate că el nu crezuse niciodată-şi cu atât mai puţin de data asta – în acele „solomonii “.

În somn? Foarte bine! Şi zâmbea în sinea lui.

Îi povesti scena vărului Pergola şi râseră amândoi. I-o povesti de asemeni mătuşii baroane, căreia nimeni nu-i putea scoate din cap că în această poveste urâtă era amestecată Femeiuşcă aia! Şi procedând astfel, căpăta parcă o tot mai mare conştiinţă a siguranţei sale.

Câteva nopţi în şir se duse însă la culcare cu nedesluşita spaimă de a-şi revedea victimă în somn. Dacă Rocco se ţinea de cuvânt, însemna că într-adevăr… Nu se ţinu însă nici atunci, şi nici după!

Marchizul nu putea totuşi să-şi explice pornirea aceea frenetică spre muncă, pe care de câtăva vreme o simţea împingându-l din spate şi care-l îndepărta prea mult de vechile lui de prinderi.

Vărul, doctorul Meccio şi câţiva alţii, băiindu-l într-una la cap, zdruncinaseră întrucâtva hotărî rea lui de a se menţine cu desăvârşire în afara crâncenelor lupte municipale. Rezista încă, dar cu o vizibilă moliciune;

— În ce vreţi să mă amestecaţi? Cu ce scop? Oricum, tot n-o să mă convingeţi că se poate face ceva ca lumea în încâlcita administraţie comunală, care de-abia se menţine punând întruna biruri peste biruri!

— Comună are adevărate comori, marchize! Trebuie să le smulgem însă din mâna celor care le stăpânesc liniştiţi, fiindcă nimeni n-a cutezat niciodată să-i tulbure. Treburile comunei, treburile nimănui! Iată o zicătoare frumoasă, care se bucură de cea mai mare trecere.

— Şi-aţi vrea să mă apuc eu de treaba asta, doctore?

— Dumneavoastră n-aveţi interese personale. Adică aveţi: sunteţi şi dumneavoastră debitorul comunei, pentru Margitello, după lichidarea proprietăţii obşteşti asupra izlazurilor. Ar trebui să daţi o pildă, printr-o înţelegere cinstită.

— Dar sechestrele creditorilor? Mă scăpaţi dumneavoastră de

ele?

— Să fie convocaţi toţi. Să fie invitaţi să cadă şi ei la învoială. Li s-ar părea că sunt poftiţi la nuntă. Ei nu văd, de o jumătate de veac, nici măcar culoarea unui ban! Dacă dumneavoastră le-aţi putea spune celorlalţi debitori: „Faceţi cum am făcut şi'eu “.

— S-ar gândi: Marchizul de Roccaverdina a înnebunit de-a binelea! Şi-ar trebui să zgândăr viesparul tocmai eu? Pentru ca toţi ceilalţi să izbească în mine? Pentru a-mi pierde şi fărâma de linişte pe care mi-o lasă propriile mele treburi?

— Nu trebuie să fim egoişti, vere!

— Iar voi? Staţi cu mâinile-n sân!

— Eu unul predic în pustiu, de ani şi ani în şir! Sunt doar un biet medic, n-am autoritate.

— Şi totuşi, am auzit spunându-se că o dată, spre a vă închide gura, nu ştiu care primar v-a spus: „Lucraţi! Aveţi mână liberă!”

— În vorbe! Nu mă şi liti să spun tot ce am pe suflet, marchize!

Il trăgeau într-un colţ al salonului de la club, stăruitori, vorbind în şoaptă, ca şi când ar fi pus la cale un complot misterios, străpungându-i cu privirile pe cei care se fâţâiau încoace şi încolo şi care, prefăcându-se că vorbesc împreună, trăgeau cu urechea, spioni de-ai primarului şi de-ai consilierilor.

— Îl vedeţi pe *don* Pietro Salvo ăla? Nu se mişcă niciodată de-aici. S-ar spune că e- cu totul cufundat în citirea ziarelor. În schimb, nu pierde nici măcar o silabă din ceea ce se vorbeşte aici. Iar seara, se duce la cumătru-său, consilierul, *ad referendum* M

Marchizul nu se hotăra să spună nici da,[7] nici ba.

— O să vedem. Sunt lucruri la care trebuie să te gândeşti bine. Când cineva îşi ia o obligaţie, se trezeşte pe urmă legat de mâini şi de picioare. Nu vreau să mă angajez orbeşte.

— Se înţelege! Se înţelege!

Dacă începea însă să vorbească despre planurile sale agricole, se înfierbânta imediat. Atunci, se strângeau cu toţii roată în jurul lui, îşi destupau bine urechile şi holbau ochii, ca şi când s-ar fi pregătit să-şi înşface, chiar acolo, cu mâini lacome, partea lor din bogăţiile uriaşe pe -care, cu o lovitură de nuieluşă, marchizul le făcea să se reverse în faţa imaginaţiilor pe care mizeria acelor ani trişti izbutea să le înflăcăreze cu uşurinţă.

7 Ca să dea raportul (în Ib. lat.).

Şi fiecare butuc de vită se transforma într-unul de aur! Şi fiecare bob de strugure într-un briliant! Întinderi nesfârşite de vie! Câmpia uriaşă, de acolo de jos, trebuia să devină, în scurtă vreme, o singură vie minunată! La fel colinele, cu pădurile acelea de măslini! Trebuia silite să producă în fiecare an, curăţindu-le* bine, nu despuindu-le de crengi, nu distrugându-le prin acea barbară scuturare cu prăjina, care rupea lăstarii încă fragezi şi nimicea recolta viitoare.

Numai o Asociaţie puternică era în stare să săvârşească această minune! Nici măcar un singur ciorchine de strugure de pe întreg teritoriul ţinutului Rabbato nu trebuia tescuit în teascurile particulare! Nici măcar un strop de vin nu trebuia să intre în alte butoaie decât în ale întreprinderii lor!

Iar măslinele, culese cu mâna una câte una, proaspete, repede-repede la presă, fără să vadă nici măcar de departe „vetrele" acelea împuţite, sobele acelea care le uscau şi le făceau să râncezească!

Şi nicio picătură de ulei în afara vaselor de pământ ale Asociaţiei!

— Iar banii, marchize?

— Se găsesc, trebuie să se găsească! Se rtierge la o bancă: Iată aici toată producţia noastră. Vrem să aşteptăm cu vânzarea, pentru **ca.** Preţurile să crească. Până atunci, daţi-ne banii de care avem nevoie. Şi imediat după asta: Atâta ţie, atâta mie! Atâta pentru lucrarea pământului, atâta pentru fondul de. Rezervă! Aşa se face pretutindeni. Numai că noi dormim buştean. Iar când ne trezim, am vrea să găsim masa pusă şi să ne'aşezăm să mâncăm şi să petrecem!

Ascultătorilor le lăsa gura apă, savurau bucatele alese, uluiţi şi de glasul marchizului care se ridicase, încetul cu încetul, la tonurile cele mai ascuţite.

— Degeaba însă îmi scuip eu plămânii ţipând, încheiase el o dată (şi-i drept că răguşise). Pentru început, ar ajunge să fim numai vreo zece. Ceilalţi ar veni în goana mare după asta şi ar trebui să ne roage în genunchi ca să fie primiţi în Asociaţia noastră. Fapte, însă, nu vorbe. Contract în bună regulă, cu semnătură şi sigiliu notarial. Altfel, ştiu bine cum s-ar termina lucrurile. Se şi spune: *„Tric-trac* ca la Rabbato". E lucru sfânt. I.uăm foc, tăcem puţin zgomot, puţin fum şi gata! Ca şi cum n-ar fi fost nimic.

— Sunt gata să redactez gratis contractul, spuse notarul Mazza. Cine vrea să-şi dea consimţământul, ştie unde să mă găsească.

Şi *tric-trac*-ul, în ziua aceea, luă foc. Iar Asociaţia agricolă luă fiinţă cu opt membri doar, numai ca să înceapă!

— Iar dumneavoastră, *don* Pietro? Cu viile dumneavoastră de la Torretta, cu măslinii dumneavoastră de la Rossignolo?

Bon P: etro Salvo, care intra în clipa aceea şi' pricepuse despre ce era vorba, răspunse cu o ridicare din umeri şi adăugă:

— Vreţi să aflaţi o veste? Neli Casaccio a murit în temniţă. Mi-a spus primarul chiar acum.

Marchizul tresări.

— Frumoasă ştire ne aduceţi! Spuse el tare, ca să-şi ascundă tulburarea.

Timp de câteva minute, nu* se vorbi de nimic altceva. Iar când notarul Mazza, luându-l deoparte pe *don* Pietro, încercă să-l determine şi pe el să intre în Asociaţie, împreună cu ceilalţi, *don* Pietro răspunse:

— Cei din neamul Roccaverdina au fost dintotdeauna unul mai nebun decât celălalt. Iar marchizul nu e mai breaz. A şi ales bine momentul! Lumea moare de foame. Şi, dacă nu plouă, cine ştie cum o să sfârşim cu toţii!

18

Erau ani de când marchizul şi unchiul său, cavalerul *don* Ţândăro, nu se uitau unul la altul. Din ziua în care marchizul nu voise să-i îngăduie să răscolească terenurile de la Casalic- chio, ca să dezgroape antichităţile care, după el, se găseau îngropate acolo, *don* Tinda d, poreclit în batjocură „Marchizul ţăran", încetase până şi să-l salute.

Acum se treziseră faţa-n fată în acelaşi hotel din Catania. Marchizul pentru un împrumut de şaptezeci de mii de lire la Banca Siciliei, iar cavalerul *don* Ţândăro pentru a-şi vinde colecţia de vase antice, de statuete şi de monezi unui lord englez care, spunea el, dădea de-azvârlita cu sterlinele, ca şi când ar fi fost vorba de gologani. Iar bucuria pricinuită de vânzarea aceea fusese atât de mare, încât cavalerul, uitând cât de greu fusese jignit când nu i se îngăduise să întreprindă cercetări la Casalicchio, îi întinse mâna:

— La urma urmelor, eşti fiul fratelui meu! Vino să vezi!

Colecţia se afla încă în camera lui, expusă pe comode şi pe

măsuţe. Trebuia s-o predea a doua zi. El nu ieşea din hotel nicio clipă, ca s-o păzească, dar şi ca să-şi sature ochii pentru cea din urmă oară. N-avea să mai revadă obiectele acelea atât de preţioase care erau de treizeci de ani mângâierea şi mândria sa! Simţea cum i se strângea inima când se gândea la asta. Îl întărea totuşi gândul că numele său avea să fie citit pe o placă în Muzeul din Londra: aşa era înţelegerea. Lordul acela cumpăra pe seama Muzeului din Londra.

— Treizeci de mii de lire, nepoate!

— Vi se pare mult? Aţi cheltuit cel puţin de două ori pe atât!

— Poveşti! Zece lire azi, douăzeci mâine. Şi se întorc acasă, toate o dată.

— Îmi pare bine. N-ar trebui însă s-o luaţi de la început. Le-aţi risipi şi pe-astea.

— Ah, dac-ai vrea tu să-mi dai voie! Indicaţia e precisa: Casalicchio! Acum nu se află acolo nicio aşezare omenească: nici mare, nici mică. În vechime însă, trebuie să se fi aflat. Numele nu se dau la întâmplare. Şi nu întâmplător se spune: Comoara se află la Casalicchio.

— Dacă v-aş face o propunere? Îl întrerupse marchizul.

— Care?

— V-aş scăpa cu siguranţă de ispita de a risipi aceste biete treizeci de mii de lire. Folosiţi numai două treimi din ele în construcţiile „Asociaţiei agricole", întemeiată de mine. Mă aflu aici ca să închei un împrumut de şaptezeci de mii de lire, tocmai în scopul acesta.

— O să mai vorbim. Deocamdată, priveşte: singur vasul acesta, şaie mii de lire! Din cea mai frumoasă epocă grecească! Sisif care împinge în sus o stâncă. Mitologie! Înainte de venirea lui Isus Cristos!

— Când mă gândesc că aţi smuls viile de la Porrazzo, ca să dezgropaţi morminte. Ar trebui să le plantaţi la loc. Terenurile de la Porrazzo sunt cele mai bune pentru vii.

— O să mai vorbim, nepoate. Ţie ţi-e capul la vii, la vin. Eu nu beau vin, doar ştii.

— Îl beau alţii şi sunt siliţi să-l cumpere.

— N-o să plantezi vie şi la Casalicchio. Lasă-mă mai întâi să fac o încercare. Când se spune despre un loc: Acolo se află comoara, înseamnă că…

— Ei bine, vefi săpa la Casalicchio!

Cavalerul *don* Ţândăro îi sări de gât, să-l îmbrăţişeze.

— În cazul ăsta, tot ce vrei. Două treimi, nu. Jumătate, cincisprezece mii de lire. Chiar dacă nu s-ar găsi acolo decât numai două vase de valoarea acestuia cu Sisif!

— Şi dacă nu se găsesc?

— Le văd de-aici. Le am, parcă, în mână. Dar, o clipă! Intră şi „păgânul" ăla în Asociaţia ta?

— Vai, unchiule! Trebuie s-o termini o dată. Oricum, e ginerele dumneavoastră.

— Nici vorbă! Până n-o să se căsătorească în biserică…

— O să se căsătorească, într-o bună zi, vă asigur. Legal, totuşi…

Don Ţândăro se trase înapoi, îmbufnat.

— Mi s-a spus, continuă el, aproape mestecându-şi vorbele, că v-aţi împăcat, ca şi când jignirea mi-ar fi fost adusă numai mie, nu întregului neam. O Roccaverdina, ţiitoare?! Ţiitoare-i e fiică-mea, se aprinse el şi mai tare, nu nevastă! În faţa Bisericii, căsătoria… cum îi ziceţi?

— Civilă…

— Necivilizată ar trebui să i se spună! Căsătorie de animale! În faţa Bisericii, nu are nicio valoare.

— Cu prejudecăţile pe care le aveţi în cap!

— Prejudecăţi? Prejudecată, una din cele şapte taine. Ai devenit deci „protestant" ca şi el? Şi tu, fiindcă te căsătoreşti, ştiu că te căsătoreşti, am aflat-o de la alţii, întâmplător. Nu cumva nici tu n-o să te căsătoreşti în biserică?

— Eu… eu o să fac cum face toată lumea.

Marchizul roşi. Trebuise să roşească şi să se simtă încurcat în alte câteva rânduri, vorbind cu mătuşa baroană şi – mai ales

— Cu Zosima, din pricina lipsei de sinceritate în privinţa sentimentelor sale religioase care se schimbaseră. De rândul acesta, roşise însă şi fiindcă înţelesese pe neaşteptate că, de un an şi mai bine, viaţa lui era o continuă ipocrizie, o continuă minciună, până şi faţă de el însuşi. O clipă fusese de ajuns pentru a-l face să priceapă că nevoia frenetică de a se distra, de a se ameţi, de care se simţea târât, era un mijloc inconştient de a adormi, de a face să tacă glasul acela lăuntric ce ameninţa să se înalţe cu atât mai puternic, cu cât încerca el mai mult să îl înăbuşe.

— Cum face toată lumea? Continuă *don* Ţândăro. Cum se

cuvine, îţi atrag atenţia. Eşti creştin catolic, fiu al Bisericii apostolice romane?

— Nu m-am lepădat de botez!

— Nici „păgânur nu s-a lepădat de botez!

— Gândiţi-vă că *Evanghelia* porunceşte să iertăm jignirile. Şi apoi, pe unii oameni trebuie să ştii cum să-i iei. Cu frumosul, obţii o mulţime de lucruri pe care nu izbuteşti să le dobân- deşti cu răul.

— Ai ierta tu, dac-ai Fi în locul meu? Ei, tu nu eşti tată, nu poţi pricepe ce înseamnă să vezi cum ţi se smulge din casă singura-ţi fiică! Era majoră? Ce importanţă are asta? Tatăl rămâne întotdeauna tată, autoritatea lui dăinuie până la moarte, până după moarte! Iar fiica mea – o Roccaverdina! — S-a răsculat, s-a înjosit până la a se… Aş fi vrut să văd ce-ai fi făcut tu, dacă. Ar fi venit careva să ţi-o ia pe Agrippina Solmo când era cu tine! Şi ar fi fost vorba de o amantă. ŢI ucideai, numai din gelozie, dac-o iubeai cu adevărat! O fiică e însă cu btul altceva. Came din carnea noastră „sânge din sângele nostru! Nu ştiu cum de n-am săvârşit eu atunci un omor!

— Aveţi dreptate, unchiule. Dar când răul a fost săvârşit, trebuie să căutăm leacul.

— Eu sunt un Roccaverdina adevărat! Nu mă încovoi, mă rup! Dacă tu, în loc de sânge, ai apă în vine.. Câţi ani sunt de când nu m-am uitat în ochii tăi, din pricina poveştii cu Casalicchio? Astăzi, întâmplarea a făcut să ne întâlnim pe un teren neutru, într-un hotel. Aminteşte-ţi însă că sunt din oţel: nu mă încovoi, mă rup. *Frangar non flectar!*[8] În veacu 1 trecut, cei din familia Roccaverdina erau porecliţi „Hapsânii**. Cu strămoşii noştri, nu se glumea. Astăzi, suntem un neam decăzut: tu agricultor, eu barem… Nu ne înţelegem. Să socotim că nu ne-am văzut.

— Nu-mi iau vorba-napoi, nu! Săpaţi totuşi la Casalicchio cât poftiţi. Voi da ordin să fiţi lăsat să lucraţi.

— Cu ce condiţie?

— Cu nicio condiţie.

— Nu, mulţumesc! Nu vreau>să-ţi rămân obligat.

Marchizul stătu cltăva vreme uitându-se cu recunoştinţă la ruda aceea bătrână, care începuse să privească iarăşi cu nesaţ la acele obiecte preţioase pe care n-avea să le mai vadă niciodată. Îl privea cum se duce de la un vas la altul, suflând

8 Se rupe, nu se incovoaie! (In limba lat.).

grijuliu pe unul din ele, spere a îndepărta cine ştie ce firişor de praf, care i se părea că-l murdăreşte; mutându-l pe câte unul din loc pentru a mai admira încă o dată, cât mai era încă vreme, splendidele figuri desenate în linii negre; pe fond roşcat, precum şi ca să pipăie o statuetă, sau o pateră, cu mângâierea gingaşă a unui îndrăgostit. Şi în timp ce îl privea, simţea că îi renaşte în inimă trufia neamului „Hapsânilor** şi mulţumirea de a nu se recunoaşte degenerat, cum socotea bătrânul.

Regretul pricinuit de ipocrizia necurmată, de minciună necurmată care îl tulburase ceva mai înainte, i se părea o slăbiciune nevrednică de un Roccaverdina. „Aş fi vrut să te văd! L-ai fi ucis! “Nu erau cuvinte de aprobare, de justificare? Nu se glumea nici cu el, ca şi cu strămoşii lui, cărora nu încape îndoială că li se dăduse porecla aceea tocmai fiindcă erau puternici şi autoritari!

Vremurile se schimbaseră totuşi, iar neamul se dădea după vremuri. „Asociaţia agricolă1* îi apărea ca un act de autoritate şi de putere. Astăzi, nu mai era cu putinţă să te arăţi „Hapsân" în alt Ţel.

La Margitello, după atâtea luni de tristă inerţie, pricinuită de secetă stăruitoare şi întreruptă numai de îngrijirea celor cî (iva boi care mai rămăseseră şi de arderea şi îngroparea cadavrelor celor pe care molima continua încă să-i secere, de secetă stăruitoare şi întreruptă numai de îngrijirea celor vechilul şi argaţii îi văzură sosind pe marchiz, pe inginer şi pe câţiva dintre membrii „Asociaţiei agricole”, care rămăseseră acolo o săptămână, pentru a asista la pregătiri şi la primele operaţii de curăţire a terenului unde trebuia să se înalte clădirea proiectată de marchiz.

Mai mult de cincizeci de ţărani, bărbaţi în toată firea şi -fjăcăi săpau temeliile şi transportau pământul scos din săpături, fericiţi săs’<? Îştige cei câţiva gologani pe zi care, oricum, le erau de folos, căci le îngăduiau să nu moară de foame ei şi familiile lor.

Câte unul din membri îi atrăgea atenţia marchizului, cu timiditate, că, pentru o simplă încercare, cheltuiala era, poate, prea mare.

— Ca să fie nevoie să luăm totul de la-nceput? În doi ani, ne vom trezi înghesuiţi, o să vedeţi! Iar dacă vine şi ploaia, adio! Vom fi nevoiţi să ne ploconim înaintea oamenilor, să aibă

bunătatea să vină să lucreze aici!

Nimeni nu mai îndrăznise să sufle după această punere la punct., S-ar fi spus că banii luaţi cu împrumut de la Banca Siciliei i-ar Fi ars mâinile şi că de aceea se grăbea să-i cheltuiască până la unul, pe cărămidă, pe lemnărie, pe ţiglă, pe văr, pe ipsos, pe fierărie de tot felul.

Vestibulul se preschimbase într-un adevărat arsenal, cu o forfotă – aidoma celei dintr-un furnicar plin de hărnicie – de oameni care, în unele clipe, îşi pierdeau capul, năuciţi de izbucnirile de furie ale marchizului, de ordine şi de contra-ordine, atunci când el îşi schimba pe neaşteptate părerea cu privire la construcţia unui zid, la aşezarea unei uşi ori a unei Ferestre, care nu-i mai plăceau, cu toate că el însuşi le stabilise locul, şi erau trecute pe planul întocmit de inginer, cu consimţământul său.

Atunci când, la fiecare două-trei zile, sosea la Margitello, acesta găsea mereu câte ceva de schimbat.

— Păi, domnule marchiz…

— Mă mir chiar că nu te-ai gândit dumneata mai înainte!

Şi explică motivul schimbării, iar greşeala trebuia să Fie întotdeauna a inginerului, nu a sa.

Era prins cu desăvârşire de construcţiile acelea: ar fi voit să le vadă imediat în picioare, cu acoperiş, cu obloane şi cu toate celelalte, şi i se părea că se înălţau prea încet, parcă, din pricina unei şovăiri duşmănoase.

De-abia duminicile îşi amintea să facă o vizită în casa mătuşii, unde ştia că o s-o găsească pe Zosima, împreună cu mama şi cu surioara. Doamnei Mugnos nu i se păruse potrivit ca marchizul să meargă la ele acasă.

— Ca să evităm flecărelile! Îi spusese ea baroanei.

În realitate, însă, fiindcă voia să-şi evite ei şi fiicelor sale umilinţa spectacolului acelor odăi mohorâte în care îşi ascundeau situaţia lor mizeră şi-n care fetele îşi petreceau zilele şi, deseori, chiar nopţile, îndeletnicindu-se cu cusutul sau cu brodatul. Iar ea, care nu-şi murdărise niciodată mâinile pe vremea când Tamilia era bogată, îşi bătătorea aristocraticele degete torcând fuiorul din furcă şi învârtind fusul, pentru alţii.

— Ah, mătuşă! Ar trebui să veniţi să vedeţi, toate patru. O plimbare de câteva ore, cu trăsura.

— Boala zidăriei e ereditară în Familia noastră.

— Dar despre ce este vorba? N-am înţeles bine. Despre un teasc pentru struguri? Despre unul pentru măsline? Întrebă doamna Mugnos.

Iar marchizului nu-i venea să creadă că putea să vorbească încă o dată, să dea lămuriri ample, să Facă descrieri amănunţite. Să le ducă, parcă, pe cele patru doamne, de mână, printre zăcătorile, hârdaiele, butoaiele şi butoiaşele, care nu erau încă la locul lor, dar care aveau să se afle acolo nu peste mult timp, printre maşinile de tocat măsline, printre teascurile şi printre vasele pline cu ulei, care nu existau încă nici măcar goale, dar care Fuseseră comandate, toate de aceeaşi măsură şi de un singur model, aidoma celor Folosite la Lucca şi la Nissa, vopsite pe dinafară şi pe dinăuntru, şi nu făcute din acel pământ ars care-i dădea uleiului un gust de rânced şi îi schimba culoarea!

Zosima stătea să-l asculte cu un aer de gingaşă resemnare, zâmbindu-i de fiecare dată când el i se adresa ei, spre a-i arăta că o socotea mai inteligentă decât celelalte şi că încuviinţarea ei îi făcea mai multă plăcere decât cea a oricui altcuiva. Dar singurele cuvinte tandre pe care marchizul i le adresă, luându-şi rămas bun, erau veşnic aceleaşi:

— Nu plouă! Vezi? Nu plouă!

— E grabă, poate? Răspunse Zosima într una din zile. Deocamdată, Margitello nu-ţi lasă timp să te gândeşti la altceva.

— O spui că un reproş?

— N-aş fi în stare să-ii reproşez ceva, nici chiar dacă aş avea motiv s-o fac. Atunci când voi fi cu adevărat marchiză de Roccaverdina…

— Aşa şi eşti, Zosima; cel puţin pentru mine.

— Când voi fi cu adevărat marchiză de Roccaverdina, repetă ea cu un aer glumeţ, îmi va fi fără îndoială mai uşor să te văd şi să-ţi fac câte o rugăminte.

— De ce vorbeşti astfel?

— Fiindcă ar trebui să-ţi vorbesc despre o nefericită, venită alaltăieri la noi…

— Adevărat! Spuse doamna Mugnos. O căuta pe doamna marchiză. Aici însă nu-i nicio marchiză, fata mea! Ba, da, excelentă^ marchiza de Roccaverdina! Nu încă, fata mea. Ba da, excelentă, marchiza de Roccaverdina. Trebuie să m-arunc la picioarele ei pentru creatura asta de lângă mine, pentru orfanul

ăsta… Domnul marchiz a făcut atât de mult! Li datorăm viaţa. Fără el, muream toţi de foame, chiar înainte de nenoro— cirea bărbatului meu… Şi-a trebuit s-o las să vorbească – doamna Mugnos zâmbea – cu marchiză de Roccaverdina!

— Pentru băieţaşul acela de zece ani… continuă Zosima.

— Ce anume voia? Cine era?

— Biata văduvă a lui Neli Casaccio!

— Dar… spuse marchizul.

— Şi stăruia: Pe nimic, numai pe pâine şi pe îmbrăcăminte. Cu două-trei zdrenţe e îmbrăcat… Sau mai bine să-l ia excelenta-voastră pentru trimis încoace şi încolo. E ascuţit la minte şi iute de picior. Ce puteam să-i răspund. N-a vrut să creadă că nu sunt marchiză de Roccaverdina!

— Iar în privinţa asta, a făcut bine! Răspunse el. Cât despre băiat, nu, nu e cu putinţă să-l luăm în casa noastră. Prezenţa lui mi-ar aminti tot timpul prea multe lucruri triste. Nu, nu!

— Biata femeie! Exclamă baroană.

— Dac-ar trebui, mătuşico, să faci bine tuturor oamenilor în chipul în care vor ei! Fiecare face ce poate.

— Observ numai, continuă baroana, că bărbaţii de altădată erau mai politicoşi decât cei din ziua de azi. La prima rugăminte a unei domnişoare – şi apăsă pe cuvintele prima. Şi domnişoară – n-ar fi dat pentru nimic În lume un răspuns negativ. Ar fi făgăduit, măcar, iar pe urmă… Se ştie, împrejurările…

— Zosima, spuse marchizul, presupun că dumneata preferi lipsa mea de politeţe.

— Da! Răspunse ea.’

19

Într-o dimineaţă, de după dealurile de la Barrese, se iviseră norii, încetişor, ca şi când n-ar fi îndrăznit să se arate, după ce se lăsaseră aşteptaţi optsprezece luni, sau n-ar mai fi cunoscut parcă drumul pe care ar fi trebuit s-o-ia să se ducă la Rabbato. Se iviseră, înşiruindu-se pe o întindere uriaşă, înghesuindu-se unul în spatele altuia, împingându-se unul peste altul. Pe urmă, se opriseră.

De la ferestrele şi de la balcoanele care dădeau spre Barrese, bărbaţi, femei şi copii întindeau mâinile, invo- cârrdu-i, chemându-i ca pe nişte fiinţe vii, în stare să audă şi să înţeleagă. Iar lumea ieşea afară din cocioabele de lângă mal, de prin fundături, de pe străzi, revărsându-se spre loturile unde s-ar

fi putut încredinţa cu propriii ei ochi că zvonul răspândit pretutindeni cu ’repeziciune: „Norii! Norii!” nu era o glumă perfidă a vreunui mucalit răutăcios.

Esplanada castelului furnică de oameni de toate categoriile, care alergaseră să se uite la nori, ca la un spectacol nou şi neaşteptat. Aveau să rămână neclintiţi acolo? Aveau să se împrăştie? Ce mai aşteptau pentru a înainta şi a se revărsa sub formă de ploaie?

Groşi, negricioşi, alburii pe margini, norii se aştemeau, se. Răsuceau, se alungeau, se amestecau între ei, alcătuind o pânză întunecată peste şirul dealurilor de la Barrese.

— Nu se clintesc! Le e teamă de noi, fiindcă stăm să ne. Uităm la ei! Spuse un ţăran bătrân, şi râse.

Nimeni nu râse însă o dată cu el. Toată lumea era atentă să urmărească cu ochi neliniştiţi nestatornicele forme, care, binişor, binişor, se schimbau tot timpul, când îrţgrămădindu-se una într-alta, clnd subţiindu-se lar buzele şopteau rugăciuni, legăminte, îndemnuri către năzuroşii ce nu se hotărau să-şi ia zborul şi să vină să-şi împrăştie rodnica lor comoară de ploaie peste pământurile acelea de jos, bolnave de sete, care, prin miile de crăpături, ca prin nişte guri uscate, cerşeau, de luni întregi, neîntrerupt, răcoarea unei singure picături de apă.

Pe urmă, unul dintre norii cei mai uşori se desprinse şi pomi la drum, ca o navă de avangardă, urmat imediat de un altul, şi de un al treilea. Iar pleoapele ochilor celor care stăteau să le spioneze Fiecare mişcare începură să bată des, din pricina adâncii emoţii. Iar inimile acelea, care tremurau datorită aşteptării îndoilnice, tremurară acum de bucurie văzându-i că înaintează, dar nu unul după altul, ci împreună, în tăcere, şi cuprind cerul albastru, şi îl întunecă, coborând spre pământ, îngreunaţi parcă de încărcătura pe care-o purtau. Iar dincolo de dealurile de la Barrese se şi iveau alţii, mai groşi, mai întunecaţi, care se înălţau, împinşi în sus de vântul din răsărit, pornit să sufle pe neaşteptate, îmbibat de umezeală. Şi de îndată ce aceştia începeau să zboare în văzduh, trecând dincolo de linia curbă a colinelor, alţii se şi înălţau şi, biruind spaţiul, îi urmăreau de aproape pe cei dinainte, care alergau, tot mai repede către Rabbato, acoperind cu umbra lor câmpiile şi văile luminate de soare, ca şi când ar fi devorat strălucireea aceea aurită, pe măsură ce se apropiau de braţele ce li se întindeau deasupra

oraşului şi care înaintau zoriţi. Iar la cele dinţii picături, rare şi greoaie:

— Trăiască! Trăiască providenţa divină!

Nu strigau numai cei o sută de inşi care înnebuniseră parcă de bucurie pe Esplanada castelului, ci toate clopotele bisericilor, care băteau dezlănţuite, întregul Rabbato, de la balcoane, de la ferestre, de pe străzi, din pieţele în care lumea se revărsase să se. Îmbete de spectacolul ploii mărunte, dese, care părea încă de necrezut.

Nimeni nu se gândea să se ferească, toţi voiau s-o simtă căzându-le pe capetele descoperite, pe feţele aplecate spre spate, pe mâinile ridicate în sus „cu palmele strânse în chip de cană, să culeagă în ele acea graţie a dumnezeirii, care se năpustea impetuos, izbind zgomotos în ţigle, revărsându-se în şanţuri, formând pârâiaşe şi bălţi în care se umflau şi se spărgeau mii de băşicuţe, ca şi cum apa ar fi clocotit.

Iar înainte de căderea serii, pe ploaie, câţiva se înapoia- seră acolo sus, pe Esplanada castelului, ca să se uite la câmpurile de dedesubt care sorbeau, sorbeau şi iarăşi sorbeau, şi nu izbuteau să se sature. Dar potecile, drumeagurile, drumurile de care străluceau, trasând pe pământurile de culoare închisă o mare plasă argintie. Strălucea, de asemenei, şi râul care crescuse şi care şerpuia, udând poalele dealurilor. Străluceau şi pârâiaşele ce se. Năpusteau peste câmpie din spinarea stâncoasă a colinelor, care nu ştia ce să facă cu apa şi o trimitea acolo unde era mai multă nevoie de ea.

Iar ploaia cădea mai departe, deasă, egală, necontenit, întinzând un văl uriaş, care ascundea liniile, contururile, culorile, estompând masele colinelor şi ale munţilor, făcând ca Etna însăşi să dispară aproape, preschimbată parcă într-un nor ce se topea şi el în ploaie, acolo jos, departe.

Cavalerul Pergola, adăpostit sub umbrelă, căuta cu privirile micile lui bucăţi de pământ care de-abia se distingeau, una la dreapta, alta la stânga, iar a treia mai jos: se uita de asemeni şi către Margitello, unde clădirea „Asociaţiei agricole” se desprindea albă din cafeniul pământurilor îmbibate cu apă, iar găurile negre ale ferestrelor fără obloane şi zidurile fără acoperiş o făceau să semene cu scheletul unui animal uriaş, aruncat să putrezească acolo.

— Şi dumneata aici, cumetre Sânţi? Acum nu mai ai nimic de

văzut prin părţile astea.

— Vin să privesc ceea ce nu mai am, adevărat grăieşte excelenţa-voastră. De bunul meu se bucură marchizul de Roccaverdina!

— Ţi l-a plătit.

— Cine spune că nu? Dar mi l-a luat cam cu japca. Iar eu a trebuit să mă cocoţ pe râpile de la Pietrenere, care-s râpi blestemate!

— Totuşi, cu ploaia asta…

— Acolo, la Margitello, era lumina ochilor mei!’Ştie excelenţa-voastră cum s-au petrecut luctrurile? Voiau să mă încurce în proces, fiindcă fuseseră schimbate câteva vorbe de mânie între mine şi Rocco „al marchizului”, pentru hotarul dinspre apus. Rocco, Dumnezeu să-l ierte!, apăra interesele stăpânului pe drept şi pe nedrept; pe nedrept, în ceea ce mă privea…

— Tot mai vorbeşti de asta?

— O să vorbesc mereu, pân-o să-mi dau duhul!

— O să vezi: cu ploaia asta, vor rodi şi râpile de la Pietrenere. Nu le-ai ales prost, râpile alea. Te plângi de pomană, numai ca să nu-ţi pierzi năravul.

— Ei, aşa el Noi, ăştia săracii, suntem întotdeauna vinovaţi!

— Cer înnorat, cavalere! Fiecare picătură e o bucată de aur. Care cade din cer!

— Chiar aşa, *don* Stefano!

— Sfântul Isidoro s-a îndurat de noi, în cele din urmă!

— Dumneata, *don* Giuseppe, bineînţeles, tragi spuza pe turta dumitale. Nu degeaba eşti paracliser!

Se adunau fără teamă, puţin păsându-le că umbrelele nu prea îi apărau. Iar în locul unuia care pleca, soseau alţi doi-trei, neputându-se parcă mulţumi să audă clocotul şanţurilor şi să vadă pârâiaşele umflându-se pe străzi. Voiau să-şi bucure privirile, văzând câmpiile care sorbeau, sorbeau, sorbeau şi nu izbuteau să se sature! Ah, ploaia aia ar fi trebuit să dureze o săptămână, fără să contenească o singură clipă! Pentru ogoare, era nevoie de cel puţin trei palme de umezeală.

De la o fereastră de la Margitello, inginerul îi arăta marchizului mulţimea care stătea să privească de pe Esplanada castelului. Cu tot vălul des al ploii, se’ deosebeau mici pete negre, care apăreau, îşi schimbau locul, se răreau, se strângeau din nou laolaltă.

Ajunsese până jos dangătul prelung al clopotelor tuturor bisericilor, o dată cu cele dintâi picături de ploaie. Ţărani şi muncitori se lăsaseră în voia unei frenetice dezlănţuiri de strigăte, sărind de bucurie prin curte, în vrerile ce copiii se jucau, izbind cu picioarele în bălţoace şi stropindu-se în faţă unul pe altul cu apa strânsă în palme.

Acum, ieşiţi în uşile odăilor de la parter, se îmbrânceau ca să se zvârle pe rând afară, să capete o porţie din ploaia care cădea deasă, de parc-ai fi tumat-o cu găleata.

— Ei, copii! Terminaţi! Strigă marchizul, aplecându-se peste pervazul ferestrei.

Şi, totuşi, toată verselia aceea ar fi trebuit să-i facă plăcere! Ploaia atât de dorită şi atât de cerută îi stâmise, dimpotrivă, un sentiment de tristeţe. Glumele copiilor îl supărau.

Îi repetase Zosimei, chiar şi ultima dată; „Nu plouă! Vezi? Nu plouă!” iar răspunsul ei: „Nu-i nicio grabă!” îi făcuse o impresie proastă, care se risipise totuşi de îndată ce. Ea adăugase: „Margitello nu te lasă să te gândeşti la altceva!” Iar acum, când ploaia venise – şi ce ploaie! — Acum când singurul obstacol neînsemnat ce se afla între ei fusese înlăturat, el nu numai că nu simţea nicio bucurie, dar stătea acolo, în fereastră, uitându-se ţintă la eucalipţii gemând de apa de pe crengile îndoite şi de pe frunzele lungi şi bătrâne, spălate de stratul de praf din pricina căruia se îngălbeniseră şi se uscaseră. Stătea acolo cu ochii ţintă, ca şi când visul care urma să se împlinească atât de curând, s-ar fi îndepărtat cu repeziciune, iar el n-ar fi putut face nimic ca să-l oprească ori să-l recheme. Iar sentimentul arela de tristeţe ce îi năpădise inima era cu atât mai chinuitor, şi mai viu, cu cât vedea tot mai puţine prilejuri şi împrejurări care să-l îndemne să gândească astfel.

Casă, renovată, era gata. Legământul Zosimei era şi el împlinit. Ce altceva îi mai rămânea de făcut decât să plece s-o ia de mână şi s-o conducă în fata primacului, iar apoi în faţa parohului, ca o confirmare a proverbului deseori pomenit de mătuşa baroană: „Căsătorii şi episcopate de către cer sunt hotărâte! “Tn clipa aceea, însă, confirmarea i se părea că ar fi făcută, dar întru lotul altfel decât credea el şi decât aşteptau toţi.

Şi chiar atunci, ca şi când i-ar fi citit în gând, inginerul îi spuse:

— Domnişoara Mugnos trebuie să fie astăzi tare bucuroasă. Ca să spunem adevărul, îşi merită norocul de a deveni marchiză de Roccaverdina. Cred însă că, dacă acum câteva luni i-ar fi prezis cineva acest lucru, domnişoara şi-ar fi făcut cruce, cum se spune de obicei, ca pentru a alunga o ispită.

— Poate că şi eu! Spuse marchizul.

— Aşa merge lumea, în salturi. Nu-i niciodată nimic sigur, pentru nimeni. Agrippina Solmo, de pildă, cine ştie ce-şi închipuise că trebuia s-ajungă! Şi-a terminat, mai întâi într-un anume chip, iar apoi că nevastă a unui cioban din Modica, lângă care s-ar putea s-ajungă să-i lipsească până. Şi pâinea.

— Nu. Ba chiar o tratează ca pe o doamnă.

— V-a scris-o ea? Bună fată! Continuă inginerul. Nu-i uşor să găseşti, printre cele de seamă ei, una la -fel. Oricare alta, stăpână, cum era, peste toate, s-ar fi gândit ţa interesele proprii, şi-ar fi pus ceva deoparte. Ea, nimic. Vrednică de admiraţie şi prin modestia ei. Voise să rămână ceea ce era, chiar şi ca înfăţişare. Nu şi-a dat jos nicibdată basmaua şi-ar fi putut să poarte, mai curând decât oricare alta, şalul pe care îl poartă acum toate femeile din popor, chiar cele mai amărâte. Şi pe urmă, lacăt la gură! Chiar mai târziu, chiar când nu mai putea să se mângâie cu nicio speranţă, niciodată, dar niciodată, n-a spus o vorbă de necaz sau de mânie. În ochii ei, marchizul de Roccaverdina era Dumnezeu! Iar dacă cineva, ca s-o compătimească, ori ca s-o zgândăre şi s-o provoace, îi spunea: „Marchizul ar fi trebuit să se poarte mai frumos cu dumneata! ** şi alte baliverne de soiul acesta, că doar ştiţi cum sunt unii oameni, ea nici nu-l lăsa să termine ce-avea de spus: „Marchizul a făcut bine! A făcut mai mult decât se cuvenea! Numai Dumnezeu poate să-l răsplătească!" Mi-a povestit nevas- tă-mea, care a auzit cu urechile ei, fără să fie văzută. În sfârşit, dumneavoastră, marchize, aveţi noroc la femei. Una mai bună ca alta! Să-l puneţi pe notarul Mazza să vă spună ce-nseamnă să nimereşti prost!

Marchizul ar fi vrut să-l întrerupă imediat, de îndată ce pronunţase numele Agrippinei Solmo. Dar, în tristeţea adâncă pe care i-o pricinuia ploaia, fereastra aceea spre trecut, deschisă de vorbele inginerului, precum şi evocarea aceea neaşteptată îl cam tulburaseră, făcându-l să-şi aducă aminte, cu un uşor regret, de atâtea şi atâtea lucruri. Fiindcă, până la urmă,

vină fusese în întregime a lui. Din înfumurare de castă, pentru a se apăra de el însuşi, o măritase pe Agrippina, cu înţelegerea aceea tiranică, fără să se gândească deloc la urmările cu putinţă.

Văzând că marchizul tăcea şi bănuind că aluziile la trecut îi erau neplăcute, inginerul scoase o ţigară din buzunar şi, aprinzând-o, se apucă să fumeze şi să se plimbe prin odaie, trăgându-se de favoriţi.

În timpul acesta, uitându-se încă ţintă la eucalipţii care şiroiau de apă, marchizul urmărea cu gândul, ca pe o vedenie, o fată cu faţa albă, cu cozile negre, sub basmaua de pânză de un albastru închis. Şi urmărind-o prin locuri văzute de el cu ani în urmă, printre cocioabe căţărate pe stâncă, pitulate acolo ca pentru a se adăposti de vânt, simţea o mocnită pornire de gelozie destul de deosebită fată de cea de altădată. Mai putea oare să se îndoiască, acum? Mai putea oare să se indigneze? Nu fusese el mulţumit că ea să se ducă să locuiască în oraşul acela îndepărtat, pe jumătate înghesuit în scobitura unui munte, într-una din acele cocioabe căţărate pe coastele acestuia, ca pentru a se adăposti de vânt?

Şi se întoarse pe neaşteptate către inginer, care se plimba în sus şi-n jos, cu ţigara în gură, aranjându-şi favoriţii, vrând parcă să-i spună: „De ce mi-ai răscolit oare în suilel cenuşa asta, încă fierbinte?” Ca şi cum tristeţea ce-l năpădise ar fi trimis-o asupră-i celălalt, ca şi cum tot celălalt i-ar fi adus-o în faţa ochilor pe Zosima, resemnată şi mâhnită.

Care, cu durere în glas, îi spunea: „Nu-i nicio grabă! Margitello nu-ţi îngăduie să te gândeşli la altceva!”

Şi era adevărat!

20

În orele şi în zilele în care frământarea în legătură cu construcţia şi cu muncile câmpului nu-l absorbeau în întregime

— Trebuise să se îngrijească de completarea cirezii mai mult decât decimată de pesta bovină, de desţelenirea ogoarelor, de cumpărarea griului de sămânţă, pentru a se reface de pe urma pagubelor suferite după doi ani îngrozitori – el încerca ciudata senzaţie de a merge pe un teren nu prea sigur care, dintr-o clipă într-alta, i s-ar fi putut prăbuşi sub picioare. În ceasurile acelea, în zilele acelea, toată liniştea cugetului i se topea, ca şi când s-ar fi putut trezi încă o* dată cu procesul deschis, cu primejdia’

iminentă ca vreun indiciu, care-i scăpase judecătorului de instrucţie la primele cercetări, să-l pună iarăşi pe acesta pe urmele lui. Că' şi când, printr-un procedeu misterios, cuvintele revelatoare, rostite' în timpul spovedaniei, ar fi putut să se imprime pe pereţii spoiţi cu var ai odăiţei lui *don* Silvio şi să apară pe neaşteptate, aidoma biblicelor cuvinte de foc în timpul ospăţului lui Balta- zar, pentru a-l pierde fără putinţă- de scăpare. Ca şi când, datorită unor pricini necunoscute, „solomoniile" lui *don* Aquilante, lipsite de efect altădată, ar Fi putut să izbutească, dintr-o clipă într-alta. Ca şi când toate < lucrurile aflate din cărţile ce-i fuseseră împrumutate de vărul Pergola n-ar fi fost decât nişte învăţături lipsite de temei, înşelătoare, iar el şi-ar Fi luat zadarnic tot Felul de măsuri în legătură atât cu viata'aceasta, cât şi cu cealaltă.

Într-o dimineaţă – împreună cu Titta şi cu un dulgher – trebuise să coboare în odăile de la mezanin, să vadă dacă nişte mese vechi, îngrămădite în prima odaie, erau încă bune de Folosit. Coborâse acolo liniştit. Fără să se teamă că amintirea crucifixului 'dăruit mânăstirii Sunt Antonio I-ar mai putea tulbura. Şi se înapoiase sus mai răscolit decât dacă i s-ar Fi întâmplat să găsească iarăşi, la locul lui, trupul însângerat, ţintuit în cuie pe crucea mare şi neagră şi înfăşurat în cearşaful zdrenţuit.

Pe peretele îngălbenit de vreme, spaţiul acoperit de cruce şi de trupul lui Cristos învăluit în cearşaf păstrase neschimbată culoarea dintru început, iar urma celor trei braţe ale crucii şi a trupului lui Cristos rămăsese atât de clară, atât de precisă, încât contururile ei păreau desenate pe galbenul peretelui de mâna destoinică a unui pictor care, pe urmă, n-ar mai fi fost în stare să ducă pictura mai departe şi s-o desăvârşească.

Mai târziu, marchizul îşi explicase pe deplin faptul: impresia neaşteptata fusese însă atât de puternică, încât în timpul zilei de-abia putuse s-o biruie.

Într-altă zi, intrând în odăiţa în care se închisese pentru a-şi trage un glonte de revolver în tâmplă, îi revenise în minte scena petrecută afară între el şi Agrippina Solmo, care alergase să-l caute acolo. Şi i se păruse c-o vede iarăşi în fată, cu ochii aceia aprinşi, care-ţ scrutau, în vreme ce ea îi spunea:

— Nu mai însemnez nimic pentru excelenţa-voastră! Mă alungaţi ca pe-o căţea turbată! Ce-am făcut? Ce-am făcut?

Numai că de data aceasta i se părea că atunci nu observase căutătura îngrozitoare a acelor ochi care voiau poate să spună: „Eu ştiu! Dar tac! Iar excelenţa-voastră lasă să se creadă că eu am pus pe cineva să-l ucidă pe Rocco Criscione? Eu ştiu! Dar tac! “

O bănuială, care nu-i trecuse niciodată prin cap. De ce-i. Venea în minte acum?

Scurtele scrisori pe care ea i le trimitea din când în când, parcă pentru a-i aminti că era vie, nu însemnau poate: „Eu ştiu! Am tăcut până acum, dar aş putea vorbi. Nu mi-aţi spus:. — Îşi-aminteşte excelenţa-voastră? — Era mai bine şi pentru tine şi pentru mine dacă puneai tu pe cineva să-l ucidă? Ce voiaţi să spuneţi prin asta? “1 se părea că o aude vorbind astfel!

Chiar şi în ziua aceea trebuise să se chinuie ca să biruie obsesia groaznicei bănuieli. Şi din pricina asta, ca şi din altele, avea uneori senzaţia tulburătoare de a merge pe un teren puţin trainic, care, dintr-o clipă într-alta, i se putea prăbuşi sub picioare.

Se agăţa de orice ca să se sprijine. Şi de îndată ce se simţea din nou liniştit, îi venea să ridă de temerile acelea, punându-le pe seama nervilor săi.

Că marchizul avea nervii zdruncinaţi, o vedeau toţi. Vai de cel ce-ar fi făcut ceva care să nu-i fie pe plac! O ştiau – din păcate! — Mama Grazia, Titta, vechilul şi argaţii, inginerul, zidarii, dulgherii, care lucrau la Margitello, şi bieţii ţărani neîndemânatici când era vorba să folosească plugurile. De tip nou, cu toate lecţiile şi sfaturile pe care el le împărţise cu dărnicie.

Erau două săptămâni de când nu se mai înapoia.la Rabbato, între altele şi pentru a evită atât plictiseala unei vizite la mătuşa baroană, cât şi pe aceea a unei tntâlniri cu Zosima. Nu mai putea să-i spună: „Nu plouă! “Ploaia căzuse cu găleata, două zile şi două nopţi în şir! Iar ogoarele îşi şi schimbau faţa, înverzeau, grăbite să facă să-ncolţească seminţele a tot felul de ierburi rămase adormite şi trândave printre bulgării uscaţi.

Cum să te gândeşti însă la căsătorie, având pe cap construcţia aceea a întreprinderii, de care el trebuia să se îngrijească din zori şi până-n noapte, pentru ca să poată fi gata înainte de. Sosirea maşinilor, a vaselor pentru untdelemn şi a butoaielor, care se cereau aşezate la locul lor?! Cum să’ te

gândeşti la căsătorie, cu nenumăratele treburi ale câmpului, din pricina cărora era nevoit să se fiţâie toată ziua-cu trăsura de la Margitello la Casalicchio, şi de la Casalicchio la Poggiogrande, ţinând să vadă totul cu ochii lui, să supravegheze totul?! Putea parca să aibă încredere în ţăranii ăia proşti, caje nu pricepeau nimic sau se prefăceau că nu pricep şi îndeplineau poruncile pe dos, făcându-l să răguşească şi s-ajungă la desperare?!

Când însă, după ce prânzea, împreună cu inginerul şi cu vreunul dintre asociaţi – venit de la Margitello să ia cunoştinţă de mersul lucrărilor – se aşeza la fereastră, şi mai încolo, la o depărtare de vreo sută de paşi*’ vedea zidurile cu acoperişul deasupra, ferestrele cu puternicele gratii de fier şi cu obloane, şi acel du-te-vino al zidarilor, care lucrau în interior, şi când auzea zgomotul ferăstraielor, al rindelelor şi al ciocanelor dulgherilor care încheiau uşile, îşi simţea pieptul umflându-se de o mulţumire trufaşă.

— V-ar fi trecut prin minte acum câteva luni?

— Minunile dumneavoastră, marchize!

Asociaţii ceilalţi rămâneau întrucâtva năuciţi, când se gândeau la grămada de. Bani cheltuiţi până atunci. Îi avansase marchizul, e-adevărat, dar, până la urmă, trebuia’ scoşi din viile lor, din livezile lor de măslini, chiar dacă aceasta avea -să se-facă încetul cu încetul. Deocamdată, aveau să înghită.

Fără îndoială, cele dintâi câştiguri! Şi, pe urmă, erau oare acestea sigure, neîndoielnice?

— Ne-am înhămat la o treabă prea grea!

— Cine nu riscă, nu câştigă. Iată cum sunteţi!

Se necăjea văzându-i că aveau îndoieli în legătură cu construcţia aceea care răsărise din pământ, ca prin farmec, şi care, nu peste mult timp, avea să capete viaţă datorită activităţii maşinilor şi să se umple, în încăperile deocamdată goale, cu vasele şi cu butoaiele pline cu comori! Şi pentru a-i încuraja pe cei speriaţi, îi ducea acolo, înăuntru, printre grămezile de materiale, urcându-i pe> schele încă nedesfăcute, făcându-i să sară încoace şi-ncolo, peste bare de fier, cherestea şi scule de zidari, oprindu-i la fiecare doi paşi să le dea o dată. Explicaţii, pe care le mai dăduse încă de o sută de ori, să le înfierbânte imaginaţia, ca să vadă şi ei lucrurile aşa cum le vedea el, aci, în deplină ordine, cu teascurile ce storceau măslinele sfărâmate, din care uleiul curgea gârlă, cu mustul

care fermenta în zăcători şi se urcă la cap! Ai fi zis că era gata să tragă vinurile limpezi din butoaie şi să li le ofere în pahare, ca să le guste!

— Aşadar, nepoate?!

În cele din urmă, trebuise să se ducă la mătuşa, pregătit pentru mustrările pe care aceasta avea să i le facă.

— Mătuşă dragă! De-ndată ce scap de încurcăturile astea. O s-o facem curând, peste câteva săptămâni.

— Totul liniştit, modest, fără lux, aşa doreşte Zosima.

— Nu trebuie să vorbească astfel. Marchizul de Roccaverdina nu se poate căsători ca un „domnişor" oarecare.

— La fel socotesc şi eu. Biata fetiţă nu-şi revine însă din uimirea de a-şi vedea visul adeverindu-se. Îi e teamă să se bucure prea devreme de norocul care-a dat peste ea. Iar eu trebuie să descopăr, de fiecare dată un nou şiretlic, pentru a le hotărî, pe ea şi pe mama ei, să primească puţinul acela prin care tu şi cu mine voim să le facem să-şi dea seama că li s-a schimbat soarta. „Ne ajunge ce avem. De acum încolo, suntem obişnuite!" Acel faimos „de-acum încolo" al ei! Până una alta, mi-e milă de cealaltă fată. Spune că o să se călugărească.

— Acum, când se pune la cale desfiinţarea mânăstirilor?!

— Dumnezeu n-o să îngăduie!

— Ne vom gândi şi la ea. Se va gândi Zosima. Marchiza de Roccaverdina va primi o dotă şi va putea să dispună de o anumită sumă, după bunul ei plac.

— O cunoşti prea puţin. I s-ar părea că abuzează de situaţia ei. E plină de gingăşii, feti, a asta. Acum câteva zile, îmi spunea: „Sigur c-o duce cam greu cu mama Grazia. E o persoană de încredere, iubitoare, întocmai ca o mamă. O casă ca aceea are totuşi nevoie de o femeie care să ştie… "

— De fapt, are dreptate. De câtva timp încoace, mama Grazia dă înapoi, dă mereu înapoi: e pe jumătate prostită. Pot însă s-o dau afară? Va închide ochii în casa Roccaverdina, sărăcuţa!

— Îmi mai spunea… trebuie să-ţi aduc totul la cunoştinţă, pentru că o dezamăgeşti. Felul tău de a te purta nu e menit, ce-i drept, să o liniştească. Îmi mai spunea: „Dacă o face numai ca să-şi mulţumească mătuşa, căci ştiu cât suflet a pus dânsa pentru ca această căsătorie să se facă, dacă inima lui nu simte pentru mine ceea ce simte a mea pentru el – şi-i tremura glasul- să lăsăm totul baltă! Nu aş vrea ca el să se sacrifice. De-acum

înainte! …” Veşnic acel „de-acum înainte”! Am certat-o. Mi-am pus obrazul pentru tine.

— Şi bine-aţi făcut, mătuşica!

— Era mai bine să fi căutat s-o convingi tu însuti, în alt chip. Nu am pretenţia că, la vârsta ta, să te apuci să faci pe îndrăgostitul. Există însă purtare şi purtare, nepoate. „E cam ursuz! I-am spus. O să-l îmblânzeşti, o să faci alt om din el, în scurtă vreme. “

Marchizul nu ştia ce să răspundă. Îşi dădea seama’ că era vinovat. Inima nu-i fusese prinsă, iar când se gândea la Zosima nu era tulburat decât prea puţin, ori de loc. Încerca o senzaţie plăcută, o mulţumire dulce, nimic altceva. Simţurile lui nu vibrau, cum i se întâmpla atunci când un stol de amintiri, asaltându-l pe neaşteptate, îi aprindeau sângele şi îl lăsau tulburat şi răscolit, cu un sentiment nedefinit, pe care el nu-l desluşea bine dacă era de ură sau de regret.

Îndată ce-o văzu însă intrând, împreună cu sora şi cu mama, o întâmpină şi îi strânse cu putere mâna pe care ea i-o întindea, emoţionată.

— Câmpul trebuie să fie un rai! Grăi doamna Mugnos.

— Răsare văzând cu ochii, parc-ar erupe! Răspunse marchizul.

— Era şi vremea! Exclamă baroană.

Cristina nu spunea nimic. Se aşezase alături de fotoliile în care cei doi câini ai baroanei, rămaşi în viaţă, stăteau cuibăriţi, cu boturile sprijinite pe partea capitonată şi cu ochii pe jumătate închişi, şi mângâia cu o mână capetele care arătau că iubesc mângâierea, tremurând *uşor şi aplecându-se când erau mingâiati-

Ini re timp, luând-o puţin mai la o parte pe Zosima, marchizul îi spunea, aproape în şoaptă:

— Doresc să mă justific.

— De ce anume?

— De ceea ce bănuieşti dumneata.

— N-am nicio bănuială, mă tem. E firesc.

— Nu trebuie să te temi de nimic.

Privind-o şi auzind-o vorbind, el îşi d. Idea şi mai lămurit seama de vina lui. Iar vorbele de altă dată: „aceasta e femeia care-mi trebuie mie! “îi vuiau prin creier, ca o mustrare.

— Putină răbdare! Continuă el. Câteva luni, încă. Vreau să

trec hopul câtorva treburi. În unele zile, am un fel de buimăceală, atât de multe sunt lucrurile de care trebuie să mă îngrijesc. Activitatea asta febrilă ar trebui să-ţi facă plăcere, după izolarea mea prostească.

— Nu m-am plâns niciodată de ea.

— Te cred. Eşti nemăsurat de bună. Vreau să te fac să râzi. M-am gândit să-i dau numele dumitale butoiului celui mare al „Asociaţiei”. Vă aduce noroc în afaceri.

— Mulţumesc! Spuse Zosima, zâmbind.

— E o idee neghioabă, poate.

— Niciun lucru nu e neghiob, dacă e făcut serios.

Înveselit de răspuns, el tăcu o clipă. Apoi, continuă:

— E adevărat că sora dumitale se gândeşte să se călugărească?

— Nu ştiu. Poate că da.

— Convinge-o să n-o facă.

— Mi-aş asuma o mare răspundere.

— Nu ţi-am înfăţişat niciodată una din ideile mele. Nu vreau să te despart de mama şi de sora dumitale. Casa mea este destul de încăpătoare, ca să le poată primi şi pe ele.

— Îţi sunt mai mult decât recunoscătoare în ceea ce mă priveşte pe mine. Mama însă are un fel aparte de a vedea lucrurile.

— Delicateţea ei nu se va putea simţi jignită de invitaţia de a veni să locuiască în casa fiicei sale.

— Starea noastră ne impune multe griji în legătură cu demnitatea. De câte ori nu m-am gândit eu: Ce se va spune despre mine?! E adevărat că nu trebuie să te preocupe răutatea lumii. Ajunge propria ta conştiinţă.

— Mie nu mi-a păsat niciodată de părerea altora. Nu degeaba mă numesc Antonio Schirardi, *marchiz de Roccaverdina.

— Dumitale îţi este îngăduit. Dar o familie ca a noastră…

— Familia Mugnos nu-i de loc mai prejos de familia Rocca-verdirva.

— Nu era!

— Sângele nu se schimbă. Numele înseamnă ceva.

— E o mândrie care nu poate fi despărţită de mijloacele capabile s-o pună în valoare. În privinţa asta gândesc la fel ca mama. Şi de aceea, i-am spus baroanei ceea ce trebuie să-ţi fi adus la cunoştinţă, dacă am înţeles bine sensul primelor

dumitale cuvinte. Fii sincer, în binele dumitale şi-al meu! Acum totul poate fi îndreptat.

— Când marchizul de Roccaverdina şi-a dat cuvântul...

— Se poate să te fi înşelat. Aici nu-i vorba de vanitatea de a-ţi ţine sau nu propriul cuvânt. Aş vrea să-mi spui...

Vorbea cu o timiditate drăgălaşă, cu toate că vorbele nu erau de loc timide. Glasul îi era întrucâtva slăbit de emoţie şi de faptul că trebuia să vorbească de fată cu baroana, cu mama şi cu sora.

■ Marchizul admirând înţelepciunea cuvintelor Zosimei, începea să descopere că sub atitudinea aceea nobilă şi rezervată mocnea un foc aprig, pe care numai tăria voinţei îl oprea să izbucnească.

Avu o pornire. Şi luându-i mâinile cu un gest repezit, fără ca ea să aibă vreme să împiedice acel gest, spuse:

— N-am să-ţi spun altceva, Zosima, decât că-mi pare cât se poate de rău că ţi-am dat prilejul să-mi vorbeşti astfel!

O uşoară apăsare a mâinilor ei fu răspunsul. Zosinja plecă ochii, cu faţa colorată într-un trandafiriu de-abia vizibil.

21

Dar nu se hotăra. Simţea înlăuntrul său ceva care intervenea veşnic să îl oprească în clipele în care el ar-fi voit să ia, în sfârşit, o hotărâre. Ceva care semăria cu o teamă superstiţioasă, cu o vagă intuire a primejdiilor ascunse în umbră şi gata să se dezlănţuie asupra lui de îndată ce s-ar fi hotă rit să înfăptuie proiectul acela prin care avea să înceapă. O nouă fază’a vieţii sale.

Şi descoperea azi un pretext, tnâine altul, cu un fel de inconştientă fecundă, care îi dădea o senzaţie de mulţumire şi de uşurare, ca şi când scuza, pretextul, nu ar fi fost căutate, ci s-ar fi oferit spontan, prin mersul firesc al lucrurilor.

Din pricina asta, vărul Pergola, doctorul Meccio şi ceilalţi izbutiseră să facă o spărtură în sufletul lui, să biruie silă de a lua parte la frământările municipale, cu toate că, după cum spunea el, rezultatul lor nu făcea nici cât o ceapă degerată. ’

Expira mandatul primarului. Dus de nas de doi sau trei consilieri vicleni şi abuzivi, care nu voiseră să facă parte din Comitetul executiv, pentru a scoate castanele din foc cu mâna altuia, acesta nu cuteza să mişte un deget fără să se fi consultat mai* întâi cu ei. Tocmai numele lor fuseseră trase la sorţi în

vederea reînnoirii unei cincimi a consilierilor. Trebuia împiedicată realegerea lor, sau măcar făcut în aşa fel încât, în locul vreunuia dintre ei, să intre în Consiliu marchizul, care ar fi fost la urma urmei personajul cel mai de seamă printre oile acelea, capabile numai să spună da sau nu, după cum li se poruncea.

Nume, avere, cinste, ce altceva mai de soi ar fi putut să ceară guvernul ca să-l numească primar pe marchiz? Iar huzurul acelor domni ar fi luat dintr-o dată sfârşit.

— Marchizul de Roccaverdina, striga doctorul Meccio, nu e o marionetă, care să se mişte după cum vor trage domnii ăia sforile din dosul scenei.

— Veţi fi ales în unanimitate, vere! Adăugă cavalerul Pergola.

Iar între patru ochi, când doctorul Meccio nu mai era acolo, cu ideile lui clericale, ca ’să-l împiedice să vorbească, îşi vărsă focul:

— Suntem în mâna unei duzini de paracliseri! Trebuie să-i măturăm din drum. Paracliseri şi burbonici! Aşteptă dintr-o clipă-ntr-alta înapoierea lui Franciscuţu.

Tn adâncul sufletului; marchizul era şi el niţeluş burbonic.

O Italie unită, da, f s-ar fi părut poate un lucru frumos, dacă nu ar fi adus cu sine atâtea biruri, care nu-l mai lăsau să răsufle. Lui însă, care nu se ocupase niciodată de politică, prea puţin îi păsa dacă regele se chema Franciscuţu ori Victor Emanuel. Libertatea o înţelegea până la un anumit punct. Cine îl supărase în trecut? În casa lui făcuse întotdeauna ceea ce voise şi ceea ce-i plăcuse. Nu dorea altceva.

Şi bunicul, şi taică-său îşi pricinuiseră atâtea şi atâtea necazuri, fiindcă se amestecaseră în anumite chestiuni: îndeosebi bunicul, carbonar turbat în’anuP douăzeci[9]. Ce câştigase? Fusese silit să se ascundă, ca să trăiască în pace. Iar taică-său, în patruzeci şi opt? Fiind căpitan în garda naţională, puţin lipsise ca Satriano să pună să fie împuşcat. Iată frumoasele câştiguri ale îndeletnicirii cu politica! Cel puţin, cu Ferdinand al II-lea şi cu Franciscutu stăteai liniştit. Nici pomeneală de lupte municipale. Decurionii, cum li se spunea pe atunci consilierilor, erau aleşi de Subintendent şi nimeni nu îndrăznea să sufle o vorbă.

---

9 1620: aluzie la mişcările revoluţionare din acest an în Sicilia, avînd drept scop eliberarea insulei de sub dominaţia monarhiei absolut iste ' a Familiei de Bourbon.

Când îl auzea repetând toate astea, vărul Pergola se înfuria:

— Iar demnitatea umană n-o puneţi de loc la socoteală? Astăzi, ne administrăm singuri „cu deputaţi şi consilieri aleşi de noi. Dacă alegem» rău, noi suntem vinovaţi.

— Întocmai. Şi e cu neputinţă să alegi bine. Oamenii cinstiţi nu sunt obraznici, nu le place să dea buzna în faţă, la fel cu cei cart nu au nimic de pierdut şi au totul de câştigat.

— Oamenii cinstiţi greşesc. E o prostie să laşi pe altul să ţi-o ia înainte.

— Uneori, proştii o nimeresc, vere!

Între timp, se lăsa târât de îndemnuri şi de pilde. Vărul şi ceilalţi îi moddau pe alegători, lăsându-i marchizului grijă de a face numai operaţia de ultimă mână, cu un salut, cu un zâmbet, cu un mulţumesc, cu o făgăduială iscusită, care spunea şi. Nu spunea ceva, pentru a nu se trezi mai târziu prea obligai.

Şi astfel, în cele dintâi săptămâni, marchizul se ţinuse mai la o parte. Încetul cu încetul, însă, fervoarea luptei îl aprinsese şi pe el, împingându-l până la a se duce personal acasă la câţiva alegători mai influenţi.

— Ah, domnul marchiz! Prea multă cinste. Închipuiţi-vă! Numele domniei-voastre…

— Nu-i numai al meu. Pricepeţi: aş fi ca o nucă într-un sac. Trebuie votată întreaga listă.

— Aveţi dreptate. Dar, cum să facem?

— Să ne-nţelegem. Două, trei nume: acestea!

— I se poate spune „nu “marchizului de Roccaverdina?

Pe ceilalţi, ţărani, muncitori, pe câte un nobil mai măruntei, din cei cu „don “dar fără bani, trimitea să-i cheme cu felurite motive, sau numai cu: „Marchizul vrea să vă spună o vorbă”.

— O să-ţi dau eu buletinul.

— Cum porunceşte excelenţa-voastră.

— Completat, ai’grijă!

— Nu pot să-i joc un asemenea renghi cumătrului meu, excelenţă. Am făgăduit.

— Treacă, pentru cumătrul dumitale.

Câte, unul se scărpjna în cap, încurcat.

— Ce e? Ţi se plăteşte?

— Ce putem face, excelenţă! Am nevastă şi copii. Recoltele proaste. Cu stomacul nu se glumeşte!

— Îţi dau dublu. Dar acasă la mine, în ajun, ca să ne ferim de

ispite.

Iar dacă întâlnea vreo rezistentă, „Hapsânul” îşi ieşea din fire. Se afla în horă şi trebuia să joace, în toate chipurile, cu toate mijloacele, şi nu se dădea în lături de la ameninţări:

— O să ţin minte! Vine o clipă, pe lumea asta, când ai nevoie df cineva. Să nu te plângi, dacă atunci…

Căpătând imediat îndemânareân manevrele electorale. Începea chiar să prindă gust de luptă şi se îndârjea atât de tare, cum nu-şi închipuise niciodată că i s-ar putea întâmpla. Era deci adevărat că unele lucruri trebuie să le-ncerci, pentru a le judeca cu dreptate.

Se gândea el oare la interesele comunei, la rănile de vindecat, la problemele de rezolvat, la binele ce trebuia făcut? Nu! Îl atrăgea numai lupta. Iaf’aceasta nu atât pentru nerăbdarea de a învinge cu orice preţ forţele duşmane, cât pentru aflarea aceea în treabă cu unul ori cu altul, care nu-i îngăduia să se gândească la altceva şi îi dădea prilejul de a se arăta ocupat şi preocupat mult mai mult decât era în realitate. Pentru ca, din când în când, o vorbă, o aluzie, o întâmplare, ceva care se răzvrătea în el ajungea totuşi să-l facă să-şi dea seama de zădărnicia tuturor acelor sforţări ale sale. Peste puţin timp, trebuia să înceapă din nou să combată greaua frământare intimă, care nu voia să-l lase. Liniştit, ca şi când n-ar fi făcut nimic până atunci ca s-o înăbuşe, ca s-o nimicească!

Tocmai în zilele acelea i se înfăţişase văduva lui Neli Casaccio, cu cei patru copii ai ei.

— Excelenţa-voastră, care a fost pentru noi Providenţa divină! Aţi făcut atâtea, mai faceţi încă una, vă rog din suflet! Luaţi-l în slujbă pe cel mărişor. O să mă silesc să-i apăr de foame pe ceilalţi, cât m-or ţine mâinile şi sănătatea. Trimite^ ţi-l la ţară, cu văcarul. Nu cer simbrie. E bun şi să-l trimiteţi ici şi colo, unde e nevoie. Acum, când excelenţa-voastră se însoară. Am rugat-o şi pe doamna marchiză. Fusesem sfătuită: „Du-te la ea! “Ştiu şi eu cum merg treburile astea? Iar bună doamnă mi-a răspuns…

— Nimic! E cu neputinţă! Am făcut tot ce-am putut!

Era furios văzând că tremură, ca înaintea unui judecător, înaintea acelei sărmane femei, acoperită cu nişte amărâte de zdrenţe negre, ofilită de durere şi de mizerie, nespălată şi nepieptănată, şi care mai păstra o scânteie din vestita ei frumuseţe numai în ochii mari şi negri, umflaţi de lacrimi.

— E adevărat! Vă va înapoia totul, în Paradis, Preasfânta Maică a Domnului! N-am cuvinte să-i mulţumesc excelenţei-voastre! Iar Domnul o să vă dea în schimb o sută de ani de sănătate şi de bunăstare! După cum va trebui să le dea foc – şi pe iumea asta şi pe cealaltă – ticăloşilor care l-au făcut- să moară în temniţă pe nevinovatul de bărbatu-meu! Era nevinovat, excelenţă! Nevinovat ca Isus Cristos răstignit pe cruce!

— Nu l-am osândit eu! Mormăi marchizul.

— Ce amestec are excelenţa-voastră? Spuneam: ticăloşii!

Fiecare vorbă a ei îi străpungea inima, ca un vârf de pumnal.

Din fericire, venise cavalerul Pergola, obosit, năduşit şi cu ochii strălucitori, din pricina veştilor bune pe care le-aducea. Sărmana femeie se întoarse către el:

— Vai, domnule cavaler! Să pună şi excelenţa-voastră o vorbă bună!

— Da, dai. Deocamdată, însă, du-te! Parcă marchizul n-ar avea altceva de făcuţi

Iar în noaptea dinaintea duminicii în care urma să aibă loc votarea, marchizul colindase peste tot, întovărăşit de văru-său şi de câteva persoane de încredere, ciocănind la uşile alegătorilor care dormeau liniştiţi, spre a-i încuraja pe cei şovăitori, spre a încerca ultimele atacuri asupra celor care rezistau, spre a-i conduce la el acasă, ca pe nişte prizonieri, pe cei în care nu prea se putea avea încredere sau care n-ar fi putut să reziste la presiunile adversarilor. Pe străzi, prin fundături, echipele celor două partide se întâlneau privindu-se chiorâş, schimbând cuvinte ironice sau luând totul în glumă, după dispoziţia oamenilor.

Marchizul nu visase niciodată că va trebui să ajungă până aici. În unele momente se simţea scârbit, obosit de intrigile acelea mărunte. Deocamdată se afla în horă: trebuia să joace! Într-o bună zi, când se vă plictisi, avea să-i trimită la dracu pe toţi: Primărie, Consiliu, alegători! Nu voia s-ajungă sluga nimănui, v

Se înapoiase acasă în zori şi se vârâse în pat, căci nu mai putea. Între timp, dincolo, în sufragerie, derbedeii ăia goleau sticlele de vin una după alta şi înfulecau de zor ouă tari, brânza, salam, măsline negre sărate, nuci, smochine uscate, cu munţi de pâine proaspătă, care dispăreau de pe masă ca nişte hapuri mărunte. Mâncau şi beau, aşteptând să fie conduşi în bisericuţa San Luigi, unde avea loc votarea, din pricina lipsei unor localuri

mai potrivite.

Veneau să-i ia câte ddi, câte trei, câte patru o dată, după prima literă a numelui. Iar cavalerul Pergola şi doctorul Meccio făceau pe jandămiii, nelăsându-i să se apropie de nimeni, de teamă să nu aibă loc vreun grabnic schimb de buletine, escortându-i până la biroul sediului, printre râsetele, cuvintele sarcastice şi ameninţătoare voalate ale adversarilor care, totuşi, nu protestau, făcând şi ei acelaşi lucru, în ceea ce-i privea.

Mai târziu, marchizul trebuise să iasă din casă grăbit spre a se duce să-şi' depună buletinul, la cea de-a doua chemare. Şi trecuse prin mijlocul a două şiruri de alegători, ruşinându-se aproape de acel prim act de viaţă publică al său, care-l expunea vederii atâtor oameni ce se mirau nu mai puţin decât el văzându-l apărând acolo.

Iar seara, până târziu, casa lui fusese năpădită de oameni de tot felul, veniţi să se bucure de victorie. Povesteau întâmplări, îşi preamăreau eforturile şi se înghesuiau în jurul lui' pentru a-i aminti pe tăcute: „Va trebui să vă aduceţi aminte de noi Ja nevoie! Ne-am trudit pentru ochii dumneavoastră frumoşi! N-am înfruntat primejdia numai ca să vă facem pe plac!"

„Aşa e lumea! Se gândea marchizul. Totul e numai aparentă. Mă cred cinstit şi corect, fiindcă n-au habar de nimic. Aşa e lumea! Poate că mulţi dintre cei de aici au săvârşit lucruri şi mai rele decât mine, iar eu, fiindcă nu le cunosc, îi stimez şi îi respect. Poate că n-au avut curaj, îndrăzneală, şiretenie, şi-au fost cinstiţi fără voia lor. Poate că le-a lipsit prilejul, şi-au fost cinstiţi din întâmplare!"

Simţea renăseând tocmai în clipele acelea obişnuita-i spaimă superstiţioasă, obişnuita teamă de primejdiile ascunse în umbră. Socotea că venind în contact-cu atâta lume avea să Fie nevoit să trăiască într-o atmosferă de viclenie, în care nu putea să respire în voie. Abia aştepta clipa în care să scape de privirile lor şi să se înapoieze la Margitello. Acolo lucrările fuseseră întrerupte. Voia să le supravegheze el însuşi, neavând prea multă încredere în inginer. Urmau să sosească în curând teascurile, maşinile de tocat măsline, butoaiele, butoiaşele, vasele pentru ulei, dar încăperile erau încă ocupate de materiale, iar unele lucrări de zidărie fuseseră de-abia începute!

Pe lângă asta, se grăbea să-şi aranjeze locuinţa sa. Viaţa sa; să-şi reia întrucâtva vechiul obicei al izolării; să se% odihnească

după atâtea frământări care, până la urmă, nu slujiseră la a-l apăra, cum socotise el, de tulburările lăuntrice ce îl neliniştea în chip prostesc.

Baroana de Lagomorto nu văzuse cu ochi buni amestecul marchizului în treburile primăriei.

— Ce-ţi închipui? Se slujesc de tine pentru scopurile lor. Te-au mai căutat vreodată şi înainte?

— Am refuzat întotdeauna.

— Făceai mai bine dacă-i lăsai să-şi răcească gura şi de data asta. Chiar ieri îmi spunea Zosima: „Are atâtea de făcut la el acasă! “Parcă s-ar teme, sărăcuţa. În sfârşit, când o să te hotărăşti? Nu vreau să mor înainte de a lua parte la nunta ta.

— Peste câteva luni, mătuşă.

— Le ştiu eu lunile tale, din experienţă! Ai fericirea lângă tine şi nu te deranjezi’ să întinzi mâna! Din ce pricină? Nu te înţeleg. Zosima are dreptate când bănuieşte…

— Îmi pare rău.

— O spui într-un cţiip ciudat! Încep să intru şi eu la griji.

— Nu credeam că povestea cu construcţia de la Margitello o să mă tină ocupat atâta vi’eme. Iar pe urmă „alegerile astea de acum…

— Mâine, cine ştie ce-o să mai fie!

— Nimic, mătuşă! Mă simt obosit. Am nevoie de linişte. Iată! Dumneavoastră ştiţi prea bine că. Dacă mă apuc de-o treabă…

— Tocmai.

— Într-una din zilele astea, duminica următoare chiar, împreună cu dumneavoastră, cu doamna Mugnos şi cu Zosima, vom vorbi despre pregătiri. Şi în două sau trei săptămâni… M-am gândit, ideea Zosimei rfl-a convins: totul improvizat, fără lux.

Fără zgomot. N-o să poată să spună nimeni că procedez astfel din zgârcenie sau fiindcă-mi lipsesc banii. O căsătorie este o petrecere de familie.

— Zosima va fi foarte mulţumită.

Şi plecase spre Margitello, împreună cu inginerul şi cavalerul Pergola, care stătea pe lângă marchiz mai mult ca oricând. Trebuia să bată fierul cât era cald. Nu cumva să se piardă avantajele marii victorii pe care-o câştigaseră.

— „Amicii” au rămas năuciţi. Dau însă şi din mâini, şi din picioare pe lângă subprefect şi pe lângă deputat ca să fie ales primar unul de-ai lor.

— Nu mă pot face singur primar! Răspunse marchizul, cam plictisit.

— Dacă-i lăsăm să manevreze, dacă nu dăm un semn de viaţă! O vizită le subprefect…

— Şi cine-l cunoaşte pe acest domn? ’ t

— Nu interesează. E un funcţionar al guvernului şi se va socoti onorat să primească omagiul marchizului de Roccaverdina.

— Să lăsăm, deocamdată, discuţia asta. Priviţi! Câmpurile par o grădină!

O întindere uriaşă de verde, de o mie de tonuri de verde, de la cel mai deschis până la cel mai închis, care părea aproape negru. Un triumf, o nebunie vegetală, până şi în terenurile cele mai aride, care nu produseseră niciodată măcar un fir de iarbă! Marginile şoselei păreau două nesfârşue răzoare înţesate cu minunate flori galbene, roşii, albe, albastre, care se înălţau pe tulpinile uriaşe, printre frunze de smarald, ca şi când o mână iscusită de grădinar s-ar fi gândit să amestece culorile şi nuanţele lor, ca să le dea naştere unor surprinzătoare efecte decuwiiye. Şi erau ierburi sălbatice, lipsite de nume, care se împleteau, se înghesuiau, iara să lase nici cel mai mic spaţiu între ele, zâmbitoare, strălucitoare, în soarele care le dădea viaţă, din înalt.

Dar semănăturile! Un covor de catifea verde, care nu se mai termina, presărat cu petele roşii âle macilor, punctat de broderiile azurii şi violete ale irişilor. Aici, macii se revărsau în. Largi pete sângerii. Dincolo, florile de în acopereau fâşii dreptunghiulare şi pătrate cu gingaşul lor albastru argintiu. Şi pretutindeni, miliarde de iluturi, care se urmăreau cu aripi tremurătoare, mici „mari, de toate formele şi de toate culorile, cum nu mai fuseseră văzuţi niciodată, şi cum.

După cât se ţinea minte, nu mai ieşiseră niciodată din crisalide şi din gogoşi!

Catârii înhămaţi la trăsură ţnergeau voioşi în trap, iar stolurile de porumbei de la Margitello, întâlnite la cotitură drumului de care, se întorceau spre casă, fâlfăind cu grabă din aripi, ca pentru a-i înştiinţa pe cei de-acolo de vizita stăpânutui.

22

Sosiseră între timp maşinile şi muncitorii care aveau să le monteze şi să le aşeze la locul lor. Vestibulul de la Margî- tello semăna iarăşi cu un arsenal, mai rău decât altă dată, cu dogarii

care legau butoaiele, butoiaşele şi zăcătorile pentru must, cu cărucioarele ce veneau încărcat? Fiecare cu câte un vas pentru ulei şi cu salahorii şi ţăranii care, după ce le luau în spate, le duceau în. Cămară'*, gata şi ea. Cu pardoseala de ciment netedă şi puţin înclinată spre centru, unde „moartă**, adică un vas îngropat în pământ până la buză, îşi deschidea gura neagră spre a primi uleul, în caz că unul dintre **va3e** s-ar fi vărsat. Iar pretutindeni, numai strigăte şi blesteme. Şi peste atâtea felurite glasuri, puternic şi stăpânitor, cel al marchizului care împăilea porunci, dojenea, înjura şi zăpăcea toată lumea. Trebuise tocmai bine opt zile, până când îiecare lucru să fie pus la locul său.

În cele din urmă, însă, teascurile, cu şuruburile lor «groase şi cu piuliţele de oţel, străluceau de parc-ar fi fost de argint în faţa morilor de sfărim^t măslinele, mici şi zvelte. Vasele de pământ îşi scoteau înainte, de jur împrejur, pânte- cele lor smălţuite, iar butoaiele, aşezate pe postamente de piatră cioplită, se aliniau în ordine descrescândă, de la butia cea mare la butoaiele şi butoiaşele cu canalele şi cu cepurile ieşite în afară.

— Cloşcă cu pui! Exclamase vechilul, admirativ.

Iar imaginea fusese pe placul marchizului, care i-o repetase inginerului.

Când toate fură aşezate în. Ordine, iar sălile golite şi măturate, părură mai largi şi mai luminoase, ca o biserică.

Parcă, în care să oficiezi sfintele slujbe, potrivit unei alte imagini a vechilului – altarul principal era butia cea mare, iar el ar fi vrut' să slujească acolo liturghia atunci când butoaiele ar fi fost pline cu adevăratul sânge al lui Cristos

— Membrii „Asociaţiei agricole" fură chemaţi la un prânz de inaugurare a localurilor, iar la masă instalată între teascuri şi morile de sfărâmat măsline, nu lipsi decât cavalerul Pergola, căruia, din pricina oboselii de la alegeri i se umflaseră amigdalele, aşa cum i se întâmpla deseori. Zi de adâncă mulţumire pentru marchiz care, cu prilejul acesta, boteză butia cea mare cu numele Zosimei, în mijlocul urărilor şi aplauzelor comesenilor.

— Acesteia de alături, spuse notarul Mazza, o să-i dăm numele Sfântului Giurranni, care este patronul vinului, ca să repete minunea de a ţine butoaiele veşnic pline, cum a făcut cu cel sub care îl îngropaseră ucigaşii lui, ca să-şi ascundă fărădelegea- Cu cât scoteau mai mult, cu atât mai din belşug.

Uşnea vinul din butoi. Şi de ce calitate! Cum se poate? Într-o bună zi, mama Sfântului Giurranni, uitându-se şi cercetând, băgă de' seamă că o coardă, de vită, verde şi înfrunzită, răsărită din pământ în spatele butoiului, se înălţase până la vrana acestuia şi se vârâse înăuntru. Puse să se sape acolo, dedesubt, şi descoperi trupul băiatului, încă intact. Butoiul însă nu mai dădu vin! Trebuie să ucidem vreun sfânt, dragă marchize, încheie notarul râzând, şi să-l îngropăm aici!

Marchizul nu râse împreună cu ceilalţi. Ba chiar se întunecă la fată, ca şi când notarul n-âr fi vorbit de sfântul Giurranni, ci de Rocco Criscione. Iar la înapoierea la Rabbato, trecând cu trăsura printre gardurile vii de nopali. Din spatele cărora trăsese în noaptea aceea lovitură fatală, i se păru că vede întins pe pământ cadavrul lui Rocco, cu fruntea găurită de glonte şi cu fata însângerată.

Nu îl mai revăzuse astfel de o bucată de vreme. I se întâmplase să treacă prin locul aceia chiar şi fără ca o cât de rapidă amintire a faptei să i se trezească în minte. De data asta însă, cu toată vederea semănăturilor înalte, care unduiau ca marea, şi a marginilor drumului de care, acoperite pe de-a-ntregul cu flori, sub soarele care apunea maiestuos, aurind câmpia din jur, ayu mereu în faţa ochilor, tot lungul drumului, viziunea acelei nopţi întunecate în care gelozia îl împinsese să se aşeze la pândă în spatele gardurilor vii. Iar o dată cu lumină orbitoare a flăcării, îl urmărea parcă bubuitura loviturii pe care-o trăsese, ţipătul ascuţit al celui lovit, care cădea de pe catâr şi tropăitul animalului care fugea speriat.

Între timp, răspunzându-i notarului Mazza, care stătea alături de el în trăsură, vorbea cu glas tare, ca pentru a-l împiedica să-i citească pe fată gândul care îl tulbura atât de stăruitor, încât ar lT trebuit parcă să fie vizibil. Imbecilul ăla de notar îi preschimbase în venin toată plăcerea acelei zile vesele! Şi astfel, marchizul sosi lacasă foarte prost dispus.

Mama Grazia îl anunţă îndurerată.

— Vărul tău se simte rău, fiule! A trimis să te caute de trei ori de azi-dimineaţă. Vrea să te vadă înainte de moarte.

— Înainte de moarte? Exclamă marchizul, uluit.

— Aşa a spus slujnica. Plângea. L-a chemat Domnul; se împacă cu Dumnezeu!

— Da, foarte bine! Răspunse marchizul. O să mă duc mâine

dimineaţă.

Clătinase din cap, zâmbind, la auzul ultimelor cuvinte ale mamei Grazia.

Şi iată-l pe *don* Aquilante, venit să-i vorbească despre tratativele cu care marchizul îl însărcinase în urmă cu câteva săptămâni, în legătură cu un alt împrumut, de vreo douăzeci de mii de lire, cu ipotecă pe moşia de la Casalicchio, întrucât cele şaptezeci de mii luate de la Banca Siciliei fuseseră înghiţite de construcţia de la Margitello, de maşir: i, de butoaie şi de vasele pentru ule-i.

— Încetişor, marchize! Îi spusese *don* Aquilante. Nu mi se cade să vă dau sfaturi. Îmi cunosc însă puişorii. Să facem! Să facem! Înseamnă la noi: Faceţi! Faceţi!

— Există un act de asociaţie, timbrat şi înregistrat...

— Îl ştiu. În caz de neînţelegere, mai târziu, dac-c să trebuie să v-apuesti să faceţi procese, o să vedeţi, marchize, cu ce-o să vă alegeţi: cu mâna goală.

— Clădirea, maşinile, fiecare lucru...

— Ce-o să faceţi cu ele?

— Ceta ce-o să facem şi acum. Aşadar, celr- douăzeci de mii de lire?

— Sârst gata, cu şapte la sută. Impasibil cu mai puţin. Canonicul ăl *a,* (ieşi sluj iior al lui Dumnezeu, e totuşi un mare cămăiar!

— Ar fi mai bine atunci să recurg din nou la Banca Siciliei. Plătesc în re-te. În douăzeci de ani.

— Poale că da.

Don Aquilante se întoarse dintr-o dată înapoi, ca şi când Nar fi strigat cineva.

— Ce e? Întrebă marchizul.

— Nimic. E aici. Ca de obicei. De la un timp, îmi iese-n cale fără să-l chem.

După experienţa aceea neizbutită, *don* Aquilante nu îndrăznise să. Mai vorbească despre asta, iar marchizul, furat de atâtea preocupări, nu-l mai întrebase nici el, ca să-l poată lua peste picior: „Şi cu duhurile ce mai e? “Dar în clipa aceea, luat pe neaşteptate, se trezi spunând:

— Lasă-mă în pace!

Se corija însă imediat’şi spuse: _

— Începem iarăşi cu glumele? Trimite-l la dracu, dacă-i

adevărat! Să vorbim de treburile noastre.

— Şi asta e o treabă importantă! Răspunse cu gravitate *don* Aquilante. De s-ar putea cere măcar reabilitarea acelui sărman, mort în temniţă!

— Dumneata n-ai altă treabă?

Şi-i tăie, scurt, vorba.

— În ce-l priveşte pe canonic, adăugă el, după câteva clipe de tăcere, scrie-i să sugrume pe altul.

În vreme ce mama Grazia, pregătea cina, marchizul, cu'o luminare în mână, mergea dintr-o odaie într-alta, ca să-şi alunge gândurile, studiind. Efectul noutăţilor înfăptuite, rătăcind cu închipuirea în jurul a ceea ce încă lipsea ca mobilier, îneercând să şi-o închipuie pe Zosima ca stăpână a cpsei, acolo unde cealaltă fusese aproape astfel timp de zece ani, gândindu-se la viitorul care trebuia să aducă schimbări deosebit de însemnate în viaţa lui.

Singurătatea aceea, tăcerea aceea, umbrele acelea ce se strângeau prin colţuri din pricina slabei lumini a luminării îi dădeau insă o senzaţie de teamă, care-l făcea, să-şi rotească ochii cu timiditate de jur împrejur şi de care se dojenea în sinea lui; ca de o laşitate copilărească.

Spaima de necunoscut! Ah! O ştia foarte bine. Ea dăduse naştere tuturor himerelor religioase, tuturor legendelor cu privire la lumea- de dincolo. Îl învăţaseră asta cărţile pe care i le împrumutase vărul Pergola! Le recitea din când în când spre a se întări, atunci când convingerile sale se clătinau, când influenţele atavice scoteau din nou capul, pentru a-l face aidoma sălbaticilor, aidoma oamenilor primitivi care tremurau de groaza fantomelor născocite de încliipuirea lor şi luate apoi drept realitate. Cărţile alea aveau dreptate.

Cu toate astea, impresiile din timpul zilei lucrau încă asupra nervilor săi. Trebuia să se resemneze şi să le suporte, până când aveau să-şi piardă puterea şi să se risipească, întocmai ca nălucile iscate de febră, care dispar de îndată ce criza dă înapoi. Tot astfel, uneori, în timpul delirului, îţi dai seama că delirezi, dar nu poţi să ocoleşti nălucirile bolnăvicioase.

Simţea că se află într-unul din acele momente. Judecă, într-adevăr, îşi bătea joc de spaimele ştămiţe de vorbele notarului Mazza şi de neroziile lui *don* Aquilante, care. Pretindea că vede duhurile şi că stă de vorbă cu ele. Deocamdată însă tresărea la

scârţâitul unei mobile, privea bănuitor spre punctele mai puţin luminate, ca şi când ar fi ascuns pe cineva, care-ar fi putut să-i apară în fă (ă, pe neaşteptate... Cu ce scop? Prostii! Şi până una alta, se grăbea să se înapoieze în sufragerie, simţind că nu mai are curaj să mai rămână singur.

Ieşise în balcon. În ulicioară, nici măcar un felinar în fata uşilor cocioabelor. Vecinele îşi spuneau rugăciunile laolaltă. Văpaia vetrelor şi sărmanele opaiţe din interior aruncau fâşii de tumină roşietice asupra străzii prost pavate, asupra unui grup de oameni, asupra unei bătrâne ghemuite pe banca de piatră, cu capul plecat şi cu mâinile în poală. Din când în când, prin fâşiile de lumină trecea câte o umbră. Iar rugăciunile îşi răspundeau monoton una alteia, de la un punct la altul al micii ulicioare, întrerupte de o chemare, de plânsul unui copil care-o făcea pe maică-sa să' dea fugă la el, de sosirea unui ţăran. - Care descărca de pe măgar două sarcini de lemne. Pe urmă, rugăciunea începea din nou, monotonă; puţin grăbită. Iar marchizul se gândea că, în urmă cu un an, nu se deosebea în niciun fel de oamenii aceia sărmani. Ei îşi închipuiau că rugăciunile lor luau calea cerului, ajungeau la urechea lui Dumnezeu şi a Preacuratei, pentru a-i face să se intereseze de nevoile lor, de nenorocirile lor. După asta, mergeau la culcare, mângâiaţi de o licărire de nădejde. Ceea ce nu împiedica, mai târziu, ca, în unele clipe, oamenii aceia să se poarte ca şi când Dumnezeu şi Preacurată nici n-ar fi existat.

Şi se gândea că lumea asta e o enigmă de neexplicat. De ce se năşteau oamenii? De ce mureau? De ce atâta îndârjire în a trudi, în a te îmbogăţi, în a te grăbi să te bucuri şi să suferi cu gândul că ■ va veni o zi în care să te şi bucuri? Uneori, viaţa i se părea o fantasmagorie nebunească. Şi se miră de ideile acelea, atât de neobăşnuite pentru el, de tristeţea aceea care îi apăsa sufletul, de frământarea aceea surdă care

ii şerpuia prin toată fiinţa, ca o presimţire a unor întâmplări nenorocite.

Rugăciunile se sfârşiseră. Toate uşile colibelor fuseseră închise. Pe ulicioara scufundată în beznă nu trecea suflet de om. Şi sub cerul fără lună, pătat de nori cenuşii, răsună pe neaşteptate blestemul de fiecare seară al mătuşii Mariangela:

— O sută de mii de draci asupra casei Crisanti! Vai! Vai! O sută de mii de draci asupra casei Pignataro! Vai! Vai! O sută de

mii de draci asupra palatului familiei Roccaverdina! Vai! Vai!

Marchizul se retrase de pe balcon. De data asta, glasul bietei nebune îi păruse insuportabil.

A doua zi dimineaţă, se du£e la văru-său. Cecilia, fiica unchiului *don* Ţândăro, îl întâmpină în anticameră, ţinându-şi de mână cei doi copii.

— Mulţumesc, marchize! Spuse ea, în hohote de plâns. Încurajează-l.

— E afdevărat, aşadar? Credeam că e vorba de o exagerare a mamei Grazia.

— De data asta e foarte grav. Poate să se sufoce dintr-o clipă într-alta. Din fericire. Domnul i-a atins inima. A venit stareţul Montoro. El l-a dorit, ca să se spovedească.

— Să se spovedească?! Întrebă marchizul, crezând că n-a înţeles bine.

Cecilia nu se îngriji să-i răspundă, văzându-l pe stareţ ieşind din odaia bolnavului.

— Plec şi mă înapoiez imediat! Spuse acesta, apropiindu-se, fără să-l salute pe marchiz, căruia îi purta încă pică din pricina crucifixului dăruit. Bisericii Sunt Antonio. Prudentă şi nimic altceva, doamnă! Cavalerul poate scăpa de primejdie într-o clipită. E lucru ştiut în bolile de felul acesta. Nu trebuie pierdută nădejdea.

Doamna Pergola îşi şterse lacrimile, se linişti şi-i spuse marchizului:

— Poftim, poftim!

El însă se oprise pe pragul odăii. Nu-i venea să-şi creadă ochilor. Pe scrinul împodobit cu un acoperământ <te sitar, printre sfeşnice de lemn aurit cu luminări de ceară aprinse şi consumate pe jumătate, recunoscuse de îndată cutiuţele de argint ale moaştelor, pe care le văzuse expuse În sacristia de la Sant'Isidoro, cu prilejul ultimei vizite eparhiale a episcopului. Cea mică, cu falangele unui deget al sfântului Biagio, apărător împotriva bolilor de gât. În cealaltă, un antebraţ de ceară, care slujea drept teacă pentru un os din antebraţul sfintei Anastasia. În fata scrinului, pe măsuţa gătită tot cu un acoperământ de altar, între două sfeşnice cu luminările aprinse, din care picura ceara pe o tavă de cristal, se afla cingătoarea de argint a lui Cristos la Stâlp, din biserica San Paolo, care nu era acordată decât în cazuri disperate şi numai credincioşilor de vază.

Putea oare să se aştepte la aşa ceva? Şi se uită uluit la vărusău care, făcând semne din cap şi pronunţând cu greu nişte f rânturi de vorbe aproape de neînţeles, îl invită să se apropie.

Stând în pat, sprijinit de un vraf de perne, având în cap o scufie albă de bumbac tricotată ce-i ascundea până şi urechile, cu săculeţele cu plasturi aplicate pe gât şi ţinute să nu cadă cu ajutorul unei fâşii late de lână cenuşie, cu faţa congestionată, cu ochii umflaţi, acoperit cu o pelerină de postav verde închis, printre pulpanele căreia ieşeau afară mâinile ce strângeau un Crist mic de alamă, prins pe o cruce de abanos, cavalerul Pergola, astfel înfofolit, era aproape de nerecunoscut. Şi numai prezenţa doamnei, atât de mâhnită, şi a copiilor, îl putu împiedica pe marchiz să nu izbucnească într-un hohot de râs prelung şi sonor. Râsul însă îi fremăta înlăuntru, fiind totodată şi ceva amar, de o adâncă tristeţe, zguduire nervoasă şi spaimă, pricinuite de imensa deziluzie ce-l ţintuia, năucindu-l acolo, în prag. „Dar, cum adică?! Cum adică?! “*se gândea <el, nelinişţit, apropiindu-se de patul bolnavului.

— Lertaţi-mă! V-am făcut... să căderi... în ispită!

— Taci! Nu face eforturi! Îl întrerupse el.

Vorbele acelea, care de-abia ieşeau din gâtlej, aproape fără ajutorul limbii, îl făceau, şi pe el să sufere.

— V-am făcut... să căderi... în ispită... cu cărţile alea! Puneţile pe foc! ...

Marchizul se simţea cuprins de ameţeli, ca pe marginea unei prăpăstii fără fund. „Dar cum adică?! Dar cum adică?! 1* Fată în fată cu moartea, ateul, cel care înjura cu atâta cutezanţă, duşmanul înverşunat al oricărei religii şi al preoţilor, îşi renega dintr-o dată toate convingerile, se transformă într-o muieruşcă, se înconjura de moaşte, chema duhovnicul, dorea binecuvântarea căsătoriei sale! Şi doar el fusese cel care-l iniţiase, maestrul său, aproape! În cine trebuia să creadă de-aci înainte? În omul sănătos, aflat în deplină stăpânire a tuturor facultăţilor sale intelectuale, sau în acesta de-aici, slăbit de boală, îngrozit de spaimele renăscute ale lumii de dincolo, dar care poate că întrevedea, într-o pornire lucidă, adevăruri tăinuite. Minţilor prea tulburate de simţuri sau rătăcite, poate, de interesele şi de patimile lumeşti?

Şi râsul care începea să freamăte din nou în el, amar, prq-fund, trist şi sarcastic, îi dădeau o senzaţie de ascuţită durere

fizică în epigastru, în timp ce cavalerul Pergola începea din nou să-şi bolborosească vorbele, holbând ochii, în clipele când îi era greu până şi să respire. \

— Lertaţi-mă! Rugaţi-vă pentru ca Dâmnul să-mi acorde măcar mântuirea sufletească, dacă nu şi cea trupească!

— Hai, hai! Nici nu te mai recunosc! Îi spuse marchizul-, prefăcându-se liniştit.

Şi privea în jur, fără să izbutească însă să se încredinţeze că spectacolul la care asista era ceva real. O senzaţie de rătăcire şi de adâncă zădărnicie făcea ca prin şira spinării să-i treacă fiori repezi de frig, ca şi când totul în jurul său ar li fost gata să se prăbuşească şi şi se scufunde în neant. Iar, de cifta aceasta, tara nădejdea unui ajutor apropiat, fără amăgirea unei îndepărtate salvări!

Şi astfel luă parte, ca al patrulea martor, la celebrarea căsătoriei religioase, pe care stareţul Montoro o săvârşi în grabă, însoţit fiind de *don* Giuseppe şi de doi cunoscuţi, culeşi de pe stradă, nefiind cazul să-şi piardă vremea cu alegerea.

Punându-şi pe el stiharul, epitrahilul şi sfita, înainte de a deschide cartea de rugăciuni pe care i-o întindea *don* Giuseppe, stareţul scoase din buzunarul sultanei o hârtie şi i-o prezentă, desfăcută, cavalerului:

— Este de neapărată. Trebuinţă! Chiar şi pentru justificarea mea! Trebuie s-o semnaţi 1

Fu adusă. Călimara. Şi, în vreme ce bolnavul semna, stareţul îi invită pe cei de faţă să-i mulţumească Domnului pentru retractarea aceea spontană a tuturor ereziilor, a tuturor greşelilor, a tuturor învăţăturilor nelegiuite, profesate întru ispitirea atâtor suflete, întru pervertirea atâtâir inimi.

Emoţionata ceremonii *în articulo morţiş*[10] nu dură decât câteva minute. Iar soarele, care inundă odaia prin fereastra balconului din faţa patului, o făcea încă şi mai tristă cu veselia lui luminoasă.

Printre lumânările care ardeau în sfeşnice, în faţa sfintelor moaşte, în reculegerea tăcută a celor câţiva asistenţi îngenuncheaţi în jurul bietei neveste, care nii-şi putea stăvili lacrâ- mâie, cei doi „da[11]* părură itouă suspine, iar cele două mâini întinse, una pentru a oferi, cealaltă pentru a primi în

10 In Tata morţii (in Ib. lat.).

11 Vă unesc in cisătorie (in Ib. lat.).

deget inelul binecuvântat, fură văzute tremurând.

— *Ego conjungo vos în matrimonio*! 1 rosti stareţul, cu glas puternic şi solemn, binecuvântându-i pe miri.

Marchizului îi reveniră în minte tocmai atunci cuvintele vărului, spuse cu un an în uimă, când i se plângea că neamurile soţiei sale erau furioase împotriva lui „fiindcă nu voise să lase să i se arunce în spate, de către un preot murdar, două picături de apă sărată”! Şi se ridică în picioare, fără să aibă putere să rostească un singur cuvânt vesel şi de urare, din pricina acelei zguduiri de râs amar şi sarcastic, pe care deziluzia suferită începea din nou s-o facă să freamăte inlăun- trul său.

23

Ieşind din ulicioara unde se afla pitulată casa cavalerului Pergola, marchizul de Roccaverdina se întâlnise cu *don* Aquilante, care ducea sub braţ un sul de hârtii, iar în mână ţinea strâns bastonul de trestie groasă, de parc-ar fi trebuit să-i slujească drept sprijin, cu toate că se ţinea foarte drept, clătinând din când în când capul pe gâtul înfăşurat cu imensa basma neagră pe care o folosea drept cravată. Se înapoia de la Pretură.

— O! Bună ziua, marchize! Ce căutaţi pe-aici? Înţeleg! Cavalerul e deci rău bolnav?

— Foarte rău! N-o să vă vină să credeţi: s-a spovedit!

Marchizul, care nu-şi revenise încă din uimirea şi. Tulburarea pricinuite de scena la care asistase, fu uimit să audă că i sf răspunde:

— E firesc. Aşa trebuia să se întâmple.

— Pentru ce?

— Pentru că toat. E convingerile superficiale sunt măturate cu uşurinţă de prima pală de vânt care se abale asupra lor. Bietul cavaler citise, şi el vreo jumătate de duzină de aşa-zise cărţi de ştiinţă – mi-a scos de câteva ori ochii cu ele, când discu-

/tam-şi fiind materialist şi ateu numai la suprafaţă, în fă (at

/ misterului morţii a devenit imediat ceea ce fusese’altădată: * catolic credincios. Dobitoc înainte, şi mai mare dobitoc acum! Vă însoţesc…

— Lămureşte-mă.

— În două vorbe. Dumneavoastră sânteti- liniştit, credeţi în Biserică, credeţi în Sfânta Treime, în infern, în paradis, în purgatoriu, în Maica Domnului, în îngeri, în sfinţi. E uşor. Nu vă

trece prin minte nici măcar gândul că ar putea să existe un adevăr mai -adevărat decât cel pe care îl propovăduiesc preoţii...

Lăsându-şi capul în jos. - Ruşinat că nu avusese niciodată îndrăzneala să-şi manifeste sincer noile sale convingeri, mar chizul întrebă:

— Care?

%

— Cel pe care i l-a revelat lumii Swedenborg *, apostolul noului Ierusalim.

— Aha, înţeleg! Exclamă cu amărăciune marchizul. Deci, nu mai suntem siguri de nimic! Te zăpăceşti, şi mai multe nu!

— Suntem absolut siguri, marchize.

— Tn sfârşit, după părerea dumitale, există Dumnezeu? Da sau nu?

— Există. Nu însă acela despre care vorbesc preoţii.

— Iar paradisul? Infernul? Purgatoriul?

— Cu siguranţă, dar nu aşa cum bălmăjesc Biserica şi teologii ei, cu închipuirile lor păgâne, cu legendele lor bune pentru femeiuşti! Foc material, chin veşnic, vedenii aducătoare de fericire! Vă par lucruri serioase?

— . Ameţeşti nu alta răspunse marchizul.

— Dimpotrivă. Nimic nu este mai liniştitor decât învăţătura cea nouă. Suntem arbitrii propriului' nostru destin. Binele şi răul pe care le săvârşim înrâuresc asupra existenţelor noastre viitoare' Trecem din încercare în încercare, purificându-ne, înălţându-ne, dacă am Fost în stare să ne îndreptăm, să ne spiritualizăm...

— Înţeleg, mi-ai mai spus-o de atâtea ori. Dar siguranţa? Siguranţa, întreb eu?

— Batefi şi vi se va deschide, a spus Isus. Adevărul vrea să fie căutat. Stăruitor, cu sufletul curat şi dezinteresat. Dumneavoastră, şi toţi cei ce se află în situaţia dumneavoastră, habar n-aveţi de aşa ceva. V-aţi împotmolit în materie. Binele îl faceţi numai cu gândul de a vă câştiga un locşor în paradis. Nu faceţi răul, când nu îl faceţi, numai de groaza iadului şi a purgatoriului. Siguranţa? În primul rând stă în logică. Dumneavoastră credeţi în absurd. Ce siguranţă aveţi? Fiindcă vi s-a spus: aşa e? Iar noi dovedim că nu e aşa. Dovedim, luaţi seama! Biet cavalerul acela! ...

— Ameţeşti, nu alta!

Marchizul nu era în stare să spună altceva. Cui trebuia să-i dea dreptate? Ar fi vrut, cu o puternică scuturare din umeri. Să se înapoieze măcar la starea de odinioară, când se gândea numai la treburile lui şi trăia cum poftea, ca un animal – fie şi aşa

— Dar liniştit şi având încredere în întâmplare, care-i fusese de folos până atunci. Vai! Vărul Pergola îl trădase. Îngrozitor cu convertirea aia a lui. Dar *don* Aquilante, în definitiv, ce mare scofală făcea cu „noile “lui învăţături? Vorbe! Vorbe! Vorbe! Şi totuşi, cărţile pe care i le împrumutase văru-său i se păruseră atât de convingătoare! De ce nu trebuia să aibă încredere în propria lui judecată?

Şi-şi petrecu toată noaptea citind din nou în ele paragrafele cart-l interesau mai mult. Vai de mine! Rezultatul era cu totul diferit de cel de odinioară! Acum i se părea că toate cărţile acelea făceau afirmaţii prea grăbite, că îi scăpau printre degete tocmai când ar fi dorit să le strângă mai bine în mină. Se oprea din citit, se gândea, raţiona cu glas tare, ca şi când ar fi avut acolo, în faţa lui pe’ cineva cu care să discute, plimbându-se în sus şi-n jos prin odaie, încercând zadarnic să lupte împotriva spaimelor ce răsăreau pretutindeni în juru-i, şi nu numai ca să-l terorizeze, ci ca să-şi bată joc de el. O limpezime de cuget necruţătoare îl făcea să izbucnească împotriva lui însuşi: „Ei? Ţi-ar fi -plăcut să nu fi existat Dumne-, zeu! Ţi-ar-fl plăcut ca sufletul să nu fi fost nemuritor! Ai luat viaţa unei fiinţe omeneşti, ai* lăsat să moară în închisoare- un nevinovat şi voiai să te bucuri de viaţă, în linişte, ca şi când n-ai fi săvârşit niciun rău! Ai văzut, însă: a existat tot timpul cineva care a ţinut trează remuşcarea în adâncul inimii tale, în ciuda a tot ceea ce ai făcut pentru a-ţi astupa urechile şi a nu-i mai auzi glasul. Iar acest cineva nu se va opri, nu va osteni până când nu-ţi vei fi plătit datoria, până când nu vei fi ispăşit şi aici, pe pământ!”

Vorbea şi se-ngrozea de propria-i voce, care-i părea vocea. Altcuiva. Vorbea şi-şi lăsa capul în jos, ca şi când acel „cineva** i-ar fi apărut uriaş în fată, fără formă, fără nume, aidoma unei cumplite şi misterioase fantome, făcându-l să simtă aceeaşi forţă despotică ce-l târâse, în noaptea când vântul urla pe străzi, până ia casa lui *don* Silvio, pentru a se spovedi şi a-şi. Despovăra cugetul de acel coşmar îngrozitor care îl apăsa. Iar

acum, ce trebuia să facă? Să se învihovăţească, aşa cum îi impusese *don* Silvio? I se părea nefolositor, de-aci înainte. Neli Casaccio murise în temniţă. Nimeni, în afară de el, nu se mai gândea la Rocco Criscione! Ce trebuia să facă? Să meargă să se arunce la picioarele papii, pentru a căpăta iertarea, pentru a cere să i se impună un canon? Vai! Aşa nu mai putea să trăiască!

Şi izbucnea din nou împotriva lui însuşi: „Te orbeşte mândria! Nu vrei să pătezi numele de Roccaverdina! Numele «Hapsânilor»! Vai! Vai! Şi ai vrea să continui să înşeli lumea, cum ai înşelat şi justiţia omenească! L-ai alungat din casa ta'pe Cristos, care te stingherea cu mustrarea prezenţei sale! Iar acum, iată unde ai ajuns! El, da, el s-a ţinut de capul tău, nu ţi-a dai niciun răgaz. Şi te va urmări până-n pânzele albe, şi va demasca ipocrizia ta, necruţător! Ce-o să poţi face tu împotriva lui? "

Cu un dos de palmă făcu să zboare de pe birou cărţile acelea care nu mai izbuteau să-l convingă şi care i se păreau a Ţi o înşelăciune prostească. Stătu apoi îndelung, cu capul în mâini şi cu ochii larg deschişi, privind spre patul în care dormise cu o noapte înainte, visând atât de urât, şi în care n-ar mai fi putut să dea ochii în geană până când n-ar fi căpătat, prin ispăşire, îndurarea dumnezeiască a iertării! Era 'uimit, văzându-se ajuns îr starea aceea, târât parcă de un vârtej' neaşteptat. L se părea că vremea s-ar fi scurs cu o iuţeală de necrezut şi că el ar fi îmbătrânit, numai în câteva ceasuri, cu douăzeci de ani. Şi totuşi, nimic nu se schimbase în jurul său. Toate obiectele din încăpere erau la locul dinainte, le vedea cu ochii, le număra Nu, nu se schimbase nimic. Numai el era altul. De ce? Fiindcă vărusău, simţindu-se în primejdie de moarte, îşi renegase convingerile? De ce trebuia să-şi facă griji din pricina lui? Şi nu se putea să fi fost vorba de o slăbiciune mai curând fizică decât intelectuală?

Ridicând de jos unul dintre volume, răsfoi câteva pagini şi începu să citească din nou, supărat că nu mai găsea în raţionamentele acelea evidenta mulţumitoare şi convingătoare, care-l cam tulburase mai înainte, iar apoi îl liniştise şi-l întărise, făcându-l să vadă lumea şi viaţa sub o înfăţişare pozitivă, cu totul nouă pentru el. Forţă şi materie, nimic altceva. Şi lucrurile care izvorau prin propria lor virtute, din sânul materiei cosmice,

de la atom la om, treptat, printr-o serie de transformări lente. Şi organismele, care se perfecţionau printr-o mişcarer continuă şi interminabilă, de ~la coeziunea minerală la germinaţia vegetală, de la senzaţie la instinct şi la raţiunea umană. Şi totul ’fără nimic supranatural,. Fără minuni, fără Dumnezeu! Materia care se dezagrega dobândea forme noi, desfăşura forţe noi…

Ah! Se lăsase convins cu uşurinţă, fiindcă îi convenea să creadă că lucrurile stăteau astfel! Şi niciodată jiu fusese cu adevărat convins. Nu! Nu! Cum să ispăşească? Era zadarnic să se amăgească, ’ trebuia să ispăşească! 1 se părea cu neputinţă că vorba aceea să fi ieşit din gura lui. Se simţea însă învins: nu mai putea! Voinţa sa, orgoliul său, asprimea să se prăbuşiseră toate deodată, ca pânzele doborâte de o înfricoşătoare lovitură de vânt. De la o vreme, exista înlăuntrul lui ceva care îl consumă; îşi dăduse şi el seama. Încercase să i se împotrivească, să îl înfrunte. Nu izbutise! Trebuia să ispăşească! Trebuia să ispăşească!

Tăcerea îl înspăimânta. O pisică începu să se vaite în stradă, cu un glas aproape omenesc, când de copil care plânge, când de bărbat rănit de moarte. Iar vaietul se îndepărta, se apropia, înălţând şi coborând prelung tonul: ţipăt de rău augur, i se. Părea marchizului, deşi ştia că-i o chemare dt dragoste.

Nu putu să facă altceva decât să stea şi să asculte, schim bându-şi gâhdurile sau confundând mai degrabă cu ţipătul acela glasul lăuntric ce i se văita în inimă, în vreme ce pe dinaintea ochilor îi defilau, ihiul dupf altul sau amestecaţi între ei, Rocco Criscione, Agrippina Solmo, *don* Silvio La Ciura, Zosima, Neli Casaccio, chipuri dureroase, jertfite geloziei lui, orgoliului lui, stăruinţei lui în greşeală. Rocco, brunet, cu părul negru şi des, cu ochii de-cărbune, pătrunzători, cu avântul acela bărbătesc ce ţâşnea din vorbă şi din gesturile sale, şi totuşi devotat lui, mândru de a auzi că i se spune „Rocco al marchizului”, şi repetând chiar vorbele din ziua aceea: „Cum vrea excelenţa-voastră!” Agrippina Solmo, care pleca plângând cu hohote, înfăşurată în basmaua ei de pânză neagră, dar cu o mustrare întunecată-ameninţătoare aproape – în privire. *Don* Silvio La Ciura, întins pe năsălie, cu nasul ascuţit, cu ochii înfundaţi în orbitele învineţite de moarte, cu gura pecetluită pe vecie, aşa cum se bucurase el să-l vadă, în faţa grilajului de la Club, în marea de oameni. Zosima, cu albeaţa aceea lipsită de viaţă, cu

zâmbetul acela de tristeţe resemnată, neîndrăznind încă să creadă în fericirea apropiată, pe buze cu acel neîncrezător: „De-acum încolo!” care, de data asta îi apărea ca profetic: „De-acum încolo! De-acum încolo!”

Cum ar fi putut să aibă îndrăzneala de-a o lega de viaţa lui, acum când el simţea că se află la cheremul unei forţe răzbunătoare, împotriva căreia n-avea nicio putere? Nu, nu! Trebuia să ispăşească singur, numai singur, fără să-şi stârnească o nouă remuşcare, târând şi fiinţa aceea cumsecade în ruina inevitabilă! Inevitabilă! Nu ştia dincotro, nici de.; către cine, nici cum, nici când. Nu se mai putea îndoi însă că un" cuvânt revelator avea să fie rostit, că o pedeapsă avea să cadă asu- pră-i, mai devreme sau mai târziu, dacă n-avea să-şi impună singur un canon, o ispăşire, atât timp cât n-avea să se simtă purificat şi iertat. *Don* Silvio îi spusese;

— Luaţi seamă! Dumnezeu e drept, dar necruţător! El va şti să-l răzbune pe cel nevinovat! Căile lui s|nt nesfârşite!

Şi împreună cu tonul acestor cuvinte, îi răsuna în ureche şi amintirea vântuliii care scutură obloanele odăiţei şi se vânzo-. Lea prin ulicioară, urlând şi şuierând.

Nu mai cutezasă se ridice de pe scaun, având senzaţia stranie că odaia i se preschimbase într-o închisoare, zidită pe toate laturile, unde avea să fie lăsat să moară de groază şi de istovire, aşa cum Neli Casaccio murise, pe nedrept, în locul lui. Îşi făcuse iluzia că’ va scăpa de justiţia omenească, şi de cea divină, după ce juraţii îşi dăduseră verdictul; după ce *don* Silvio fusese redus la tăcere mai întâi de datoria sa de duhovnic iar apoi de moarte; după ce se amăgise că *se* descotorosise de Dumnezeu şi de viaţa viitoare şi că-şi dobândise liniştea, datorită învăţăturilor şi pildei vărului Pergola. Şi deodată...

Ori poate că visase? Său continua să. Visez** cu ochii deschişi?

Auzi cel dinţii ciripit al vrăbiilor pe acoperişuri, văzu strecurându-se prin obloanele închise prost ale balconului licărirea zorilor şi i se păru că se trezeşte într-adevăr dintr-un vis groaznic. Deschise larg oblonul, trase adânc în piept aerul proaspăt al dimineţii şi se simţi cuprins de o plăcută senzaţie de bunăstare, pe măsură ce lumina zilei sporea. Vrăbiile ţopăiau, se urmăreau pe acoperişuri, ciripind vesele. Rândunelele gungureau pe marginea streşinii, ’ unde-şi agăţaseră cuiburile.

Pe ulicioară, prin case, reîncepea gălăgia, agitaţia vieţii obişnuite. Iar soarele, aurind vârfu- rile clopotniţelor şi ale turlelor, cobora încet şi plin de măreţie deasupra acoperişurilor, făcând să înainteze, ca pentru a le apropia, colinele îndepărtate şi munţii ce alcătuiau o curbă plăcută la orizont, înconjurând dealurile ce descreşteau treptat şi se pierdeau în nesfârşitul. Şes verde, cu semănăturile strălucind de rouă, ici-colo, în umbră.

O dată cu lumina crescândă a zilei, se împrăştiară şi tristele fantasme ce nu-i dăduseră pace. În timpul nopţii. Şi de îndată ce-i reveni înaintea ochilor chipul vărului Pergola, stând pe pat, sprijinit de vraful de perne, cu faţa congestionată şi cu ochii umflaţi, cu boneta lui atbă de bumbac, îndesată până peste urechi „cu gâtul înfăşurat în plasturii ţinuţi de fâşia de lână cenuşie râsul acela, acolo, în odaie, printre luminările ce ardeau în sfeşnicele de lemn aurit în jurul cutiuţelor cu moaşte şi cingătorii de argint a lui Cristos la Stâlp. — Râsul acela, pe care şi-l înăbuşise în gât, nu atât din pricina tulburării cât din pricina soţiei mâhnite şi a copiilor, îi ţâşni acum nestăpânit înaintea cerului albastru, luminos, înaintea turlelor, clopotniţelor, caselor din Rabbato, câmpiei, colinelor. Şi încă fără amărăciunea vreunei dezamăgiri, ca şi când şi-ar fi dat, în sfârşit, seama că exagerase, că se lăsase şi el impresionat, ca un laş! Îşi umflă mulţumii plămânii, respirând prelung, încântat.

24

Aducându-i cafeaua, mama Grazia îi dădu vestea cea bună: 151

— Stai liniştit, fiule! Văm-tău e în afară de orice primejdie. A trimis vorbă doamna. „I-au spart gâlcile “dintr-o dată, cam pe la miezul nopţii. A putut să mănânce o supişoară. Minunea au făcut-o sfântul Biaglo şi Cristos legat la Stâlp.

— În doi, mamă Grazia? Era nevoie chiar de-atât?

Încercă să râdă, dar râsul îi îngheţă pe buze.

Mai târziu, dând drumul catârilor de la trăsură în goana mare, acolo unde şoseaua mergea la vale, marchizul se simţea cuprins din nou de o nelinişte surdă, de o tristeţe neaşteptată, care făceau să-i revină în minte îngrozitoarele frământări din timpul nopţii. Sforăind şi scuturându-şi capetele sub desele lovituri de bici, apucând-o pe drumul de care dinspre Margitello, catârii trecură ca uti fulger printre gardurile vii de nopal şi intrară cu zgomot în curţe. Iar vechilul, ieşind din ungherul lui de |a parter

în întâmpinarea stăpânului, nu se putu stăpâni să nu spună în şoaptă:

— Bietele animale!

Marchizul sări jos din trăsură, posomorât, cu sprâncenele încruntate, şi de-abia răspunse, numai cu un semn din cap, la salutul vechilului. Se duse de-a dreptul la sediul Asociaţiei agricole, puse să fie deschise larg toate ferestrele şi se învârti fără grabă prin sălile acelea, cercetând maşinile, vasele de ulei, butoaiele, încercând un sentiment de tristeţe în faţa acelor prese, acelor teascuri, acelor maşini, încă nefolosite, care i se părea în clipa aceea – n-aveau să ajungă niciodată să fie; folosite. În faţa acelor butoaie şi a acelor vase goale care, de asemeni, i se părea că n-aveau s-ajungă niciodată să fie umplute. De ce această presimţire sumbră? Nu-şi putea explica.

Ieşi afară, dincolo de centura eucalipţilor, la hotarul semănăturilor care începuseră să se îngălbenească. Nu văzuse niciodată un asemenea spectacol minunat de prosperitate desăvâr- sita. Spicele se aplecau în vârful tulpinilor de grâu atât de înalte, încât un om călare s-ar fi putut ascunde dacă ar f (pătruns în mijlocul lor. Iar semănăturile se întindeau cât vedeai cu ochii, pretutindeni pe câmpie, unduind încetişor până la poalele colinelor din jurul oraşului Rabbato. Acolo, viile alcătuiau mari pătrate negricioase, cu frunzişul compact, iar măslinii cocoţaţi pe coasta abruptă îşi plecau crengile în jos, ca şi când ar fi vrut să atingă pământul. Dar viile acelea pe care le ştia încărcate cu cidrchini mici, care peste câteva luni aveau să crească şi să se înnegrească sau să devină chih- • limbarii sub căldura, binefăcătoare a soarelui. Dar livezile acelea de măslini care, după o înflorire deosebit de fericită, duceau acum povara fructelor ce băteau în verdele sănătos al apropiatei coaceri, nu îi făceau în ziua aceea nicio impresie plăcută. Ca şi când atât viile, cât şi livezile de măslini n-ar fi trebuit mai târziu să dea de lucru morilor, teascurilor, preselor, şi să umple vasele de ulei şi butoaiele.

De ce această presimţire sumbră? Nu-şi putea explica! Era nemulţumit de el însuşi, de planurile sale, de ceea ce făcuse, de ceea ce ar fi vrut să facă mai târziu, de tot. I se părea că fiecare lucru al său trebuia să se preschimbe în zădărnicie, în deşertăciune, şi că însăşi existenţa sa ar fi fost o zădărnicie şi o deşertăciune mai mare decât altele. Şi începu să se gândească

din nou: „Nu există nicio siguranţă, în nicio privinţă!”

Şi se întreba iarăşi: „Şi atunci, aşadar? Şi atunci, aşadar?”

Mereu de la-nceput! Tocmai când îşi închipuia că a domolit sau că a biruit acel chinuitor duşman lăuntric, îl vedea ivindu-se şi reîncepând-asaltul, mai viguros şi mai stăruitor decât înainte. Fiecare răgaz se dovedea a fi o amăgire, fiecare mijloc, întrebuinţat, un paleativ care-l liniştea pentru o vreme, dar nu îl vindeca radical.

Poate că vina era a sa. Nu opunea împrejurărilor şi impresiilor destulă forţă de împotrivire. Nu era deci un Roccaverdina? Vai! Şi vda să fie un „Hapsân”, ca strămoşii săi. Nu putea să fie sigur de nimic? Ei bine, trebuia să se comporte în aşa fel ca şi când ar fi fost pe deplin sigur!

Cu mâinile la spate, cu picioarele desfăcute şi înfipte puternic pe povâmişul dedesubtul căruia semănăturile unduiau, privind rătăcitor de jur împrejur, până departe, la acea viguroasă explozie de viaţă, stătu câtva timp aproape fără să gândească, adunându-şi cu o aprigă sforţare puterile tainice ale trupului său de atlet şi ale sufletului său aspru. Iar când simţi că sângele clocotitor îi zvâcnea din nou prin încheieturile mâinilor şi prin tâmple, împins în sus de inima ce palpita cu repeziciune, când simţi că în minte i se statorniceau puternic intenţiile de rezistentă răzvrătită împotriva a tot ceea ce se opunea liniştii sale, fericirii sale, înălţă braţele cu o mişcare hotărâtă de afirmaţie şi de sfidare. Şi se simţi altul! Cel dinainte cu câţiva ani, când legea şi norma vieţii sale erau interesul personal, ba chiar capriciul. Toate nenorocirile lui de astăzi izvorau numai din slăbiciunea de-a o fi măritat pe Agrippina Solmo! Şi el, care în ziua aceea socotise că face un act de autoritare!

Trecutul? Trebuia să-l anuleze în sinea lui, fiindcă nu se mai putea face nimic pentru că ceea ce se petrecuse să-nu se fi petrecut. Să îndrepţi, până unde era cu putinţă, sigur. Nu însă să te descurajezi, să te umileşti, să deznădăjduieşti. Şi, mai ales, să iei lumea aşa cum e, să faci ca şi ceilalţi.

„Dumnezeu, dacă există... Există! Trebuie să existe! ** adăugă el. Dumnezeu va fi, fără îndoială, mai îndurător decât oamenii. Numai el poate să măsoare cu exactitate faptele noastre, numai el poate să citească înlăuntrul nostru, mai bine chiar decât noi înşine. Ştim parcă întotdeauna de ce ne-am hotărât să acţionăm, într-un an urne fel mai curând decât într-

altul? Suntem tulpini gingaşe, pe care vântul le pleacă încoace şi încolo, după direcţia din care suflă.

Şi privea în jurul său, şi-şi întindea mâinile să mângâie semănăturile – care se aplecau sub apăsarea aceea uşoară şi se înălţau, la loc, imediat – ca şi când ar fi vrut ca prin atingerea aceea să obţină, nemijlocit, din partea naturii atotputernice, noi şi proaspete elemente de Vigoare trupească şi sufletească. Se simţea altul, cel din urmă cu câţiva ani. Iar vechilul, cace-l văzu înapoindu-se cu chipul luminat, îi spuse:

— Excelenţa-voastră a prins din nou curaj uitându-se la semănături!

— E adevărat, vechilule! Răspunse el, zâmbind.

Baroana de Lagomorto se culcase de un sfert de oră. Când marchizul bătu în poartă.

— Mi-ai tras o spaimă straşnică, nepoate!

— Dac-aş fi bănuit una ca asta! Şi nici nu e târziu, mătuşă!

Baroana, cu bonetă, sub baldachinul care acoperea patul, dispărea printre cuverturi. Iar ftiâţnile slabe, care ieşeau prin mânecile cămăşii de noapte şi încercau să ascundă bigudiurile cu care ea avea încă slăbiciunea să-şi încreţească părul, păreau şi mai scheletice, şi mai negricioase, prin atâta alb.

— Aşadar?! Vorbi ea mai departe, văzând că nepotul rămăsese tăcut în picioare şi făcându-i semn să se aşeze.

— Am venit să vă rog s-o înştiinţaţi pe doamna Mugnos pentru mâine…

— Ah! În sfârşit!

— Şi pentru a auzi, mai întâi, ce mă sfătuiţi. Căci nu ştiu…

— Zosima ar dori să fie scutită să meargă Ja primărie. Amândouă ceremoniile, împreună. Există capelă din casa ta, privilegiu căpătat de bunic. Şi eu m-am căsătorit tot acolo. Pe atunci, venea în fiecare duminică un preot să facă liturghia.

Bunica nu se ducea la biserică nici măcar de sărbătorile Paştilor. Alte vremuri!

— În privinţa primăriei va fi greu. Voi vorbi cu consilierul care ţine loc de primar. Am auzit spunâdu-se că nu vor să facă excepţii.

— Nici degetele de la mână nu sunt toate la fel! Nu degeaba eşti marchiz de Roccaverdina. Aş vrea să văd că ţi se spune nu.

— E foarte probabii. Domnii ăia din Comitetul Executiv au ce au cu mine, din pricina frământărilor de acum câteva luni.

— Aş vrea s-o văd şi p-asta!

— În orice caz la primărie vom merge seara, târziu.

— Serbare în familie, ai spus rândul trecut. Acum, când nefericitul ăla şi-a celebrat şi căsătoria religioasă, Ţândăro n-o să mai fie supărat pe fiică-sa.

— E pornit şi împotriva mea, fiindcă nu i-am dat voie să facă săpături la Casalicchio.

— E pornit împotriva tuturor, nebunul ăla! Deocamdată, fiu-său se întoarce din Florenţa, bolnav, pare-se, de ftizie. Bietul băiat! Cine ştie cum şi-o fi făcut de cap pe-acolo! Destul, însă: nu se cade s-ajungem de râsul lumii. Căsătoria asta va fi cel mai bun prilej de-a-i împăca pe toţi.

— Tot aşa gândeam şi eu mătuşă: În ce priveşte veşmintele şi trusoul Zosimei…

— Lasă asta în grija mea. O să mă înţeleg eu cu doamna Mugnos. O fiinţă aleasă, dar cam mândră sau, mai bine spus, cu un fel de a vedea lucrurile prea delicat. Ştiu eu însă cum s-o iau, ca să nu-i jignesc amorul propriu.

— Bine, mătuşă. Voi veni mâine aici. La ce oră?

— O să trimit eu să te cheme.

Marchizul nu observase câinii care dormeau în pat, la picioarele baroanei, acoperiţi cu o plăpumioară. Treziţi de glasul marchizului, îşi scoaseră capetele pe după marginea plăpumioarei şi începuseră să mârâie.

— Cum? Dorm cu dumneavoastră, mătuşă! Exclamă el.

— Ca să-mi tină de cald la picioare. Le e frig şi lor, sărăcuţii!

Ieşind din micul palat al baroanei, marchizul şovăi mai întâi o clipă, după care se îndreaptă spre casa vărului Pergola. Se simţea destul de tare împotriva gândurilor pe care ar fi putut să le aibă. Se hotărâse, de data aceasta. „Voi lua lumea aşa cum e! Voi face la fel cu ceilalţi!” N-avea de gând să fie un sfânt.

Cavalerul Pergola stătea încă în pat, dar fără boneta albă îndesată până peste urechi, fără plasturii din jurul gâtului, apărat numai cu o batistă de mătase. De pe birou şi de pe scrin dispăruseră sfeşnicele de lemn aurit, cutiuţele cu moaşte _şi cingătoarea de argint a lui Cristos la Stâlp. I’ar de vorbit, vorbea iute, deşi vocea era încă puţin răguşită. Stând pe pat, sprijinit de vraful de. Perne, le povestea, chiar în clipa aceea, un basm, copiilor, care se arătară foarte nemulţumiţi de întreruperea pricinuită de această vizită. Şi într-adevăr, de îndată ce

cavalerul termină de povestit cum îi spărseseră amigdalele umflate, aşa, dintr-o dată, tocmai când simţea că se înăbuşă – văzuse, re-i drept, moartea cu ochii! — Cel mai mare dintre copii, nerăbdător, spuse:

— Şi atunci, tată, ce-a făcut balaurul?

— O să vă spun mâine. Acum, duceţi-vă la culcare.

— Nu, vrem s-o ştim acum! Adăugă surioara, aprcra bâzâind.

— Ce-a făcut? Continuă cavalerul. Până s-o mănânce de vie pe copilă, a înhăţat capra care era cu ea şi-a im'ulecat-o ca pelin singur dumicat. Grăbindu-se însă. S-o înghită, i s-a pus un os în gât şi a murit înecat. Iar copila s-a înapoiat, liberă, la ea aoasă. Şi-am încălecat pe-o şa, şi v-am spus poves- tea-aşa! Mulţumiţi? La culcare!

La sosirea marchizului, doamna Pergola încetase să. Maicoasă, alături de măsuţă. Sculându-se de pe scaun şi luându-i de mână pe cei doi copii, dezamăgiţi de sfârşitul prea grabnic al basmului, ieşi cu ei din odaie. Cavalerul, zorit să rănână între patru ochi cu vărul, grăi:

— De data asta era s-o păţesc! E greu să-ţi închipui ce înseamnă să-ţi dai seama că mori în puterea vârstei şi având toate facultăţile intelectuale pe de-a-ntregul lucide. Primejdia te face să-ţi pierzi capul, t£ prosteşte. În bolile obişnuite, puterile sunt slăbite, mintea este împăienjenită: şi mori, ca şi când ai adormi, fără să-ţi dai seama de nimic. Dar când o piedică materială îţi îneacă gâtul, îţi taie respiraţia şi te face să simţi cu încetul toate grozăviile morţii apropiate, vai, credeţi-mă, vere! Nu poţi să rezişti. Mi-aş fi stâşiat gâtlejul cu propriile mele inimi. Dumncavoa'trâ zâmbiţi şi înţeleg pentru ce. Am făcut o prostii-, Vampirul ăla >are este stareţul Montoro a profitat de iiuprejiinuva **a-ia.** Mi-a smuls o retractare. O să trebuie să mi-o dea înapoi. O să-l iau de gât.

— Mi-a spus verişoara că dumneavoastră aţi trimis după el.

— Parcă-mi mai amintesc ce-am făcut în clipele alea? Aş fi pus mâna pe brici. Nevastă-mea, care stătea înaintea mea, cu ochii roşii de plâns. Copiii. Nu mai judecăm.

— Aşa că Sfântul Biagio, Cristos la Stâlp…

— Nu-mi mai pomeniţi de asta, vere!

— Iar dumneavoastră, v-o pun în vedere, să nu-mi mai. Pomeniţi, de. Cărţile alea. Vi le trimit mâine înapoi. Nu vreau să-mi pierd minţile. Am altele la care să mă gândesc. Şi pe urmă,

lumea va fi întotdeuna. Aceeaşi. Dibuim orbeşte în beznă'. În orice caz, e mai bine să ne punem la adăpost. Ce-avem de pierdut? Da'că dincolo nu e nimic, noroc bun! Dar, dacă e?

— E o mustrare?

— Nu! Fiecare gândeşte cum îi place. Iar în legătură cu unele lucruri, chipul cel măi nimerit de-a te gândi la ele. După părerea mea, e să nu te gândeşti deloc. Mă-nsor, am treburile mele, vreau să trăiesc liniştit. Ce-aţi câştigat cu faimoasele dumneavoastră cărţi? Nu ne dau nici de mâncare, şi nici nu ne scapă de vretin necazj. Şi-avem atâtea! Aşadar? Aşadar? Aşadar să înălţăm din umeri şi să lăsăm lucrurile să meargă, cum trebuie ele să meargă. Şi pe urmă, dragă vere, noi nu suntem savanţi. Savanţii fac atâtea descoperiri frumoase: să şi le tină pentru ei! Noi nu putem să spunem: E-adevărat! Nu e adevărat! Ce ştim noi? Trebuie să ne încredem în ei. Greşesc insă şi ei. Şi-atunci? Am plecat. E târziu.

— Preoţii nici nu vor altceva. Se'bazează pe ignoranţa noastră.

— Aveţi ce aveţi cu preoţii. După mine, sunt oameni ca şi noi. De ce s-au preoţit? De ce slujesc liturghia? Îşi fac. Meseria. Stau şi-i ascult, iar pe urmă... iac ce cred eu. Şi *don* Aquilante ace ce are cu preoţii. Iar între timp, minte mai rău că ei. De azi înainte, nu vreau să mai dau dreptate ni-' mânui. Faceţi ca mine. O să vă fie bine. Ce rău s-ar îi inlâmplat, dacă v-atf fi celebrat căsătoria religioasă la timp? Aţi îndreptat lucrurile acum. Şi vă aprob.

— Ca să-i dau satisfacţie nevestei mele...

— Trebuia să-i dafi satisfacţie mai înainte, dac-o iubeaţi. V-a fost teamă. Înseamnă că, în fond. — Nu sunteţi convins cu adevărat nici dumneavoastră...

— Aş fi vrut să vă văd în locul meu, cu afurisitele astea de amigdale! Dar am să le smulg. Un fleac de operaţie, fără durere şi fără sânge. Ţi le prinde cu un instrument, care tăie şi. Cauterizează în acelaşi timp, jar într-un minut s-a făcut!

Bravo! Deocamdată, însă, v-a fost frică!

Marchizul râdea, încântat că putuse să-şi umilească vărul şi să: şi ia revanşa pentru tulburarea pe care o suferise în dimineaţa aceea din pricina spovedaniei, a vederii moaştelor şi a celorlalte. Cât despre sine, întorcându-se acasă, era mulţumit să-şi spună încă o dată, în minte: „Eu unul. Nu ţin să tiu stânt! "

25

După două luni de când devenise marchiza de Roccaverdina, Zosima Mugnos aproape că încă nu îndrăznea să creadă în fericirea la care ajunsese, şi nu atât din pricina bogăţiei în care se afla, după sărăcia penibilă a familiei sale, cât din pricină că, în cele din urmă, vedea cu ochii îndeplinirea a tot ceea ce fusese pentru ea visul îndelungat al tinereţii. Vis tainic, amăgire, mai curând amintire decât amăgire, după ce marchizul, mult prea tânăr – trezindu-i dragostea în inimă prin lapte* şi prin vorbe care o înşelaseră, iăcând-o să creadă că n-ar îndrăzni să-i spună deschis ceea ce i se părea că ghiceşte – se îndepărtase de dânsa tocmai când avusese loc neaşteptata ruinare a familiei sale, iar mai târziu adusese în casă o femeie, pe care toţi o credeau destinată să ocupe într-o zi sau alta locul pe care ea şi-l închipuise că ar putea să fie al ei.

Plânsese în odăiţa sa, se retrăsese într-o umbră discretă, păstrând în inimă veşnic viu chipul celui care o făcuse să palpite pentru întâia oară. Şi se dăruise acelei amintiri, în singurătate, fără nicio speranţă şi fără să îndrăznească măcar să se plângă de soarta să rea, îndurând cu o resemnare minunată toate umilinţele sărăciei sale; mângâindu-se numai cu amintirea acelor zile îndepărtate, a acelor luni, a celor doi ani în care atâtea fapte mărunte, atâtea indicii neînsemnate îi umpluseră mintea cu himere plăcute şi-i înveseliseră, cu un zâmbet statornic, frumoasa ei gură şi ochii albaştri.

Şi astfel se ofilise aproape, rugându-se în fiecare seară pentru el. Păstrându-i reeunqştintă, fiindcă îi datora o mângâiere de care sigur că el nici mncar nu ştia. Recunoscătoare. Fiindcă din când în când, putea s-o ia razna cu inchi- puirca? I să se gândească la ceea ce ar fi fost cu putinţă să se întâmple şi nu se întâmplase. Iar după părerea ei nici n-avea să se mai întâmple. Orgolioasă – Încât niciodată un gest sau un cuvânt al ei nu i-ar li dezvăluit cuiva supravieţuirea unei iluzii a tinereţii sale – fusese tulburată în ziua în care baroana de Lagomorto îi dăduse să înţeleagă, în treacăt şi cu părere de rău, că şi ea se legănase cu credinţa că o s-o vadă intrând în familia Roccaverdina, să ducă-mai departe tradiţia sfintelor femei gospodine şi miloase, a căror amintire dăinuia încă.

Sfântă fusese bunica, o bătrânică grasă şi scundă, care în ultimii ani ai vieţii se ducea la liturghie cu bastonul, tirându-şi

aproape picioarele, şi rostea rugăciunile din strana familiei, aşezată dedesubtul amvonului, strană în care nu trebuia să s-aşeze niciodată vreun străin şi a cărei scândura pentru aşezat, tocmai de aceea era ridicată şi pusă sub cheie îndată ce se termina slujba. În fiecare vineri dimineaţa, bună bătrânică îşi aştepta săracii ei. Aşezată pe un jilţ imbracal în piele, având de-o parte şi de alta două coşuri încărcate cu felii mari de pâine-făcută anume în acest scop – pe care le împărţea chiar ea. Ţinând că săracii să-i troacă prin faţă. Unul, câte unul, spunfndu-i ăstuia o vorbă bună, dându-le porţie dublă celor pe care îi ştia cu familie numeroasă, inte- resându-se dacă vreunul, care nu se înfăţişase, nu era cumva bolnav.

Sfânta fusese mama, bunica marchizului Antonio. Îndurase tot felul de necazuri de pe urma nesocotinţelor soţului. Acesta era tatăl baroanei, dar ea obişnuia să spurlă:

— Adevărul înainte de orice!

Şi. Pe urmă; cine nu ştia că biata maică-sa fusese o martiră? Printre copoi, ogari, prepelicari. Câinii de toate neamurile şi pândari înarmaţi până-n dinţi şi cu nişte nlutre de te treceau fiorii – veneau, dispăreau, căutaţi fiind de jandarmi, apăreau din nou ceva mai târziu. Fără bărbi, sub alte nume, cu alte haine, şi erau datori să-l însoţească pe stăpân, pretutindeni, că garda personală-sfinta femeie tremura în faţa bărbatului şi trebuia să facă milosteniile pe furiş, fiindcă marchizului nu-i plăcea să vadă casa năpădită de sărăcime, cum se întâmpla pe vremea când bunica era încă în viaţă şi nimeni nu putea s-o oprească să facă ce voia.

Sfânta şi martiră şi ea, cumnată, cu bărbatul ce nu se gândea decât la ogarii pe care să-i pună să alerge. Îmbrăcat ca un muţunache. După moda englezească, şi care risipea banii cu mânia asta a lui şi cu actriţele din Palermo, lăsând să se topească de gelozie şi de umilinţă fiinţa aceea frumoasă şi bună pe care, mai târziu, o tântuise Dumnezeu, paralizat-i în pat, unde şi murise, istovită.

Vai! Când începea să vorbească despre cei din neamu lei, baroana nu se mai oprea şi era atât de categorică şi de sinceră, încât mai că-ţi venea s-o bănuieşti că simţea un fel de pl ere arătând că, mă rog, cei din familia Roccaverdina ţineau. Parcă-şi-n bine, şi-n rău – de o rasă, alta decât cea obişnuită. Femeile însă fuseseră toate sfinte; şi poate că îşi atribuia putină sfinţenie

şi ei însăşi, gândindu-se la necazurile pe care le îndurase de la şo (ul ei, baronul.

Zosima stătea s-o asculte cu o plăcere deosebit de vie ori de câte ori baroana vorbea despre cei din familia Roccaverdina. Iar în seara aceea când, luându-şi rămas bun, auzi şoptindu-i-se la ureche: „Ah, fetiţa mea, poate că Dumnezeu o să-mi împlinească rugăciunile! **, iar tonul şi privirea ochilor o făcură să priceapă despre ce era vorba, se îmbujoră la fată şi nu putu nici măcar să răspundă, aşa cum ar fi vrut: „De ce-mi vorbiţi astfel? **, fiindu-i ruşine s-arate că înţelesese imediat.

După ce marchizul îi ceruse mâna şi în tjmpul îndelungatelor luni ce se scurseseră între cerere şi săvârşirea căsătoriei, câtă frământare, câte plânsete tăcute în odăiţa ei, gândindu-se la „cealaltă**, care lăsase poate vreun semn adânc în inima marchizului şi îndoindu-se că va izbuti să şteargă'orice urmă!

Îi mărturisise temerile ei mai întâi mamei, ca s-o consulte în privinţa răspunsului pe care urma să-l dea. Pe urmă, baroanei, ca să-şi ceară iertare pentru întârzierea acelui răspuns, care părea ciudat şi de neexplicat.

Doamna Mugnos o certase:

— Cum adică? Te compari cu o femeiuşcă oarecare? Te preţuieşti atât de puţin, încât să nu-. L poţi face s-o uite? Nefericitele alea, fata mea, nu lasă urme. Iar adevărul e că a măritat-o încă înainte de a te cere pe tine şi gândindu-se, poate, la tine. Şi atunci, de ce ţi-e frică?

Iar baroana:

— N-ai dreptate, fata mea! Pot să te asigur că aia i-a ieşit cu desăvârşire din inimă. Nepotu-meu nu vrea nici măcar s-audă vorbindu-se de ea. Dacă cineva îi pomeneşte numele, i-o retează scurt.

Şi totuşi, ce să facă? După două luni, când nu mai avea deci niciun rost să se îndoiască de faptul că îi aparţinea pentru totdeauna celui care fusese visul tinereţii sale, şi pe care Îl vedea în jurul ei, grijuliu, drăgăstos şi dând vădite dovezi de supunere sinceră, marchiza de Roccaverdina simţea renăscând în ea mocnitele accese de gelozie care o tulburaseră în taină atâta amar de ani. Ca şi când tocmai acele atenţii drăgăstoase, tocmai acele dovezi de supunere ar fi fost – din partea marchizului – în primul rând, eforturi de voinţă cu care el ar fi căutat să-şi ascundă adevărata stare sufletească.

Când o văzuse venind de la primărie, ca să primească binecuvântarea nupţială în capela familiei unde —după moartea marchizei mame —nu mai fusese oficiată nicio slujbă religioasă, mama Grazi^ căzuse în genunchi, plângând de mulţumire şi sărutase pardoseală, ca să-i mulţumească lui Dumnezeu pentru mângâierea pe care i-o dăruise înainte de a închide ochii, exclamând:

Acum, casa asta e iar binecuvântată! Acum a pătruns în ea ’mila Domnului!

Iar în zilele următoare, biata bătrână, puţin cam prostită, repetase de atâtea ori exclamaţiile acelea, încât o făcuse pe marchiză să o întrebe:

— De ce? Ce vrei să spui?

Mama Grazia. Îşi vărsase focul, povestind tot ceea ce trebuise să sufere în tăcere ca să. Nu-l supere pe „băiatul ei, marchizul” şi cum fusese nevoită să o slujească.pe intrusa aia, care venise să facă pe stăpâna, acolo unde nu era vrednică nici măcar să mătură odăile.

— Nu pot totuşi să o bârfesc! Adăugase ea. M-a respectat întotdeauna. Şi m-ar pedepsi Dumnezeu dacă aş-spune că era rea, apucătoare ori trufaşă. Nu, nici pomeneală! Locul ei însă nu era aici. Şi i-o spuneam: Ce i-ai făcut? L-ai fermecat? Acum, însă, o am aici. Pe stăpâna mea cea frumoasă! O am aici pe fetiţa mea cea frumoasă, care-mi dă voie să-i spun aşa, fiindcă e nevasta celui care îmi este ca şi un copil. Acum casa asta este. Iar binecuvântată. Păcatul de moarte s-a dus pe pustii! Acum, aici a pătruns, într-adevăr, mila Domnului!

Venind să locuiască împreună cu marchiză, în cele dintâi săptămâni, doamna Mugnos ţinuse să se înapoieze împreună cu faţa mai mică în casa unde se născuse, unde fusese câţiva ani soţie şi mamă fericită şi unde asistase, pe urmă, cu inima sfâşiată şi cu ochii înlăcrimaţi, la prăbuşirea ce avusese loc îndată după moartea neaşteptată a bărbatului. De două-trei ori pe săptămâna. Ea. Împreună cu Cristina, prânzeau în Casa Roccaverdina, iar duminicile rămâneau toată ziua acolo. Asta însă nu era o piedică pentru că mintea marchizei să nu fie năpădită de obsesia „celeilalte” care se învârtise vreme de zece ani prin odăile acelea şi care lăsase parcă acolo mirosul acela neplăcut de femeie paca. Toasă, atât de respingător pentru una ca ea, cinstită şi trupeşte, şi sufleteşte.

’ Marchizul îşi reluase viaţa lui de om prins de treburi, care-l silea să plece mai în fiecare zi * la Margitello, unde culesul viilor era în toi, iar culesul măslinelor bătea la uşă. În două rânduri o dusese acolo şi pe marchiză, mândru de a-i arăta maşinile acelea care străluceau ca şi când âr li fost de argint şi care în curând. Aveau să aibă de lucru din belşug. Mândru de a-i arăta treierătoarea pe care o luase cu împrumut de la Comisia agricolă provincială şi care, cu gura ei largă, înghiţea snopii cu lăcomie, iar prin deschizăturile din spate dădea drumul griului curăţit de neghină, în sacii gata pregătiţi să-l primească. Ea se prefăcuse că ar interesa-o treieră- loarea, pe care o curea lungă o punea în legătură cu motorul de alături, ce scotea fum;. Că ar interesa-o maşinile, care nu peste mult timp, aveau să fie înroşite de must, unse de ulei murdare de praf şi mult mai frumoase decât puteau să pară acum, cu aerul acela de unelte de lux, aşezate acolo, la vedere, pentru desfătarea ochilor.

Dar în timp ce marchizul o ducea să viziteze fiecare lucru, dând lămuriri amănunţite, ridicndu-şi în slăvi iniţiativa şi năzuinţa sa şi descriind viitorul Asociaţiei agricole ca şi când nu s-ar fi îndoit -câtuşi de puţin de faptul că acesta nu putea să fie altul decât cel pe care-l vedea în închipuirea sa, ori pe care-l dorea, Zosima se simţea copleşită de un fel de dezamăgire, de o tristeţe neaşteptată, începând să-şi dea seama că. Intrase în viaţa lui având aceeaşi importanţă pe care o aveau şi maşinile, şi treierătoarea, şi teascurile, şi toate celelalte unelte care-l preocupau, fără a face însă să îi vibreze în inimă un lucru mai intim, mai gingaş, de care ea însăşi nu avea o-idee limpede şi precisă, dar de a cărei lipsă evidentă era "nevoită, cu durere în suflet, să ia act.

Se temea, totuşi, să nu se înşele. Se temea mai cu seamă să ’mi pară. Ori să hu fie, o fiinţă nemulţumită sau chiar nerecunoscătoare, cerându-i soartei o răsplată mai bogată decât cea care-i fusese dată acum, în schimbul suferinţelor ei îndelungate, în. Schimbul statorniciei ei, în schimbul acelui legământ tainic cu care i se juruise lui,. Atunci când el o uitase cu desăvârşire, prins întru totul de către „cealaltă”, mai tânără.

Mai proaspătă decât ea şi care trebuie să-i fi părut, fără nicio îndoială, chiar şi mult mai frumoasă.

Şi tocmai de aceea, gelozia fată de trecutul acela începea să-i. Încolţească din nou în inimă, ca şi_ artă dată. Atunci, se

resemnase. Simţea însă că astăzi nu s-ar mai fi putut resemna. Ce apropieri făcea oare marchizul? Ce anume era necesar pentru a-l împiedica să le facă?

Doamna Mugnos. Baroana, Cristina, şi to (i cei care dintr-o pricină sau din alta îi veneau în preajmă, o făceau să priceapă limpede că o socoteau fericită. Iar atunci când – dându-şi seamă de uşoara umbră de tristeţe ce-i învăluia ochii sau se desprindea dintn-o expresie caracteristică a buzelor sau din aerul ei de oboseală —o întrebau dacă nu cumva se simţea uşor indispusă, zâmbeau, crezând că era vorba de semne care puteau prevesti lucruri plăcute. Ea negă:

— Nu, nu! Mă simt bine, chiar foarte bine! Ce-mi lipseşte?

— Ce poate să-ţi lipsească, fata mea? Îi spunea baroană. Nu-i însă cazul să te-nroşeşti, dacă ai cumva norocul...

— Nu, mătuşă! Vă asigur!

— Şi atunci, ce simţi? Eşti cam palidă.

— Nu simt nimic, mătuşă. Am fost întotdeauna cam palidă.

— Cu o lună în urmă deveniseşi trandafirie. Păreai alta. Acum, maică-ta e puţin. Îngrijorată. Ar trebui să lepezi veşmintele astea prea închise la culoare. Adu-ţi aminte că te-ai măritat, că eşti marchiza de Roccaverdina.

Zosima ar fi voit să-şi păstreze aceeaşi înfăţişare modestă, de pe vremea când era numai domnişoara Mugnos, între altele şi din atenţie faţă de mamă şi faţă de-soră. Prin contractul de căsătorie, marchizul îi constituise ca dotă întinsă moşie de la Poggiogrande, autorizând-o verbal, ba chiar ţinând ca ea să dispună de venitul acesteia în favoarea mamei şi a surioarei, în aşa fel încât să nu le jignească orgoliul lor îndreptăţit. Doamna Mugnos îi răspunsese fetei:

— Suntem două gâze: ceea ce ne rămâne, ne e. Destul!

Şi fusese nevoie de o mare stăruinţă din partea marchizei ca să le facă să primească atâta grâu, atâta vin şi atâtea lemne încât să nu mai trebuie ca mama şi Cristina să fie silite să lucreze mâi departe, ca două sărăntoace, în vreme ce ea trăia în bogăţie. Câteva lucruri de prisos, din casa Roccaverdina. Plecaseră şi ele să facă mai puţin mohorâte, odăile familiei Mugnos.

— Vai, mamă! Aş putea eu să mă simt fericită, gândindu-mă la situaţia dumitale şi la cea a Cristinei? Faceţi-o pentru mine.

He vreme ce nu v-a plăcut să veniţi şi să trăiţi împreună cu

noi, în casa noastră., aşa cum o dorisem şi eu, şi marchizul.

Când însă inima începuse să i se tulbure, obsedată de chipul „celeilalte*1, care mâncase faţa-n fată cu marchizul, în aceeaşi sufragerie, şi şezuse poate în acelaşi loc unde şedea ea acum; care dormise, dacă nu în acelaşi pat şi în aceeaşi odaie, cu siguranţă sub acelaşi acoperiş, atingând cu mâinile ei aceleaşi albituri şi cele câteva lucruri ce îi stăteau în fată şi trezeau neîndoielnic fantoma ei- în închipuirea marchizului, atunci, ’ bucuria de a-şi face mama şi sora să împărtăşească schimbarea condiţiilor sale de trăi nu mai fusese de ajuns pentru a compensa frământarea pricinuită de vicleanul gând ce i se strecura în minte în fiecare clipă, de îndată ce rămânea singură, şi, mai ales, ori de câte ori mama Grazia îi dădea prilej să asculte refrenul ei de bătrână niţel zăpăcită:

— Acum casa asta e iar binecuvântală! Acum a pătruns cu adevărat mila Domnului în ea!

Şi încercă o grea suferinţă în ziuă în care marchizul, auzind-o pe mama Grazia repetându-şi refrenul, o mustră cu asprime: „

— N-ai altceva de vorbit? Mai taci din gură! M-ai pisat destul cu binecuvântările tale!

— Sărăcuţa! Interveni marchiză.

Şi ar mai fi dorit să-l întrebe: „De ce nu-ţi place? “

26

La rândul lui, în primele săptămâni după căsătorie, marchizul simţise cu plăcere: nespusă desăvârşita schimbare a existenţei sale, văzând Însufleţite de trei chipuri femeieşti odăile acelea în care, de peste un an, nu-i apărea în fată altă femeie afară de bătrâna mamă Grazia, care umbla încoace şi-ncolo. Adusă de spate, nepieptănata, târându-şi papucii, fantomă de femeie mai curând decât femeie.

Doamna Mugnos şi Cristina o ajutaseră pe marchiză să dea mobilelor, lucrurilor şi treburilor casnice, amprenta aceea pe care numai instinctul, ochiul şi mâna femeii ştiu să le-o imprime. Iar marchizului i se părea că de data asta casa lui mohorâtă ar fi luminată în întregime de o lumină nouă, că ar zâmbi şi că ar clnta, atât de neobişnuit era zumzetul acela de glasuri femeieşti – când într-o odaie, când îri alta-căruia clinchetul argintiu al râsetelor Cristinei îi dădea ceva din voioşia unor triluri vesele, întinerind totul.

Când însă doa’mna Mifgnos şi Cristina plecaseră, marchizul

avusese neplăcuta surpriză de a-şi da seama că senzaţia aceea de reînnoire provenea mai ales din impresiile întru toiul materiale ale prezenţei unor persoane străine de el, şi că înlăuntrul lui nu se schimbase nimic, sau aproape nimic. În intimitatea primelor conversaţii, Zosima săvârşise imprudenţa de a-i vorbi de trecut, de anii aceia de tristeţe petrecuţi în odăiţa ei, fără cea mai slabă licărire a unei speranţe îndepărtate, despre îngrijorările şi descurajările care o făcuseră să şovăie dacă să primească ori nu chemarea spre fericire atunci când el îi ceruse mâna.

— Voi şti oare să te fac să uiţi totul?

— Am şi uitat, de vreme ce eşti aici.

■ — Aş vrea să te fac pe de-a-ntregul fericit. Mă simţeam mai sigură, mai curajoasă, atunci când aşteptam, zi după zi. Clipă de clipă, o vorbă care nu-ţi ieşea de loc de pe buze şi pe care mi se părea totuşi că ţi-o citeam limpede în ochi. ’

— Nu te înşelai. Eram timid. Şi apoi, trăiau pe-atunci şi tatăl şi mama mea. Mi se părea că n-aveam dreptul să-mi manifest o dorinţă, să iau o. Hotărî re. Mă crescuseră într-o supunere desăvârşită. Pe urmă, când am căpătat deplină libertate de a face pe placul meu, se schimbaseră atâtea şi atâtea lucruri. De la o vreme, rtu te mai vedeam. Familiile noastre rupseseră orice legătură. Mătuşa spune însă bine: „Căsătorii şi episcopate, de către cer sunt hotărâte “. Întocmai aşa a şi fost. Nu eşti mulţumită că a fost tocmai aşa?

Vai, dacă era mulţumită! El însă nu putea face altceva decât să-şi amintească, să compare. Iar Zosima i se părea prea rezervată, prea rece în comparaţie cu „cealaltă”, spre care, fără voia lui, îi fugea gândul. Se ruşina, ca şi când ar fi săvârşit o nelegiuire în clipa aceea, dar nu putea să scape, nu putea să alunge spectrul care îi apărea din nou, trezindu-i în suflet, încetul cu încetul, alte amintiri, pe care credea că numai faptul că Zosima era nevasta lui legitimă ar îi trebuit să le anihileze.

Iar când marchiza îi repetă, convingător, cu o -dulce mingâiere în glas: „Voi şti să te fac. Să uiţi totul!”, el se indispunea, se simţea tulburat, căutând să priceapă ce anume voia ea să spună cu cuvântul *totul.*

Din păcate, nu izbutea să uite! Ba începea chiar să simtă că apăsa asupra-i fatalitatea aceea sumbră, ameninţarea aceea neîntreruptă şi nelămurită din urmă cu câteva luni. Şi-l încerca

remuşcarea de a o fi făcut şi pe ea părtaşă la urmările acelei fatalităţi, la efectele acelei ameninţări, legând-o necugetat de viaţa lui.

Şi astfel, încă din primele săptămâni ale vieţii lor în comun, între marchiză şi el intervenise ceva care ei i se părea răceală, iar lui, repulsie instinctivă. Ei. Firească trezire la viaţă a unor senzaţii şi sentimente ce-l împingeau la comparaţii în care îşi închipuia că ea trebuia să se afle mai prejos de „cealaltă”. Lui, dacă nu ranchiună, dojana îndureratâ, din pricină că se descoperise înşelată fără să merite asta.

Njci unul dintre ei nu îndrăznea să înfrunte o lămurire. Se temeau să nu facă mai rău; să nu afle lucruri pe care ar. Li vrut să nu le cunoască şi în privinţa cărora siguranţa ar fi fost mai rea decât bănuiala.

Ea căuta să-i prevină orice dorinţă, să-l facă să-şi dea seama că dacă în viaţa lui intervenise cumva o schimbare însemnată, aceasta, fusese în bine. Iar nu în râu. El încerca să arate. În fiecare împrejurare, o încredere neţărmurită în bunătatea şi în dragostea ei. Şi făcea asta- cu un iei de emfază, pe care marchizul o observa şi n-o socotea de bun augur.

Într-o zi, ea îi spuse cu timiditate:

— Biata mamă Grazia oboseşte imediat. Nu poate să aibă grijă de toate. N-aş vrea s-o îndurerez dându-i prilejul să vadă în casa noastră pe altcineva care să’ ne slujească: o ajut unde pot şi cum pot. Dar nu numai că-i lipsesc puterile, îşi pierde şi memoria pe zi ce trece.

— Eşti stăpâna. Marchiză. Fă ce crezi de cuviinţă, fără să mă consulţi. Aprob dinainte tot ceea ce hotărăşti sau porunceşti. Arată-mi prin fapte că te simţi aici cu adevărat marchiză de Roccaverdina.

— Nu aşa! Răspunse Zosima. S-ar cuveni ca mai întâi să stai de vorbă cu ea. Merită această atenţie. Femeile ca ea sunt sensibile. Ţi s-a adresat întotdeauna cu drăgăstosul nume de fiu. Trăieşte aici de atâţia ani, aproape ca o rudă. Şi-i atât de bună. Atât de iubitoare!

Ta clipa aceea, mama Grazia apăruse în uşă. De diva timp, făcea unele lucruri ciudate. Alerga. Alerga, închipuindu-şi c-a fost chemată, iar deşeori, după câteva minute, se înfăţişa din nou. Cu acelaşi motiv.

— Ai auzit, mamă Grazia, ce spune marchiză?

— Nu, fiule.

— Vrea să-ţi pună o slujnică la dispoziţie, ca să te ajute la treburile casei. Te oboseşti prea mult. Aşa i se pare.

— Nu sunt o doamnă.

— Eşti bălrâioară. Te cam dor. — Oasele. Ai?

— Cât mă mai ţin picioarele, copiii mei…

— Ţi se, cuvine să te odihneşti. O să-mi faci o mulţime de ciorapi. O să stşi pe scaun în odăiţa ta. Sau la soare, într-un balcon, când e vreme frumoasă.

— Nu-ţi place, mamă Grazia? Adăugă marchiză.

— O slujnică?! Pentru mine?! Înseamnă că nu mai sunt bună de nimic, copiii mei! Aveţi dreptate. Nu mai sunt huna de nimic! Nu mai m-ajută capul…

— E nevoie să plângi? O mustră marchizul.

— Aş fi Vrut să vă slujesc totdeauna, numai eu.

— Şi ne vei sluji totdeauna! Cealaltă le ve ajuta. Iar pe marchiză, de altfel, n-o vei sluji decât tu. Deocamdată, cealaltă va face treburile mai grele.

Mama Grazia îşi ştergea lacrimile cu şorţul, spunând din nou:

— Ştiu! Nu mai sunt hună de nimic!

— Ciiie-ţi spune aşa ceva. Mamă Grazia? Dacă im-ţi face plăcere, să lăsăm totul baltă, să nu mai vorbim de asta.

— Ai dreptate, fata mea! Nu mai sunt bună de nimic!

— Taci din gură! O să-mi faci o mulţime de ciorapi frumoşi! Îi spusese încă o dată marchizul, ca s-o mingâie.

Nu spusese el: „Aprob dinainte 1ot ceea ce hotărăşti sau porunceşti”? Iar marchiza crezuse că se putea sluji de această largă dezlegare pentru a săvârşi o faptă de milostenie.

După o săptămână, venise iarăşi la ea sărmana văduvă a lui Neli Casaccio. S-o roage din nou să-l ia în slujbă pe cel mai mare dintre copiii ei.

— Iată-l aici: am vrut să-l aduc cu mine, pentru că e. \ce-lenţa-voastră şi marchizul să vă încredinţaţi că e puternic şi sprinten, deşi n-are decât zece ani. Faceţi ce vreţi cu el: în oraş. La ţară. Oriunde, numai să ştiu că nu-i lipseşte o bucată de pâine. Nu mai ştiu ce să mă fac. Nu-mi rămâne decât să plec şi să cer de pomană pentru mine şi pentru bieţii mei copilaşi! Va trebui însă să mă ia Dumnezeu, înainte s-ajung la aceasta ultimă osândă şi să-i ia şi pe ei toţi. În rai, înaintea mea.

Marchiza nu m^i putuse să răspundă în chip evaziv, ca data

cealaltă. Iar la vederea copilului desculţ, acoperit de’zdrenţe, palid şi istovit – dar căruia îi citeai pe chip şi mai ales în ochi o inteligentă precoce – se simţise mişcată.

— Vrei să rămâi aici? Îl întrebă ea..

— Da. Excelentă!

— Sau vrei să te duci la tară?

— Da, excelentă!

Marchiza zâmbi. Sărmana mamă îndrepta cu degetele părul cârlionţat al băiatului, zâmbind şi ea. Iar genele îi tremurau, lăsând să picure câte o lacrimă pe obrajii scofilcifi. De oitva timp încoace, marchizul nu-şi mai amintise de ea. Mama Grazia nu mai apăruse să-i aducă acel inie ajutor care-i ţinuse în viaţă, pe mamă şi pe copii, în vremea cumplitelor zile de secetă. Ea. Biata femeie, nu se plângea. Se descurcase, ca atâţia alţii, ducându-se să culeagă cicoare, păpădie şi tot telul de alte ierburi bune de mâncat pe care ploaia le făcuse să răsară cu duiumul pe câmpii, hrănindu-se cu ele pe sine şi pe copii, ilătindu-le numai cu putină sare şi cu câte-o picătură de ulei „ar. Leseori chiar fără de acesta, şi binecuvintând Providenţa divi: ;? <’are, pe această cale, nu îngăduise că atâta lume sărmana să moară de foame.

— Acum mă strădui spre mai bine! Adaugă văduva. Coş, torc. Voi merş^ să culeg măsline, lăsând copiii în mila unei vecine. Suntem însă cinci guri, excelentă!

— Iau băiatul! Hotărî marchiza, pe neaşteptate. Trebuie îmbrăcat. Încălţat. Pentru haine, cumpără stofă şi du-i-o meşterului Biagio. Croitorul. Îl cunoşti? Ghetele trebuie să le comanzi pe măsură, cred. Îţi dau banii trebuincioşi pentru toate. Ce-ţi rămâne. Ţine-i pentru dumneata.

Iar lacrimile sărmanei femei îi scăldaseră mâna. Pe care voia să i-o sărute cu forţa.

În seara aceea, marchizul, înapoiat târziu de la Margitello, se aşezase la masă bine dispus.

Stând în lata lui, marchiza i (aştepta să termine de vorbit, despre minunăţiile maşinilor de strivit măslinele şi ale teascurilor pentru struguri, care lucrau cu precizia unui ceasornic.

— Când mă gândesc". Spuse el mai departe, că în vinul ăsta de-aici s-au bălăcit picioarele unui strivitor, m-apucă gţeata!. Nici pe timpul lui Noe nu se iâcea altfel! Un derbedeu voinic cât o namilă se fiţâie încoace şi-ncolo prin lin, sculimdându-şi

picioarele păroase, până la gleznă, în strugurii strânşi grămadă acolo, sprijinind u-se într-un bat. Să nu alunece. Strivind boabele cu tălpile lui murdare. Iar porcăria asta de necrezut' ar trebui să continuie şi pe vremea noastră!

— N-o să mă cerţi, îl întrerupse în cele din urmă marchiza, dac-o să-ţi spun.că şi eu sunt mulţumită de cum mi-am petrecut ziua. Am făcut o faptă hună: am angajat un mic servitor.

— Adică?

— M-am lăsat înduioşată. Un băiat de zece ani. Bietul copil! Orfanul ăla mititel, ţi-aduci aminte?, de care (i-am vorbit acum câtva timp. Fiul nenorocitului de Noii Casaccio! Am făcut râu?

Se oprise pentru o clipă, mirată să-l vadă posomorându-se din nou la chip şi lăsându-şi ochii în jos ca şi când ar fi vrut s-o ocolească cu privirea sau să se ferească de a fi el privit. După asta; repetase întrebarea:

— Am făcut rău?

— Nu! Desigur, continuă marchizul, cu voce schimbată, că n-o să-mi fie plăcut să-l am mereu înaintea ochilor, să îmi aducă aminte de întâmplări care m-au întristat atât de mult.

— Pot să îndrept, dacă am greşii.

— Când îşi dă cuvântul, marchiz» de Roccaverdina trebuie să " şi-l tină, cu orice preţ.

— Dar, la urma urmelor, ce lucruri triste î (i poate amimi băieţaşul ăsta? Nu-i vina lui. Dacă taică-său a murit în închisoare. Păcatul, dacă e cumva un păcat. 1. — A săvârşit acela. Vorbesc astfel, fiindcă a ucis din gelozie. Nu era un om rău. Nu Jura, se întreţinea lâcând pe vânătorul. Toţi îl prezintă chiar, drept un om cumsecade, tşi iubea prea mult soţia. Gelozia l-a pierdut. În unele clipe când pasiunea ne tulbură mintea, nu ne mai dăm seama ce facem. Eu una l-aş fi achitat.

— Iar cel ucis?! Întrebă marchizul.

Imediat însă, ca şi când întrebarea asta i-ar îi scăpat iara voia lui. Se grăbi să adauge:

— Frumoase discuţii la masă!

— Nu credeam să te văd încruntându-te pentru o faptă miloasă de-a mea! Răspunse Zosima cu hlindete. Şi lotuşi, biata văduvă nu oboseşte binecuvântându-le. Plină de recunoştinţă pentru tot ce-ai iăcut pentru ea şi pentru copiii ei, în timpul secetei. Voiai să-i faci singur bine. Ei. De-aci încolo, va trebui să facem lot împreună şi faptele bune.

Zâmbea, încercând să şteargă impresia rea pe care-o iăcuse fără voia ei. Şi se mira văzându-l că tăcea mai departe şi că nu mânca.

— N-aş fi crezut niciodată să-ţi fac o asemenea supărare! Exclamă ea.

— E o teamă de-a mea. Nejustificată. Iartă-mă! Răspunse ol P oate că mă înşel. Şi, pe urma... O-să mă obişnuiesc să văd băiatul. Să vorbim despre altceva.

Luă din irtictiera un ciorchine frumos de struguri şi i-l întinse marchizei pe o farfurie, spunându-i:

— E de la tine. De la Poggiogrande.

Văzând că ea. După ce gustase numai câteva boab econtinua să bată distrată în masă cu coada furculiţei.'marchizul i in'. A'bji, puţin cam încurcat:

— Nu-ţi place?

— E minunat! Vorbeai despre cel ucis?

Marchizul o privi în ochi, uluit de a o auzi că reia discuţia de mai înainte.

— Cel ucis, înţeleg, îţi era om de casă. Continuă oa. I se spunea: „Rocco al marchizului"! Ţineai la el.' fiindcă ora destoinic, credincios. N-ai găsit încă un altul care să-l poată înlocui. Dar... fiindcă, din întâmplare. Tot am ajuns să vorbim despre asta, vreau să-ţi spun deschis impresia mea.

— Spune-o.

— Dacă trăia, omul ăla mi-ar fi făcut silă.

— Silă?

— Da! Unul care se poate însura cu amanta stăpânului. Din interes, nu pentru altceva. —.. Vai! O dovedeşte chiar purtarea! Uî. Dac-ar fi luat-o din pasiune, astăzi l-aş compătimi. N-o iubea insă şi nu Se îngrijea nici măcar să salveze aparenţele. Se' ţinea după nevestele altora. Voi bărbaţii aveţi insă un fel al vostru de a judeca lucrurile. Nevastă-sa însăşi poate că îl dispreţuia. Vezi? În clipa asta îţi amintesc vie oameni şi de fapte pe care aş vrea să le uiţi; de care mi-ai spus în câteva nnduri că de-abâa îţi mai aminteşti, ca de ni? Te năluciri dintr-un vis de demult.

— Nu m-ai crezut?

— Dacă nu te-aş fi crezut, nu ţi-aş vorbi de» le. Cu toate că din când în când... Uite, o să-ţi vorbesc despre asta. Trebuie să fiu sinceră, să am curajul să te întreb... Şi când colo procedez ca cei care fac un mare ocol ca să ajungă într-un loc unde se tem

că^vor afla o\esto tristă, ca şi cihd inlărzierea pe drum ar însemna o alinare anticipată.

— Ce e cu tine. Zosima? Întreba marchizul. Sculân (i. U-se de unde şedea şi apropiindu-se de ea, îngrijorat. Ce ţi s-a spus? Ce bănuieşti? Neroada aia de mama Grazia, poate...

— Nu, sărăcuţa! Am inima îndurerata. S-o ştii. Antonio. Nu simt că... mă iubeşti!

Câteva hohote de plâns înăbuşiră insă aceste ultime cuvinte.

— De ee? De ce? Bolborosi marchizul.

— Ar trebui să-mi spui tu de ce!

27

Nu fusese în stare să-i spună nimic, afară numai de câteva cuvinte hazlii „şi nu prea. Care ar fi trebuit s-o liniştească, datorită tonului cu care le rostise şi care, în' schimb, o tulburaseră şi mai mult. Rămăsese foarte tulburat şi el. I se părea că marchiza, primindu-l în casa lor pe băiatul acela, ar fi lăsat să pătrundă acolo, mai mult. Decât o prevestire proastă, un germene de fatalitate. Şi se gândea la chipul în care să împiedice aducerea la îndeplinire a acestui lucru, fără ca ea să-l bănuiască de vreun amestec.

— Dar, până la urmă, nu era totul o copilărie?

Ridică din umeri.. Iar a doua zi. Când să plece la'Margitello, ca să-i arate marchizei că. Nu era el omul. Care să se lase stăpânit de o prejudecată. Îi spuse:

— Ar trebui să comanzi. O livrea mică pentru băiatul ăla: pantaloni şi jacheţică din postav de culoare închisă, garnisite cu galben, culoarea familiei Roccaverdina, cu bonetă galonată.

— Oh!

— Aşa Irebuia să se îmbrace servitorii noştri, pe vremea bunicului. Mama Grazia ştie unde se allă vreuna din acele livrele vechi, roase de molii, şi pălăriile de fetru.

— Alte vremuri, alte obiceiuri! '

— Vrei să mă ocup eu de asta?

— Nu! O să-l trimitem la tară. Văcarul de la Poggiogrande îmi spunea chiar săptămâna t recută că ar avea nevoie de un băiat.

— Poate că pentru băiat *u* şi, fie mai bine.

— Şi pentru noi! Adăugă marchiza, cu un accent de tristeţe de-abia simţit.

Marchizul. În picioare, sorbea încetişor cafeaua, în vreme ce marchiza, stând pe gânduri lângă măsuţa, amesteca zahărul cu

linguriţa în fundul ceştii, care-i aburea dinainte.

— Mi-era teamă c-osâ vă găsesc plecai la Margitello, spuse cavalerul Pergola. Intrând pe neaşteptate, lertaţi-mă. Veri-şoară. La naiba! Sculata cu noaptep-n cap! Vă credeam încă în pal. Bună ziua.

— O ceaşcă de calea?

— Bucuros, n-am băut acasă, din grabă de a veni aici.

— Ge s-a întâmplat? Întrebă marchizul.

— Prietenul, ăla de la subprefecturi, mi-a scris. Sunteţi cel dinţii dintre primii trei. Lovitura a reuşit!.

— Zadarnic: nu vreau să fiu primar!

— Cum? După tot ceea ce-am făcut?

— Ce-mi pasă mie? Descurcaţi-vă între dumneavoastră. Eu am treburile mele. Trebuie să mă-ngrijesc de prea multe lucruri.

— Marchizul are dreptate, vere.

— Eh! Ne am făcut de râs. S-a făcut de râs şi el.

— În orice caz, ajunge să fiţi măcar cu numele şi să vă înconjuraţi cu consilieri de încredere.

— De-abia am încredere în mine însumi, răspunse marchizul.

— La una ca asta nu se aştepta nimeni! Gândiţi-vă bine, vere!

— Când am zis nu. E nu! Vreţi să veniţi cu mine la Margitello? Astăzi punem în butoi vinul alb. Puţin, dar totul numai din struguri unul şi unul.

— Aştept să degust la vremea lui!

Şi marchizul plecă, lăsându-l acolo pe cavaler, care înjura, dar rlumai în sinea lui. Din respect lată de verişoară.

— Ne părăseşte aşa, în plină încurcătura! Ar trebui să-l convingeţi dumneavoastră, grăi ei, adresându-i-se marchizei şi împreunându-şi mâinile. A rugăciune. Femeile lac minuni, dacă vor!

— L-aţi auzit: „Când am zis nu, e nu! “Şi pe urmă... tl cunoaşteţi mai bine decât mine.

— Din păcate, e un Roccaverdina. Când a apucat-o pe un drum. Nu mai e chip să-l întorci. Trebuie să-l laşi să obosească. Acum nu ştie alta decât uleiurile şi vinurile, nu se poate discuta cu el altceva. Probabil că peste un an sau doi. Va azvârli în aer maşinile, butoaiele, vasele de ulei! Cu femeia aia – vă vorbesc depre ea, fiindcă e ceva care a trecut de multă vreme – a făcut la fel. Se părea că, după zece ani, avea să facă prostia de-a se-nsura cu ea... şi. Într-o bună zi, i-o da de nevastă lui Rocco

Criscione... El i-a dat-o, aproape că **i-a impus-o. Rocco nu putea să-i spună nu, s-ar fi lăsa t căsăpit pentru stăpânu-său. Fi era nevastă, şi nu-i era, spuneau gurile rele, iar când Rocco a fost ucis, toată lumea credea: acuma, Agrippina Solmo se-ntoarce la stăpân. Dar de unde! Tocmai d-aia v-am vorbit de ea: n-aveţi de ce să fiţi geloasă. Iar dacă sunteţi cumva, atunci fi (i pe maşini' şi pe Asociaţia agricolă, în privinţa femeilor, nu seamănă-n neam. Toţi cei din familia Roccaverdina au fost cunoscuţi ca muieratici: Marchizul *cel mare, '* tatăl vărului, chiar bătrân fiind... E adevărat că, mai târziu, îşi găsea scuză cu paralizia nevestei. Biata mătuşă! Multe i-a mai fost dat să-nghită! Şi era tare frumoasă, aii cunoscut-o? Nu, nu se poate s-o fi cunoscut. Iar cu alegerile comunale? O altă toană. A obosit însă imediat. Faceţi minunea asta, verişoară! Trebuie să lăsăm Primăria pe mâna unor ticăloşi? Ce se va crede? Că marchizului de Roccaverdina i-a fost teamă! Nu-i adevărat, dar aşa se va gândi şi aşa se va spune! Îmi vine şi-mi muşc mâinile! Frumos o să ne stea În fata subprefectului! El l-a propus, fiind sigur că marchizul o să accepte numirea. Ne-am trudit atâta! Faceţi minunea asta! ...**

Dar, vai, ea-ar fi vrut să facă o cu totul altă minune. Se simţea însă neputincioasă. Şi i-o spunea în aceeaşi zi maică-şi care stăruia pe lângă ea:

— Ce ai. Oare? Pe e cu tine?

— Poate că am greşit, mamă!

— De ce?

— Mă simt singură, singurică, mamă!

— Ce vrei să spui?

— Ne-am făcut iluzii, şi eu, şi el. Inima lui e închisă pentru mine. M-a luat, cum ar fi luat-o pe oricare alta. Poate, că vina să fie a mea, nu ar fi trebuit să intru în casa asta. Există încă. Aici fantoma „celeilalte*. O simt, o văd...

— Dar ce anume simţi? Ce anume vezi?

— Nimic! Nu ştiu! Şi, tqtuşi, sunt sigură că nu mă-nşel.

— Fecioară preaslăyită! Ce gust şi-asta să te frământi aşa!

— Vai, mamă! N-aş vrea să-ţi vorbesc despre asta, ca

să nu te neliniştesc. M-aş înăbuşi însă, dacă n-aş ţ>ut£a să-mi vărs focul. Lasă-mă să-mi vărs focul… Mă resemnasem, de ani de zile. Tu n-ai ştiut nimic, până acum câteva luni. Aveai necazuri mult mai mari decât a'e 'mele, ' ce rost ar fi avut să ţi Ic mărturisesc şi pe-astea? Iar atunci câiid, pe neaşteptate, ceea ce părea o speranţă prostească mi se înfăţişă ca fiind cu putinţă să se înfăptuiască, îţi aminteşti?, am şovăit, am şovăit îndelung, Fiindu-mi teamă de ceea ce, din nefericite; s-a întâmplat! Da, mamă! Între mine şi el stă tot timpul „cealaltă", amintire vie! Nu mă' înşel. Sunt eu parcă aici o fiinţă, sunt eu o inimă? O mobilă, asta sunt!

— Ce rătăcire, fata mea! E o neînţelegere între voi. Ar trebui să vă lămuriţi. Aşa trebuie să facă bărbatul şi femeia, căci altfel lucrurile iau' proporţii. Fiecare şi-nchipuie că există ceva grav dedesubt. Şi, când colo, nu e nimic! 1

— Iar dacă e mai rău decât bănuieşte unul dintre ei?

— Nu poate să fie! După numai şase luni! Marchizul are o sută de lucruri pe cap. Treburile te-absorb, îţi dau atâtea griji. Tu o iei razna cu închipuirea şi te chinui… Ce Vrei să ştie el? De ce-i pretinzi să ghicească?

— I-am spus-o: „Antonio, nu simt că mă iubeşti!" I-am spus-o, plângând în hobote.

' – Şi?

— A început să râdă, mi-a răspuns cu o glumă, dar râdea fără chef, gluma era greoaie.

— Ţi s-a părut:. Are dreptate.. Bărbaţii nil pot pricepe, când e vorba de noi, femeile, unele lucruri care n-au importantă pentru ei. Iar între timp, tu î (i macini sănătatea. Nici nu-ţi dai seamă că te topeşti pe zi ce trece. Eşti palidă, n-ai fost niciodată aşa. Ce-ai crezut când te-ai căsătorit? Că n-o să ai de îndurat, nicio suferinţă?' E o fire ciudată, suportă-l aşa. Cum e! Am suportat eu altul şi măi rău! Am împlinit voia Domnului, m-am resemnat întotdeauna, ai văzut! Ce te face să fii geloasă?. — Tăcerea lui, mamă!

— Marchizul nu e expansiv. Aşa e el făciit- Ai vrea să-l schimbi?

— Ştiu şi eu? Uneori cade pe gânduri, cu chipul întunecat de tot: iar pe urmă, când se trezeşte, mă priveşte cu ochii rătăciţi, de parcă s-ar teme să nu-i ghicesc gândurile. Iar dacă-l întreb:

„La ce te gândeşti?”, răspunde, ca să scape de’ mine: „La nimic! La nimic!”

— Şi poate că nu e, într-adevăr, nimic’. Vrei să staij eu de vorbă cu el? Ori s-o pun pe baroană să-iivorbească?

Nu. Poate că mă înşel eu.

— Cu siguranţă că te înşeli.

— Da, da, mamă, mă-nşel, înţeleg! Nu te necăji pentru mine!

La plecare, marchizul îi spusese: „Astă seară mă-ntorc devreme”. Trecuse însă o oră de când se înnoptase, iar marchiza, ieşind pe terasa de la parter, alături de poartă de la intrare, începea să se îngrijoreze din pricina întârzierii. Se îngrozi când îl văzu venind numai pe Titta, călare pe un catâr.

— Marchizul?

— Nu e nimic, excelentă!

După ce descălecă şi legp catârul de unul din inelele de fier înfipte anume în zid, de-o parte şi de alta a porţii, Titta se grăbi să intre. Ea dădu fuga să-l îmtâmpine, în anticameră.

— Staţi liniştită, excelentă! S-a întâmplat…

— Nu-i bine marchizului?

— Ba da, excelentă! Trebuie să mă duc la pretor şi la jandarmi. S-a spânzurat unul la Margitello:’cumătrul Sânţi Dimaura.

— Vai, Doamne! De ce? Cum?

— A venit să se-spânzure pe bucata lui de pământ, vândută marchizului acum doi ani. O spusese de-atâtea ori. „O să Vin să mor aici, odată şi-odată!” Şi-n cele din urmă, nenorocitul s-a ţinut de cuvânt. Ţi păruse rău că vânduse bucata aia de pământ. Din când în când, îl găseai acolo, pe drumul de care, cu coatele pe genunchi şi cu capul în mâini. „Ce faci aici, cumetre Sânţi?” „Mă uit la pământul meu, care nu mai e al meu!” „Ai căpătat o grămadă de bani!” „Da, dar eu vreau pământul meu!”

— De ce l-a vândut?

— Ah! Obişnuia să spună o poveste lungă. Din pricina procesului lui Rocco Criscione. Era supărat pe marchiz, care n-avea nicio vină. Judele instructor… ştiţi, excelentă, când se face un proces, se iau în seamă toate zvonurile. Şi fiindcă judele instructor… O. Poveste lungă! Venise însă chiar el să-i spună marchizului:. Excelenţa-voastră vrea bucata asta de pământ? Luaţi-o! “Era chiar în mijlocul moşiei Margitello şi, din când în când, bătrânul strica hotarul. Când pot să Fure o bucată de

pământ, ţăranii n-au mustrări de cuget. Cumătrul Rocco, răposatul. - Nu era omul care să-l lase să-şi facă de cap, împotriva intereselor stăpânului. Iar marchizul n-o să găsească un altul la fel, excelenţă! Bătrânul i se-nfăţişase, aşadar, marchizului:. „Excelenţa-voastră vrea bucata aia de pământ? Luaţi-o!" Pe urmă, bătrânul se căise. Venea acolo să plângă, ca după un mort. Ce vină avea stăpânul? Iar acum, ca să-i facă-n necaz, s-a spânzurat de un copac. Cine-a observat? Se bălăbănea înaintea colibei. Catârii de la trăsură – animalele au mirosul mai bun decât noi; oamenii – nu mai voiau să meargă nici înainte, nici înapoi. Mă uifam împrejur, să văd de ce anume se speriaseră bietele dobitoace.

— Vai, Maică Preacurată! Sar jos de pe capră, coboară şi marchizul din trăsură, amândoi mai palizi' decât mortul. N-o să-l uit, cât oi trăi!

Vânăt, cu ochii şi cu limba afară. ŢI ating. Era rece! Ne-am întors atunci la Margitello. Marchizul, tulburat, nu putea să vorbească. A trebuit să se întindă În pat... Acum se simte mai bine. Şi m-a trimis s-o înştiinţez pe excelenţa-voastră. Trebuie să mă duc la pretor şi la jandarmi. Mortul e-acoto, se mai bălăbăneşte încă. A vrut să se osândească la chinurile iadului!

Marchiza stătuse să-l asculte, fără să-l întrerupă, simţind cum o treceau Fiorii prin tot trupul, de parc-ar Fi avut înaintea ochilor trupul bătrânului ţăran cu faţa palidă, cu ochii şi cu limba afară, bălăbănindu-3e, atârnat de craca copacului unde se dusese, deznădăjduit, să se spânzure.

— Domnul l-a şi iertat! Spuse ea, mişcată. Dar marchizul de ce nu s-a întors? Spune-mi adevărul, Titta, se simte rău?

— Nu, excelentă? Aşteaptă „justiţia* cu jandarmii şi cu ajutoarele, care vor trebui să-l ia de acolo pe mort. M-a trimis anume. Iar dacă excelenţa-voastră îmi dă voie...

Tn noaptea aceea, marchiza se temu să doarnlă singură, în odaia ei. Ţi spuse mamei-Grazia:'

— Să spunem nişte rugăciuni întru iertarea nefericitului.

La mijlocul rugăciunilor, mama Grazia adormise în fotoliu] în care îi spusese marchiza să se aşeze. Iar aceasta se trânti pe pat îmbrăcată, sigură că n-o să-nchidă ochii şi având în inimă o teamă nelămurită, o presimţire cu neputinţă de biruit, a unor întâmplări mai mult decât neplăcute, care aveau să urmeze mai curând sau mai târziu, sub înrâurirea nefastă a mortului aceluia.

28

Tn noaptea aceea, nici marchizul, la Margitello. Nu putuse să doarmă. Trimisese doi oameni să stea de pază lângă spânzurat, până venea vreunul dintre nepoţii acestuia. Şi de îndată ce-şi revenise din indispoziţia pe care i-o produsese priveliştea aceea dezgustătoare, cobarâse în odaia de la parter, unde argaţii, vechilul şi ceilalţi oameni mâncau ciorbă de bob.

Oiscutind despre cele întâmplate. Prezenta marchizului îi făcu să tacă.

Pe urmă, unul dintre oameni, întinzându-i vechilului farfuria goal ă, ca s-o umple din nou, î^i îngădui să spună:

— Să-L trimitem şi cumătrul ui Sânţi o farturie de bob!

Şi râse de glumă aia. Câţiva râseră împreună cu el. Vechilul, adresându-se marchizului, obseivă: /

— A trecut o bun bucată de vreme df când nu S: a mai spânzu- rât nimeni la Rabbato. Doar cu mulţi ani în urmă Rospo, ipsosarul, curând după ce se înapoiase de la ocnă. Pe urmă, meşterul Paolo, băcanul, fiindcă-i fugise nevasta cu pândarul familiei Pignataro, iurându-i aurăriile şi banii. Iar după asta. S-a pus punct!

— Cumătrul Sânţi a fost al treilea! Trebuie să ai curaj ca sg te spânzuri cu propriile tale mâini! Spuse unul dintre argaţi.

— Şi-acum, s^. Va răspândi zvonulcă s-a spânzurat din pricina mea! Rosti, apăsat marchizul.

— I-a zis oare excelerița-voastră: Spânzură-te?! Răspunse vechilul.

— Parcă i-aş fi furat cele câteva pietroaie blestemate! A venit fă mine fără să-l cheme nimeni. A luat cele şaptezeci. De uncii, în tot. Atâtea piese de argint de doisprezece *tari,* una mai frttmoasă decât alta! Şi pe urmă. Umbla spunând în dreapta şi-n stingă că-l. Amenințasem cu procesele, când de fapt. Bătrânul tâlhar muta hotarul... Asta însă nu o spunea!

— Aşa a vrut soarta! Grăi vechilul, grav. Ne cheamă soarta. Când ne bate ceasul. Vorbeam de Rospo. Ipsosarul. Îmi povestea tata... Ăla da, bine-a făcut că s-a spânzurat!

— De ce? Întrebă un ţăran tinerel, continuând să mănânce.

— Furase giuvaerele Madonei. Inele, cercei, ace, toate darurile credincioşilor, şi cununa de argint – chiar şi aceea a copilului Isus – din capelă de la Sunt Isidoro, precum şi potirele şi farfurioarele pentru anafura, din sacristiei Fuseseră patru. Şi.

— Au fost descoperiţi, fiindcă Ropso îşi luase parte dublă, iar unul dintre ei „a cântat”. Au fost osindili la temniţă pe viaţă. Pe atunci nu se glumea, când era vorba de lucrurile sfinte. În patruzeci şi opt însă. Revoluţia i-a pus în libertate pe to (i’ ocnaşii. Iar ipsosarul, găsind acasă o fată de şaisprezece ani. N-a vrut să creadă că era a lui. Cu, toate că nevastă-sa a jurat că o lăsase însărcinată într-o lună. Când fusese arestat. Ce trebuia să facă? Să-şi ucidă nevasta pentru trădare ji să se întoarcă la ocnă? Excelenţa-voastră se plictiseşte cu povestea asta. Aţi putea, desigur, s-o spuneţi mai bine decât mine…

— Continuă! Răspunse marchizul. Am auzit pomenindu-se de ea o singură dată, dar-nu cunosc toate amănuntele.

— De-aţi îi auzit-o povestită de taică-mcu… Rospo locuia în fala casei noastre, unde locuieşte acum *don* Rosario. Farmacistul, care a clădit deasupra încă un etaj, cu balcoane, şi a vopsit faţada cu roşu. Spunea taică-meu ca Rospo era un omuleţ scund, uscăţiv, numai vine. Vorbea puţin, iar de la ocnă* se întorsese cu pielea albă. Cred şi eu! Stătuse şaisprezece ani la umbră. Cine s-ar fi aşteptat să-l vadă înapoindu-se? Iar nevasta şi fata l-au văzut ivindu-se în faţa lor ca un înviat din morii. Nici măcar nevastă nu l-a recunoscut. Cârtd a auzit că i se spune: „Asta e fiică-ta! “. S-a uitat la fată cu nişte ochi! „Să-i. Mulţumim lui Dumnezeu!” a răspuns el sec. Nevasta a priceput şi-a început să plângă. Rospo se făcuse verde la faţă, povestea taică-meu.. Toţi vecinii, care dăduseră iuga, au sărit în apărarea nevestei. Iar’Rospo îşi lăsa capul în jos: „Da, da. Foarte bine. Am spus ceva? Să-i mulţumim lui Dumnezeu!” Dar băga groază-n tine. Povestea taică-meu. Lertaţi-mă excelenţă! Adăugă vechilul, adresându-i-se din nou marchizului, care asculta parcă distrat. Eu nu ştiu să povestesc frumos întâmplarea asta. Nu eram pe atunci. Nici nu mă născusem măcar. Am auzit-o insă de-atâtea ori, povestită de laică-meu. Încât pol >-o repet cu înseşi vorbele lui.

— Şi s-a spinzural din pricina trădării? Intrvbâ un alt ţăran.

— Da de unde! Toată lumea credea: Acum îşi ucide nevasta! Nici pomeneală. Chiar de-a doua zi şi-a reluat meseria lui de ipsosar. Iar cu nevasta, niciun cuvânt. Niciun gest. Numai că. Din când în când, îşi ducea fata la cuptoarele unde-şi cocea ipsosul. Iar nevasta tremura: Ce-o să facă? O s-o înjunghie pe biata copilă? Nu îndrăznea insă nici să sufle. Jar vecinii, tăceau şi

ei. Le era frică de. El. Fost ocnaş, cu faţa aia palidă care se înverzea tot mai mult, ca şi când. Şoarele şi vântul n*ar îi izbutit s-o bronzeze. Ce să mai vorbim?! Fecioară Preacurată! Pare cu neputinţă! Acum era încredinţat că aia nu era fiică-sa. De altfel, se convinsese de asta şi ea. Nenorocita, influenţată de el. Şi începu să-şi urască mama. Tn fiecare zi, certuri, vorbe urâte. Când nu se ducea la cuptor cu taică-său. În cele din urmă, mama înţelese cum stăteau lucrurile. Şi-n zilele când rămânea singură, plângea de dimineaţa până seara. Vecinile: „Ce ai. Cumătră?".

— Ani blestemul lui

Dumnezeu în casă!" Nu dădea lămuriri. Pe urmă, lucrurile au ajuns limpezi pentru toată lumea. Trebuia să fii orb, ca să nu înţelegi. Neruşinata aia nu se stăpânea. Până la urmă, biata mamă trebuia să vadă şi să tacă. Să l'i fost o alia femeie, mai treacă, meargă! Dar propria fiică! Un scandal cumplit! Iar vecinii se prefăceau că n-au habar de nimic, de frica ocnaşului.

— Cristoase! Bine-a făcut, de vreme ce nu era fiică-sa!

— Nu vorbi aşa, cumetre Gola! Continuă vechilul. Era chiar fiică-sa! Într-o zi, nevasta cade bolnavă, ajunge pe pragul morţii, şi, înainte de a primi sfintele laine, i-o **jufă** în iala preotului, cu sfânta cuminecătură în mină, şi-n faţa tuturor: -Sânt gata să mă înfăţişez înaintea lui Dumnezeu!" Vai! Pe pragul morţii nu se minte. Iar. După două zile... Povestea laică-meu: Aveam nevoie de o încărcătură de ipsos, şi o întreb pe lată} „Unde e taică-tău? "îmi răspunde: în grajd, dă paie laV măgari. "Avea şase măgari, pentru transportul ipsosului. Şi mă îndrept spre grajd, care avea uşa alături. Strig. Nu-mi răspunde nimeni. Împing uşa, intru... — Când ajungea aici. Taică-meu îşi făcea în-totdeauna semnul sfintei cruci – Rospo se spânzu- rase de unul din inelele de la iesle, cu căpăstrul unui măgar. Cei şase măgari mâncau liniştiţi paiele. Îşi făcuse dreptate „cu propriile-i mâini! Iar oamenii spuneau că fusese pedeapsa lui Dumnezeu, fiindcă Rospo furase gim aerurile ■ Fecioarei, şi potirele, şi farfurioarele pentru. Anafură! ... A fost. Intimi din Rabbato. Nimeni nu-şi amintea că un rabbatan să-şi fi luat singur zilele, până atunci.

— Rospo a deschis calea, iar ceilalţi merg după elf spuse cumătrul Cola. Până una-alla, eu mă duc să mă culc.

— Şi eu! Şi eu! E târziu. Noaptea bună!

Rămăseseră riumai trei şi marchizul cu vechilul.

— Şi excelentei-voastre îi e somn.

— Nu, vechilule.

— Şi-acum. Cine-o să mai treacă noaptea pe drumul de care?! Spuse unul dintre ţărani, aprinzându-şi pipa.

— Ţi-e teamă de duhuri? Ha – ha!

— Râzi, cumetre. Dar cine-a văzut cu ochii lui, cum văd eu în clipa asta, pe durţineata şi pe slăpit'

— Erai beat de dată aia.

— Ei da, cu vinul ce-l dan cei din familia Crisanti! Oţet botezai. Credeţi-mă. Pe drum mă giiulcam la maică-mea. Pe care o lăsasem bolnavă, sărăcuţa! Era o lună ca un fir de aţă. Cerul, senin, cu stelele (*are clipeau. ('âinele lui Sidoli chelălăia în fala casei, a cărei uşă era deschisă, iar oamenii stăteau de vorbă. Se auzeau glasurile, nu şi cuvintele. Asta, ca să vă spun că nu era târziu. Întâiul ceas al nopţii, poate ceva mai mult...

— Ei şi?! Spuse marchizul, văzând că ţăranul se oprise să-şi reaprindă pipa.

— Simt că mi se zbârleşte pielea ori de câte ori vorbesc despre asta. Înainte, spuneam şi eu: Prostii! Închipuire bolnăvicioasă! Când auzeam vorbindu-se de astfel de lucruri. Acum insă. Fiindcă ăsta e adevărul, mai curând aş lăsa să mi se taie gâtul, excelentă, decât să fiu silit să spun că nu-i adevărat. Â/unsesem la jutnătatea drumului de care, aici spre Margitello. Şi irtaintea mea nu era nimeni. Se vedea bine. Să zicem că dacă ar fi fost vorba de unul pe jos. Poate că nu l-aş fi putut observa. Dar de unul călare! Ar fi trebuit s-aud măcar zgomotul copitelor catârului! Dintr-o dată! ... Ca şi când caiârul şi omul care îl călărea ar fi ţâşnit din pământ! Câtimi sărea, se învârtea, ba la dreapta, ba la stingă... La douăzeci de paşi. Excelentă, am strigat: „Hei, ia seama!" Mă temeam să nu dea peste mine. Din pricina nopalilor nu. Mă puteam da la o parte, aşa că m-am oprit. Iar catârul sărea şi se răsucea, furios, pufnind pe nări. L-am. Văzut atunci pe omul ăla clătinându-se şi am auzit bufnitura căderii. Am vrut să alerg într-acolo. Isuse Cristoase! Om şi catâr, îi înghiţise pământul din care ieşiseră. Dacă în clipa aia m-ar fi impuns'cineva. Nu mi-ar Ţi curs o picătură de sânge! Chiar în locul unde fusese ucis cufaătrul Rocco Criscione, excelentă! Mă gândeam la mama mea. Bolnavă, nu mă gândeam la mort! Am văzut cu ochii ăştia, am auzit cu urechile astea. Şi n-aş mai trece pe-acolo. Noaptea târziu. Nici dacă mi-ar spune cineva: îţi

dau o mie de uncii! Nu mă credeţi, excelentă?

Marchizul se ridicase de unde şedea, palid, cu limba uscată şi cu un tremurat, din cap până-n picioare, pe care căuta să-l ascundă, plimbându-se în sus şi-n jos prin' încăpere. Întors cu spatele către vechil şi către cei trei ţărani.

— De oameni mi-e mie frică, nu de sulletele răposaţilor! Spuse tare, vechilul. Mă întorceam odată de la câmp, spre miezul nopţii. Şi era o lumină de lună. De se vedea ca ziua. Iar în şesul de la Sunt Antonio, iată o fantomă înfăşurată într-un cearşaf şi ţinând pe cap o vârtelniţa. Ce se-nvârtea.

Se-nvârtea întruna! Mă opresc, se opreşte şi fantoma. Vârtel" nită, însă, se învârtea mai departe, în clipa aia, bineînţeles, am simţit că-mi îngheaţă sângele în vine. Mi s-a părut insă că lantoma voia să mă împiedice să trec. Şi-atunci am strigat: „Pe Sfânta Fecioară! ** Cu cheia de la casă şi cu un cuţitaş cu mânerul de fier – din alea de doi gologani – am făcut un zgomot ca atunci când salfi cocoşul unui pistol şi m-am azvârlit cu forţă, s-apuc de unul din colţurile cearşafului. Currtetre Nunzio, ce faci? Era cutra aia de Testasecca. Dumneata, cumetre? Gura, n-ai văzut nimic! Iar ceea ce-am văzut, într-adevăr, n-am spus-o niciodată, nimănui. Un om care cobora de la un oarecare balcon, cu o scară de frânghie.

— Un hoţ?

— Bineînţeles. Unul din ăia care lac să răsară ceva pe frun-' tea soţilor. Oricare altul s-ar fi întors din drum, iar acum ar povesti, ca dumneata, basmul fantomei cu cearşaf şi cu vâr- tel nită pe cap.

— Dar catârul şi călăreţul, care; s-au topit într-o clipă, că înghiţiţi de pământ? Răspunse ta/anul. Care'terminase de fumat şi-şi golea pipa în palma mâinii.

— Excelenţa-voastră ce părere are? Întrebă vechilu4.

Marchizul nu răspunse şi continuă să se plimbe în sus şi-n jos prin încăpere, cu capul plecat, cu mâinile la spate, strângând din când în când din buze, ca pentru a nu lăsa să iasă cuvintele ce i se trămintau pe limbă, ridicând deseori din umeri, ? Bsorbit într-o conversaţie lăuntrică,. Din pricina căreia uitase până şi iocul unde se găsea.

— Haidem să ne culcăm şi noi! Spuse unul dintre ţărani.

Ceilalţi doi se ridicară şi ei.

— Noapte bună. Excelentă!

Marchizul răspunse clătinând din cap la salutul lor şi se opri în mijlocul încăperii.

— ’Soarta! Exclamă vechilul. Ce putem face, excelenţă? Bolovani din văzduh care se prăvălesc peste noi. Când nici nu ne-aşteptăm! Dacă-mi daţi voie, o să mă trântesc pe patul lui Titta, căci exclenta-voastră o să aibă poate nevojede ceva.

Şi luă lampa în mână, să-l insoţească-

— Da! Răspunse marchizul.

Curtea era scăldată în lumina lunii. În liniştea adâncă a nopţii, se auzea în depărtare un glas care cântă.

29

Gă isecasa plină de lume.

— Doamna Mugnos, Cristina, cavalerul Pergola, *don* Aquilante, alergaseră la cele dinţii veşti răspândite în Rabbato în legătură cu sinuciderea bătrjnului Dimaura. Circulau zvonuri năstruşnice. Bătrânul, după ce-şi pregătise şţreangul, îl aşteptase pe marchiz, îl împroşcase cu toate blestemele cerului şi se spânzurase chiar sub ochii lui. De spaimă, marchizul se prăbuşise la pământ, ca mort. Şi fusese dus la conac, unde îşi venise în fire de-abia după-două ore! Bătrânul se prezentase în fata marchizului cu frânghia în mină:

— „Vă înapoiez cele şaptezeci de uncii. Ori Îmi daţi pământul, ori de nu, jur pe Dumnezeu, că mă spânzur acolo, de un copac!

— Spânzură-te, dacă-ţi face plăcere! Nu vrei şi puţin săpun pentru frânghie?

Iar în fata răspunsului aspru al marchizului, bietul cumătru Sânţi plecase într-adevăr să se spânzure. Marchizul îl privise pe fereastră, fără să fie mişcat şi fără să trimită pe cineva să împiedice asemenea faptă de nebun!

Bătrânul îi spusese unui nepot:

— Mâine, marchizul o să găsească un fruct nemaipomenit pe una din crengile migdalului de pe pământul meu de la Margitello. O să-l facă să icnească!

Nepotul:

— Ce fruct nemaipomenit?!

— O să vezi!

Iar dimineaţa plecase fără să mai spună nimic. Nepotul îl credea la liturghie. Când colo. Amărâtul. Fugise să se spânzure!

Titta, plecat dis-de-dimineaţă cu pretorul şi cu jandarmii, o lăsase pe marchiză într-o mare frământare. Văzând-o pe maică-

sa, Zosima i se azvârli în braţe, pifngând cu hohote:

— Ce nenorocire, mamă, ce nenorocire!

Sosise însă, aproape imedlăt, cavalerul Pergola:

— Se poate, verişoară? Ce vină are marchizul?

'Pe urmă, o mai încurajase puţin *don* Aquilante, povestindu-i cu de-amănuntul cum se desfăşuraseră lucrurile: nimeni nu putea să le cunoască mai bine decât el, care încheiase afacerea. Pe atunci, marchizul avea pe cap cu toiul alte griji decât pământul cumătrului Sânţi!

— Bătrânul a venit la mine: „Domnule avocat, să terminăm!" La început n-am înţeles nimic. Ce trebuie să terminăm? „Povestea asta cu pământul meu de la Margitello." Te-ai hotărât. În sfârşit?

— Dar pentru ce oare? Exclamase marchiza până la urmă, frângându-şi mâinile. Dar pentru ce oare?

— Pentru că zgârcitul de bătrâii ar îi vrut în acelaşi timp şi banii şi pământul. Toţi ţăranii sunt la fel. Unul mai tâlhar decât altul. Bestii! Suflete de animale în trup omenesc!

Şi rostea aceste cuvinte cu un aer tainic, clătinând din cap, închizând ochii pe jumătate, ca şi când ascundea o idee adâncă pe care ar ţi fost în zadar să o lămurească. Nici doamna, nici cavalerul Pergola nu l-ar fi priceput!

La apariţia marchizului în uşa salonului, nimeni nu cutezase să scoată o vorbă.

— Ce e? Sunteţi în doliu? Întrebă el cu asprime.

Chiar avusese de altfel impresia de-a fi intrat într-una din acele odăi în care neamurile răposatului primesc în tăcere persoanele cele mai apropiate, după un obicei poate oriental., existent încă în Sicilia.

— Cum le simţi? Îl întreba marchiză.

— Eu? Minunat!

Era, însă, palid, iar în tonul cu care vorbea se simţea o adâncă supărare.

— Tţi spun că minunat! Răspunse el încă o dată. Ia un gest de îndoială al marchizei.

— Atâta ne-ar mai lipsi, interveni cavalerul Pergola. Ca vărul să se îmbolnăvească fiindcă s-a spânzurat un imbecil!

— Îmi pare rău numai că n-am putut să dorm noaptea trecută! Adăugă marchizul. Mă duc imediat să mă culc câteva ore.

Marchiza îl urmă în odaie.

— Mulţumesc, n-am nevoie de nimic! Îi spuse el.

— Ia cei puţin un gălbenuş de ou cu calea.

— Nimic. Lasă-mă să dorm câteva ore.

— Ştiu că te-ai simţit rău.

— Rău? De ce? Sunt oare un copil?

— L-au luat de-acolo? Întrebă marchiza, după o clipă de tăcere.

— Da, l-a luat dracul! Dar nu pricepi că nu vreau să vorbesc ’ despre asta? Că vreau… să dorm?

Marchiza Îl privi uluită şi ieşi din odaie. - Groaznic de umilită, ca şi când fusese dată afară. Închizând uşa şi ţinând o mină pe mânerul de aramă al broaştei, rămase acolo câteva secunde, să-şi vină’ în fire, înainte de a se înapoia în salon.

— S-a şi culcat? O întrebă unchiul *don* Ţândăro. Care sosise şi el între timp. Păcat! Voiam să-i arăt…

Şi luă din mâna cavalerului Pergola un mic şi ciudat idol de argint, cea mai frumoasă achiziţie a lui din anul acela, după cile spunea.

— Ei, nepoată? O comoară! Lucru egiptean! Un Anubis.’zeul câine. Cum a ajuns aici? De câte veacuri? Era la un metru sub pământ. L-a dezgropat, din întâmplare, un ţăran, şi mi l-a adus mie. „Îţi dau doi piaştri, eşti mulţumit?’* Şi încă nu-i înţelesesem importantă, mărturisesc. Pe urmă, uitându-mă mai bine la el, argint. Nicio îndoială! Dar chiar dacă n-ar fi? Valoarea nu stă în material, ci în ceea ce înfăţişează. Gândeşte-te, nepoată, că ai în mână un obiect de câteva mii de veacuri! Venisem anume să i-l arăt. Dar şi ca să ştiu ce e adevărat din cele. Ce-am auzit. S-a spânzurat sub ochii marchizului? Dar nu s-a gândit nimeni să taie ştreangul? Asta trebuia făcut.

— Lucrurile nu stau chiar aşa napa! Îl întrerupse cavalerul Pergola.

— Tot asta am spus-o şi eu: lucrurile nu stau chiar aşa!

— Vi s-ar putea întâmpla şi dumneavoastră. Să ne închipuim că un răuvoitor i-ar spune ţăranului care v-a vândut acest mic idol: „Nătărăule! Ai lăsat să-ţi scape din mână o comoară.1 Fleacul ăla făcea peste o mie de uncii.1* Şi că acesta, de supărare…

— Dar eu i-am spus de la bun început: Jaaminte. Îţi dau doi piaştri! Dacă e cumva cineva care-ar vrea să-ţi dea mai mult…

Arată-l cui crezi de cuviinţă. Nu-ţi cer decât să mă preferi pe mine. E cineva care-ţi. Dă zece? O să-ţi dau şi eu zece'piaştri şi jumătate. ** Dacă acesta ar veni însă să-mi spună – sunt atât de rgnoranţi ţăranii! Se cred întotdeauna furaţi de boieri! — Eu i-aş răspunde: Poftim! Tnapoiază-mi cei doi piaştri ai mei. Şi-ar trebui să fac un mare efort. Nepotul meu. Marchizul, e de altă părere. Afacerile sunt afaceri, nu se fac pentru a li desfăcute. Are dreptate. Dar când ai de luptat cu ignoranţii, care. Pe deasupra, mai sunt şi bănuitori şi răi? Cel mai bine e să nu ai nimic de împărţit cu ei. Şi pe urmă, ce trebuia să-i pese dacă stăpânea ori lui stăpânea palma aia de pământ? Văzând că bătrtnului îi părea rău c- «vândut-o şi că se ducea acolo să plân**&3** pe brazde: unui tânin poţi să-i M nevasta, fata. Tăce din gură, închide ochii, dar un petec de pământ, nu! * e ca şi cum i-ai smulge o bucată din inimă. Vă/înd deci că bătrânului îi părea râu că-l vânduse, eo unul i-aş fi propus imediat: să desfacem contractul- Poftim pământul dumitale, scoate cele şaptezeci de uncii ale mele şi să batem palma, cum se spune de obicei. Aşa îl şi sfătuisem. Acum câteva săptămâni: „Nepoate, descoloroseşte-te de cumătrul Sânţi Dimaura ăsta! [12]* Bărbatul tău, iartă-mă, nepoată, are un cap! ... Capul celor din. Familia Roccaverdina! Dacă-mi da ascultare, nu s-ar mai fi întâmplat ce s-a întâmplat, iar tu n-ai sta acum moartă de spaimă, cu ochii ăia care privesc, dar nu văd. Te-ai uitat bine la idolul meu? Nici n-ai oăgat de seamă că are capul de cline!

Era chiar moartă de spaimă, cum zicea unchiul Ţândăro. Îi vuia în urechi tonul aspru, aproape grosolan, al vocii marchizului, ceea ce până atunci nu i se. Întâmplase să audă, când acesta i se adresa ei. Ca să ajungă până aici. Îşi spunea ea. Tulburarea marchizului trebuia să fi fost uriaşă: mai curând remuşoare, decât tulburare, dacă unchiul îl sfătuise: „Descotoroseşte'-te de cumătrul Sânţi ăla! **, iar el nu voise să-i dea ascultare, pentru că o afacere, când e încheiată, e încheiată!

Într-un colţ al salonului, cavalerul Pergola discuta cu glas tare cu *don* Aquilante, în. Legătură cu primele capitole ale Genezei. Din când în când se auzea glasul aspru al lui *don* Aquilante, care repetă: *

— Cuvinte al căror sens nu a fost încă priceput!

---

12 *Fideicomisul* înfăţişa în dreptul mai vechi o dispoziţie testamentară prin care testatorul încredinţa moştenitorului- sau legatarului său un bun. cu îndatorirea de a-l păstra, de a-l transmite altcuiva sau de a se asigura folosirea lui şi de către alte persoane.

Şi răspunsul cavalerului:

— Tocmai pe dumneavoastră trebuia să vă aşteptăm, ca. Să ni-l explicaţi.

Cum ajunsese până la Geneză, vorbind despre sinuciderea cunjă- trului Sânţi, n-ar fi putut s-o spună niciunul din cei doi. Sigur că merseseră repede. Unchiul *don* Ţândăro, care se apro> piase de ei, auzind despre ce era vorba, îşi privise ginerele în fată şi, clătinând din cap, se îndepărtase bombănind:

— Şi pe urmă se face apel la moaştele sfinţilor!

Trecând prin faţa doamnei Mugnos şi a Crislinei, care căutau s-o îmbărbăteze pe marchiză, cavalerul *don* Ţândăro făcu gestul – pe care-l face cel care nu vrea să tulbure o convorbire intimă, dar doamna Mugnos îl chemă:

— Spuneţi-i şi dumneavoastră, cavalere: nu e o imprudentă să pretindă că marchizul să dea pământul acela moştenitorilor?

— Şi fără să ceară înapoierea preţului, aş adăuga eu! Şaptezeci de uncii nici nu-l îmbogăţesc, nici nu-l sărăcesc pe marchizul de Roccaverdina. Cu palma aceea de pământ, ori fără ea, Margitello va rămâne tot Margitello. Margitello a făcut întocmai ca. Peştele cel mare, care-l înghite pe cel mic: a înghiţit Roccaverdina. Roccaverdina, care este titlul de familie, s-a topit în Margitello-, după desfiinţarea fideicomisuri-
ı or*. O bucată lu, o bucată eq o hicată ăla, ca hainele lui Isus Cristos, pe care le-au jucat în zaruri cei ce l-au răstignit. Ce spun eu este însă numai un iei de-a vorbi. Nici marchizul, pe de altă parte, nu e vinovat. De ce trebuie să am eu bucluc pe pământul meu? Doar de asta am cumpărat ba ici, ba dincolo, debarasându-mă de toţi vecinii. Margitello este acum un dreptunghi uriaş, mărginit pe cele patru laturi de şoseaua naţională şi de drumurile comunale şi izolat cu desăvârşire. Bătrânul ăla încăpăţânat voia să stea înfipt acolo, ca să-i facă în ciudă marchizului.

— Vai! Nu pot nici să mă gândesc la asta! Mi se pare că pământul ăla e "blestemat!

— Cine poate să spună altfel, nepoată dragă?

— Mama se teme că marchizul…

— Nu crezi că e imprudent să-l înfrunţi tocmai acum? O întrerupse doamna Mugnos. Mai târziu, poate. Cel mai bine ar fi însă să-l laşi să facă cum vrea.

— Şi e în stare să facă mai departe cum vrea, numai de

necaz! Încheie *don* Ţândăro, râzând.

— Pa, mamă! Vreau să văd dacă mă iubeşte! Exclamă Zosima, ceva mai târziu, de îndată ce rămase numai cu doamna Mugnos şi cu Cristina. Vreau să-l pun la încercarea asta!

— Şi pe urmă? Spuse Cristina, privindu-şi sora cu o expresie de adâncă dezamăgire.

— Şi pe urmă? O să am măcar certitudinea.

— Eu n-aş căuta-o.

— De ce?

— Pentru că… Aşa gândesc eu.

Ea gândea altfel. Intrase cu multă grijă în odaie, nevoind să-l trezească pe marchiz, dacă din intifnplare ar fj dormit încă. Văzându-l culcat, cu ochii deschişi, nemişcat, de parcă nici nu-şi dădea seama de prezenţa ei. Marchiza strigă:

— Antonio! Vai, Doamne! M-ai speriat! Tot te mai simţi rău?

Se apropiase de el, îngrijorată, tremurând, şi îl luase de-o **mârlă.**

— Dar ce-ţi închipui oare? Îi spuse el, cu un glas care ascundea cu greu supărarea. Ce ţi s-a spus?; Ce (i s-a strecurat în suflet?

— Vai! Ascultă, continuă ea. Împreunându-şi mâinile ca pentru rugăciune, ţi-o cer ca pe o favoare! Dacă mă iubeşti cu adevărat…

— Ai nevoie de alte dovezi?! După ceea ce am făcut?!

— Nu de alte dovezi. M-am exprimat greşit. Pentru liniştea noastră, pentru a risipi orice prevestire rea, ce vrei?, sunt superstiţioasă, ca toate femeile. Poate că voi, barba 1 îi. Nu puteţi crede că deseori unele sentimente sunt prevestiri, avertismente ale inimii.’Pentru liniştea noastră, ascultă-mă!

Şovăia, nu îndrăznea să-şi exprime dorinţa ei fierbinte prin cuvinte mai lămurite şi mai simple, să i-o impună, chiar, cu ajutorul dragostei care în clipa aceea vibra în toată fiinţa ei. Şi pe care ar fi vrut ca el s-o ghicească măcar, dacă nu. Putea s-o vadă, Şovăia, aşteptându-l să-i vină spontan în ajutor, şi să i-o ia înainte, acordându-i – ca pe un dar – ceea ce ea îi cerea, cu un sfielnic gest rugător. De îndată ce observă însă că marchizul o privea bănuitor şi în poziţie de apărare şi de rezistentă, /» e simţi cuprinsă de un tal de curaj şi de forţă şi vorbi, mai departe, pe un, ton hotărât:.

— Ascultă: trebuie să dai pământul aceta moştenitorilor, cum

te-a sfătuit unchiul *don* Ţândăro, şi fără să le ceri înapoierea costului. Te rog să f. Aci asta, din dragoste pentru mine!

— Şi să confirm astfel că bătrânul s-a spânzurat din vina marchizului de Roccaverdina!

Sări jos din pat, zvârlind în lături cuverturile sub care se vârise îmbrăcat.

— Unchiu-meu. Cu antichităţile' lui, nu pricepe nimic.

— Ţi-o cer ca pe un dar, ca pe un sacriiiciu. N-aş vrea să mă refuzi. N-o să pot fi liniştită atâta timp cât pământul ăla blestemat va face parte din Margitello.

— Ce bănuieli ai? Ce ţi s-a spus? Vorbeşte!

— Ce mi se putea spune? Ce-aş putea bănui? Întrebă ea încet, retrăgându-se puţin în faţa acelei întrebări, ţâşnită cu un urlet de mânie.

— Să nu-mi mai spui nimic, să nu-mi mai pomeneşti de asia! Grăi marchizul.

Iar. În. Expresia feţei şi în tonul glasului său semnele de groază şi de frământare erau atât de evidente încât marchiza nu putu să-i răspundă decât cu o mişcare gingaşă a mâinilor:

— Voi face cum vrei tu!

Şi ieşi din odaie.

30

Şi nu-i mai vorbise, ce-i drept, despre asta. Amândoi îşi dădeau seama însă că fiecare dintre ei se gândea tot timpul numai la tăcerea aceea pe care şi-o impusese şi că fiecare suferea în felul lui.

— El, furios că marchiza, cu atitudinea ei resemnată şi cu o durere mută, îi amintea că aştepta un răspuns, o revelaţie, sau o faptă, fapta aceea pe care i-o ceruse ea, cu cuvinte rugătoare, ca o dovadă de dragoste; ea, jignită de refuzul inexplicabil şi de posomoreala şi asprimea cu care se vedea tratată şi pe care fantezia ei aprinsă le exagera şi le făcea încă mai penibile.

Tn răstimpul ultimelor trei luni, sărmana mama Grazia plecase pe lumea cealaltă, fără ca măcar să-şi dea seama, rămânind nemişcată, cu ciorapul în mină, în scaunul, pe care şedea pe balcon, ca să se bucure de soarele de februarie. Iar după douăzeci de zile o urmase şi baroana de Lagomorto, stingându-se în linişte, sub pologul alb al patului ei, cu cifnii cuibăriţi acolo, dar fără să mai Fie în stare să-i încălzească picioarele.

— Îi las în grija ta! Îi spusese ea marchizei. Ca pe nişte copii! Şi adăugase: Mor mulţumită. Nu mi-aţi dat însă măcar mângâierea de a şti că un marchiz mititel s-ar afla pe drum. Nu e nimic, o să vină. O să-l cer eu. De-acolo de. Sus, cu rugăciunile mele.

— Dar cum de vorbiţi astfel, mătuşă!

— Oh! Să nu-ţi închipui că nu-mi dau seama că de data asta... s-a terminat! Vorbi mai departe baroană. Ce rost mai am pe lumea asta? Tu n-o să mă uiţi. Mi-am avut şi eu partea mea la fericirea ta. Eşti fericită, nu-i aşa?

— Da mătuşă!

— Atât cât pofi să fij fericită în această vale a lacrimilor. Vale a lacrimilor, spune *Sălveregina*[13]. Căci *noartea este...* di nu-m imai aduc bine aminte canţoneta, care începe astfel şi se termină cu:

Un leac în toate nenorocirile Muritorilor nefericiţi.

De suferin (e obosiţi!

Mă puneau s-o recit când eram copilă. O repeta deseori maică-mea...

Cu o extraordinară limpezime de minte, baroana se îngrijise în acele ultime două zile să-şi modifice testamentul.

— Eram certată pe vremea aceea cu fratele meu şi cu nepoată-mea. Nu vreau să-mi ponegrească amintirea: Tu eşti destul de bogat, îi spuse ea marchizului: Ţândăro are mai multă nevoie decât tine. Iar Cecila are doi copii...

Şi murise după două zile, mormăind canţoneta lui M’etastasio2, s tângându-i mâna Zosimei. Făutând cu privirile câini ghemuti la picioarele patului şi care numai cu greu au putut fi îndepărtaţi. Ameninţau să se năpustească şi să muşte pe oricine se apropia de stăpâna lor, care stătea ţeapănă sub cuverturi, cu capul răsturnat pe perne, şi. În al cărei păr, pe sub scufie, se aflau încă bigudiuriie pe care ţinuse să şi le pună în ajun. Seara, fiindcă de ani şi ani de zile făcuse la fel. În fiecare seară.

Marchiza se mai gândea încă şi după o lună la cuvintele baroanei: „Eşti fericită, nu-i aşa?”, şi la răspunsul ei: „Da. Mătuşă! *4 Acum, de-acoto de sus. Baroana vedea, desigur, că o minţise, ca să nu-i tulbure ullim, eie zile de viaţă. Nu* i se destăinuise niciodată, cum făcuse cu mama şi cu sora: baroana

---

13 Rugăciune catolică, in Ib. lat., adresată Sfintei Maria.

[1] *Pietro Metastasio* (1698—1782). poet ital ân. autor a numerpase tragedii ţi al altor opere poetice.

n-ar fi avut prudenţa s-o încurajeze şi să nu-i spună nepotului. Iar Zosima nu voia ca între ea şi marchiz să existe1 intermediari: prefera să sufere.

Pe urmă, fusese tarată de grijă de a muta şi de a pune la locul lor mobilele, tablourile şi tot lelul de alte lucruri, pe care marchizul le adusese acasă din palatul baroanei, rămas moştenire nepoatei măritată cu cavalerul Pergola, grăbit să iasă cât mai curând din ulicioara în care acum i se părea că-i lipsea aerul şi că nu? Vea destulă lumină. Marchiza pusese bijuteriile antice, de mare valoare, pe care i le lăsase mătuşa laolaltă cu cele ale familiei. Iar într-o zi, când admira printre alte lucruri moştenite, două veşminte de brocart, ţesute cu fir de aur, din prima jumătate a veacului al optsprezecelea, păstrate în perfectă stare, împreună cu toate accesoriile şi cu pantofiorii – baroana nu i le arăta decât rareori, atât era de dornică să le păstreze – se simţise cuprinsă de curiozitatea de a se îmbrăca cu unuj din ele, care-după ochi – părea croit şi cusut anume pentru ea.

Marchizul, înapoiat pe neaşteptate de la Margitello, o, surprinsese pe jumătate îmbrăcată şi, cu o neobişnuită amabilitate o ajutase să se schimbe. Acel *canlusciu* venea ca turnat pe ea. De îndată ce terminase cu îmbrăcatul şi se privise în oglindă, se ruşinase însă de curiozitatea ei, ca şi când s-ar li mascat când nu trebuia.

— Îţi stă foarte bine! Pari un alt om! Îi spuse marchizul. Marchizul *cel mare* povestea că, de fiecare dată când străbunica mea, marchiza, îmbrăca vesmântul acesta, el obişnuia să-i repete; „Profită de împrejurare, marchiză, în clipa asta n-aş putea să-ţi refuz ceva!” Marchiza însă. Adăuga el, nu a profitat niciodată.

— Era o femeie prudentă, răspunse Zosima.

Marchizul o privi întrebător.

— Pentru că o doamnă, explică că, nu trebuie să ceară, ci să aştepte ca dorinţa ei să fie ghicită.’

Pentru o clipă, se amăgise în legătură cu planurile marchizului. Iar când îl văzuse îngândurat, puţin încruntat, aşteptase să-i spună: „Ţi-am ghicit voia. Se va face precum doreşti. “Când colo, el schimbă vorba:

— Vii mâine la Margitello? Vom degusta vinurile. Este cea dinţii petrecere a „Asociaţiei agricole”.

— Mulţumesc! Răspunse ea. Rece.

[ar a doua zi, dimineaţă, se prefăcu că doarme, ca să nu-i dea prilej marchizului să-şi repete propunerea, în clipa când era gata de plecare.

El se învârtise puţin prin odaie, şovăind dacă s-o trezească sau nu. Se oprise să o privească, iar marchiza, care stătea cu ochii întredeschişi, se miră văzându-l că face un gest prin care parcă voia să alunge cu mâinile cine ştie ce gând trist ce-l tulbura, atât era de îndurerată expresia chipului său în clipa aceea.

Suferea aşadar şi el? Pentru ce anume? Din ce pricină? Avea deci dreptate maică-sa când îi spusese că între soţ şi soţie, intervenise o neînţelegere, un echivoc, iar faplul că niciunul dintre ei nu încerca să le lămurească sau să le risipească, nu tăcea decât să prelungească acea penibilă stare sufletească şi să o înrăutăţească?

— Cum? Verişoara nu vine? Întrebă cavalerul Pergola, care se şi urcase în trăsura oprită în faţa porţii.

— Nu se simte prea bine! Răspunse marchizul.

— Ceilalţi ne aşteaptă la Cappelletta, spuse cavalerul, după ce aprinse o ţigară. Iată-l şi pe *don* Aquilante!

Don Aquilante venea în goană, scuzându-se de întârziere. Tftta plesni din bici, iar catârii porniră în trap întins.

Cavalerul Pergola nu putea să se afle împreună cu avocatul fără să-şi satisfacă plăcerea de a-l provoca la vreo discuţie, Când trăsura le ajunse din urmă, la Cappelletta. Pe celelalte două, cu membrii „Asociaţiei agricole”, şi le-o luă înainte la coborâş, cavalerul îi spuse:

— Astăzi vreau să vă văd cherchelindu-vă. *În vino veritas*[14]*.* O să ne spuneţi astfel adevărul adevărat în legătură cu duhurile dumneavoastră. Şi chiar credeţi În ele?

— Nu m-am cherchelit niciodată în viaţa mea. Şi nici n-am nevoie să mă cherchelesc pentru a spune adevărul! Răspunse *don* Aquilante, cu asprime.

— Duhurile beau şi ele vin?

— Aş putea să vă spun că da. Şi vi s-ar părea o prostie.

Cavalerul izbucni într-un hohot de râs:

— Cu atât mai bine! Dacă pe lumea cealaltă nu s-ac mai putea bea vin, mi-ar fi tare necaz. Ai auzit vere? Trebuie să-

14 Adevărul este in vin (in limba italiană).

nfunzi bine butoaiele, la Margitello. S-ar putea să găseşti vreunul gata golit. *1*

Şi râdea, dând din picioare, frecându-şi mâinile. Ca întotdeauna când era bine dispui.

— Ceea ce nu pot duhurile să golească, sunt anumite capete în care. Nu-i nimic, răspunse *don* Aquilante, închizând ochii pe jumătate şi clătinând compătimitor din cap.

Marchizul nu răspunse imediat- De câtva timp încoace simţea unele întreruperi în gândire, de care se scutura pe loc, ca şi când şi-ar fi revenit dintr-o uluială. Trebuia să facă un etort. Ca să-şi aducă aminte ideea ori faptul în urma căruia se rătăcise, iar uneori nu izbutea să-i dea de urmă. I se părea că făcuse un drum lung printr-o ceată deasă, fără să deosebească nimic, în jurul său, prinir-un spaţiu pustiu, tăcut- sau pe marginea unui abis unde putea să pună piciorul greşit şi de a cărui groază se simţea năpădit, când îşi revenea.

Avusese o tresărire uşoară la întrebarea cavalerului şi zâmbea chinuit, ghicind cui i se adresa răspunsul lui *don* Aquilante.

— Vărul meu este incorigibil! Spuse el, în vreme ce cavalerul râdea.

— Ţine însă în păstrare binecunoscutele moaşte, pentru când se vede în primejdie! Răspunse *don* Aquilante, fără să-şi piardă cumpătul.

.

— Să nu vă închipuiţi c-o să-mi închideţi gura, reproşindu-mi o slăbiciune de muribund! Exclamă. Cavalerul. Iată, acum sunt sănătos tun şi pot să vă ţin piept şi dumneavoastră, şi tuturor popilor de pe pământ. Iar ia Margitello o să fac* o urare în cinstea Diavolului, în faţa butoiului celui mare, cu cel mai bun vin al „Asociaţiei**:

Trăiască Satana!
Răzvrătire,
Ori forţă răzbunătoare
A raţiunii!

Le-am citit ieri într-o gazetă. Versuri ale unui mare poet *, spunea gazeta.

— Poeţilor li se îngăduie să nege şi să afirme, iii acelaşi timp.

— Să afirme şi să nege?!

— E vin amea, oare, că nu mă înţelegeţi? Dumneavoastră vă închipuiţi că faceţi cine ştie. Ce mare scofală cu o urare în

cinstea Diavolului! Credeţi în el, deci. Şi vă mai proclamaţi Jibercugetător!

— Sunteţi mai absurd dumneavoastră, care credeţi în duhuri. Diavolul, cel puţin, este o forţă cane ispiteşte, împinge spre păcat şi duce în iad, el singur, mai multe suflete decât duc în rai toii sfinţii şi toţi îngerii. Pe ăsta Îl îndeamnă: „Fură! ** Celuilalt îi şopteşte: „Ucide!" Unuia: „Destrăbălează-te!

Altuia: Jrădează! “Şi îl ascultă tofi şi îl urmează tofi, dacă-i adevărat că există!

— Vulgaritatea străveche, râncedă. Dragă cavalere! Sântefi rămas în urmă cu un veac. Cel outin.

— Iar dumneavoastră în copilăria umanităţii!

— Deocamdată, cu discuţiile astea. Îl Facem pe marchiz să adoarmă! Spuse *don* Aquilante.

Marchizul căzuse din nou în starea aceea de oprire pe loc a gândirii. Din care se trezise cu o clipă mai înainte. Îi răsunau numai în urechi, slabe, aproape nedesluşite, cuvintele vărului: „Ăluia îi şopteşte: ucide! Ăstuia îi şopteşte: ucide! “Da, da! Diavolul îi suflase în ureche, vai Doamne! Cuvântul îngrozitor, o săptămână întreagă. Iar el ucisese! Tot astfel, mai târziu, diavolul îl sfătuise pe cumătrul Sânţi: „Spân- zură-te! Spânzurăte! “Iar el se spânzurase!

N-avea să mai scape niciodată de aceste coşmaruri? Nu dormea, cum spusese tocmai atunci *don* Aquilante. Şi dormea puţin. De câteva săptămâni. În pat, alături de marchiză. Căci nu se putea numi somn acea închidere a ochilor pentru câte un sfert de oră, trezindu-se apoi brusc, cu spaimă că nu cumva ea, dându-şi seama de asta, să îl întrebe: ce ai? Exista şi aşa o neîncetată întrebare în ochii ei, în resemnarea aceea tăcută, în răspunsurile acelea scurte, care păreau fără nicio însemnătate, dar care însemnau atât de mult, cu toate că ea se prefăcea a fi nepăsătoare.

Avea un înţeles trist chiar şi refuzul ei de a merge în ziua aceea la Margitello. Iar notarul Mazza îi aduse aminte de asia, în clipa când cobora din trăsură, în curte:

— Păcat că lipseşte scumpa noastră marchiză!

Deocamdată trebuia să se arate vesel cu oaspeţii, să dea un oarecare aer solemn acelei degustări, botez al întreprinderii care îl costase atâţia bani, atâtea griji şi atâta entuziasm, şi care stâmise atâta lăcomie şi atâtea nădejdi.

Din fericire, membrii „Asociaţiei” erau veseli. Notarul Mazza se prosternase aproape în genunchi înaintea butoiului celui mare, ridicându-şi braţele în sus şi rostind cu glas tare, în latineşte:

— *Adoramus et benedicimus te!*[15]

Între o înjurătură şi alta, cavalerul Pergola vorbea despre,. Tipuri “d evinurii

— Dacă nu izbuteşte să se creeze un „tip”, totul e âe zadarnic!

Şi astfel, ceva mai târziu, chiar şi marchizul se inlierbintă atunci când cei zece membri se aflară cu paharele în mină, ascultând, cu oarecare nerăbdare, explicaţiile sale în legătură cu amestecurile pe care le operase şi cu lucrările care fuseseră necesare, tocmai pentru a crea tipul acela, ce urma să se cheme Rabbato, nume frumos şi straniu, menit să poarte noroc.

Pe urmă, vinul ţâşni din canaua butoiului Zosima, limpede, rubiniu-aprins la culoare, încununând paharele cu un uşor cerc de spumă roşietică. Notarul Mazza. Însă, după ce-l degustă, voind să facă o urare, se opri. Încercă să-i simtă gustul plescăind dirv buze, îl degustă încă o dată, şi se uită în ochii tuturor celorlalţi care-l degustaseră la lei cu el. Fără ca vreunul să se hotărască să-şi spună părerea, ca şi când fiecare s-ar fi temut să nu se fi inse^t.

— Ei, ce spuneţi? Întrebă marchizul.

— Cayalere, vorbiţi dumneavoastră!

— Vai! Dumneavoastră, dragă notare, sunteţi un cunoscător mult mai fin decât mine.

— Atunci, *don* Fiorenzo Mariani! Spuse mai departe notarul.

— Eu?! Îl întrerupse acesta, îngrozit că trebiiie să emite o părere în faţa marchizului.

— Să vorbească avocatul, iar de data asta ca judecător.

— Îmi mărturisesc nepriceperea! Se grăbi să răspundă *don* Aquilante, care-şi şi pusese la lot: pe lavă paharul încă plin.

— Tipul Chianti, dar mai tare! Spuse marchizul, după ce degustă.

— Prea tare, poate! Adăugă, răutăcios, notarul.

— Şi pe urmă, vinurile se dezgustă la masă.

— Are perfectă dreptate cavalerul!

Ieşiseră astfel din încurcătură. La masă. Cu scuza că vinurile

15 Giosue Carducci *(1835—I9d7). C vorba de poemul intitulat:* Inno a Satana (Imn către Satana).

noi sunt viclene, băuseră cu toţii vin vechi. Iar cavalerul Pergola, de unde voia să-l cherchelească pe *don* Aquilante, se cam cherchelise el – ca şi *don* Fiorenzo Mariani, care stătea în faţa lui – nu prea tare, ce-i drept, dar arătându-se pus pe glume şi repetând cu încăpăţânare: „Chemaţi duhurile, *don* Aquilante, căci de nu, le (? Hem eu!", în vreme ce *don* Fiorenzo, ridicat în picioare şi cu paharul în mină, pentru a dovedi că avea mintea limpede, spunea întruna, ca să-l provoace pe cavaler:

— Petre iubeşte virtutea! Care-i subiectul propoziţiei?

Numai notarul mânca şi bea pe tăcute. „Tipul Chianti, se gândea el. Ceva mai tare! Oţet de-a binelea!"

— M-am înşelat eu, sau totuşi? Îl întrebă în şoaptă vecinul lui de masă.

— De pus în salată, vreţi să spuneţi?

— Acesta este Rabbato alb.

Marchizul făcea înconjurul mesei ca să umple el însuşi paharele- mesenilor, şi ajungând în spatele cavalerului, care continua să strige: „Cheamă duhurile, *don* Aquilante. Căci de nu le chem eu! ", îi spuse pe un ton aspru:

— Gata, vere, termină cu gluma asta proastă!

— Glumă?! Răspunse cavalerul, roşu la faţă. Cu ochii aprinşi» i ou limba împleticită. Dar vorbesc serios... Cărţile ne masă! Unde sunt duhurile astea ale lui?: Să vină, să vină aici. Vă chem în numele Diavolului. Duhuri rătăcitoare, care nu puteţi părăsi locul unde-aţi murit. În numele' Diavolului! Ha-ha-ha! A? A se face? Ori este neapărată nevoie de măsuţă? Masa e-aici. Gata pregătită. Este şi vinul şi chiar oţetul pe care l-a pregătit vărul. Vere, de data asta, oţet pentru ardei! Oţet Rabbato!

Notarul Mazza şi ceilalţi voiau să-i închidă gura şi să-l ia de-acolo.

— Om de treabă cavalerul, dar un deget de vin^nai: uuli îl înveseleşte imediat!

Văzând chipul întunecat al marchizului, care dădea din umeri şi voia să lase impresia că nu pune niciun preţ pe vorbele vărului, notarul căuta să atenueze impresia urâtă făcută de scena aceea.

În timp ce *don* Aquilante, cu coatele sprijinte pe masă, cu capul între mâini şi cu ochii întredeschişi. Nici măcar nu-J asculta, cavalerul repeta neîntrerupt:

— Aşa se face? Aşa se face, vrăjitorule? Cheamă-l pe cumătrul

Sânţi Dimaura! Cheamă-l pe Rocco Criscione! Trebuie să fie pe-aici. Pe aproape. Duhuri rătăcitoare! Sau eşti un vrăjitor mincinos!

Marchizul, alb la faţă. Strigă cu putere:

— Vere!

Iar strigătul acela de mustrare păru să-i limpezească dintr-o dată mintea. Cavalerul tăcu. Zâmbind prosteşte.

Între timp, la celălalt capăt al mesei, *don* Fiorenz^ urlă:

— Cine nu e beat să răspundă: Petre iubeşte virtutea! Care-i subiectul propoziţiei?"

31

Maria, noua slujnică; venise în întâmpinarea marchizului să îl anunţe:

— Doamna marchiză s-a culcat după-amiază. E puţin indispusă. O doare capul, îngrozitor!

— De ce n-ai trimis s-o cheme pe maică-sa?

— N-a vrut.

— Doarme?

— Nu, excelenţă, e trează. Cred că are şi puţină febră. Nimica toată. Aduc lampa. A vrut să slea pe întuneric.

Maria întră înaintea lui în odaie.

— Ge s-a întâmplat? Întrebă el, plecându-se asupra bolnavei.

— Nu ştiu. M-am simţit rău dintr-o dată. Acum parcă mi-e mai bine’ răspunse marchiza, cu un glas nesigur.

— Să „trimit după doctor?

— Nu*e nevoie.

— Îi trimit vorbă să vină mââne’dimineaţă, devreme.

— E inutil. Mă simt mai bine.

El vârî mâna sub cuvertură, spre a-i pipăi pulsul. Şi fiindcă marchiza evită atingerea, silindu-se să zâmbească şi terindu-se, marchizul îi puse mâna pe frunte.

— Arzi!

— E căldura patului! Răspunse ea.

— N-a luat nimic? O întrebă marchizul pe slujnică.

— Nimic. Supa e gata, în bucătărie.

— Soarbe măcar o ceaşcă. Nu poate să-ţi facă rău! Spuse el, pe un ton rugător, adresându-se marchizei.

— Poate mşi târziu.

— Adu-o! Îi porunci el slujnicei. Va fi mai bine s-o iei imediat! Adăugă apoi, punând din nou mâna pe fruntea nevestei.

Aceasta nu răspunse şi închise ochii.

— Te supără lampa?

— Puţin.

Marchizul luă lampa de pe locul unde o pusese slujnică, o aşează pe o măsuţă, o acoperi cu un abajur – care aproape că întunecă odaia-şi rămase în'picioare, lângă marginea patului, aşleptind ca slujnica să adiucă ceaşca cu supă.

— Te-au trecut fiori reci? Întrebă el, după o pauză îndelungată.

— Nu.

— Puteai să fi trimis măcar s-o cheme pe mama, adăugă el. După o altă pauză.

— Pentru atâta lucru?

El luă ceaşca din mâna slujnicei şi spuse:

— E doar o înghiţitură. Soarbe-o până nu se răceşte.

Marchiza se ridică într-un cot şi bău încetişor.

— Mulţumesc! Spuse ea apoi, lăsându-se să cadă din nou pe pat.

El o privea foarte îngrijorat. I se părea că avea să se petreacă o altă nenorocire şi că acea sărmană fiinţă nevinovată trebuia să plătească pentru el. De aici izvora neobişnuita duioşie a gesturilor şi a glasului său.

Şi. În vreme ce el stătea acolo, în picioare, sprijinindu-se, t-ăcut, cu mâinile de marginea patului, puţin aplecat şi cu privirile încordate, marchiza se gândea la gestul acela, la expresia aceea dureroasă a chipului lui, pe care o observase dimineaţa, când marchizul se pregătea să plece la Margitello, şi care o ţinuse într-o frământare adâncă. Se gândea şi la coşul şi la scrisoarea sosite, tot în ziua aceea, de la Modica. Le adusese un cioban tânăr, trimis anume în acest scop.

— Cine te-a trimis? Îl întrebase ea. Cu toate că pricepuse de la cine puteau să provină coşul şi scrisoarea.

— Mătuşa mea, Spano. Solmo, cum i se spunea aici. Ţi sărută mâinile şi excelentei-voastre.

La auzul acelui nume, marchiza se simţise tulburată.

— Marchizul e la tară. Vrei să-l aştepţi? Spuse ea.

— O să aştept pentru răspuns. Mătuşă-mea vrea răspuns. Roagă pe excelentele-yoastre să-i ierte obrăznicia, e caşcaval. Aici nu se face, de aia a îndrăznit.

— Foarte bine. Eşti obosit? Să iei o îmbgcătură.

Şi după ce-i poruncise slujnicei să-l servească în bucătărie, rămăsese şi mai tulburată în faţa scrisorii aceleia, pe care o aruncase pe măsuţă, ca şi când i-ar fi ars degetele.

— Ce mai voia aceea? De ce dădea semne de viaţă? I se păru c-o vede, dintr-o dată, învârtindu-se din nou prin odăile acelea unde, aproape zece ani, fusese stăpână absolută a casei **şi — mai mult —a inimii marchizului, aşa cum ea. Nevastă, nu izbutise să fie. I se păru că scrisoarea aceea şi coşul acela ar Fi ascuns o cursă, menită să-i înlesnească celeilalte să-şi recapete vechiul loc şi s-o izgonească pe cea care devenise soţie legitimă. Şi fixă. Cu priviri neîncrezătoare, coşul în care putea să se afle – mai ştii? — Vreo vrăjitorie oarecare. Ţi veneau în minte întâmplări ne care le auzise povestite de femei din popor – pe atunci o făcuseră să zâmbească cu neîncredere— cazuri de farmece, amestecate ori într-o tortă, ori într-o omletă, de pe urma cărora fuseseră pricinuite fie o boală lentă, având ca urmare pierderea puterilor şi apoi moartea, fie o reaprindere a pasiunii, vecină cu nebunia. Nu, n-avea să îngăduie ca marchizul să mănânce din caşcavalul acela, iar ea n-avea nici să-l atingă măcar. Cine ştie?! Atâtea lucruri, care par basme, se adeveresc. Altfel nici nu s-ar povesti. Şi, încetul cu încetul, se adinei atât de puternic în această bănuială încât începu s-o ia drept certitudine. Simţea cum se împrăştie, printre nuielele coşului, influenţa nefastă închisă acolo, cum năvăleşte peste ea, cum îi molipseşte stngele şi-i otrăveşte izvorul vieţii. Se simţea ispitită să deschidă scrisoatrea, " ori s-o rupă chiar fără s-o citească, întrucât până şi cuvintele scrise acolo puteau să aibă cine ştie ce putere vătămătoare. Rezistă. Deocamdată* îi porunci slujnicei să pună coşul şi scrisoarea într-o cămară.**

— Ce ţi-a spus omul ăla? O întrebă ea.

— Zice că mătuşă-sa e toată ziua cu numele stăpânului pe buze, binecuvântându-l.

— Nimic altceva?

— Zice c-ar vrea să vină să-i sărute mâinile, şi c-o să şi vină într-o bună zi. Şi m-a întrebat dacă stăpânul a avut cumva un copil.

— Ce-l priveşte?

— Aşa mi-a spus.

— Mătuşă-sa are copil?

— Doreşte excelenţa-voastră să-l întreb?

— Nu!

Când slujnica duse însă de acolo coşul şi scrisoarea, marchiza se gândi iarăşi îndelung la întrebarea aceea, care-i parcă la fel de înşelătoare că darul şi "ea scrisoarea. Şi tontă **dimineaţa, nu se putu ghidi la aluvv.l. Avni l nai'itea ochiior chipul Agrippinei** Soim... îs; i **cum o văzuse** iii r*a*at. În **două. Trei rin duri, cu ani în urmă. O pizmuise, pe. Vremea aceea, simţindu-i-se inferioară, ca tinereţe şi ca frumuseţe, dar fără** dispreţ şi fără ură. Fiindcă atunci socotea că nu era vina ei dacă marchizul o plăcuse şi şi-o păstrase în casă. Îi Fusese chiar milă de ea, biata tânără! Mizeria, stăruinţele marchizului... Cum să nu cadă în păcat? Ba uneori o şi admirase pentru devotamentul, pentru supunerea desăvârşită, pentru dezinteresul ei aproape de necrezut. Toată lumea spunea asta. Dar mai târziu? Zosima îşi amintea bănuiala baroanei, care o învinovăţea pe Agrippina de uciderea bărbatului. Îşi amintea suspinul de uşurare al bătrânei doamne, atunci când Agrippina plecase din Rabbato, cu al doilea sot-

— Nici nu-mi vine să cred, fata mea! Spusese ea. Ai scăpat de o vrăjmaşă aprigă.

În zilele acelea, însă, era toată numai iluzii şi încredere, iar cuvintele baroanei i se păruseră exagerări Şi-n schimb...

În schimb, astăzi, le găsea mult mai puţin grave decât adevărul. Pe vrăjmaşa aceasta aprigă o regăsise imediat, invizibilă, dar prezentă în casa aceea în care ea se amăgise că va domni singură şi Fără nicio împotrivire. O regăsi în pragul inimii marchizului, unde nu-i îngăduise nevestei să pătrundă. Şi iat-o acum: sosită de departe, cu darul şi cu scrisoarea, pentru a-şi întări puterea pe care o crezuse probabil pe punctul de a se micşora, Iat-o sosită poate pentru a-şi aduce la îndeplinire o vrăjitorie purtătoare de moarte, îndreptată neîn- doilenic împotriva ei.

Umblând dintr-o odaie, într-alta, iringându-şi mâinile, vorbind cu glas tare, stăpânindu-se, din cârrd în când. De frică să nu Fie observată, cu ochii plini de lacrimile care nu puteau să ţâşnească din plin, ea confrunta toate astea cu atitudinea marchizului fată de ea şi descoperea o confirmare sigură a ceea

ce gândea şi a ceea ce n-ar fi voit să creadă. Dar cum să nu creadă? Vai. Doamne! Ce păcate săvârşise ca să-şi merite o atare pedeapsă? Nu renunţase oare la Frumosul vis al tinereţii sale? Nu se resemnase să moară în casa aceea tristă, unde acum

1 se părea că nu indurase nicio suferinţă în comparaţie cu ce suferea aici, în bogăţia şi în luxul care-o făceau să simtă şi mai mult jalea bietei sale inimi?

Se simţea cuprinsă de o moleşeală. Iar un cerc de fier îi strânsese tâmplele şi i le strângea încă. În timp ce marchizul, în penumbra odăii, cu mâinile sprijinite de marginea patului, nu mai îndrăznea s-o întrebe nimic, iar ea ar fi vrut să-i strige: „Scrisoarea e dincolo! Coşul e dincolo! 1*, ca şi când marchizul ar fi stat mut şi aplecat asupra ei, tocmai în aştep- larea unei asemenea revelaţii, căci era la curent cu cele petrecute!

Deschise ochii mari, îl privi drept în fată şi cu un glas voalat, din pricina tulburării. Îi spuse:

— L-ai văzut pe ciobanul venit de la Modica?

— Nu. Ce vrea?

— O să-ţi spună el şi scrisoarea pe care a adus-o. A adus şi un coş.

— Of! Spuse marchizul. Încruntându-se.

— Scrisoarea şi coşul sunt în cămară.

Marchizul răspunse ridicând din umeri.

— Dacă te-aş ruga… spuse marchiza, aproape bâlbâindu-se de emoţie.

Şi se opri pentru o clipă, după care continuă:

— Sunt o proastă! Nu vreau să mă refuzi!

Izbucni în hohote de plâns.

— Zosima! Zosima! Ce s-a întâmplat? Să nu-mi ascunzi nimic! Strigă marchizul uluit.

— Tu, tu îmi ascunzi mie ceva! Răspunse ea, printre hohote de plâns.

Se ridică, se aşează pe pat şi. Înirânându-şi plânsul, repetă:

— Da! Da! Mi-ascunzi ceva! Mă tratezi oare ca pe-o nevastă? Nici măcar ca pe-o prietenă! Unei prietene i se mărturiseşte deseori totul, i se cer îndemnuri sau sfaturi. Eu, insă. Nu sunt aici decât o străină, care nu trebuie să ştie nimic, care trebuie să-şi chinuie inima în beznă! Vai, nu vorbesc numai pentru mine, nu mi-e grijă numai de mine! Suferi şi tu: văd bine! Nu eşti tot

timpul îngrijorat? Nu te face să intri la bănuieli fiecare întrebare, ba chiar fiecare vorbă a mea? Crezi că nu mi-am dat seama? De multă vreme! Dacă nu te-aş iubi. Nu mi-ar păsa de nimic. Dacă nu te-aş iubi, nu m-aş chinui gândindu-mă şi iar gândindu-mă: „E din pricina mea? Cu ce-am putut să-l supăr?" Iar dacă da, fără voia mea. Şi-ar trebui să mi-o spui. Dac-ai încercat o mare dezamăgire, la fel ar trebui să mi-o spui. Eu, una, n-am vrut să te dezamăgesc. Singur ai venit să mă cauţi când nu-mi mai făceam nicio iluzie, când nu mai trăgeam nicio nădejde!

— Vai, marchiză! Vai, Zosima!

— Spune-mi Zosima! Marchiză de Roccaverdina n-am fost în stare s-ajung până acum!

— Nu vorbi aşa!

— Sunt nevoită s-o spun! Ai vrea să mă faci să cred, de pildă, că ştirea în legătură cu coşul şi cu scrisoarea nu ţi-a propus nicio impresie? Ci* iei de impresie, nu ştiu. Ai ridicai din umeri. Dar asta nu dovedeşte nimic, nu dezvăluie ceea ce ai gândit, nici ceea ce gândeşti în clipa asta. Cheam-o pe Maria, cere-i să-ţi dea scrisoarea. Cuprinde poate lucruri menite să-ţi iacă multă plăcere, să te emoţioneze, să le smulgă din prezentul care se pare că te apasă. Dacă aş fi o piedică... Vai, nu-s altceva decât un Fulg, pe care poţi să-l alungi numai c-o răsuflare! Ştii bine! Ştii bine!

Glasul, ţâşnind o clipă cu dureroasă ironie şi devenind apoi tremurător, nesigur, i se slăbise în hohotele de plâns care o năpădeau din nou. Iar ultimele cuvinte îi ieşiseră de pe buze înăbuşite de izbucnirea de plâns care o doborâse pe perne, cu

— Spune-mi adevărul! Ce ţi s-a insinuat? Spune-mi adevărul!

Marchizului nu-i venea să creadă că numai coşul şi scrisoarea iscaseră răbufnirea aceea de gelozie, strigătul acela al unui suflet zbuciumat! Tşi închipuia că, în absenţa lui, se va îi întâmplat un lucru neaşteptat, grav, şi de aceea repeta stăruitor... Spune-mi adevărul! Spune-mi adevărul!

— Strângându-şi cu tărie fruntea, cu mâinile care nu-şi găseau locul, se duse să pună zăvorul la uşă, cu mare grijă, pentru a nu-i da voie Mariei – neobişnuită încă să bată la uşă înainte de a pătrunde într-o odaie – să intre pe neaşteptate. Şi înapoindu-se lângă pat, mângiind drăgăstos cu o mină capul marchizei, o rugă, în şoaptă, să se înfrâneze, să se liniştească.

— Eşti tristă! Poate ai febră! Tu, să fii o piedică?! Cum de-ai

putut să rosteşti vorba asta? Ce fel de piedică? Vai, nu vreau să te jignesc, socotindu-te geloasă pe o umbră, ar ţi nevrednic de tine. Mă judeci rău. Coşul ăla? O să-l azvârl cât colo, cu tot ce este în el. Scrisoarea aia? N-o s-o citesc, o s-o arunc la foc, fără s-o deschid. Ar trebui s-o citeşti, ca să cunoşti adevărul. Ce-aş putea să-ţi ascund? Viaţa mea se desfăşoară sub ochii tăi. Nu sunt amabil, o ştiu. Sunt chiar necioplit în purtări. „Marchizul ţăran" îmi spunea odată unchiul *don* Ţândăro. Şi mă mândresc cu asta, ţi-o mărturisesc. Puteam să trăiesc în trândăvie, ca atâţia alţii, şi mai bine decât atâţia alţii, şi-o fac pe ţăranul. Ar trebui să fii şi tu mândră de asta. Aş putea să am ambiţii neroade. Ca atâţia alţii, şi mai mult decât atâţia alţii. Ai văzut: am refuzat să fiu primar, pentru a continua s-o fac pe ţăranul. Vărul Pergola îmi poartă pică; doctorul Meccio mă vorbeşte de rău la Club, prin • farmacii, pretutindeni. Ba m-a şi poreclit: „Păpuşă de cî pă, Pulcinella *! "Ce-mi pasă? Dar tu, lu. Zosima, n-ar trebui să mă judeci ca unchiul *don* Ţândăro, ca vărul Pergola, ca de dorul Meccio! Da, am griji, din pricina afacerilor. Sunt lucruri care nu te privesc. Se vor aranja. Poate că dau prea multă importanţă anumitor greutăţi, anumitor întâmplări. Mi-o spunea mai zilele trecute, *don* Aquilante. Dar nici măcar el nu mă înţelege. Asta este viaţa mea: nu pot să stau fără să muncesc, nu mă pot potoli. Dac-o să vină un copil – şi trag nădejde c-o să vină —nu va trebui să spună că taică-său a fost un târiie-brâu, mândru numai de titlul său de marchiz. Iar dacă nu va voi să fie un marchiz-ţăran, ca mine, dacă va voi să fie cu totul altceva, nu va putea să spună că am înjosit numele de Roccaverdina. Nu va putea spune…

Vorbind, vorbind întruna, cu un avânt de care se miră el însuşi, marchizul simţea c-o ia razna, că face un efort ca să lupte împotriva cumplitei fatalităţi, care se repeta tocmai când el începuse să creadă că s-a terminat cu ea; care se ivea din nou, necruţătoare, tocmai când el o credea măcar îndepărtată; care, prin gura altuia —ca în ziua aceea, chiar, la Margitello – sau prin mijlocirea conştiinţei sale – în timp ce el crezuse că va putea să scape de obsesia amintirii, scufundându-se în luptele municipale, în afaceri, schimbându-şi felul de trai – venea să-l răscolească, să-l tulbure! Timpul, împrejurările, nu însemnau deci nimic? Şi glasul i se înmuia, înduioşat de gândul că fiinţa aceea blânda, care hohotea pe perne fiindcă îl iubea, nu cerea

până la urmă altă răsplată afară de puţină dragoste, de o vorbă bună, de un gest mângâie- tor: puţin, aproape nimic! Vai! Exista ceva care-i îngheţa inima, care-i înţepenea limba, care-i înăsprea purtările, tocmai atunci când voia să se arate aşa cum era într-adevăr. Opusul celui care apărea mai apoi, datorită vorbei pe care n-o găsea, datorită mângâierii pe care n-o dăruia. Şi de aceea Zosima trebuia să creadă că el nu-şi dădea seama de nimic, că rămânea nepăsător la frământările ei, la chinurile ei, şi că trecutul… Ah, dacă Zosima ar îi putut şti cât îl blestema el în fiecare zi! De-ar fi putut să ştie!

Iar între timp, continua să vorbească, să vorbească întruna, fără să bage de seamă că, treptat, glasul îi devenea mai puţin blând, mai puţin şoptit, între altele, din pricina sforţării de-a se gândi în acelaşi timp la lucruri diferite. De asemeni.

Din pricina sforţării încă şi mai mari de-a se împotrivi neprevăzutei ispite de a-i striga marchizei: „O să-ţi explic. O să-ţi spun totul! “, ispită care căuta să-i înlocuiască pe buze, cu vorbele acestea, vorbele celelalte, care nu lămureau nimic şi nu dezvăluiau nimic.

— Ascultă, Zosima! Ascultă-mă bine. Nu pot să te văd plângând, nu vreau să te mai văd plingând, niciodată, dar niciodată! Eşti marchiză de Roccaverdina! Fii curajoasă şi fnândrâ, cum sunt eu! Şi nu-mi mai spune niciodată, dar niciodată. Că te îndoieşti de mine, că nu te simţi iubită! Mă jigneşti cumplit, nu-ţi dau voie! Gelozia este apucătură de muieruşcă- Gelozia pe trecut este mai rău decât o apucătură de muieruşcă. Am nevoie de linişte, de prace, de asta am venit să te caut. Te-am socotit vrednică de casa asta, şi nu cred să mă fi înşelat. Înţeleg că nu te simţi bine, poate că ai febră. Mâine o să trimit să chem doctorul, şi pe maică-ta, care e femeie cu mult bun-simţ şi care va şti să te sfătuiască de bine. Sunt sigur. Nu ai însă nevoie să te sfătuiască altceva afară de mine. Trebuie să ai încredere în mine. Iar asta să fie ultima oară când vorbim despre un subiect atât de neplăcut. Dacă mă iubeşti, aşa se va întâmpla! Dacă nu viei să mă mâhneş- ţi, aşa se va întâmpla!

Glasul îi devenise, în cele din urmă, atât de aspru, încât marchiza, aproape intimidată, încetase să plângă şi după ce-l urmări puţin cu privirile – în vreme ce el. Cu capul plecat, cu fruntea încruntată şi cu mâinile la spate, se plimba în sus şi-n jos prin faţa patului, de la un capăt la celălalt al odăii – nu se putu

stăpâni să nu-i facă semn să se apropie:

— Lartă-mă! Îi spuse ea. N-o să mai fac! N-o să mai iac!

— Vom vedea! Răspunse marchizul, cu glas slab.

32

Don Aquilante, care venise să-i vorbească despre procedeele primejdioase ale Băncii Siciliei. Îl auzi pe marchiz întrerupându-l, cu o întrebare neaşteptată:

— L-aţi mai văzut?

— Pe cine?

— Pe el! Şi pe celălalt?

Vorbea încet, de parcă se temea să nu fie auzit de cineva'. În birou, nu erau însă decât ei amândoi, iar uşa era închisă. Şi spunând: *el* şi *celălalt,* clipea, răcind cu ochiul. Lui *don* Aquilante i se păru curios ca marchizul să aibă chef de glumă, tocmai când vorbeau despre treburi serioase. Totuşi, răspunse:

— Nu m-am mai ocupat cu aşa ceva. Dar despre asta vom mai vorbi altă dată. Acum să ne gândim la Banca Sicii iei.

— Da, să ne gândim la Banca Sicii iei. Gândiţi-vă bine! Adăugă marchizul.

Şi rămase cufundat în gânduri, cu privirile aţintite în gol. *Don* Aquilante îl privi uluit şi-l întrebă, şovăitor:

— Nu vă simţiţi bine?

— Cine v-a spus-o? Grăi marchizul tresărind. Am un cui aici. Chiar în mijlocul frunţii. Are să treacă. Nu dorm de câteva nopţi, parcă mi-ar ţine cineva pleoapele cu două degete, să nu le lase să se închidă.

— Mă întorc mâine. Va fi mai bine.

— Va fi mai bine! Răspunse marchizul, distrat.

Don Aquilante ieşi din birou, clătinând din cap. Trecând prin faţa uşii salonului, se auzi chemat:

— Domnule avocat!

Ah doamna marchiză!

— Plecaţi atât de repede? Luaţi loc!

— O să mă întorc mâine. Marchizul spune că nu se simte prea bine.

— Într-adevăr...

— Se surmenează prea mult...

— Nu îndrăznesc nici măcar să-l întreb cum se simte. Se înfurie, nu răspunde.

— Urmările insomniei.

— Şi ale slăbiciunii. De câteva zile, nu mănâncă mai nimic! Sunt îngrijorată. Stă închis în birou, cotrobăind prin hârtii. Vizita dumneavoastră, iertaţi-mă, mă neliniştete. Afaceri care merg prost, cumva?

— Le-a cam neglijat. Vremurile sunt grele. Iar marchizul nu e obişnuit să tină socoteala banilor pe care îi cheltuieşte. Blestemata aia de „Asociaţie agricolă" a înghiţit o mulţime. Dacă m-ar fi ascultat! Eu ştiu cum merg, din nefericire, treburile astea pe la noi. Marchizul, însă, vrea să facă întotdeauna după cum îl taie capul!

— Nu e vorba de lucruri grave, nădăjduiesc.

— Dar care pot să devină grave, dacă nu se iau măsuri de urgentă. Povestea cu bulgărele de zăpadă: se rostogoleşte, se rostogoleşte şi creşte, şi ajunge avalanşă.

— Trebuie să fie îngrijorat de asta.

— Deocamdată n-are nici urt motiv.

— O ştie şi el? Vă întreb pentru că, repet, atitudinea lui mă pune pe gânduri. Nu l-am mai văzut niciodată atât de concentrat, atât de tăcut! De ieri, de-abia dac-a mai rostit douăzeci de cuvinte. Şi-a trebuit să i le smulg din gură şi pe-alea.

— E puternic, are o sănătate de fier. Puteţi sta liniştită în această privinţă. Tnchipuiţi-vă! Începuse să glumească cu mine, ca de obiei, dar făcea o sforţare.

— Ieri, n-a vrut să-l vadă pe unchiul Ţândăro, care venise la el.

— Nu prea s-au înţeles niciodată. Şi el, cu antichităţile lui!

— De când i-a dat voie marchizul să sape la Casalicchio, vai!, nepoate-n sus, nepoate-n jos! Chiar ieri, venise să-i dăruiască o statuetă de teracotă, găsită cu prilejul săpăturilor de săptămâna trecută. Iat-o, aia de-acolo. Eu nu mă pricep. Dâcă te iei după unchiul Ţândăro, face cât o comoară.

— Frumoasă şi bine păstrată. Ceres, se vede după snopul de spice pe care-l poartă.

— Iar marchizul, când i-am arătat-o, mi-a spus: „Zvârle-o de-aici! Vrei să mă joc cu păpuşile? Unchiu-meu e nebun! ".

Don Aquilante zâmbi.

— Ce v-a spus? Ce-l doare? Întrebă marchiză.

— Putină durere de cap, nimic altceva.

De patru zile, atitudinea marchizului era atât de ciudată, încât

Zosima nu mai ştia ce să- creadă şi ce să facă. Făgăduise: „N-o să mai fac! N-o să mai fac! “, şi se temea că vorbele sale să nu provoace vreo scenă violentă, ca data trecută. Mai ştii? Poate că el se gândea s-o pună la încercare. Iar îndoiala această o făcea timidă, atentă la fiecare faptă, la fiecare vorbă.

Vechilul de la Margitello ceruse instrucţiuni în legătură cu unele lucrări care urmau să fie începute. Trebuia să-l aştepte pe stăpân? Să facă după capul lui? Iar pe marchiz îl apucaseră furiile, de îndată ce Titta deschisese gura:

— Spune vechilul…

— Dobitoci, şi tu, şi el! Dobitoci! Dobitoci! Dobitoci! Ar trebui să vă dau afară! Vite-ncălţate!

Iar după ce se închisese în birou, trântind uşa cu putere, continuase să strige mai departe: „Dobitoci! Dobitoci!’ cu glasul acela răstit, care nu mai fusese -auzit în casă, atât de puternic, de-o bună bucată de vreme.

La cină, în aceeaşi seară, mâncă puţin şi fără poftă.

— Asta ştiu că-ţi place! Spuse marchiza, punându-i în farfurie o aripă de pui fript.

— Gata, dă-mi în gură. Ca la un copil! Grăi marchizul, pe un ton sarcastic..

Şi împinse farfuria, supărat.

Era palid, cu ochii ameninţători, care priveau parcă fără să vadă, chiar când se aţinteau asupra unui punct, asupra unui obiect ori asupra chipului altcuiva, cum se întâmpla în clipa aceea. Tulburată de privirile acelea, marchiza simţi atunci nevoia să-i spună:

— Nu te simţi bine. Antonio! Ce ai?

— E-adevărat, răspunse el, cu blândeţe. Nu mă simt bine. Nu mă lasă să mă simt bine! Nu vrea să mă simt bine.

— Cine? Cine nu vrea?

— A! Nimeni, nimeni! Cuiul ăsta de-aici!

Şi făcu gestul de a-şi smulge furios cuiul pe care şi-l simţea înfipt în frunte.

— Culcă-te! Odihna o să-ţi facă bine! Adăugă marchiză.

— Să ne culcăm, să ne culcăm! Vino şi tu! …

Se retrăsese într-un colţ al patului, cu genunchii îndoiţi, aproape ghemuit, cu mâinile la ochi. După ce. Împotriva obiceiului, se lăsase să fie dezbrăcat de către marchiză. Şi dădu impresia că ar fi adormit imediat. Ea stătu să îl privească, cu

inima îndurerată de presimţirea tristă a unei boli grele. Şi de teamă că, vârându-se şi ea în pat, l-ar fi putut trezi, se aşează pe scaunul de alături, aşteptând. Se ruga în gând şi tresărea de fiecare dată când marchizul începea să bolborosească în somn cuvinte de neînţeles. Într-un moment de linişte al celui adormit, ieşi de-acolo şi-i porunci lui Titta să-l cheme pe doctor pentru a doua zi dimineaţă şi s-o înştiinţeze şi pe doamna Mugnos.

— E bolnav stăpânul?

— Nu se simte prea bine. Aşa să-i spui mamei.

Iar mai târziu, poruncindu-i Mariei să se culce, se grăbise să se înapoieze în odaie.

— Nu, nu! Nu-l lăsa să intre! Închide bine uşa! Bolborosi marchizul. Vino aici la marginea patului. Aşa n-o să-mi mai **poată t>ne degetele pe pleoape, să nu mă lase să dorm. Ţie nu-ţi poate face niciun rău. Tu n-ai fost acolo!**

Cu ochii holbaţi, cu mâinile moi, cu un tremurat în tot trupul şi în glas, marchizul se frământa sub cuverturi, întorcându-se neliniştit pe o parte şi pe-alta, săltându-şi capul de pe perne pentru a arunca jur împrejur priviri bănuitoare şi speriate, uitându-se ţintă la marchiză, de parc-ar îi vrut s-o întrebe ceva şi n-ar fi cutezat. Ea nu ştia ce să-i spună, îngrozită întrucâtva de cuvintele acelea fără şir, pe care marchizul începea iarăşi să le rostească, şi-i potrivea cuverturile, căutând să împiedice astfel haoticele mişcări de furie, cu care el Îşi Însoţea vorbele.

— A şters-o! Umblă Încoace şi-ncolo. *Don* **Aquilante ar trebui să-l alunge**

— O să-i spun. O să-l alunge! Răspunse marchiza, ca să-i tină isonul şi să-l liniştească.

Tăcu fără să-şi ia totuşi privirile bănuitoare de la ea, iar apoi, pe şoptite, cu grijă, continuă:

— Nimeni nu m-a văzut. Cu vijelia aia! Nu era nici suflet de om pe drum. Şi, la urma urmelor, un duhovnic are gura ferecată. Nu-i aşa?

— Fără îndoială.

— Şi. În sfârşit, morţii nu vorbesc. Nu-i aşa? Stătea galben pe năsălie, cu ochii închişi, cu gura închisă, cu mâinile încrucişate. Cum se numea? Aha, *don* Silvio.

Ce însemnau vorbele alea? Marchiza nu pricepea la ce

împrejurări se referea. Deocamdată, ele o făceau să întrevadă în beznă ceva neplăcut. Şi, împinsă de o chinuitoare curiozitate, ar fi vrut să împrăştie bezna.

— Marchizul tăcea însă iarăşi, sau bolborosea cuvinte care pentru ea nu puteau să aibă niciun înţeles.

— Da, au jurat? De ce au jurat? Voiau să-şi râdă de mine?

Începea Insă să se agite din nou, să se frământe, să răvăşească aşternutul. Din gură îi ieşi o înjurătură. Nu se putea să-i fie adresată ei. El o repetă pe un ton îndârjit, ca şi când ar fi azvârlit-o în obrazul unei femei îndepărtate. Se vedea bine, şi din căutătura lui, şi din gest. Marchiza simţi o strângere de inimă. Ideea vrăjitoriei, care o îngrijorase în ziua când sosiseră coşul şi scrisoarea de la Agrippina Solmo, îi veni din nou În minte. Îngrozind-o. Începuseră cumva să se arate urmările?

Şi scoase un ţipăt, chemând: „Maria! Titta! 1* la o săritură a marchizului, care. Dându-se jos din pat, se apucase să se îmbrace în mare zor. Deschise uşa, strigând tot mai tare, până când auzi că i se răspunde. Apoi, biruindu-şi groaza pe care i-o inspira gestul marchizului, încercă să-l împiedice de a termina cu îmbrăcatul.

— Antonio! Marchize! Se ruga. Ea. Apucându-l de mâini, fără să-i pese de izbiturile grele cu care el o respingea.

Drept, cu buzele strânse şi cu ochii întunecaţi, marchizul respingea cu şi mai multă putere încercările Mariei şi ale lui Titta, care dăduseră fugă, pe jumătate dezbrăcaţi, în ajutorul s. Tăpânei.

Aiurează! Are febră! Explică ea.

Maria fusese răsturnată pe marginea patului de o mişcare brutală a unui braţ al marchizului, iar Titta zăpăcit de o lovitură cu dosul palmei, nu mai îndrăznea să se apropie.

— Antonio! Antonio! Te implor! Se ruga marchiză.

El o privea, în timp ce-şi încheia nasturii de la vestă şi nu părea să o recunoască. Iar de îndată ce termină cu îmbrăcarea hainei, o înlătură pe marchiză din fata lui cu un. Gest violent şi ieşi din odaie, izbindu-l de perete pe Titta, care încercase să-l oprească.

— Vai, Doamne! Ce să facem? Unde se duce? Chemaţi lumea!

Titia, cheamă lumea!

În zăpăceala aceea, nu mai ştiau unde să-i dea de urmă. Titta rămăsese cu lampa în mână, avându-le în spate pe marchiză şi pe Maria, care se rugă: „Fecioară Preacurată!” şi nu ştia să spună nimic altceva.

— Cheamă lumea, Titta! Stăruia marchiză.

Văzând deschisă uşa anticamerei, Titta ieşi pe palierul scării.

— A luat puşca! Vai, Sfântă Fecioară! Strigă el. A plecat!

Şi toţi porniră pe drum, strigând, alergând după el, aproape fără să-şi dea seama ce fac. El cobora în mare grabă pe drumul de sub castel, surd la chemările marchizei şi ale lui Titta, cu puşca în bandulieră.

— Mă duc singur.

— Înapoiaţi-vă acasă, excelentă!

Iată nişte oameni! Trei ţărani veniseră în goană, la auzul strigătelor „Are febră. E-n delir! Prindeţi-l! Opriţi-l! “

La Cappelletta, plângând în hohote şi istovită de iugă, marchiza căzu în braţele Mariei. Nu izbutiseră să-l ajungă.

Timp de câteva clipe, marchiza putu să audă vocea lui Titta, care strigă: „Domnule marchiz! Excelentă!” şi zgomotul paşilor ţăranilor, care alergau împreună cu el. Pe urmă, în întuneric.

Nu mai auz* decât scârliitul roţilor unui faeton, care brca încet pe şosea, şi lătratul unui câine.

33

Dimineaţa, întregul Rabbato aflase vestea neaşteptatei nebunii a marchizului. *„Da* reum? Dar cum? “

Într-un târziu, pornise într-acolo unchiul *don* Ţândăro; nimeni nu se gândise să-l înştiinţeze. Iar pe drum, îl oprise multă lume, cerându-i amănunte – se spuneau atâtea! — Minunându-se că *don* Ţândăro susţinea că nu ştie nimic şi că fuge într-acolo tocmai spre a se convinge – i se părea ceva imposibil, un om atât de echilibrat ca nepotul său, marchizul! — Dacă era vorba de un delir pricinuit de febră ori de nebunie adevărată. În cele din urmă, în şesul de la Sunt Isidoro, îi ieşise în cale notarul Mazza:

— E-adevărat? Ce nenorocire!

— Ştiu mai puţin decât dumneavoastră! Locuiesc, ca să zic aşa, la celălalt capăt al lumii. Vreau să văd mai întli cu ochii mei.

— A încercat s-o ucidă pe marchiză.

— Asta-i bună!

— Luând-o drept Agrippina Solmo. Foc care-a mocnit sub cenuşă.

— Ce să mai vorbim!

Canonicul Cipolla a spus o prostie şi mai mare:

— De vină e numai *don* Aquilante, care i-a tulburat mintea cu spiritismul, apucându-se să-l cheme pe Rocco Criscione!

— Tot ce se poate, cavalere! Tot ce se poate! Şi de fapt, se pare că marchizul se acuză de a-l fi ucis el…

— În delir, fiindcă am impresia că e vorba de un caz de febră gravă, se spun atâtea trăsnăi!

— Să dea Dumnezeu, dragă cavalere! Dar ţăranii care l-au prins, împreună cu Titta, vizitiul, pe drumul de care de la Margitello…

— Pe drumul de care de la Margitello?

— Ei da! A fugit de-acasă. Cu puşca. Dar chiar că nu ştiţi nimic! Iar acolo, printre gardurile vii de nopali, a tras chiar în locul unde a fost ucis Rocco Criscione, strigând: „Cline trădător! Juraseşi! Câine' trădător!" Mare minune că nu l-a nimerit de data asta pe Titta! Au fost siliţi să-şi scoată hainele de pe ei – căci nu aveau altceva la îndemâna – şi să-l lege strâns cu ele, ca să-l împiedice să-şi facă vreun rău. Spiritismul? Se poate foarte bine şi asta! Şi-o să vedeţi că *don* Aquilante o s-o sfârşească şi el tot nebun!

— Am impresia că visez!

— Biata marchiză! Nici măcar un an de fericire!

Fuseseră nevoiţi să bată de mai multe ori până să vină cineva să le deschidă poarta, care fusese închisă, pentru că mulţimea curioşilor să nu dea năvală în casă.

— Dar cum? Dar cum? Repeta întruna *don* Ţândăro, în salonul în care marchiza leşinase pentru a treia oară. În clipa când intrase el, împreună cu notarul.

Dintre atâtea persoane, nimeni nu-i dădea ascultare. Doamna Mugnos şi Cristina, ajutate de cavalerul Pergola, o duseră în odaie pe marchiză, care părea un cadavru,. Cu braţele atimând, cu ochii închişi, cu faţa albă ca varul.

— Dar cum? Dar cum? Doctore!.

— E dincolo, în birou! Răspunse doctorul Meccio. Nebunie furioasă! V-aduceţi aminte, domnule notar, la Club, atunci? Ei, ei, acum ce mai aveţi de spus?

Şi se duse după femei în odaie, să-i dea ajutor celei leşinate.

Din coridor, *don* Ţândăro şi notarul, cu toate că uşa biroului era. Închisă, auzeau urletele marchizului. Cavalerul Pergola venise şi el acolo.

— Ar fi trebuit o cămaşă de forţă! Unde s-o găseşti însă în porcăria asta de târg? Am fost obligaţi să-l legăm într-un scaun cu braţe, de mâini şi de picioare! Cine-ar fi putu să bănuiască vreodată?

Unchiul *don* Ţândăro nu îndrăznea să facă un pas mai departe, îngrozit de vederea nefericitului nâarchiz, care se zbătea, urlând cuvinte fără şir, cu bale la gură, cu părul răvăşit, mişcându-şi capul încoace şi-ncolo, holbându-şi ochii, aproape de nerecunoscut! Frânghii puternice îl ţineau legat de scaun, iar Titta şi meşterul Vito Noccia, cizmarul, (ineau de câte-o parte scaunul ce trosnea, ştergând, din când în când, balele care, din gură, se scurgeau pe bărbie şi pe pieptul nebunului.

— Dar cum? Dar cum?

— Pe neaşteptate! Îl lămuri cavalerul Pergola. Seplingea, de mai multe zile. De o înţepătură în creier, de un cui, spunea el. Înfipt în frunte. Boala a lucrat, a lucrat întruna, pe ascuns. Acum e sigur! Continuă el. La un gest întrebător al socrului. El|-*â* ucis, din gelozie!

— De neînţeles! Exclamă notarul Mazza.

— Ba dimpotrivă, acum se lămureşte totul! Adăugă cavalerul Pergola.

Şi rămaseră o vreme că muţi. Uitându-se la marchiz, care nu încetă o clipă să-şi mişte capul, să holbeze ochii, urlând într-un fel de ritm: „Ah! Ah! Vai! Vai! **, făcând spume la gură, amestecând printre urlete cuvinte care dezvăluiau rapidele halucinaţii ale unei minţi adânc tulburate:

— Uite-l! Uite-l! Goniţi-l! Ah! Ah! Vai! Vai! Tăcere! Eşti duhovnic! N-ai voie să vorbeşti! Eşti mort! … Nu poţi vorbi! Nimeni nu trebuie să vorbească! Ah! Ah! Vai! Vai!

— Tot timpul acelaşi lucru! Spuse Titta zdruncinat.

— Tot timpul acelaşi lucru! Confirmă meşterul Vito. Iar acum o săptămână, trecând prin lata atelierului meu. De-aici, de-alături, se oprise în prag: „Bravo! Dis-de-dimineaţă la muncă, meştere Vito.4* „Cine nu lucrează nu mănâncă, excelentă!" „Vai. Doamne! Cât sfniem de mici!"

Şi-n timp ce. În ultimele două zile. Cu toată groaznica destăinuire – care-l făcea pe fiecare să-l compătimească pe

sărmanul Neli Casaccio. Osândit pe nedrept şi mort în temhiţă

— Lumea se-nduioşa în toate chipurile de nebunia marchizului. Zosima singură rămânea neiertătoare, neînduplecată, surdă la orice argument.

— Nu, mamă, nu pot să iert! A fost o ticăloşie, o mare ticăloşie! Nu înţelegi, oare? A iubit-o până la a deveni ucigaş din pricina ei! Ţi-am spus-o! Eu n-am fost niciodată nimic, vai, nimic, pentru el!

— Ce se va spune însă despre tine?

— Ce-mi pasă de ce se va spune? Vreau să plec de-aici! Nu vreau să mai stau nici măcar o singură zi în casa asta. Mă îngrozeşte!

— Şi asta e tot nebunie! Ţi eşti nevastă! Acum el este un nefericit, un om bolnav.

— Are atâtea neamuri, să-l îngrijească ele. Aici **e** un blestem! Simt că-mi vine să mor! Vrei oare să mă vezi moartă?

— Vai, Zosima! Isus ne porunceşte să ne iertăm vrăjmaşii.

— Tu să taci! Nu eşti în stare să pricepi! Îi răspunse ea dispreţuitoare, surioarei. Dacă nu mă vreţi în casa voastră…

— Fetiţa mea, cum poţi vorbi astfel?

— S-ajungă ucigaş pentru aia!

Nu se putea linişti. Inima îi era plină de ură. După cum cu câteva zile în urmă îi fusese prea plină de iubire. Sângele i se preschimbase în fiere. Vai! Acuma, ea trebtlia – cu şi mai multă îndreptăţire – s-o pizmuiască pe aceea care putea să se mândrească, afiând că fusese atât de iubită! Se simţea umilită, rănită de moarte în ce avea mai gingaş, în acel legitim orgoliu al femeii care-şi făcuse un cult din prima şi singura ei pasiune şi suferise în tăcere, pe ascuns, fără iluzii şi fără Speranţe, atâţia ani. De ce nu ascultase de avertismentul şovăielilor sale? De ce se lăsase înduplecată de maică-sa şi de baroană? N-ar mai fi fost, precum fusese, marchiză de Roccaverdina numai cu numele! Nimic, nimic nu mai era în stare s-o consoleze, s-o vindece! Şi trebuia să se prefacă, de ochii lumii? Să se vadă compătimită? Vai, cine ştie câte nu râdeau în clipa aceea de ea! Toate cele care ar fi voit să fie în locul ei; erau mai multe, ştia! Nu, nu!

Acum se terminase! Chiar dacă marchizul s-ar fi vindecat, nu la fel se putea vindeca şi rana cumplită care se deschisese în inima ei! Cu câteva zile în urmă, putea să-şi dea curaj, să se

lase amăgită de vorbe frumoase, de aparenţe. De data asta, cu neputinţă! Trebuie să se considere o străină în casa aceea, pe care nici măcar prezenţa ei de soţie legitimă nu putuse s-o scape de blestem. Mama Grazia, biata bătrâna, se înşelase!

Şi neclintită în hotărî re a de a pleca, spuse mai departe:

— Astă-seară, târziu, când nimeni n-o să mă poată vedea, numai cu hainele de pe mine! Este zadarnic, mamă, n-o să mă poţi convinge!

— Dacă l-ai vedea, ţi-ar fi milă de el!

— Dumnezeu e drept! Mâna lui e cea care îl pedepseşte!

— Te va pedepsi şi pe tine, dacă n-o să-ţi faci datoria. Nu te recunosc, Zosima! Tu, atât de bună!

— El m-a făcut rea! El m-a ticăloşit! M-a făcut să mă schimb într-o fiinţă fără inimă! Cu atât mai rău pentru el!

Doamna Mugnos, adânc îndureratăde această nouă nebunie – nu înceta să numească astfel încăpăţânarea fetei – voise să stea de vorbă cu unchiul *don* Ţândăro şi cu cavalerul Pergola. Bătrânul răspunse aspru:

— Asta drept mulţumire pentru binele pe care i l-a făcut?

Cavalerul Pergola înălţă din umeri, bombănind o suldamă şi întrebă:

— Casa, pe mâna cui lasă casa?

— Iese aşa cum a intrat! Răspunse cu mândrie femeia, care în clipa aceea simţi că-i freamătă în piept întregul orgoliu al nobilelor Familii Mugnos şi De Marco – că fată se numise De Marco – ale căror nume le purta.

Cu toate astea, veni să stăruie din nou pe lângă fiică-sa:

— Gândeşte-te bine! Ai atâtea răspunderi!

— M-am gândit destul! Răspunse Zosima.

— Sfătuieşte-te cu duhovnicul tău!

— În clipa asta nu pot asculta decât de inima mea. Nu vreau să fiu ipocrită, ar fi ceva josnic. Vai, mamă!

Şi îmbrăcată în negru, aproape ca o văduvă, sub şalul negru care-i acoperea fruntea, ea coborî, seara târziu, împreună cu maică-sa şi sprijinită de braţ de soră-sa Cristina, pe scară din vestibul şi ieşi în ulicioara întunecată din josul palatului Roccaverdina. Voise să evite să traverseze coridorul şi să treacă prin faţa uşii biroului, unde de patru zile, marchizul urla zi şi noapte – asistat de Titta şi de meşterul Vito, care făceau cu schimbul – frământându-se pe scaunul cu braţe, fără ca măcar o

singură dată să-i fi ieşit de pe buze numele Zosimei.

Unchiul *don* Ţândăro şi cavalerul Pergola intrau, din când în când, la nebunul care nu-i recunoştea şi ieşeau îngroziţi.

În locul doctorului Meccio, care dăduse fuga încă din prima zi, mai mult dintr-o mulţumire răutăcioasă decât din zel, îl vizita acum doctorul La Greca, medicul, de familie supranumit „Doctoraşul", pentru că era mic de statură şi firav. Frânghiile, el le înlocuise cu feşe largi, până când aveau să vină cămaşa de forţă şi aparatul pentru duşuri, care fuseseră conrandate la Catania. Cu el se putea sta de vorbă. În schimb, clericalul ăla care era San Spiridone îl scosese cu desăvârşire din fire pe cavalerul Pergola, repetându-i în mai multe rânduri:

— Cavalere dragă, aici se vede mâna lui Dumnezeu! Ce se întâmplă atunci cu mătuşa Mariangela, care înnebunea la fiecare sarcină? Şi blestema şi înjura, cu toate că atunci când îşi venea iarăşi în minţi era femeia cea mai cumsecade şi cea mai cinstită? Iar ceilalţi nebuni? Mâna lui Dumnezeu! Dezechilibru al nervilor, tulburare a creierului, pricinuită de un gând statornic, fixat tot timpul asupra aceleiaşi idei.

Doctorul La Greca era de acord cu el. Iar dacă fanaticul acela de *don* Aquilante îl iniţiase într-adevăr pe marchiz în practicile spiritiste, atunci nu mai trebuia căutat nimic altceva pentru a explica în chip desăvârşit ceea ce se vedea cu ochii. Spitalele din Pariş, din Londra, din New-York – afirma el – erau ticsite de spiritişti Înnebuniţi, bărbaţi? I femei. Din această pricină, cavalerul îi dăduse de înţeles avocatului să nu mai pună piciorul în casa Roccaverdina.

— În definitiv, doctore, nu se poale face nimic? Trebuie să stăm cu braţele încrucişate?

Unchiul *don* Ţândăro ar ţi vrut prescrieri de leacuri, fie numai ca încercare. Urletele marchizului îi sfâşiau inima. Şi-l dezamăgea răspunsul doctorului:.

— E destul dacă izbutim să-l facem să mănânce!

Erau nevoiţi să-i dea în gură, să-l hotărască să înghită, cu ajutorul ameninţărilor, să-l îndoape uneori, ca pe un animal. Se împotrivea, îşi încleşta dinţii, dădea din cap, furios. „Of! Of! Vai! Vai! **, iar ritmul acelor urlete se auzea tocmai de pe Esplanada castelului, acum când doctorul poruncise ca marchizul să fie transportat într-o încăpere mai largă şi cu mai mult aer, unde putuse fi instalat, în bune condiţii, aparatul pentru duşuri, sosit

în ajun.

Întins pe pat, în cămaşa de forţă, nebunul părea să aibă răstimpuri de linişte, când – cu ochii holbaţi, fixaţi asupra vreuneia din neîntreruptele lui halucinaţi – bolborosea tot felul de sunete, care ar li vrut să fie cuvinte; era însă numai o linişte amăgitoare. Puterea halucinaţiei îl biruia, tulburându-l lăuntric, şi ieşea din starea aceea izbucnind în urlete tot mai violente, lot mai puternice. În răcnete de groază:

— Uite-l! Uite-l! Alungaţi-l! Ah! Ah! Vai! Vai! Crucifixul. Puneţi-l la locul lui, jos, la mezanin! Vai! Vai! Ah! Ah!

Iar numele lui Rocco Criscione, al lui Neli Casaccio şi al cumătrul ui Sânţi Dimaura lăsau să se înţeleagă cât de mare era jalnica îngrămădire a impresiilor ce-i tulburaseră creierul, în care nebunia se şi preschimbase în prostraţie, fără nădejde de vindecare.

Din pricina vârstei sale, unchiul *don* Ţândăro nu rezista la tortură acelui spectacol cutremurător. Iar cavalerul Pergola, după cinsprezece zile de şedere în casa Roccaverdina, nu mai putea să mai rămână, între altele şi pentru că trebuia âă-şi vadă de propriile sale treburi, căci în privinţa celor ale vărului nu ştia ce măsuri să ia. Hotărârea de neiertat a marchizei îl făcea să fiarbă de mânie:

— Şi îşi mai spun creştine! Şi se spovedesc, şi înghit anafură! Şi...! Şi...! Şi...!

Înşiruirea ocărilor nu se 4nai termina, atunci când vreunul, venit să se intereseze de starea marchizului, căuta s-o scuze pe biata femeie, care, de cum ajunsese acasă, trebuise să se aşeze la pat, cu o febră care ţinea încă şi îi punea viaţa în primejdie.

— Aici, aici era locul ei! Iar ceea ce v-am spus dumneavoastră. O să'i-o spun şi ei în fată! Vreau s-o ştie!

Putea să mai tină mult aşa?

— N-o să mai ţină mult, îi răspunse într-o seară doctorul. Prostraţia se agravează cu o repeziciune îngrozitoare.

Şi atât el, cât şi doctorul care se pregătea să-şi ia rămas bun, rămaseră uluiţi, aproape fără să le vină să-şi creadă ochilor, văzând-o ivindu-se în uşa salonului pe Agrippina Solmo, pe care Mâna nu izbutise s-o facă să rămână în anticameră.

— Unde e? Lăsaţi-mă să-l văd!

Maria ţinea încă cu mâna de un colţ al şalului acelei necunoscute, care i se păruse a fi nebună, atunci când îi

deschisese uşa de la intrare.

— Unde e? Lăsaţi-mă să-l văd! Vă rog, cavalere!

Şi-i căzuse în genunchi, la picioare.

34

Doctorul se amăgise cu ideea că vizita femeii aceleia ar fi putut produce o schimbare în starea nebunului. Trebuise însă să constate că se înşelase. Marchizul, după ce o fixase cu ochii aceia rătăciţi, în care pupila era parcă acoperită cu un strat uşor de pulbere, rămăsese câteva clipe tăcut, concentrându-se, ca şi când şi-ac fi scotocit în străfundurile memoriei, pentru a găsi o amintire îndepărtată. Pe urmă. Îşi reluase, indiferent, ritmul trist al strigătelor sale: „Ah! Ah! Vai! Vai!”, agitându-şi capul, lăsând să-i curgă din colţurile gurii balele pe care Agrippina Solmo, palidă ca o moartă, cu părul ei negru în neorânduială, după ce-şi zvârlise şalul pe jos, se apucase să i le şteargă, fără o vorbă, fără o lacrimă, cu o uimire compătimitoare în ochii pe care nu şi-i mai lua de pe chipul desfigurat al „binefăcătorului ei “, numai aşa îi spunea.

Se rugase să rămână acolo toată noaptea. Şi <1 veghease, ştergându-i buzele, în picioare în fata patului, fără să simtă oboseala, cu un plâns înecat, care o înăbuşea, iar în unele clipe îi înceţoşa privirea, dar nu izbutea să ţâşnească; cu mâinile încrucişate^ a durere, şi gâfâind, de teamă, la vederea neîntreruptei mişcări a capului, cu care marchizul îşi însoţea. Acele „Ah, Ah! Şi Văi! Vai! “, atunci când halucinaţiile îi îngăduiau câte o oră de linişte.

— Du-te de te odihneşte! Noi am dormit destul! Îi spuse Titta, înapoindu-se în odaie, către dimineaţă.

— Vai, cumătră Până! Cine-arfi bănuit una ca asta! Exclamă meşterul Vito, somnoros în

— Nu! Lăsaţi-mă să stau aici! Le răspunse ea, fără ca măcar să se întoarcă spre ei.

— Dar dumitale, cine ţi-a dat de veste, tocmai la Modica? Întrebă Titta.

— Un domn din Spaccaforno. Ţi scrisese un prieten de aici. L-a înştiinţat pe bărbatu-meu. Şi-am alergat, cu moar- tea-n inimă. Două zile de călătorie, împreună cu un argat Mi se părea că n-o să mai ajung niciodată!

— Du-te de te odihneşte. E un pat în odaia cealaltă.

— Lăsaţi-mă să stau aici. Meştere Vito.

— Cumătră, spuse acesta, şovăitor, acuma n-are niciun rost să te mai prefaci. Dumneata ştiuseşi… de Rocco!

— Îţi jur, meşiere Vito! N-am ştiut nimic! Nici măcar n-am bănuit! Ba, dimpotrivă, voisem să plec din Rabbato, ca să nu-l mai încurc. Marchizul nu mai voia să mă vadă, se purta urât cu mine. Ce vină aveam eu? El fusese cel care… Eu aş fi vrut să mor aici, chiar ca slujnică, din recunoştinţă. Iar mătuşă-sa pretindea că aş fi pus eu pe cineva să-l ucidă pe Rocco Criscione, ca să mă înapoiez la marchiz şi să mă ia de nevastă! Să nu-i ceară Dumnezeu socoteală de asta, acolo unde se află! Vina e a rudelor lui, şi mai ales a baroanei. Acum n-ar fi în halul ăsta! Ce chin, meştere Vito!

— Poţi fi mândră! Te-a iubit mult!

— E-adevărat! E-adevărat! Răspunse ea, clătinând cu tristeţe din cap, ştergând balele nefericitului care ucisese din gelozie pentru ea şi care acum nu o mai recunoştea şi se frământa: „Ah! Ah! Vai! Vai! “, ţintuit strâns şi nemişcat, în cămaşa de forţă. Fecioară Sfântă, ce jale!

Dimineaţa, aflând de la ginere-său de sosirea Agrippinei Solmo, cavalerul *don* Ţândăro îi spusese:

— Ai făcut râu lăsând-o să intre.

— Ca să-i fac în ciudă marchizei! Şi pe urmă, unde să gă şti în clipa asta o fiinţă mai de încredere? L-a vegheat singură, toată noaptea.

— Marchiza poate trimite să o alunge. Ea e stăpână.

— Şi-a pierdut orice drept, părăsindu-şi casa şi bărbatul. O admir nespus pe această biată femeie, care a făcut două zile pe drum, călare, aproape fără să se oprească, numai ca să-l vadă. Aseară, când a sosit şi a căzut în genunchi, rugându-se, eu. Care nu sunt prea slab de inimă, eu şi doctorul eram emoţionaţi că doi băieţaşi. Nu am putut să-i spunem „îrttoarce-te de unde ai venit “, ar fi fost o cruzime prea mare*.

— Acum, însă…

— Acurti, o vom lăsa aici, până vor veni s-o alunge, dacă vor avea îndrăzneala. A fost iubita lui? Aveţi şi dumneavoastră asemenea scrupule?

— Să nu vorbim de scrupule. Marchizul de Roccaverdina nu trebuie să moară cu femeia aia la căpătâi. Ar.fi un scandal!

— Trebuie să moară ca un câine, pe mâinile unor oameni

plătiţi, ca Titta şi că meşterul Vito! Asta nu vi se pare un scandal?! Şi pe urmă spuneţi că eu sunt nelegiuit! Îţi vine să te lepezi de-o sută de Cristoşi, văzând asemenea lucruri!

După trei zile, prostraţia înaintase cu paşi uriaşi. Marchizul, scos din cămaşa de forţă, stătea aşezat pe scaunul cu braţe, mohorât, tăcut, cu mâinile pe genunchi.

Agrippina Solmo îl îmbrăca, îi spăla faţa, îl pieptăna, îi dădea să mănânce, cu o grijă de mamă. Uneori, la sunetul vocii care-l chema: „Marchize! Marchize! —, care-l certa cu blândeţe, când se încăpăţâna să refuze mâncarea, el întorcea încetişor capul spre ea, cu un aer bănuitor, ca şi când vocea aceea ar fi trezit în «I reminiscenţe ale unor senzaţii îndepărtate, care dispăreau însă cu mare repeziciune şi-l doborau iarăşi în acea nemişcare mohorâtă, de ore întregi.

În timpul zilei, şedea de asemeni lângă el. Şi în vreme ce trupul acela că de animal părea să se bucure întrucâtva de căldura uşoară şi plăcută a unei raze de soare, care-l învăluia din când în când, acolo, aproape de balcon, ea îi vorbea încetişor, ca să-şi uşureze inima, deşi ştia bine că nu era înţeleasă:

— De ce-aţi făcut asta, excelenţă? De ce nu mi-aţi spus niciodată o vorbă? Vai, dacă mi-qti fi spus: „Bagă de seam ă.

Agrippina!" O fărâmă de vorbă era de-ajuns! Nu era excelenta- voastră stăpânul? De ce era nevoie să-l ucideţi? Soarta a vrut aşa! Nu s-a gândit nimeni să facă rău! Vai, Doamne!

Se bucura că-l vedea liniştit, că nu-l mai auzea strigând şi nici văitându-se. I se părea că asta însemna o ameliorare. Şi se minuna, îndurerată, văzând că doctorul, de fiecare dată, venea, se uita, clătina din cap şi plecă, săltând din umeri, fără să-i răspundă nici măcar când îl întreba:

— E mai bine, nu-i aşa? Acum e ascultător ca un mieluşel!

Simţea însă că i se strângea inima, când îl vedea întorcându-şi mâinile şi pe-o fată, şi pe alta, uitându-se îndelung la vârfurile degetelor şi pipăindu-le, unul câte unul, ca şi când ar fi vrut să le numere, fără să-i pese de balele care începeau din nou să-i curgă. I le ştergea ea cu batistă şi îi urmărea fiecare mişcare a capului şi a ochilor, pentru a descoperi vreo scânteiere de conştiinţă, în timp ce-i repeta:

— Eu sunt, Agrippina Solmo! Nu mă recunoaşteţi, excelentă?

Am venit anume! N-o să mai plec de-aici!

Pe urmă, auzindu-l bolborosind câte-o vorbă, îngenunchea în faţa lui şi, apucându-l de mâinile' care pipăiau pantalonii, căuta să se Facă privită cu atenţie de ochii aceia ce păreau Fără viaţă.

— Eu sunt, Agrippina Solmo! Daţi-vă osteneala, excelentă! Amintiţi-vă, amintiţi-vă! Priviţi-mă în fată!

Ţi sălta bărbia pe care barba crescuse aspră, ţepoasă, li înlătura de pe Frunte părul căzut în jos din pricină că ţinea capul tot timpul aplecat, ca şi când ar Fi fost îngreunat de boala aceea a creierului. Şi, în cele din urmă, ridicându-se într-o izbucnire desperată, îşi. Ascundea fata în mâinile crispate, de-abia gemând:

— Ce pedeapsă. Dumnezeule! Ce pedeapsă!

Şi spunea asta gândindu-se şi la ea, ca şi când ar fi fost în mare parte vinovată de faptul că marchizul îl ucisese pe Rocco Criscione.

Din când în când, Titta venea să stea împreună cu ea.

— Dumneata nu l-ai văzut în primele zile. Nu se liniştea nicio clipă! Am stat trei zile şi trei nopţi fără să-nchid un ochi! Te îngrozea!

— Dar marchiză? Cu ce inimă a putut să-l părăsească?

— Mulţumeşte-i lui Dumnezeu! Dacă rămânea ea, n-ai fi fost tu aici!

' O cerceta cu privirea. Era tot Frumoasă, mai Frumoasă decât marchiza, cu Fata aceea prelungă, albă ca laptele, cu ochii aceia întunecaţi şi cu părul acela negru ca tăciunele. Înaltă şi zveltă. Şi vorbind despre ea cu meşterul Vito, Titta mărturisise că. După părerea lui, marchizul săvârşise cea dinţii nebunie atunci când i-o dăduse de nevastă lui Rocco Criscione, care nu era vrednic de ea.

— Nu cunoşti înţelegerea? Nu trebuia s-o atingă nici măcar cu un deget. De asta l-a ucis marchizul.

— Pusese iasca alături de foc! Dumneata ce-ai fi făcut?

— Toană de boier mare! Dumitale şi mie nici nu ne-ar fi trecut prin minte o asemenea înţelegere. Şi-a trebuit să moară un nevinovat! Marchiza nu ştie că Agrippina e aici! Ar veni să-i scoată ochii. Mi-a povestit Maria c-a auzit-o spunându-i maică-şi: „Nu pot să-l iert! A ajuns un ucigaş din pricina acelei femei! 1* Şi-a ţinut să plece de-aici!

— Bărbatul tot bărbat rămâne! Şi. Pe urmă. În stajjea asta…

— Se zice că s-ar fi lipsit de zestre în fata notarului. Marchizul'âi dăruise ei Poggiogrande.

— Tn fata notarului?! Crezi dumneata una ca asta?! Deocamdată, aş vrea să ştiu cine-o să poruncească aici şi cine-o să se-ngrijească de treburile mele.

Unchiul *don* Ţândăro şi cavalerul Pergola veneau de trei. Patru ori pe zi, împreună cu doctorul La Greca.

— Vai, doctore! Nu mai vrea să mănânce! Strânge din dinţi, se-ntoarce cu fata încolo! Ce e de făcut?

— S-a terminat!

Doctorul nu dădu niciun alt răspuns. Iar Agrippina Solmo, care pricepu înţelesul, se trânti pe un scaun, cu mâinile în păr, hohotind:

— Dragule, dragul meu!

Jalnică gingăşie a acestor cuvinte nu îl mişca pe bătrânul unchi al marchizului, care se apropie de ea şi o luă de braţ, cu băgare de seamă, dar şi cu asprime:

— Trebuie să înţelegi, îi spuse el, nu mai e cu putinţă să stai aici! Meştere Vito, ai dumneata grijă. Biata de ea!

Ea alergă să sărute, o dată şi încă o dată, mâinile acelea aproape fără viaţă, care uciseseră din gelozie pentru ea. Şi parcă voia să-şi lase acolo tot sufletul, recunoscătoare şi miii (lr; i de **<1** li fost iubită până-ntr-atât de către marchizul de Roivaverdiiiij.

— Dragule, dragul meu!

Şi se lăsă târâtă afară de meşterul Vito, fără să opună vreo împotrivire, resemnată, cum fusese întotdeauna, încredinţată şi ea că nu mai putea să rămână acolo, fiindcă asta fusese voia soartei!

Iarnă căzută-n genunchi de DAN CLAUDIU TĂNĂSESCU
Iubiri paralele de CELLA SERGHI
Călugări şi ispite de DAMIAN STĂNOIU
Piatra şoimului de ION MUSCALU
Măgăruşul Năzdrăvan de STELIAN GRUIA
Unchiul Andi detectivul de VLAD MUŞATESCU
Studentă de la seral de V. V. MIHĂILESCU
Un nebun a fugit cu o fecioară de ELEFTERIE VOICULESCU
Asasinul de rezervi de ALEXANDRA CONTA şi CONSTANTIN GHIBAN.

Visul de GÂB MIHAESCU Genflane de CELLA SERGHI
Pe firul de păianjen al memoriei de CELLA SERGHI
Monahul Dăm ian de V. DEMETRIUS
Cazul maicii Varvara de DAMIAN STA NO IU
Cu ştreangul. De ’gât de EMILE GABORIAU
Gherilă galactici de DAVID MÂINE
Căpitanul Rox de GEORGE ŞOVU
Cele două diane de ALEXANDRE DUMAS
Visul de EMILE ZOLA
În colecţia BIBLIOTECA ELEVULUI:
Poezii de GEORGE COŞBUC
Amintiri din copilirie de ION CREANGĂ
Poezii de VASILE ALECSANDRI
Poezii de OCTAVIAN GOGA
Povestiri de AL. BRATESCU-VOINEŞTI
Culegere de probleme de aritmetică şi algebri cls. V-VIII.

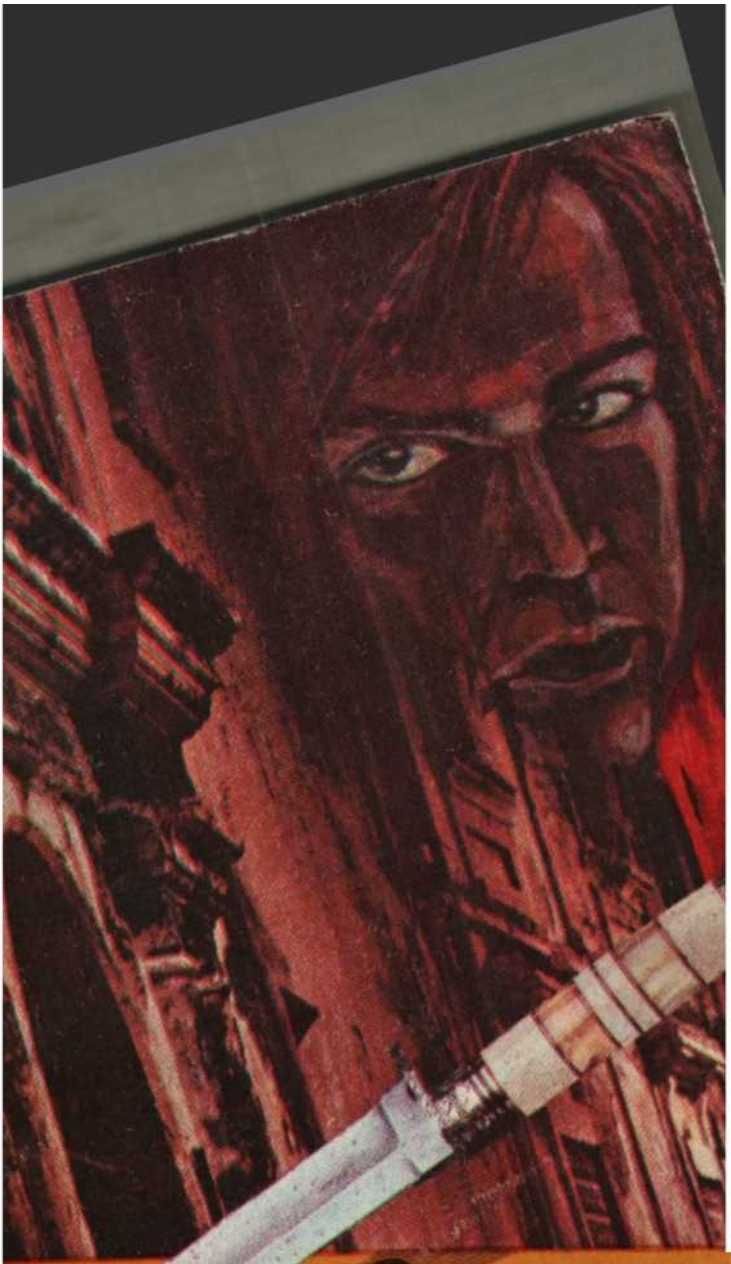

Luigi Ca

MAR

DE BOGGAVERDINA

Puana;
(n

1 *Pares cum paribus facillime congregantur:* Cine se aseamănă se adună (în limba latină).

1 După unirea Siciliei cu Italia (1860), Palermo a devenit capitala provinciei şi sediul noilor autorităţi, reprezentând monarhia de Savoia.

1 Joc de cărţi.

1 *Emmanuel Swedenborg* (1688—1772): teosof şi vizionar suedez, ale cărui teorii s-au bucurat o vreme de popularitate..

1 Teadorăm şi le binecuvinum (în limba latină)

1 Pulcinella: personaj burlesc din comediile populare napolitane, introdus ulterior în teatrul italian.